

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SLAV DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
RUS DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI**

N. G. ÇERNİŞEVSKİ'NİN *NASIL YAPMALI?* İSİMLİ ESERİNDE

ÜTOPYA VE GERÇEKLİK

Yüksek Lisans Tezi

Merve AY KARAKUŞ

Ankara, 2020

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SLAV DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
RUS DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI**

N. G. ÇERNİŞEVSKİ’NİN *NASIL YAPMALI?* İSİMLİ ESERİNDE

ÜTOPYA VE GERÇEKLİK

Yüksek Lisans Tezi

Merve AY KARAKUŞ

Prof. Dr M. Özlem PARER

Ankara, 2020

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SLAV DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
RUS DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

N. G. ÇERNİŞEVSKİ'NİN *NASIL YAPMALI?* İSİMLİ ESERİNDE

ÜTOPYA VE GERÇEKLİK

Yüksek Lisans Tezi

Merve Ay Karakuş

Tez Danışmanı: Prof. Dr. M. Özlem Parer

Tez Jürisi Üyeleri

<u>Adı ve Soyadı</u>	<u>İmzası</u>
Prof. Dr. M. Özlem Parer	.....
Doç. Dr. Zülfiya Şahin	.....
Dr. Öğr. Üyesi Esra Elmacıoğlu	.....

Savunma Tarihi: 11/08/2020

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (11/08/2020)

Merve AY KARAKUŞ

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasının konusunu N.G. Çernişevski'nin *Nasıl Yapmalı?* isimli eserinde ütopya ve gerçeklik oluşturmaktadır. *Nasıl Yapmalı?* isimli eserle ilgili olarak şimdiye kadar kapsamlı bir çalışma yapılmamış olması ve yapılan çalışmaların bu eseri yalnızca Rus edebiyatındaki diğer eserlerle ya da N. G. Çernişevski'yi dönemin önde gelen diğer yazarlarıyla karşılaştırması sebebiyle, eserin tüm ayrıntılarına ışık tutulamadığı düşünülmüş ve böylece tez konumuz belirlenmiştir. Bu fikirden yola çıkarak tez çalışmamızda, kendi dönemi içinde büyük ses getiren ve özellikle toplumun pek çok kesimi için farkındalık yaratan bu eserin ayrıntılı incelemesi yapılmıştır. Yaşadığı dönemde büyük bir düşünür ve edebiyat eleştirmeni olarak da adından sıkça söz ettiren Çernişevski'nin, özellikle yazar kimliği dikkate alınarak hazırlanan bu çalışmanın temel amacı, eserin Rus toplumundaki gerçekliği yansıtırma biçimi ve bu gerçeklikten yola çıkarak yaratılan ütopyanın geleceğe nasıl ışık tuttuğunu analiz edebilmektir. Eserde, dönemin Rus yaşantısına ait gerçekliğin irdelenme biçimi ve dahası yazarın gerek Rus gerekse de dünya edebiyatında yaratılanlardan farklı bir ütopya ile bizi buluşturması tezimiz için bu konunun seçilmesindeki başlıca sebeplerdendir. Tezimizin yazımı sırasında Rusça, İngilizce ve Türkçe kaynaklardan yararlanılmış olup, Rusça ve İngilizce dillerinden yapılan alıntılar tarafımda çevrilmiştir.

Bu tez çalışması boyunca tecrübeleri ile bana daima yol gösteren, her zaman bana vakit ayıran ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen çok kıymetli danışmanım Sayın Prof. Dr. M. Özlem Parer'e teşekkürlerimi sunarım. Aynı zamanda tez çalışması süresince varlıklarını her zaman hissettiren anne ve babama, bana daima kendi tecrübeleriyle ışık tutan, sabırla beni her an dinleyen ve her durumda bana yardımcı olan çok değerli yol arkadaşım Onur Sadık Karakuş'a sonsuz teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
GİRİŞ.....	iv
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
N.G. ÇERNİŞEVSKİ’NİN YAŞAMI.....	1
İKİNCİ BÖLÜM	24
“NASIL YAPMALI?” İSİMLİ ESERİN GERÇEKLIK BAĞLAMINDA İNCELENMESİ.....	24
2.1 Esere Genel Bakış	24
2.2. Eserde Gerçekliğin Oluşum Süreci	27
2.3 Eserde İşlenen <i>Yeni</i> İnsan Örnekleri	38
2.3.1. Vera Pavlovna	38
2.3.2 Dimitri Sergeyeviç Lopuhov	46
2.3.3. Aleksandr Matveyiç Kirsanov	56
2.3.4 Rahmetov	61
2.4. Eserde İşlenen <i>Eski</i> İnsan Örnekleri.....	70
2.4.1. Marya Alekseyevna Rozalskaya	70
2.4.2 Mihail İvanoviç Storeşnikov ve Diğer Kahramanlar	76
2.4.3 Polozov ve Kızı Katerina Vasilyevna Polozova	82
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	86
“NASIL YAPMALI?” İSİMLİ ESERİN ÜTOPYA BAĞLAMINDA İNCELENMESİ.....	86
3.1. Rus Edebiyatında ve <i>Nasıl Yapmalı?</i> da Ütopya	86
3.2. Ütopya Çerçevesinde İşlenen Motifler	109
3.2.1. Kadın Özgürlüğü	109
3.2.2 Eğitim.....	115
3.2.3. Evlilik.....	122

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	126
RUSYA'DAKİ ÜTOPYA İNŞASINDA ESERİN İZLERİ	126
SONUÇ	133
KAYNAKÇA	143
ÖZET	153
ABSTRACT	154

GİRİŞ

Edebiyatın, içinde siyasi ve felsefi düşüncelerin gelişimini de barındıran toplumsal olayların sonucunda meydana geldiği ve kaleme alınmış edebi eserlerin yalnızca yazıldığı döneme değil, kendisinden sonraki döneme de etki ettiği göz önünde bulundurulacak olursa Nikolay Gavriloviç Çernişevski'nin *Nasıl Yapmalı?* isimli eserinin büyük önem arz ettiği görülmektedir. Çalışmamızın amacı yazarın belki de tüm yaşamını adadığı gerek bilimsel makaleler gerekse de edebi çalışmaları içinde kariyerinin doruk noktası olarak nitelendirebileceğimiz eseri *Nasıl Yapmalı?*'nin analizini yapmaktır. Edebiyatta ve dahası Rus toplumunda büyük yer edinen bu eserin dönemin toplumsal şartları ışığında, gerçeklik ve ütopya çerçevesinde incelenmesi tezimizin konusunu oluşturacaktır. Tezimizin amacını ve konusunu oluşturan bu olgular ışığında eserin incelenmesinde birincil kaynaklardan yararlanılmıştır.

“N. G. Çernişevski'nin *Nasıl Yapmalı?* isimli eserinde Ütopya ve Gerçeklik” adını verdiğimiz bu çalışmada eser, dört bölümde incelenmiştir. Yazarın yaşamından eserine yansıyan izleri tahlil etmek, eserini oluşturduğu yıllarda sahip olduğu ideolojik fikirleri benimsemesinde etkisi olan olayları kavramak ve dahası bu fikirler ışığında yazarı bir ütopya yaratmaya iten sebepleri açıklayabilmek için tezimizin birinci bölümünde yazarın yaşamına yer verilecektir.

12 Temmuz 1828 tarihinde Saratov'da dünyaya gelen yazar, dönemin şartlarına göre aydın görüşlü bir aileye mensuptur ve kendisine yaşamı boyunca ışık tutacak bilgi birikimine daha küçük yaşlardan itibaren sahip olmasındaki en büyük etken babasının okumaya olan düşkünlüğüdür. Yine ailesinin desteğiyle üniversite eğitimine devam eden yazar, özellikle dilbilim alanıyla yakından ilgilenir ancak zamanla ülkesinde meydana gelen olaylara karşı kayıtsız kalmaz ve bu yüzden insanların hayatına yön verebilecek bir alan olarak gördüğü edebiyatla ilgilenmeye başlar. Kendisine yol gösterici olarak

Gogol'ü seçer ve onun edebiyata gerçekçi yaklaşımını benimser. Ona göre bilim toplumu kalkındırarak yegâne şeydir ve bu bağlamda bilim tapınağı olarak gördüğü üniversite eğitimi kendisini hayal kırıklığına uğratmıştır. Mevcut düzeni savunan hocaları nedeniyle ilerici görüşlerini kimseyle paylaşamayan ve hayata geçiremeyen Çernişevski, kendini bu bağlamda devrimci düşünceye sahip bazı gruplara daha yakın görür. Öğrencilik yaşamı boyunca var olan toplumsal düzeni değiştirmeyi ve halkın daha özgür bir yaşama kavuşmasını sağlamayı amaç edinen Çernişevski, bahsi geçen topluluklarda bulunmasının da etkisiyle Rusya'nın büyük bir devrimi arzuladığına dair inancını artırır. Üniversiteden mezun olmasıyla bu kez de "Sovremennik" dergisinde yayımladığı makalelerini devrimci düşüncelerini yaymada bir silah olarak kullanır. Toplum için özgür bir yaşama çağrı niteliği taşıyan bu yazıları, yazarın kendi özgürlüğünü kaybetmesine sebep olur. Dergi bir süreliğine kapatılır ve Çernişevski ilk olarak Petropavlovsk Kalesi'ne hapsedilir, ardından ömür boyu sürgün cezası alacaktır. Yaşam şartları ne olursa olsun edebi faaliyetlerine ara vermeyen yazar, *Nasıl Yapmalı?* eserini de kalede hapsediği zaman zarfında yalnızca dört ayda kaleme alır. Rus toplumuna rehberlik etmesini istediği bu eser amacına ulaşır ve yayımlanmasıyla çok ses getirir. Ölümünden ancak altı yıl önce özgürlüğüne kavuşan yazar ise bu kez takma bir isimle çalışmalarını sürdürür. 1889 yılında yaşama veda eder ancak başta *Nasıl Yapmalı?* olmak üzere kaleme aldığı eserleriyle kendisinden sonra da Rus toplumuna ışık tutar.

Tezimizin ikinci bölümünde yazarın eserini kaleme aldığı dönemin Rus toplumu için önemine kısaca değinilecek, ardından yine aynı yıllarda Rusya'nın geçirdiği toplumsal dönüşümün eserde anlatılan gerçekliğe etkisi incelenecektir. Bu bağlamda yazarın Rus edebiyatında ilk kez ortaya atılan "yeni" ve "eski" insan tipini yaratmasına sebep olan etkenlere de ışık tutulacaktır. Yazarın yarattığı bu insan tiplerinin eser bağlamında ve Rus edebiyatındaki özellikleri incelenerek diğer edebi tiplerden farkı ortaya koyulacaktır.

19. yüzyılda toplumun refaha kavuşması için dönemin gerçek şartları edebi eserlerin konusunu oluşturur. Çernişevski de yaşadığı toplumun gerçek koşullarından esinlenerek, karşılaşılan sorunlara çözüm bulmak için “nasıl yapmalı?” sorusunun cevabını eserinde okuyucuya sunar ve bu sayede gelecek nesiller için yol göstericiliği yapar. Çernişevski, sanatın toplumun sorunlarına karşı mücadelede en etkili araç olduğunu savunur ve bu bağlamda da eserinde toplumsal gerçeklere karşı kendi gerçekliğini yaratmayı en iyi yol olarak görür. Kendi gerçekliğinde, kendi gerçek insanlarını yaratan yazar bu kahramanları “eski” ve “yeni” olarak ikiye ayırır. Eski insanları Marya Alekseyevna, Polozov ve kızı Katerina, Storeşnikov ve arkadaşları ile Rus toplumunun mevcut düzenini ortaya koyarken yeni insanları Vera, Lopuhov, Kirsanov ve Rahmetov ile de Rusya’nın geleceğini kurtaracak ve mevcut düzeni bozacak yeni bir yaşamın ilkelerini okuyucuya sunar. Çernişevski eserinde, mutlu bir yaşama kavuşmayı zenginlikle, unvan ve rütbe sahibi olmakla eşdeğer gören eski düzen insanlarının karşısına aklın ve çok çalışmanın gücüyle güzel bir yaşama sahip olan “yeni” insanlarını çıkarır. Yarattığı yeni insanlar içinde “özel” insan olarak adlandırdığı Rahmetov’u ise Rus toplumunu devrime götürecek bir rehber olarak betimler.

Tezimizin üçüncü bölümünde Çernişevski’nin var olan düzenin yerine gelecekte görmeyi umduğu yeni bir dünya olarak eserinde sunduğu ütopyasını inceleyeceğiz. Yazarın yarattığı ütopyayı tüm ayrıntılarıyla sunup, bu ütopyanın özellikle Rus edebiyatında işlenmiş diğer ütopyalardan farkını ortaya koymaya çalışarak çalışmamıza devam edeceğiz. Ardından Çernişevski’nin eserini ölümsüz kılan ve Rus toplumuna rehberlik yaptığını düşündüğümüz üç önemli motifi yine ütopya bağlamında okule alacağız. Bu konuyla alakalı olarak kadın özgürlüğü, eğitim ve evlilik motifleri çerçevesinde yazarın yarattığı toplumsal eşitlik konusuna dikkat çekeceğiz. Daima sınıfsal farklılıkların ortadan kalkmasını ve herkesin eşit şartlarda yaşam sürmesini savunan Çernişevski’nin bu eseri, günümüzde dahi tartışılan ve kendi ütopyasını arayan

motifleri barındırması sebebiyle büyük öneme sahiptir. Bu yüzden çalışmamızda yer verdiğimiz ütopya başlığı altında bahsi geçen üç motifi ayrıntılarıyla inceleyeceğiz.

Gerçeklik ve ütopyanın iç içe geçtiğini söyleyebileceğimiz bu eserde yazar, kişi özgürlüğü ve adalet temelinde inşa ettiği ütopyasıyla gelecek neslin devrimci fikirlerine ışık tutar. Kendisinden sonraki genç kuşak özellikle eserde işlenen kadın erkek eşitliği konusunu temel alarak bir takım toplumsal reformlara gider. Yazarın yarattığı ütopyanın gerçek hayattaki inşası bu sayede başlamış olur. Yazar *Nasıl Yapmalı?* isimli eseriyle yalnızca kadın erkek eşitliği konusunda değil aynı zamanda eğitim konusunda da yeni nesillere rehberlik etmiştir. Nitekim çalışmamızın dördüncü bölümünde anlattığımız toplumsal gelişmeler bunun kanıtı niteliğindedir. Rus devrimci P. Kropotkin eserin Rus toplumundaki yerini kısaca şu sözlerle özetler: “Ne Turgenyev’in ne de Tolstoy’un eserleri insanı böyle derinden etkilemiştir. Bu yapıt Rus gençliği için neredeyse bir bayrak olmuştur.” Biz de tıpkı Kropotkin’in söylediği gibi, özellikle tezimizin son bölümünde eserin rehberlik ettiğini düşündüğümüz toplumsal gelişmeleri irdeleyip bu gelişmelere elimizdeki kaynaklar ışığında gerçek yaşamdan örnekler vererek incelememizi tamamladık.

BİRİNCİ BÖLÜM

N.G. ÇERNİŞEVSKİ’NİN YAŞAMI

Nikolay Gavriloviç Çernişevski, 12 Temmuz 1828 tarihinde dindar bir ailenin çocuğu olarak Saratov’da dünyaya gelir. Geri kalmış bir yer olarak da adlandırılan bu şehirde yaşamalarına karşın, dönemin aydınlarına yakın bir aileye sahiptir.¹ Çernişevski içinde bulunduğu aile yaşamını “Bu ailede her ayrı yaşamsal olguya basit bir insan görüşü egemendi.” sözleriyle özetler.² Kuşkusuz ki babasının okumaya olan düşkünlüğü Çernişevski’nin daha çocuk yaşta düşüncelerinin şekillenmesinde etkili olur. Babası yoğun çalışma saatlerine karşın, ailenin küçük yaşta bireylerinin eğitime katkıda bulunmayı asla ihmal etmez ve kız kardeşiyle yeğenlerine Fransızca, Yunanca ve Latince dersleri verir. Koca bir okul sayılabilecek bu evde Çernişevski’nin okumaya kayıtsız kalması neredeyse imkânsızdır. Daha çok küçük yaşta Latinceyi çok iyi bir şekilde öğrenir. Bunların yanı sıra babası her geçen gün daha da büyüyen bir kütüphaneye sahiptir. Belinski ve Herzen’in makalelerine yer veren “Oteçestvenniye Zapiski” isimli dergiye de üye olan babası, tüm maddi zorluklara karşın sürekli olarak Puşkin, Jukovski ve Gogol gibi önemli yazarların yeni basılmış eserlerini de satın almaktadır.³ Babasının yanı sıra annesi de kitap okumaya çok düşkündür. Ailesi için kitabın büyük bir onur kaynağı olduğunu söyleyen Çernişevski, annesi hakkında günlüğüne şunları not eder:

---

¹ L. V. Çernets, Bibliografiçeskaya Spravka “N. G. Çernişevski”, **Russkiye Pisateli, Bibliografiçeskiy Slovar**, ed: P. A. Nikolayeva, Moskova: Prosveşeniye, 1996, s.382

² N. V. Bogoslovski, **Jizn Zameçatelnih Lyudey. Çernişevski**, Moskova: Molodaya Gvardiya, 1957, s.5

³ P. İ. Lebedev, **İstoriya Russkaya Literatura. Çernişevski**, St. Petersburg, İstitut Russkoy Literaturı, 1956, s.113

“Annem sabahtan akşama kadar durmadan ev işleriyle uğraşırđı. Ne zaman yorulsa ve biraz dinlenmek istese hemen bir kitap açar okurdu.”⁴

Aile yaşamından anlaşılacağı üzere Çernişevski, yaşamının ilerleyen yıllarında kendisini çağdaşlarından ayıracak olan bilgi birikimini daha küçük yaşlarda edinmeye başlar. Sıradan ve mütevazı sayılabilecek bir yaşamı olmasına karşın onun, bu dindar ailenin çizdiği sınırlar dışında farklı bir dünyası vardır; etrafında olup biten her şeyi gözlemlemektedir.⁵

O yıllarda Volga Nehri kenarına kamplar kurulur ve orada bulunan liman işçileri büyük bir zorbalıkla çalıştırılır. Ağır şartlar altında çalışmaya dayanamayan işçilerden bazıları Saratov’un Atkarsk bölgesinde köylüler tarafından tedavi edilir ancak despot bir toprak ağası tarafından öldürülür. Bu ve bunun gibi katliamlar insanlar arasında kulaktan kulağa yayılmaya başlayıp çocuklara kadar ulaşır. Ayrıca herhangi bir olay sonrasında halktan birinin kamçıyla cezalandırılması ya da askerlerin geçit töreni esnasında herhangi birinin idam edilmesi de sıradan bir durum haline gelir.⁶

Askerlik binasının önünde kayıt yaptırmak için bekleyen gençler, uzun yıllar boyunca çocuklarını göremeyeceği için gözyaşı dökken anneler ve büyük bir umursamazlıkla genç asker adaylarının saçlarını tıraş eden insanlar Çernişevski’nin hafızasında büyük bir yer edinir.⁷ Devrimci hareket içinde adından sıkça söz ettiren Sovyet eleştirmeni Lebedev-Polyanski’nin deyiimiyle Çernişevski, adil bir yaşam için çalışan halka sömürü ve zulmün sonucu olarak dayatılan ahlak sistemini daha o yaşta görür. Ayrıca ona göre bu ahlak sistemi tüm Rusya’da büyük bir düşünce karmaşasına yol açar ve bu durumu kendi sözleriyle şu şekilde açıklar: “namuslu ol, ayyaşlık et, iyi insan ol, hırsızlık yap, bütün insanlar namussuzdur. Adil ol, dünyada her şey satılıktır, tanrıya dua et, şarap içme, tanrı

---

⁴ N. V. Bogoslovski, 1957., s.9

⁵ P. İ. Lebedev, 1956, s.113

⁶ A. A. Ozoreva, **N. G. Çernişevski**, Moskova, Prosveşeniya, 1961, s..4

⁷ N. V. Bogoslovski, a.g.e., s.11

yoktur. Çalışkan ol, herkese diş bile, herkese selam ver, okumaktan yalnızca zarar gelir, avarelik et. İnsanlar için bilim her zaman yararlıdır. Yasalara saygılı olmak gerek ve cesur olan başarır...” İktidarın zorbalığı ve içinde bulunduğu toplumun dar kafalılığını daha çocukken aklına kazır.⁸

Çernişevski 1842 yılında babasının isteği üzerine bir papaz okuluna girer ancak o vakte kadar pek çok kitap okumuş ve kendini geliştirmiş bir çocuk için bu okul elbette ki yeterli olmaz. Yaşıtlarından ve hatta bazı öğretmenlerinden bile daha donanımlı olan Çernişevski kendi potansiyelinin farkındadır ve sürekli olarak farklı diller öğrenmeye gayret eder, Rus dili grameri çalışır ve edebiyat kuramı, tarih ve coğrafya gibi alanlarda da okumalarını sürdürür.⁹ 16 yaşındayken Latince, Yunanca, Fransızca ve İngilizceyi çok iyi bilmektedir. Akrabası olan A.F. Payev, Çernişevski'nin o yıllarına dair günlüğüne şunları not eder:” Elinde bir kitap olmadan onu görmek neredeyse imkânsızdı; kahvaltıda, öğle yemeğinde ve hatta sohbet ederken bile elinde muhakkak bir kitap olurdu. Okuma tutkusuna hayrandım, onun sayesinde ben de babasının kütüphanesindeki kitapları okumaya başladım. Daha on yaşındayken bile on sekiz yaşındaki öğrencilerden daha donanımlıydı.” Tarihe olan ilgisiyle okula başladığı ilk yıllardan itibaren dikkat çeken Çernişevski, derste kendisine yöneltilen sorulara ders kitaplarında olmayan bilgiler ışığında cevap verir ve böylelikle öğretmenlerinin ve hatta arkadaşlarının büyük beğenisini toplar. Okuldaki başarısının yanı sıra sıkı arkadaşlıklar da kurar ancak o, sırdaşı ve tek dostu olarak M. Levitski'yi görür. Tüm yaşamı boyunca bu şekilde adlandırabileceği yalnızca üç arkadaşı olur; okul yıllarında M. Levitski, üniversitede V. Lobodovski, “Sovremennik” dergisinde çalıştığı dönemde ise Dobrolyubov.¹⁰

---

⁸ N.G. Çernişevski, **Adressiz Mektuplar** (Çev.: Arif Berberoğlu), İstanbul, Evrensel Basım Yayın, 2009, s.12

⁹ A.A. Ozoreva, 1961, s.8

¹⁰ N. V. Bogoslovski, 1957, s. 18-19

Çernişevski papaz okulunda eğitimini sürdürürken ailesi de onun üniversite okumasının gerekli olup olmadığı konusunda tartışır. Babası içinde bulunduğu şartlar nedeniyle oğlunun kendisi gibi bir din adamı olmasını kesinlikle istemez ve ona göre Çernişevski kesinlikle akademik eğitimini sürdürmelidir. O ise tarihe ve dile olan ilgisiyle çoktan kendisine akademik alanda bir yol çizmiştir. Öğrencilik yıllarında görüşlerine büyük saygı duyduğu ve kendisinden hiçbir zaman desteğini esirgemeyen öğretmeni Sablukov da öğrencisini üniversite okumaya ikna etmek için büyük çaba sarf eder çünkü öğretmenine göre Çernişevski'nin yetenekleri bu papaz okuluyla sınırlı kalmamalıdır.¹¹

12 Temmuz 1846 tarihinde dini eğitimini bir kenara bırakıp yalnızca bilimle ilgilenmek isteyen Çernişevski, St. Petersburg Üniversitesi Tarih Filoloji Fakültesi'ne kaydını yaptırır çünkü onun için bilime dair yapılan her çalışma yurtseverlik yolundaki en önemli husustur. Üstelik toplumsal yaşama getirilecek barış ruhu da ancak kendi gibi bilimle uğraşan insanlar sayesinde olacaktır.¹²

On sekiz yaşına giren Çernişevski, hala ailesinin aşılması olduğu dini yargıların etkisindedir ancak bir yandan da ruhunda, bu köklü duyguları büyük bir kararlılıkla yenmeye çalışan yenilikler yeşermeye başlar. Üniversiteye başladığı ilk yıl, St. Petersburg'da oldukça popüler olan Fransız yazar Eugène Sue'nun Fransa'daki köylülerin kötü durumunu ve sınıflar arası çatışmayı anlattığı *Çocuk Martin Bulundu* (*Martin l'enfant trouve, 1846*) isimli kitabını okur ve sonrasında eser hakkında şu sözleri söyler:” Bu eser, Sue'nun tüm insanlığa sunduğu yüce ve kutsal armağandır. ”¹³ Yine aynı dönemde A. S. Puşkin'in özgürlükçü düşünceye sahip şiirlerine ilgi duymaya başlar ve kendisinde büyük bir etki yaratan bu şiirler sayesinde adalete olan tutkusu artar. Ruhunda canlanmaya başlayan ütopyik-sosyalist görüşler ışığında toplum düzenini kavramaya çalışır. Puşkin'in yanı sıra A. Maykov'un şiirlerini de okur ve özellikle kendi

---

¹¹ A.A. Ozoreva, 1961, s.10

¹² P. İ. Lebedev, 1956., s.115

¹³ N. V. Bogoslovski, 1957, s.37

duygularıyla tamamen örtüştüğünü düşündüğü *İki Kader (Dve Sudbı, 1843)* isimli şiiri onu derinden etkiler:

И не зажгла наука в вас собой   Bilim ateşi ne benliğimizde yandı,
Сознания и доблестей гражданства...   Ne de cesur halkımızın zihninde...¹⁴

Şiirin kendinde oluşturduğu duyguları, kuzenine yazdığı mektupta şu şekilde dile getirir: “Bilimin ruhumuzda tamamen yabancı görüldüğü bu çağın son bulması için “İki Kader” isimli şiir bize ışık tutacak. Tüm Rus halkının ruhunda yalnızca bilim olmalı... Kuşkusuz ki bu, insanlık için güçlü, özgün ve kurtarıcı bir hamle olacak. İçinde bulunduğumuz hayat mücadelesi içinde yalnızca bilim olmalı. Bu da ancak bizler tarafından gerçekleştirilebilir! Bilim, halkımız için asla gelip geçici bir şey olmayacak, aksine insanlığı daima yükseğe çıkaran sonsuz bir şöhret kazandıracak.”¹⁵

Bilim tapınağı olarak gördüğü üniversitede bulunduğu yıllarda (1846-1850) köylü hareketleri oldukça ön plandadır. O dönemde, halktan gelen aydınlarla devrimci ruha sahip soylular batıdaki devrim hareketlerini büyük bir dikkatle takip etmektedir. Tüm bu toplumsal sorunlar karşısında üniversite öğrencileri de kayıtsız kalmaz ve Çernişevski arkadaşları ile beraber sürekli olarak Rusya ve Avrupa’da iktidar karşısında ezilmiş insanlar tarafından yapılan eylemleri büyük bir ilgiyle takip edip daima onların savunuculuğunu yapar.¹⁶ Petraşevski grubuna¹⁷ üye olduğu bilinen ütopyik-sosyalist ve devrimci A. V. Hannıkov ile tanışması üzerine Çernişevski bu grubun toplantılarına katılmaya başlar ancak zamanla grubun ideolojisini kaybettiğini düşünür ve gruptan

¹⁴ İnternet: A. N. Maykov, Dve Sudbı, http://az.lib.ru/m/majkow_a_n/text_0170.shtml adresinden 15.11.2018 tarihinde alınmıştır.

¹⁵ N. V. Bogoslovski, 1957, s.42

¹⁶ L. P. Lavroviç, **Filosofiya i Sotsiologiya, İzbranniye Proizvedeniya v dvuh tomah, Cilt 2**, Moskova, Misl, 1965, s.4

¹⁷ Mihail Butaşeviç Petraşevski tarafından kurulup yönetilen topluluk. Söz konusu grup sansür baskıları, kölelik hukuku ve bürokratik yozlaşma gibi sorunlarla başa çıkmak adına toplantılar düzenlemiştir. Daha çok subay sınıftan destek gören ve benzer yapıya sahip olan Dekabristlerden farklı olarak bu grubun üyeleri arasında zengin toprak sahipleri, birçok tanınmış yazar ve profesörler de vardır.

ayrılır. Çernişevski'nin ayrılmasından sonraki bir yıl içerisinde de bu grup üyeleri tutuklanır.¹⁸

Toplumda yaşanan tüm bu kaos ortamı üniversite yaşamında da kendini göstermeye başlar. Nikolay saltanatının oluşturduğu baskı, her türlü yenilikçi düşünceyi kapı dışarı eder ve mevcut düzeni savunur. Onun döneminde aydın düşünceli profesörlerin derslere girmesi engellenirken gerici düşüncelere sahip olanlar ise daima kollanır.¹⁹ Benzer şekilde üniversite çalışanlarının da aynı gericilik içinde olduğunu bilen Çernişevski, memur- amir ilişkisinden nefret etmektedir. O dönemde St. Petersburg öğretim çevresinde adından sıkça söz ettiren M. N. Musin- Puşkin²⁰ hakkında günlüğüne şunları yazar:” ...ben ona, dinamik güçlerin hareketini yönetmek ve kısıtlamak için atanmış bu yıkıntı adama, kuşkusuz ki düşman olarak bakıyorum.” Bunun yanı sıra Çernişevski, üniversitedeki bu durumun çarın başında olduğu bürokratik devlet sisteminin bir sonucu olduğunu düşünür ve buna bağlı olarak da onun gözünde çar, bahsi geçen M. N. Musin Puşkin'den farksızdır.²¹

En yakın arkadaşı olarak gördüğü M. Levitski, 1848 yılında edebi faaliyetlerini sürdürebilmek için Nijniy Novgorod'a gider. En yakın arkadaşından ayrılan Çernişevski, memleketinden uzak yaşamının verdiği karamsarlık ve üniversite eğitiminde istediğini bulamamış olmanın üzüntüsü içindedir. Bu zor zamanlarında kendine yakın olarak gördüğü tek kişi V. Lobodovski olur. Lobodovski de tıpkı Levitski gibi sürekli edebi çalışmalarla ilgilenmekte, denemeler yazmaktadır. Ailesinden sonra kendine yakın

---

¹⁸ P. İ. Lebedev, 1956, s.114

¹⁹ A.A. Ozoreva, 1961, s. 10-11

²⁰ Soylu bir aileden gelen Musin Puşkin (1795-1862), Doğu dilleri alanındaki çalışmalarını St. Petersburg Üniversitesi'ne taşımıştır ve burada kurduğu fakülteyle anılan Musin-Puşkin, çok sert, makam düşkünü, öfkeli ve hatta kaçık biri olarak betimlenir. Bkz N.G. Çernişevski, **Adressiz Mektuplar** (Çev.: Arif Berberoğlu), İstanbul: Evrensel Basım Yayın, 2009, s.15

²¹ P.İ. Lebedev, a.g.e., s. 113-114

gördüğü bu iki kişinin edebiyatla derinden ilgilenmesi şüphesiz ki Çernişevski'nin de edebiyata uzak kalmasını imkânsız kılar.²²

Daha üniversiteye başlamadan büyük bir bilgi birikimine sahip olan Çernişevski, üniversite yıllarında yoğun bir çalışma içine girer. Özellikle Gogol ve Lermontov'un eserlerini defalarca okur. Sürekli zihnini meşgul eden bu iki yazarın eserlerinde kullanılan dil ve şiirsellik üzerine çalışır. Ona göre bu yazarların vatanlarına olan bağlılıkları ve belirli tarihsel koşullar altında sundukları eserler, gelecekte yapmak istediği çalışmalara ışık tutacaktır.²³

Verimli çalışmasının sonucu olarak da hatırı sayılır, bağımsız bir kimlik kazanır. Böylesine büyük bir bilgi birikimi olan öğrenci Çernişevski'nin hocalarına eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşması da kaçınılmazdır, dersine giren profesörler hakkında sürekli raporlar ve makaleler hazırlar, tutucu olanları diğerlerinden ayırır. Tüm bunlara ek olarak şiirin toplum üzerindeki etkisi, çocuklara ne tür kitaplar okutulabileceğine ilişkin düşüncelerini sürekli not alır. Yazı işleriyle oldukça yakından ilgilenen Çernişevski, editörlerin kapısının ona daima açık olduğunu düşünür ve bu amaç doğrultusunda “Sovremennik” ve “Oteçestvennyye Zapiski” isimli dergilerdeki yazıları yalnızca içerik bakımından değil, sayfa düzeni yazı biçimi gibi özellikleri bakımından da değerlendirir.²⁴

İlk edebi çalışması olarak değerlendirilebilecek *Jozefin'in Yaşamı (İstoriya Jozefin)* isimli bir öykü kaleme alır ve “Sovremennik” dergisinin editörlerine yollar ancak yanıt alamaz ve bu yüzden çalışmalarını yayımlayacak bir yer bulmak için güvendiği bir profesörle yakınlık kurmanın mantıklı olacağına karar verir. Bu kararın ardından Profesör Sreznevski ile *İpatevski Vakayinamesi (İpatevskaya Letopis)*²⁵

---

²² N. V. Bogoslovski, 1957, s.93

²³ G. R. Tamarçenko, **Romanı N. G. Çernişevskogo**, Saratov, Saratovskoye Knijnoye İzdatelstvo, 1954, s.4

²⁴ N. V. Bogoslovski, a.g.e., s.96

²⁵ Eski Rusya tarihine dair en önemli belgeleri içeren kaynaklardan biridir. XV. Yüzyılda Pskov'da yazıldığı düşünülmektedir. İpatevski Manastırı'nda bulunduğundan dolayı bu ismi almıştır. 1809 yılında N.M. Karamzin tarafından bulunan bu eser, ilk kez 1843 yılında basılmış ancak eksiklikler olması sebebiyle

hakkında bir sözlük hazırlamaya karar verir.²⁶ Sreznevski, ilerleyen süreçte projeyi bitirmekten vazgeçer ancak Çernişevski dilbilimciler ve tarihçiler tarafından büyük beğeni toplayan *İpatevski Vakayinamesi* sözlüğünü tamamlar. Bu çalışması üniversiteyi bitirdikten üç yıl sonra Bilimler Akademisi, İkinci Bölüm Haberleri'nde yayımlanır.²⁷

Her türlü baskı ve sömürüyü reddeden, kendini sosyalist, devrimci ve demokrat olarak adlandıran öğrenci Çernişevski Rus ve Batı Avrupa basınına yakından takip eder.²⁸ Toplumsal ve politik alandaki değişiklikler büyük oranda ilgisini çeken konulardır. Aristoteles'den Platon'a, Hegel ve Feuerbach'a kadar bütün filozofların eserlerini, tarih yazınına, ekonomistlerin, sanat kuramcılarının ve en başta Belinski olmak üzere eleştirmenlerin eserlerini inceler.²⁹ Bu sayede kendi dünya görüşü ve karakterini oluşturur, ona göre gelecek sosyalist düşüncelerde yatmaktadır. Günlüğüne şöyle yazar: "...Ben, tam anlamıyla sosyalistlerin, komünistlerin ve aşırı cumhuriyetçilerin bir parçası olarak insanlığın nihai amacına ikna oldum..."³⁰ Bu düşünceler ışığında Çernişevski, daha öğrencilik yıllarında çarlığın ve beraberinde getirdiği adaletsiz toplum yaşamının silahlı bir ayaklanmayla ortadan kalkabileceği günün hayalini kurmaktadır. Ona göre Rus halkı büyük bir devrim beklemekte ve bu devrimi şiddetle arzulamaktadır.³¹

Çernişevski'nin düşüncelerinin bu yönde şekillenmesinde Petraşevskicilere yakınlığı ile bilinen İrina Vvedenski de oldukça etkili olur. Vvedenski, Saratov'da dini eğitimini bırakıp daha seküler bir eğitim alarak hayallerinin peşinden gitmek ister ve eğitimine Moskova'da devam eder. Saratov'dan bu şekilde ayrılmasıyla adından oldukça

---

1871, 1908, 1923, 1962 yıllarında yeniden basılmıştır. Ayrıntılı bilgi için Bkz. http://psrl.csu.ru/toms/Tom_02.shtml.

²⁶ P.İ. Lebedev, 1956, s.115

²⁷ N. V. Bogoslovski, 1957, s.160

²⁸ L.V. Çernets, 1996, s. 383

²⁹ V.S. Öğütle, **Felsefe Ansiklopedisi (Çernişevski)**, C. 3, Ankara: Babil Yayıncılık, Ed: Ahmet Cevizci, 2005, s. 573

³⁰ P.İ. Lebedev, a.g.e., s.115

³¹ G. R. Tamarçenko, 1954, s.6

söz ettirir ve Çernişevski de St. Petersburg'da eğitim gördüğü yıllarda onu sıkça ziyaret eder.³²

Üniversite yıllarını ilk düzeyde denemeleriyle, ayrıca felsefe, estetik ve edebiyat tarihi alanlarında çalışmalar yaparak geçiren Çernişevski'nin okul dışındaki yaşamı ise sıradandır. Derslere katılır, kütüphanelere gider, yeni arkadaşlıklar kurar ve okuduklarını daima arkadaşlarıyla paylaşır çünkü ona göre eğitim yalnızca kitap okumaktan ibaret olmamalıdır ve öğrenilen şeyler tartışıldıkça değer kazanır. Büyük bir yokluk içinde geçirdiği öğrencilik yıllarında Çernişevski, tiyatro, müzik gibi sanat dallarıyla maddi yetersizlikler sebebiyle ilgilenemez çünkü onun için eline geçen parayla kitap almak yapılacak en doğru şeydir.³³

Mezun olmasının ardından 1850 yılının ilkbaharında askeri bir lisede kısa dönemli öğretmenlik yapar. Ardından Saratov lisesine tayin edilir ve burada okul müdürünün sıkı gözetimine karşı devrimci, ilerici düşüncelerini yaymaya çalışır; öğrencilere kölelik hukukunun kaldırılması, politik özgürlüklerin tanınması gerektiği gibi düşünceleri benimsetmek için uğraşır.³⁴ Çernişevski, öğretmenlik yaptığı bu yıllara dair günlüğüne şunları not eder: “Bende öyle bir düşünce oluştu ki, jandarmaların her an çıkıp gelmelerini, beni alıp St. Petersburg'a götürmelerini ve bir kaleye kapatmalarını beklemeliyim; buradan ne zaman çıkacağımı da artık Tanrı bilir! Ben burada kürek cezası kokan öyle şeyler yapıyor, sınıfta öyle şeyler konuşuyorum ki...”³⁵

29 Nisan 1853 tarihinde Olga Sokratovna ile evlenen Çernişevski düğününden hemen sonra bilimsel çalışmalarını sürdürmek, görüşlerini dile getirmek ve hatta bunları hayata geçirmek için çok daha geniş olanaklar bulabileceği düşüncesiyle St. Petersburg'a

---

³² A. Walicki, **Rus Düşünce Tarihi, Aydınlanmadan Marksizme** (Çev: Alaeddin Şenel), İstanbul: İletişim Yayınları, 2013, s.292

³³ N. Makeyev, **N. G. Çernişevski, Voyennogo Sbornika**, Moskova: Voyennogo Ministertsva Soyuz SSSR, 1950, s.3

³⁴ A.A. Ozoreva, 1961, s.13

³⁵ N. V. Bogoslovski, 1957, s. 42

geri döner.³⁶ Saratov'da geçirdiği birkaç yıl içinde Rusya'nın derinliklerinde halkın yaşadığı zor şartlara, üst sınıfların mutluluğu ve tevazusu için çalışan yoksul köylülerin karanlık yaşamına şahit olur. St. Petersburg'a geldiğinde ise tek amacı anavatanını baskı ve şiddetten kurtarmaya kendini adanır.³⁷

St. Petersburg'a geri dönmesinin ardından İrina Vvedenski ve Profesör Sreznevski ile yeniden görüşmeye başlar. Çernişevski, bu yıllarda Sreznevski ile uzmanlık tezine ilişkin plan yapmaya başlar ve bu bağlamda *Sanatta Gerçekliğe Estetik Yaklaşım (Estetiçeskiye Otnoşeniya İskusstva k Deystvitelnosti)* başlıklı konuyu seçer.³⁸

Tezi ile eşzamanlı olarak aynı konuya ilişkin birkaç popüler makale yazmaya başlar ve bu makaleleri "Oteçestvenniye Zapiski" isimli dergide yayımlatabileceğini düşünür ancak gönderdiği makaleler reddedilir. Geçimini sağlamak amacıyla hiçbir işi reddetmeyen Çernişevski, "Moda" isimli bir dergide ve St. Petersburg'un gazetelerinde yazar ve yine aynı dönemde İrina Vvedenski'nin çalıştığı askeri okulda edebiyat dersleri vermeye başlar.³⁹

Çalışmalarını "Oteçestvenniye Zapiski"de yayımlamak isteyen Çernişevski zamanla derginin ideolojisinin değiştiğini fark eder ve "Sovremennik" isimli dergiyi kendine daha yakın görmeye başlar.⁴⁰ Nekrasov ile tanışmasının ardından "Sovremennik" dergisi için yazmaya başlar ve bu derginin ideolojisi Çernişevski'nin düşüncelerini özgürce yansıtmaya olanak tanır. Bu zamana dek filoloji ile yakından ilgilenen Çernişevski edebiyat eleştirisi alanında çalışmalar yapmaya başlar çünkü ona göre insanlık önek ve sonek bilinerek korunamaz, yaşamın birebir içinde olan edebiyatla ilgilenmek daha değerlidir.⁴¹

---

³⁶ P. İ. Lebedev, 1956., s.116

³⁷ N. V. Vodovozov, **Roman N.G. Çernişevskogo "Çto Delat?"**, Moskova: İzdatelstvo Znaniye Seriya II, No:49, 1953, s.4

³⁸ P. İ. Lebedev, a.g.e., s.114

³⁹ N. V. Bogoslovski, 1957., s.141-144

⁴⁰ L. V. Çernets, 1996., s.383

⁴¹ A.A. Ozoreva, 1961, s.43

Gerçek bir demokrat ve büyük bir halk şairi olan Nekrasov, dünya görüşü olarak Çernişevski'ye oldukça yakındır. "Sovremennik"i devrimci demokrat düşüncelerin yayılmasını sağlayacak bir kürsüye dönüştürmekten de oldukça hoşnuttur ancak Çernişevski, Annenkov, Drujinin ve diğer liberallerinin makalelerinin dergide yayımlanmasından pek de memnun değildir çünkü bahsi geçen yazarlar toprak köleliğinin çirkin yüzünü ve edebiyattaki yozlaşmayı yansıtmayı reddetmektedir.⁴² Çernişevski, bu gibi görüşlere sahip, liberal kimlikli otoriteleri, art arda yayımladığı *M. Avdeyev'in Roman ve Öyküleri (Roman i Povesti M. Avdeyeva)* ve *Yevgeniya Tur'un Romanı: Hayatın Üç Evresi (Tri Porı Jizni: Roman Evgenii Tur)* isimli makaleleriyle yıkar. Liberal ilkesizliği ortaya koyduğu, edebiyatta geçeklik ve ilerencilik mücadelesi verdiği *Yoksulluk Ayıp Değil: A. Ostrovski'nin Bir Komedi (Bednost ni porok: Komediya A. Ostrovskogo)*, *Eleştiride İçtenlik Hakkında (Ob İskrennosti v kritike)* isimli makaleleri de oldukça ses getirir.⁴³

Aynı yıllarda Çernişevski, devrimci düşüncelerine büyük saygı duyan Nekrasov ile *Gogol Dönemi Yazıları'nı (Oçerki gogolyevskogo perioda)* yazmaya karar verir ve "Sovremennik" in Aralık sayısında bu eser, tefrikalar halinde yayımlanmaya başlar.⁴⁴ Çernişevski, *Gogol Dönemi Yazıları* 'nda büyük bir eleştirel gerçekçi olarak gördüğü Gogol'un fikirlerini savunarak Rus toplumuna içinde buldukları mücadelede yol göstermeyi amaçlar.⁴⁵

Dergide bu şekilde yoğun bir çalışma içerisinde olan Çernişevski, bir yandan da uzmanlık tezini savunmaya hazırlanmaktadır. İçinde bulunduğu her çalışmada devrimci ve yenilikçi düşünceleriyle dikkat çeker ve *Sanatta Gerçekliğe Estetik Yaklaşım* başlıklı tezinin savunması adeta toplumsal bir olay haline dönüşür. 10 Mayıs 1855 tarihinde

---

⁴² N. V. Bogoslovski, 1957., s.213

⁴³ P. İ. Lebedev, 1956, s.118

⁴⁴ A. Walicki, 2013, s.296

⁴⁵ G.V. Plehanov, **N.G. Çernişevski i ego vremena, Soçineniya Cilt V**, Moskova, Gosudarstvennoye İzdatelstvo,1910, s.29

öğleden sonra tezini savunacağı konferans salonu çok sayıda izleyiciyle dolar.⁴⁶ Devrim yanlısı gençlik temsilcileri her fırsatta onu canı gönülden desteklediklerini hissettirir. Çernişevski, teze karşıt düşünceler ileri süren akademisyenlere büyük bir özgüvenle yanıt verir, asla kuşkuya yer bırakmaz ve tüm bunlar esnasında koltuklarında oturan akademisyenlerde büyük bir hareketlilik gözlemlenir. Kısacası Çernişevski'nin tezi idealist estetiğin taklitçilerine büyük bir darbe indirir.⁴⁷ N.V. Şelgunov, genç eleştirmenin tez savunmasını şu sözlerle betimler: “Öylesine büyük bir insan sevgisiyle dile getirilen bu olağanüstü düşünceler, bugün hala canlılığını koruyor ve insanda soylu düşünceler uyandırıyor... Bu tam bir hümanizm vaazıydı, sanatın hizmet etmesi istenen içten bir insanlık sevgisiydi.”⁴⁸

Büyük ses getiren bu tez, ulusal alanda hizmet veren öğretim görevlileri ve bürokratlar tarafından devrimci bir bildiri olarak tanımlanır ve tezin içerdiği “özgür düşünceler” tehlikeli görüldüğünden dolayı Eğitim Bakanı A. S. Norov'a ihbar edilir. Norov, tezin içeriği karşısında dehşete düşer ancak tez savunmasını da durduramamaktadır. Yapabileceği tek şey kalmıştır; üniversite konseyi tarafından Çernişevski'ye bilim payesiyle bir “onurlandırma” verilmesine karşı çıkar ve bu payeyle alakalı dosyayı tam üç yıl boyunca imzalamayıp bekletir. Ancak Norov'un ardından bakanlık koltuğuna E.P. Kovalevski'nin oturmasıyla Çernişevski'nin Rus edebiyatı alanındaki uzmanlığı onaylanır.⁴⁹

En iyi Rus yazarları kendi etrafında birleştiren “*Sovremennik*”, ezilen milyonlarca köylünün ihlal edilen haklarını savunmak için cesurca konuşan devrimci-demokrat düşünce için bir propaganda organı haline gelir.⁵⁰ Rus edebiyatına adadığı makalelerinde

---

⁴⁶ A.A. Ozoreva, 1961, s.10

⁴⁷ G. R. Tamarçenko, 1954., s.6

⁴⁸ P. İ. Lebedev, 1956, s.119

⁴⁹ N. V. Bogoslovski, 1957 s.186

⁵⁰ N. Makeyev, 1950, s.6

Çernişevski, Batı yazarlarından da sık sık bahseder ve onları Rus yazarlarla karşılaştırır. Rusya ve Batı'da edebiyatın gelişimindeki farkı gösterir.⁵¹

Çernişevski'nin o dönemdeki dünya görüşüne karşı savaşı bu kez de "Sovremennik" dergisinin içinde meslektaşlarına karşı devam etmektedir. Dergi içindeki karşıtları, onun redaksiyon işlerindeki etkisinin azalması için uğraşır ve Çernişevski'nin dergideki yerine A. Grigoryev'in getirilmesini isterler ancak Nekrasov bu öneriyi reddeder. Çernişevski, "Sovremennik"i devrimci demokrasinin yayın organına dönüştürmekte kararlıdır.⁵² 1854 ve 1863 yılları arasında edebiyat eleştirisi ve edebiyat tarihi alanında pek çok çalışmaya imza atar: P.V. Annenkov tarafından yayımlanmış A. S. Puşkin'in Yapıtları (Soçineniya A.S. Puşkina, 1855) hakkında makaleler, L. N. Tolstoy'un Çocukluk ve İlk Gençlik (Detstvo i Otroçestvo, 1856) eseri, Dergiler Hakkında Yazılar (Zametki o jurnalah, 1856-1857, N. Ogarev'in Şiirleri (Stihotvoreniye N. Ogareva, 1856) hakkında ; Lessing- Yaşadığı Dönemi, Yaşamı ve Çalışmaları (Lessing, Ego Vremya i ego jizn i deyatelnost, 1856- 1857) , S. Şçedrin'in Vilayet Röportajları (Gubernskiye Oçerki S. Şçedrina, 1857) üzerine, N. V. Gogol'un Eserleri ve Mektupları.(Soçineniya i Pisma N.V.Gogolya, 1857) hakkında, Değişim Başlamadı mı?(Ne Naçalo li peremenu, 1861). Politik ve ekonomik konuları ele alan makaleler: Toprak Mülkiyeti Üzerine (O Pozemelnoy sobstvennosti, 1857), Köylü Yaşamının Yeni Koşulları Üzerine (O Novih usloviyah selskogo bita, 1858), Kavenyak, 1858, XVIII. Ludovik ve X. Karl Döneminde Fransa'da Parti Mücadelesi (Borba Partiy vo frantsii pri lyudovike XVIII. i Karle X., 1859), Kapital ve Emek (Kapital i Trud, 1859), Köylü Sorununun Çözümü İçin Materyaller (Materiali dlya reşeniya krestyanskogo voprosa, 1859) vb. Felsefi içerikli makaleler: Felsefede Antropolijik İlke (Antropologičeskiy Printsip v Filosofii, 1860). Tüm bunlar dışında Çernişevski, J. S. Mill'in Ekonomi

---

⁵¹ V. S. Öğütle, 2005, s.574

⁵² A.A. Ozoreva, 1961, s. 46

Politiğin Temelleri (Osnovaniy Politiçeskoj Ekonomii) isimli kitabı çevirip yayımlar ve kitabın açıklamalar bölümünde ekonomi ve politika üzerine düşüncelerine de yer verir.⁵³

1850’li yılların sonunda, 60’lı yılların başında Rusya’da sınıflar arası çatışma iyice artar, devrimci demokratlar, liberaller ve muhafazakârlar ile büyük bir savaşa tutuşur.⁵⁴ Bu savaş “Sovremennik” içinde de kendisini göstermektedir; devrimci demokrat düşünceleri geliştirmek için sürekli olarak dergide makaleler yayımlanması, liberal yazarları bıktırır ve içinde Turgenyev’in de olduğu bir grup yazar dergiden ayrılır. Nekrasov da Çernişevski ve mücadele arkadaşı Dobrolyubov’un yanında yer alır. 1861 reformunu tüm ayrıntılarıyla açıklayarak halkın siyasi haklara ve ekonomik özgürlüğe ancak bir köylü devrimiyle kavuşabileceği düşüncesini ortaya atar.⁵⁵

Çernişevski, Dobrolyubov’un büyük gücünü keşfeder ve zamanla en yakın çalışma arkadaşı haline gelir. Ancak Dobrolyubov çok genç yaşta hayatını kaybeder ve savaştı, yaratıcı dostu Çernişevski tarafından tüm çalışmaları tanıtılır.⁵⁶

Gerici düşünceye sahip her insanın yenilikçi insanlara saldırdığı, köylü hareketlerinin vahşice bastırıldığı, devrim yanlılarının polis tarafından takibe alındığı bir ortamda Çernişevski, Dobrolyubov’un yaratıcılığının propagandasını yapar.⁵⁷ İlerici ve devrimci ruha sahip her insan onun etrafında birleşir. Çernişevski artık onlar için bir yönetici, lider ve hepsinden önemlisi ideolojik bir öncüdür. Onu bir arkadaş ya da bir koruyucu olarak görmekte, söylediği tüm sözlere sonsuz bir güven duymaktadırlar.⁵⁸

1858 yılında Kont Baranov, Rus subayları arasında eğitimin yayılması için *Askeri Koleksiyon’u (Voyenniy Sbornik)* yayımlamaya karar verir ve bunun için Genelkurmay Başkanı Kartsev’i görevlendirir. Kartsev, “Askeri Koleksiyon” için Çernişevski’ye

---

⁵³ P. İ. Lebedev, 1956, s.120

⁵⁴ Z., Oykut, “Çernişevski ve Çağının İdeoloji Kavgası”, *Yansımaya Aylık Sanat ve Kültür Dergisi*, 4(21), s.137

⁵⁵ L.V. Çernets, 1996., s.383

⁵⁶ A.A. Ozoreva, 1961, s.16

⁵⁷ N. V. Bogoslovski, 1957 s.236

⁵⁸ P. İ. Lebedev, a.g.e., s.200

editörlük teklif eder.⁵⁹ Teklifi kabul etmesiyle Çernişevski, ordu ve ülkedeki eski düzeni eleştiren fikirlerini beyan ettiği çalışmalarını yayımlamaya başlar, bu sayede çarlık ordusunun karanlık yönlerini ortaya çıkarır. Ordudaki fiziksel cezaların kaldırılması, işe alım, okuryazarlık ve eğitimin halkın tüm tabakalarında yayılması gerektiği düşüncesi gibi konuları ele alır. Beyan ettiği bu fikirler mevcut düzenden yana olan askeri çevreler tarafından olumsuz karşılanır. Çernişevski her ne kadar dirense de 1858 yılının sonunda istifaya zorlanır.⁶⁰ *Askeri Koleksiyon*'da çalıştığı dönemde Çernişevski askeri çevrede büyük bir otoriteye sahip olur ve ordudan bazı kişilerle yakın ilişkiler kurar.⁶¹

Çernişevski ve arkadaşlarına göre 1861 yılında uygulanan toprak reformu bir soygundan farksızdır. Halkı, kendi kurtuluşları için mücadeleye hazırlama amacıyla bir dizi bildiri hazırlamaya karar verirler. Toprak köylülerine hitaben yazılacak bildiriye Çernişevski bizzat kendisi yazar. Bu bağlamda, 1861 yılında *Hayırseverlerinden Toprak Ağalarına (Barskim Krestyanam ot ih Dobrojelateley Poklon)* başlıklı bildiriye, N.V. Şelgunov ise askerlere ve gençlere hitaben *Genç Nesle (K Molodomu Pokoleniyu)* başlıklı bildiriye kaleme alır.⁶² Çernişevski, bildirisinde bahsi geçen reformun bir soygun niteliği taşıdığını halkın anlayabileceği, açık ve anlaşılır bir dille anlatır. O dönemde, illegal bir devrimci grubun kuruculuğunu üstlenen Çernişevski, alışılmış olanları değiştirmekte, yeniden doğmasını tasarladığı toplumla yakından ilgilenmektedir. Devrimci gruplarla olan ilişkisini ustaca gizleyen, illegal bir eylem adamı olarak nitelendirebileceğimiz Çernişevski, çarlık yönetimin çok tehlikeli bir düşmanıdır ve ona dayatılan şeyleri aldırıldığı da yoktur.⁶³

1862 yılının Eylül ayında hükümetin üniversiteyi kapatma emri üzerine St. Petersburg'da öğrenciler gösteri yapmaya başlar ve ardından devrimci düşünceye sahip

---

⁵⁹ N. Makeyev, 1950, s.35

⁶⁰ N. V. Bogoslovski, 1957, s.256

⁶¹ N. Makeyev, a.g.e., s.25

⁶² P. İ. Lebedev, 1956, s.201

⁶³ A. Walicki, 2013, s. 295

olanlar hükümet tarafından takibe alınır. Bu öğrencilerden bir kısmının Çernişevski'nin evine girip çıktığı fark edilir.⁶⁴

St. Petersburg'daki olaylar giderek tehdit edici bir hal alır. Aynı yılın 12 Ekim gününde, askerlerle öğrencilerin çarpışmasıyla iki yüzden fazla kişi tutuklanır. Aynı dönemde Çernişevski'nin evi de takip altındadır. Çernişevski'nin sürekli olarak Nekrasov, Panayev, Antonoviç, Ogryzko, Kozançikov, Yeliseyev, Gorodkov, Pekarski, Serno-Solovyeviç gibi isimlerle görüşmesi dikkat çeker.⁶⁵

1862 yılında ülkeye büyük bir huzursuzluk hâkim olur, meşhur St. Petersburg yangınları başlamıştır. Çıkan yangınların sorumlusu olarak ise öğrenciler ve devrimci düşünceye sahip olan insanlar görülmektedir. Pazar okulları, halk okuma salonları, dergiler ve gazeteler kapatılır.⁶⁶ Çernişevski ise bu yoğun baskıdan kurtulmak ve devrimci düşünceyi benimseyen kişilerle buluşabilmek için bir satranç kulübü kurar ve bu satranç kulübü adı altında yazar, öğretmen, gazeteci ve memurlardan oluşan pek çok kişiyle düşüncelerini yaymak için çalışmalar yapar.⁶⁷

Aynı yılın yazında, Çernişevski'nin yazdığı makaleler bahane gösterilerek “*Sovremennik*” dergisinin basımı sekiz ay süreyle yasaklanır. Hükümet Çernişevski'nin bir açığı aramaktadır. Derginin kapanması üzerine Herzen, Serno-Solovyeviç'e dergiyi Çernişevski ile beraber yurt dışında çıkarma planlarının olduğunu anlatan bir mektup yazar. Böyle bir mektupta isminin geçmesi Çernişevski'nin tutuklanması için bahane olur. Evinde arama yapılır ancak yasadışı hiçbir şeye rastlanmaz.⁶⁸ Bulunan birkaç mektup ve not bahane gösterilerek Çernişevski 7 Temmuz 1862 tarihinde tutuklanıp Petropavlovsk Kalesi'ne hapsedilir.⁶⁹ Soruşturması bir buçuk yıl sürer, kendisine yapılan

---

⁶⁴ N. V. Bogoslovski, 1957, s.307

⁶⁵ Z. Oykut., a.g.e., s.146

⁶⁶ L. P. Lavroviç, 1965, s.13

⁶⁷ N. V. Bogoslovski, a.g.e., s.354

⁶⁸ A.M. Alekseyeviç, Arest N. G. Çernişevskogo, N. G. Çernişevski v Vospominaniyah “*Sovremennik*”ov, Ed: A.Demçenko, St. Petersburg, Hudojestvennaya Literatura, 1982 ,s.5

⁶⁹A. M. Alekseyeviç, a.g.e., s.4

bu haksız suçlamaya bir tepki olarak açlık grevi yapar, ayrıca çalışmaktan asla vazgeçmez. Ailesinden dergiler ve kitaplar göndermesini ister. Gogol, Lermontov, Koltsov, Nekrasov, Pomyalovski, Dickens, Flaubert, George Sand ve daha birçoklarını yeniden okumaya başlar.⁷⁰

Kalede hapsediği bu zaman zarfında aralıksız olarak araştırma ve yazma işleriyle uğraşır. Tek kişilik hücrelerinde *Nasıl Yapmalı? (Çto Delat?, 1863)* isimli romanını, *Alferyev* (1863) adlı uzun öyküsünü (yayımlanmadı), birçok küçük öykü (1864) ve yaşam öyküsünü (1863) kaleme alır. Bunların dışında birkaç tarihsel ve edebi eserin çevirisini de yapar.⁷¹

7 Şubat 1864 tarihinde Çerņişevski, on dört yılı kürek cezası olmak üzere, ömür boyu Sibiry'a da sürgün olarak yaşama cezası alır. II. Aleksandr (1855-1881) döneminde kürek cezası yedi yıla indirilir ancak bu durum, Çerņişevski'nin yirmi yılı aşkın bir süreyi hapiste geçirmesine engel olamaz.⁷² 19 Mayıs 1864 tarihinde Çerņişevski vatandaşlık haklarından mahrum bırakılır ve bu kararın açıklanması, Çerņişevski'nin aşağılanıp rezil edilmesi amacıyla halka açık bir törende gerçekleşir ancak bu tören sanılanın aksine genç devrimcilerin öğretmenlerine karşı gösterdikleri bir sevgi gösterisine dönüşür.⁷³

Onun tutuklanması ve sürgüne gönderilmesi Rusya'daki devrimci hareket için büyük bir kayıp olur. Bunun yanı sıra diğer devrimci yazarların izlenmesi ve onlara verilen ceza gerek Rusya'da gerekse Avrupa'da büyük bir öfke uyandırır. Herzen, 1862 yılının ağustos ayında, devrimci düşüncelerin sonlandırılmayacağını belirttiği mektubunda şöyle yazar:" Rusya'da bir terör var... Serno-Solovyeviç'i, Çerņişevski'yi

---

⁷⁰ N. V. Bogoslovski, 1957, s.356

⁷¹ P. İ. Lebedev, 1956, s.201

⁷² A.A. Ozoreva, 1961, s. 64

⁷³ N. V. Vodovozov, 1953, s. 3

ve diğerklerini korkunç bir acımasızlıkla aldılar. Bu, yüreklerimize kapanmaz bir yara açtı...”⁷⁴

Çernişevski büyük bir cezaya mahkûm edildiği bu yıllarda en azından takma bir isim kullanarak çalışmalarını yayımlatabileceğini ve bu sayede ailesine maddi anlamda katkıda bulunabileceğini düşünür. Farklı isimlerle imzaladığı makalelerini yayımlanması için gönderir ancak *Nasıl Yapmalı? (Çto Delat?)* isimli eserin yayımlanmasından sonra yeniden risk almak istemeyen dergi yetkilileri Çernişevski'nin çalışmalarını yayımlama taraftarı değildir.⁷⁵

Çernişevski, 20 Mayıs 1864 yılında kürek cezasını çekmek üzere Sibirya'ya yollanır ancak o kürek cezası çekerken, sürgündeyken ve kaledeki hücresindeyken bile yönetime karşı mücadelesini sürdürür. Otorite tarafından son derece ağır koşullarda cezasını çekmeye mahkûm edilen Çernişevski, bağışlanması ve cezasının hafifletilmesi için çardan af dilemeyi reddeder, kendisine uygulanan zorbalığa sonuna kadar direnir.⁷⁶

Kürek cezası için Kadainski Maden Ocağı ve Aleksandrovski Fabrikası'na gönderilir. 1867 yılının haziranında buradaki olumlu davranışları sebebiyle kendine ait küçük bir dairede yaşamasına izin verilir. Hapishaneden birkaç adım ötedeki bir evde yaşamaya başlayan Çernişevski, pazar günleri ve tatil günlerinde hapishaneye gider, bu ziyaretleri sırasında mahkûmlara yazdıklarını okur, romanlarının içeriğini paylaşır, tiyatro gösterileri düzenler. Burada kaleme aldığı ilk eseri *Eski Zamanlar'ı (Starina)* hapishanedeki mahkûmlara okur ancak eser fazla beğenilmez.⁷⁷

Çernişevski'nin bu dönemde kaleme aldığı *Prolog* isimli eser gerek yazarın hayatını okuyucuya sunması gerekse de 1861 yılının sözde "köylü reformu"nun uygulanmasıyla ilgili meydana gelen siyasi mücadeleyi gözler önüne sermesiyle oldukça

---

⁷⁴ P. İ. Lebedev, 1956, s.201

⁷⁵ N. V. Bogoslovski, 1957, s.393

⁷⁶ A. M. Alekseyeviç, 1982, s.7

⁷⁷ N. V. Bogoslovski, a.g.e., s.399

ses getirir. *Prolog* birçok yönden gerçek bir sosyal romanın modeli olarak sayılır ancak romanı Rusya'da basmayı uman Çernişevski bunu başaramaz ve bu eser yazarın yaşamı boyunca yurtdışında yayımlanır.⁷⁸

Çernişevski'nin Kadainski'de bulunduğu zaman zarfında hapisaneden kaçmaya teşebbüs eden mahkûmlar olur ve bu sebeple Çernişevski yaşadığı daireden hapisanedeki hücrelerine geri alınır. Bu büyük mahkûmun kaçma ihtimaline karşı yetkililer sıkı önlemler alır, Çernişevski'nin yeniden hücreye alınmasının yanı sıra herhangi biriyle mektuplaşması on ay süreyle yasaklanır.⁷⁹

II. Aleksandr'ın 1 Ocak 1866'dan önce hüküm giymiş olan sürgünlerin affıyla ilgili kararının Çernişevski'yi de kapsamına karşı yetkililer cezasını uzatabilmek için birçok yol dener.⁸⁰ Cezasının sona ermesiyle Çernişevski'nin devrimci hareketin merkezi haline gelebileceğini ve bu nedenle tahliyesinin sakıncalı olacağını belirten bir rapor hazırlanır.⁸¹

Cezasının sona ermesini bekleyen Çernişevski bu kez de Vilyuysk'a gönderilir. Ancak o burada da devrimci düşüncelerini yaymak için sürekli yeni yollar aramaya çalışır. Cezasının uzatılması üzerine devrimci çevrelerde ve bireyler arasında zaman zaman Çernişevski'yi kaçırma fikirleri ortaya çıkmaya başlar.⁸² Büyük bir demokrasi esaretinden kurtarmaya yönelik en cesur girişimlerden biri, aşırı devrimci halkçı Herman Aleksandroviç Lopatin ile bağlantı kurmak olur. Lopatin, Çernişevski'yi kaçırmayı görevlendirilir ancak bu girişim başarısızlıkla sonuçlanır.⁸³

---

⁷⁸ A. Walicki, 2013, s.297

⁷⁹ N. V. Bogoslovski, 1957, s.400

⁸⁰ A.A. Ozoreva, 1961, s.60

⁸¹ G.V.Plehanov, "Çernişevski v Sbiri", **Soçineniya Cilt VI**, Moskova, Gosudarstvennoye İzdatelstvo,1925, s.10

⁸² N. V. Bogoslovski, a.g.e., s.402

⁸³ A. Walicki, a.g.e., s. 297

On iki yıl boyunca bataklıklarla ve buzla çevrili alanda ağır bir sürgün hayatı yaşayan Çernişevski yazma alışkanlığından hiçbir zaman vazgeçmez. Uzun yıllar boyunca Vilyuysk'ta yaşadığı yalnızlık üzerine düzinelerce roman yazar ancak yazdıkları arasından yalnızca *İki Parçalı Parlaklık* adlı romanı kalır çünkü ani bir aramaya karşı önlem olarak Çernişevski, yazdığı her şeyi yakmayı adet edinmiştir.⁸⁴

III.Aleksandr'ın (1881-1894) başa gelmesinden sonra devrimciler tarafından gerçekleştirilecek eylemlerden korkan hükümet tarafından Çernişevski'nin gerekli şartlar sağlandığında başka bir yere aktarılabilmesine dair müzakerelere başlanır. 27 Mayıs 1883 tarihinde Çernişevski, Astrahan'da polis gözetimi altında yaşama hakkına sahip olur.⁸⁵ Bu kararın ardından Vilyuysk'tan ayrılan Çernişevski, 22 Ekim'de Astrahan'a gelir. Sibiry'a'da fiziksel ve ruhsal olarak oldukça yıpranmasına karşın çalışma isteğini asla kaybetmez. İlk olarak kaleme aldığı makaleleri "Vestnik Yevropi"da yayımlatmak ister ve o dönemde derginin editörü eski dostu A. Pıpin'e yazar.⁸⁶ Mahkumiyeti süresince pek çok plan yapan Çernişevski, Rus yazarların öykülerinden oluşan bir antoloji hazırlamak ve daha önce çevirisini yaptığı Mill'in *Politik Ekonomi Prensipleri (Principles of Political Economy, 1848)* isimli kitabını yeniden düzenlemek ister.⁸⁷ Ayrıca, felsefe, tarih, ekonomi, doğa bilimleri ve dilbilim konularında dergiler için bilimsel makaleler yazmaya başlayan Çernişevski, Alman ve İngiliz bilim adamlarının kitaplarını çevirmeyi de ister ancak hiç kimse çalışmalarını yayımlamaya cesaret edemez.⁸⁸

1885 yılında A. Pıpin'in aracılığıyla kitap yayıncısı Soldatenkov ile tanışan Çernişevski, Weber'in *Evrensel Tarihin Anahatları (Outlines of universal History, 1853)*

---

⁸⁴ N. V. Bogoslovski, 1957, s.385

⁸⁵ Z. Oykut, a.g.e., s.145

⁸⁶ N. V. Bogoslovski, a.g.e., s.416

⁸⁷ A.A. Ozoreva, 1961, s.64

⁸⁸ G. V. Plehanov, 1925, s.150

ve Schrader'in *Karşılaştırmalı Dilbilim (Comparative Linguistics)* isimli eserlerini çevirir. Uzun süre sürgün hayatı yaşamasına karşın çeviri alanında hiçbir şey kaybetmediğini bu sayede kanıtlamış olur ancak hükümetin sıkı denetimi sebebiyle yapmış olduğu bu çalışmaları Andreyev ismiyle imzalar.⁸⁹

Çernişevski'nin devrimci demokrat geleneklere ve felsefi materyalizme olan inancı hayatının son yıllarında kaleme aldığı makalelerinde de kendini hissettirir.⁹⁰ Yine 1885 yılında "Rus" gazetesinde *İnsan Bilgisinin Doğası (Harakter Çeloveçeskogo Znaniya)* isimli felsefi bir makale yayımlar ve bu makalesinde yirmi beş yıl önce savunduğu *Felsefede Antropolojik İlkesi'ni (Antropoloğičeskiy Printsip v Filosofii)* yaratan ileri düzeydeki felsefi düşüncesini yeniden dile getirir.⁹¹

1888 yılında ise *Hayat Mücadelesinden Yararlanma Teorisinin Kökeni (Proishojdeniye Teorii Blagotvornosti Borbi za Jizn)* isimli bir makale kaleme alır ve bu çalışmasında toplumsal eşitsizliğin meşrulaştırılması konusunda düşüncelerini dile getirir.⁹² Çernişevski, yine aynı yıllarda felsefi çalışmalarına ek olarak ünlü eleştirmen Dobrolyubov hakkında biyografik bir çalışma hazırlamaya başlar.⁹³ Beş yıl süreyle Astrahan'da yaşayan Çernişevski, edebi çalışmalarını daha rahat sürdürebilmek için St. Petersburg ya da Moskova'ya taşınmak ister. Bu konuda çabaları olumlu sonuç vermez ancak kendisine Saratov'a taşınma hakkı verilir.⁹⁴

24 Haziran 1889 tarihinde bir polis eşliğinde Saratov'a giden Çernişevski, aradan geçen yirmi sekiz yılın ardından şehrinin oldukça geliştiğini görür ancak ona göre yoksul insanların durumu hala aynıdır. Sansüre rağmen Rus halkının içinde bulunduğu koşulları

---

⁸⁹ N. V. Bogoslovski, 1957, s.415

⁹⁰ A.A. Ozoreva, 1961, s.68

⁹¹ G. V. Plehanov, 1910, s.243

⁹² N. V. Bogoslovski, a.g.e., s.417

⁹³ G. V. Plehanov, 1910, s.356

⁹⁴ N. V. Vodovozov, 1953, s.31

değerlendirecek yazılar yazmaya devam eder ve bunları yine başka bir isimle yayımlamayı planlar.⁹⁵

Sağlığı kötüleşmesine rağmen çalışmaya ara vermez, gelecek neslin okuması için altmışlı yılların edebi hayatını resmetmek için Nekrasov, Dobrolyubov, Turgenyev ve diğer yazarlara ithafen pek çok yazı kaleme alır. Aynı zamanda Dobrolyubov hakkında hazırlayacağı biyografik eser için çalışmalara başlar. Hazırlayacağı bu yeni eser için Dobrolyubov'un tüm yakınları ile mektuplaşır ve kendisine bu konuda yardımcı olabilecek tüm belgeleri göndermelerini rica eder. Çernişevski bu çalışmayı kısa sürede bitirmeyi hedefler çünkü ona göre büyük bir eylem adamı olan Dobrolyubov'un yaşamı ve görüşleri gelecek nesillere en iyi şekilde aktarılmalıdır⁹⁶

Çernişevski bu hedefini gerçekleştiremez, soğuk algınlığı sebebiyle sağlık durumu kötüleşir ve sürgünden döndükten sonra yalnızca dört ay yaşayabildiği şehirde, 17 Ekim 1889 tarihinde yaşamını yitirir. Devrimci yazar ve düşünürün yaşamını yitirmesi tüm ülkede büyük bir üzüntüyle karşılanır.⁹⁷

Edebiyat eleştirisi, felsefe, tarih, ekonomi ve dilbilimi alanlarında Rus halkına büyük bir miras bırakan Çernişevski'nin özellikle devrim yanlısı görüşleri ölümünün ardından gerçeğe dönüşür ve özellikle Lenin onun yolundan yürür. Devrimci demokrasinin en tutarlı temsilcilerinden biri olarak sayılan Çernişevski'nin tüm eserleri Bolşevikler tarafından sahiplenilir.⁹⁸

Rus Hegelcisi ve materyalist olarak da adlandırılan Çernişevski, felsefe alanındaki görüşleriyle yalnızca Rusya'da değil, pek çok ülkede adından sıkça söz ettirir. Marks, Engels'e yazdığı mektubunda Çernişevski hakkında şunları söyler: "*Bütün* çağdaş

---

⁹⁵ A. M. Alekseyeviç, 1982, s.9

⁹⁶ N. V. Bogoslovski, 1957, s.421

⁹⁷ A.A. Ozoreva, 1961, s.69

⁹⁸ A. Walicki, 2013., s.314

ekonomistler arasında yalnızca Çernişevski eşsiz bir düşünür olarak sayılmalıdır, diğerleri sadece taklitçidir.”⁹⁹

Tüm politik, edebi ve bilimsel çalışmalarında Rusya’yı bekleyen parlak geleceğe ve bu geleceği mümkün kılacak olan insanların tükenmez gücüne olan inancını vurgulayan Çernişevski, ölümünün ardından da Rus halkına düşünceleriyle ışık tutar.¹⁰⁰

---

⁹⁹ V. S. Ögütle, 2005, s.577

¹⁰⁰ N. V. Bogoslovski, 1957, s.423

İKİNCİ BÖLÜM

“NASIL YAPMALI?” İSİMLİ ESERİN GERÇEKLIK BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

2.1 Esere Genel Bakış

N. G. Çernişevski'nin, gerçekçi bir oluşum içinde yeni insan portreleri çizdiği *Nasıl Yapmalı? (Çto Delat?)* isimli eseri, çağın sorunlarına karşı büyük bir tepki olarak ortaya çıkar ve etkisini de uzun yıllar boyunca hissettirir.¹⁰¹ Böyle büyük bir etkiye ve şöhrete sahip olmasında kuşkusuz ki dönemin sorunlarını çözümlmek için ortaya attığı fikirler etkilidir. Çernişevski, toplumsal sorunların çözümünde ilk olarak, ailede başlayan ahlaki yozlaşmayı tamamen reddeder ve *Nasıl Yapmalı?* isimli eserinde de her şeyden önce dönemin aile yaşamındaki yozlaşmayı masaya yatırır.¹⁰² Bu sayede roman, Rus aile yaşamında köklü değişikliklere yol açar. Aile içinde özellikle kadın ile erkek arasındaki dürüstlüğe, aşka ve özgürlüğe bağlı olarak kurulan ilişkiye daha önce değinen Belinski, Herzen ve Drujinin'den farklı olarak Çernişevski'nin kullandığı etkili üslup ve bu konuya ilişkin sağlam muhakemesi, dönemin Rus toplumu için bu sorunu atlanamayacak kadar önemli bir hale getirir.¹⁰³

Toplumdaki sorunların temelini de ailede oluşan yaşam biçimine bağlayan Çernişevski için sanat, daima gericiliğe karşı mücadele edebileceği ve devrimci düşüncelerini ilerletebileceği en büyük araçtır.¹⁰⁴ Dönemin gerici fikirlerine karşı açtığı bu savaşın ancak akla dayalı bir toplumun kurulmasıyla son bulacağını çizdiği bu eser hakkında J. Frank şöyle der: “Çernişevski'nin bu romanı Karl Marks'ın

---

¹⁰¹ Z., Oykut, "Çernişevski ve Çağ Çizgisi", *Yansımaya Aylık Sanat ve Kültür Dergisi*, 4(20), s. 99

¹⁰² A.A. Ozoreva, 1961, s.72

¹⁰³ V. S. Öğüt, 2005, s.578

¹⁰⁴ N. V. Vodovozov, 1953, s.7

¹⁰⁴ V. S. Öğüt, a.g.e., s.578

“Kapital”inden çok daha fazlası ve devrim yapma yolunda Rusya’yı besleyen en duygusal dinamik.”¹⁰⁵

Devrimci düşünceye sahip genç nesle bıraktığı bir vasiyet olarak nitelendirilen bu eserde yazar, baskıcı rejimin oluşturduğu kalın duvarları yıkacak “yeni insanlar” yaratır. Çernişevski, yarattığı bu yeni insanları sansürün çok sert uygulandığı bir dönemde okuyucularıyla buluşturmayı başarır. Bunun için de imalara, mecazlara ve rüya anlatımlarına başvurur.¹⁰⁶ 14 Aralık 1862- 4 Nisan 1863 tarihleri arasında yazdığı roman ilk olarak cezaevinin sansürüne girer. Eserin amacını tam olarak bilmeyen dikkatsiz kişiler tarafından ilk bakışta yalın bir aile romanı olarak görülen eserin ilk sayfaları sansürden geçer, ardından yayımlanmak üzere “Sovremennik”in editörü Nekrasov’a gönderilir.¹⁰⁷

Nekrasov, büyük bir talihsizlik sonucunda eserin yayımlanacak olan ilk sayfalarını St. Petersburg’un ünlü Nevski Bulvarı yakınlarında düşürür, kayıp sayfaların bulunabilmesi için gazeteye ilan verir ve dört gün sonra *Nasıl Yapmalı?* isimli eserin kaybedilen sayfaları genç bir polis tarafından bulunup Nekrasov’a teslim edilir.¹⁰⁸

Eser ilk olarak “Sovremennik” dergisinin üçüncü, dördüncü ve beşinci sayılarında basılır. Ancak çok kısa bir süre sonra eserin basımı yasaklanır, derginin sansür kuruluna cezai yaptırımlar uygulanır. Buna karşın eser, okuyucular tarafından korunmayı başarır ve hatta Fransızca, İngilizce, Almanca, İtalyanca gibi dillere de çevrilir, bu sayede yalnızca Rusya’da değil tüm dünyadaki “yeni insanlara” ilham kaynağı haline gelir.¹⁰⁹ Yarattığı etkinin sonucunda eserin basımı, II. Aleksandr’ın hüküm sürdüğü o dönemde, bürokratik beceriksizliğin en büyük örneği olarak gösterilir.¹¹⁰

---

¹⁰⁵ M. R., Katz, & G. W., William, **What Is to Be Done? Nikolai Chernyshevsky**, New York: Cornell University Press, 1989, s.7

¹⁰⁶ A.A. Ozoreva, 1961, s.73

¹⁰⁷ K. M. Lomunov, **Çto Delat? N. G. Çernişevskogo, İstoriko- funktsuonalnoye İssledovaniye**, Moskova: Nauka, 1990, s.6

¹⁰⁸ N. V. Bogoslovski, 1957, 330

¹⁰⁹ N. V. Vodovozov, 1953, s.10

¹¹⁰ Katz & G.W. William, a.g.e., s.26

Gençliğinden itibaren büyük bir Gogol hayranı olan ve onun tarzını benimseyen Çernişevski, yine onun yolundan ilerleyerek eserde kullandığı hicve dayalı üslubuyla dönemin pek çok yazarı tarafından büyük tepki alır.¹¹¹ Çernişevski'nin devrimci düşüncelerini edebiyat vasıtasıyla dile getirmiş olması kuşkusuz ki bu tepkilerin başlıca sebebidir. Kahramanları genel olarak aristokrat bir çevreden seçilmiş dönemin diğer gerçekçi eserlerinden farklı olarak Çernişevski'nin kahramanları emekçi insanlardan oluşturulmuştur ve bu da eseri diğerlerinden ayıran, beraberinde de birçok tepkiyi getiren ikinci sebeptir denilebilir. Bu bağlamda esere yöneltilen en büyük eleştiri de kahramanların oldukça şematik ve gerçekte olamayacak kadar ahlaklı olmasına yöneliktir.¹¹²

Bu şematik ve ahlaklı kahramanlarıyla kurduğu yeni yaşam düzeni, Çernişevski'ye göre bireyi yoksulluktan ve geleneksel aile yaşamının zincirlerinden kurtaracaktır. Feminist bir yaklaşıma da sahip olan bu eserde ilk olarak Rus toplumunda etkinliği en aza indirilmiş olan kadınlar olmak üzere neredeyse tüm kahramanlar özgürleşir. Özgürleşen bu kahramanlar zamanın genç nesline pek çok düşünce ve davranış biçimi aşılar. Örneğin soylu sınıf tarafından küçük görülmesine karşın erkekler saçlarını uzatmaya kadınlar ise saçlarını kısa kestirmeye başlar, rahat giyim tarzı öğrenciler arasında moda olur. Bu yeni yaşam biçimini dolaylı yoldan da olsa kendilerine benimseten ve özgürlükçü düşünceleriyle kendilerine ulaşan Çernişevski'nin sürgüne gönderilmesiyle, dönemin genç nesli tarafından *Nasıl Yapmalı?* isimli eser sansüre rağmen elden ele dolaşır ve böylelikle bir yeraltı edebiyatı doğar.¹¹³

Rus edebiyatının ilk sosyalist-gerçekçi eseri olarak tanımlanan ve bu bağlamda altmışlı yılların kurtuluş fikirlerini taşıyan *Nasıl Yapmalı?* genç neslin yaşam ve bilgi ansiklopedisi haline gelir. V. İ. Lenin'in eşi Nadejda Krupskaya günlüğüne yazdığı

---

¹¹¹ D. Offord, *The Golden Age of Russian Literature and Thought*, New York: St. Martin's Press, 1992, s.9

¹¹² Katz & G. W. William, 1989, s.34

¹¹³ P. Bushkovitch, *Rusya'nın Kısa Tarihi* (Çev: Mehmet Doğan), İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2016, s.203-205

notlarda, eşinin bu yapıtı en ince ayrıntılarına kadar bildiğinden bahseder.¹¹⁴ Plehanov ise yine benzer şekilde şunları söyler: “Baskı makinesinin Rusya’ya girişinden beri, hiçbir basılmış yapıt Çernişevski’nin “Nasil Yapmalı?”sı kadar büyük bir başarı kazanamadı.”¹¹⁵ Kuşkusuz ki Çernişevski, dönemin gerçekliğinden yola çıkarak yazdığı bu eserin başarısını toplumda yeni düzenin nasıl oluşturulacağına dair bir örnek sunması ve yeni nesil için farklı bir geleceğin de mümkün olduğunu göstermesine borçludur.

2.2. Eserde Gerçekliğin Oluşum Süreci

Rus ve dünya edebiyatının gerçekçi olarak nitelendirilen eserlerine bakıldığında, şüphesiz ki dönemin şartlarını insan toplum ilişkisiyle yansıtmaları en belirgin özellik olarak ön plana çıkmaktadır. Çernişevski’nin *Nasil Yapmalı? (Çto Delat?)* isimli eserini gerçeklik bağlamında değerlendirirken de yazarın yaşadığı ve eserin yazıldığı dönemin şartlarına bakmak yerinde olacaktır. Bu sayede yazarın eseri yazdığı dönemde sahip olduğu sanat anlayışının nasıl oluştuğuna ve daha da önemlisi bu sanat anlayışıyla eserini hangi şartlar sonucunda kaleme aldığına ışık tutmak mümkün olacaktır. Böylece dönemin şartları ve eserin insanlar üzerinde yarattığı etkinin sebebi ortaya koyulacaktır.

19. yüzyılın başında tahta geçen I. Aleksandr’ın (1801-1825) getirdiği düzenlemeler, son derece muhafazakâr olan I. Nikolay (1825-1855) ve halefleri tarafından da devam ettirilir.¹¹⁶ Ekonomiyi büyütme, toplumun refahını artırma ve bürokrasinin etkinliğini ön plana çıkarma amacıyla getirilen birtakım düzenlemeler sonucunda ülkede eğitim almış kişilere olan ihtiyaç artmaya başlar. Böylelikle eğitimin yaygınlaşması ve yayıncılığın da gelişmesiyle büyüyen aydın kesim, dönemin tüm

---

¹¹⁴ A. Walicki, 2013, s.297

¹¹⁵ G. V. Plehanov, *İzbranniye Filosofskiye Proizvedeniya v Pyati Tomah, Cilt IV.*, Moskova: Gospolitizdat, 1958, s.160

¹¹⁶ A. N. Kurat, *Rusya Tarihi, Başlangıçtan 1917’ye kadar*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014, s.354

şartlarına rağmen Petro zamanından beri süregelen reformları ve onun değerlerini genişletir, ayrıca otokrasi tarafından baskılanan resmî ideolojiye ve Ortodoks inancının beraberinde getirdiği muhafazakârlığın yıkıcı etkilerine karşı okuryazarlığın yayılmasına da katkıda bulunur.¹¹⁷ Ancak 1860'lı yıllarda bu aydın sınıf ve devlet reformcuları için dönemin en büyük sorunu serflik sistemi ve bu sistem altında büyük bir yoksullukla mücadele eden, okuma yazma dahi bilmeyen köylülerdir.¹¹⁸

Soylu insanların emri altında çalışan bu köylüler dayanılmaz ve yıpratıcı çalışma şartlarından dolayı ayaklanmaya başlar. Zamanla köleliğe karşı bir başkaldırı niteliği taşıyan bu ayaklanmaları kısa sürede sonlandırmak isteyen devlet tarafından özel birlikler ve kuvvetler çağrılır ancak her şeye rağmen büyük direniş gösteren köylülerin isyanı bastırılamaz. Zamanla endüstriyel alanda da ayaklanmalar baş gösterir çünkü devlet ya da büyük toprak sahiplerinin işletmeciliğini yaptığı bu fabrikalarda köylüler zorunlu ücretsiz hizmete tabi tutulur ve gün geçtikçe burada çalışan köylüler de işçilerle eşit haklara sahip olmak ister.¹¹⁹

Gitgide daha da artan tüm bu ayaklanmalar karşısında çarlık yönetiminin tüm gücü ile yürüttüğü ağır baskılar Rusya'da kurtuluş hareketlerinin gelişmesine engel olamaz.¹²⁰ Ancak yine de örgütlenmeden uzak ve dayanışmadan yoksun olan tüm bu ayaklanmalar istenilen şekilde sonuçlanamaz. Rus devrimci hareketinin ilk dönemi olarak nitelendirilebilecek bu yıllarda, aydın görüşlü kişiler özellikle toplumun geri kalan kısmına yabancılaşmaları sebebiyle toplumu değiştirme yönündeki sorumluluğu üzerine alır.¹²¹

Bilgi ve düşüncenin dönüştürücü gücüne inanan bu kesim, toplumun köklü değişikliklere gitmesi gerektiği konusunda örgütlenir. Toplumdaki sorunların

---

¹¹⁷ M. Belge, **Step ve Bozkır, Rusça ve Türkçe Edebiyatta Doğu-Batı Sorunu ve Kültür**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2016, s. 162

¹¹⁸ Katz & G.W. William, 1989, s.10

¹¹⁹ P. Bushkovitch, 2016, 193-197

¹²⁰ Z. Oykut, a.g.e., s. 99-100

¹²¹ Katz & W.G. William, a.g.e., s.12

çözülebilmesi için çarlık rejimi ve beraberinde getirdiklerini daima eleştirir, hatta çarlık rejimini tamamen reddeder. Toplumsal sorunların çözümünde aldıkları eğitimden güç bulan aydın insanlar, Batı Avrupa'daki gelişmeler ile Rusya'daki gericiilik ve zulmü karşılaştırır.¹²² Bunun yanı sıra, 19.yüzyıl Rusya'sında meydana gelen aksaklıklar, toplumsal olayların bir sonucu olarak nitelendirilebilecek edebiyata da büyük ölçüde yansır. Köylülerin içinde bulunduğu durum ve adeta büyük bir uykuda olan taşra kasabaları, Puşkin, Turgenyev ve Gogol gibi dönemin büyük yazarları tarafından oldukça parlak bir şekilde hicvedilir.¹²³

Tıpkı dönemin diğer yazarları gibi Çernişevski de altmışlı yıllarda sınırsız haklara sahip olan serf sahibi soyluların hükmettiği köylü ve işçi sınıfının içinde bulunduğu sosyo politik düzeni değiştirmeyi amaçlar. Dönemin sosyal düzeni içinde soylular devlet görevlilerinin çoğunluğunu oluşturmaktadır, ancak yine de sosyal, etnik ve bölgesel olarak bölünmüş kalmaya devam ederler. Toprakları üzerinde çalışan temel ekonomik varlıklarının, gelirlerinin, statülerinin ve korunmalarının sağlanması için otokrasiye bağlı kalırlar. Toplumun geri kalanı, tüccarlar, din adamları, vergilendirilmiş kentli gruplar, soylular, yabancılar ve devlet köylüleri gibi çeşitli yasal mülk sahibi olanlar ise görece ayrıcalıklı olarak tanımlanmıştır.¹²⁴

Bu hiyerarşik sosyo politik düzenin en etkili hissedildiği yer ise temelde köylü toplulukları ve cinsiyete dayalı eşitsizlikler olarak tanımlanabilir. O dönemde kadınlar yasal olarak ve genellikle her sosyal düzeyde erkeklere tabi kınımlar ve ev dışında ise çalıştıkları ailenin çiftliğinde ya da bazı hizmet işleri dışında hemen her mesleğin dışında tutulurlar. Ortodoks kilisesinin dayattıkları ise bu hiyerarşik ve ataerkil düzeni daha da güçlendirir.¹²⁵

---

¹²² P. Bushkovitch, 2016, s.227-228

¹²³ M. Belge, 2016, s.115

¹²⁴ Katz & W.G. William, 1989, s.9-12

¹²⁵ R. Stites, **The Women's Liberation Movement in Russia, Feminism, Nihilism and Bolshevism 1860-1930**, New Jersey: Princeton Universty Press, 1991, s.3

Böyle bir sosyal düzene sahip toplum içinde eğitim almış ve genellikle toplumsal ilerleme idealine bağlı olan insanlar için çarlık düzeni oldukça boğucudur. Bu boğucu yaşamdaki kısır döngüyü oluşturan serflik sistemi ise tüm toplumda büyük bir huzursuzluğa sebep olmaktadır.¹²⁶ Çernişevski'nin gözlemlerine göre bu yıllar, serfliğe dayalı köylülüğün ortadan kaldırılmasının “tüm fikirlerin ve tartışmaların yegâne hedefi” olduğu yıllardır.¹²⁷ Bu bağlamda daha adil bir toplumun temellerini oluşturmak ve huzurlu bir toplum yaşamanın sağlanabilmesi için II. Aleksandr 1861 yılında serfliği kaldırır. Çernişevski'ye göre, Petro döneminden beri bundan daha iyi bir reform yapılmamıştır.¹²⁸

Serfliğin kaldırılmasının ardından soylu insanlar topraklarını terk eder ve şehir hayatında eğitilmiş insanlara duyulan ihtiyaç daha da artar. Aydın sınıfın tasarladığı ideolojiler ve ütopyalar da bu ihtiyacı karşılamaya yönelik girişimleri temsil eder. Sosyal olarak ülkeyi kalkındıracak programlar tasarlarlar ve bu programları Rusya'daki yoksulluğun, geri kalmışlığın, baskıcılığın üstesinden gelebilmek adına aracı olmasını sağlarlar. Bu bağlamda vicdan yönü ağır basan bir rehber olarak topluma yeniden entegre olup sosyal role bürünürler. Aydın sınıf sahip oldukları akıl ve kültürel deneyimle toplumda üretime geçer. Toplumsal dönüşüme büyük bir özveriyle bağlanırlar.¹²⁹

1859-1861 yılları Rusya'da devrimci düşüncenin geliştiği yıllar olarak adlandırılabilir. Egemen sınıfların kurduğu baskının değişmemesi tüm yurttaki ezilen sınıfın hoşnutsuzluğunu yansıtan büyük bir yankı uyandırır ancak ezilen sınıfın sesini duyurmak için yapılan eylemler yeterli olmaz ve yine bu sınıfın ihtiyaçlarından doğan gerginlik gittikçe yükselir. Ezilen sınıfın sessizce yağmalandığı bu çalkantılı dönemde üst

---

¹²⁶ Katz & W.G. William, 1989, s.12

¹²⁷ M. M. Grigoryani, Çernişevski'nin Felsefesi ve Devrimci Mücadelesi (Çev: Hazal Saral), **Bilim ve Ütopya Dergisi**, 22(262), s.24

¹²⁸ Katz & W.G. William, a.g.e., s.9-10

¹²⁹ Y. A. Nikiforov, “ ‘Novıye Lyudi’ Çernişevskogo kak agentı modernizatsii russkogo obşestva”, **İzvestiya Saratovskogo Universiteta**, 3(10), s. 30-31

sınıfın adeta kendi bağımsızlığını ilan etmesi sorunların başlıca sebebi haline gelir. Esas çözüm egemen sınıfın değişmesi olacaktır.¹³⁰

Bu dönüşüm sürecinde Çernişevski de çarlık rejimine ve köleliğe karşı mücadelede bilimi, sanatı ve felsefeyi adeta bir silah olarak kullanır. Böyle bir ortamda yeşeren devrimci düşünceleri ve girişimleri sebebiyle Petropavlosk Kalesi'nde tutuklu olan Çernişevski, içinde bulunduğu tüm şartlara rağmen davasından vazgeçmez. Eşi Olga Sokratovna'ya yazdığı bir mektupta toplumsal dönüşümü sağlayacak fikirlerini halka iletmek için bir "bilgi ve hayat ansiklopedisi" yazmaya karar verdiğinden bahseder ancak daha sonra bu fikirden uzaklaşır çünkü bu amaç doğrultusunda yapacağı çalışma halkın tüm sınıflarına ulaşmalıdır. Her kesimden insanın okuyacağını düşündüğü için de bir roman yazmaya karar verir.¹³¹

Böylelikle bir roman yazmayı planlayan Çernişevski, öncelikle tutuklu olduğu kaledeki yetkilileri edebiyat eleştirmenliğini bir kenara bırakıp roman yazmak istediğine ikna etmesi gerektiğini düşünür ve bunun için günlüğüne şunları not eder: "Bu arada bir kurgu yazarı olmak için uzun zamandır hazırlanmaktayım ama insanların orta yaşlarından sonra kurgusal eserler yazması gerektiğine dair sonsuz bir inancım var; başarısız olma ihtimali için genç yaşlar oldukça tehlikeli. Gazetecilik faaliyetlerimin sona ermesi ve tutuklanmamla beraber parasal ihtiyaçlarım olmasaydı bu yaşta roman yazmaya başlamazdım. Örneğin Rousseau kurgusal eserleri için yaşlılığına kadar beklemiştir. Godwin¹³² de aynı şekilde... Ben de bu yüzden hayatımın yaşlılık döneminde kullanmak üzere bazı materyaller hazırladım." Çernişevski bu sözleriyle komisyon üyelerini uzun zamandır roman yazmayı planladığına ikna etmenin yanı sıra yetkililerin dikkatini çocukluk günlüğünde bulunan tehlikeli sözlerden uzaklaştırmayı ve günlüğüne not aldığı her şeyi yazmayı planladığı romanları için birer taslak olarak göstermeyi amaçlar.

---

¹³⁰ P. Bushkovitch, 2016, 229

¹³¹ N. V. Bogoslovski, 1957, s. 331

¹³² William Godwin (1756-1836) faydacılığın ilk taraftarlarından biri olan İngiliz gazeteci, politik yazar ve filozof. Bkz. <https://www.britannica.com/biography/William-Godwin>

Romanı için çalışmaya başlayan Çernişevski, yetkililerin dikkatini dağıtmak için ilk olarak Alman tarihçi Schlosser'e ait tarih kitabının bazı ciltlerini satın alıp çevirmek için izin ister. Kısa bir süre sonra da tamamen masum, aile hayatından alınmış ve herhangi bir politik meseleyle ilgisi olmayan kurgusal bir öykü yazmaya başladığından bahseder.¹³³ Çernişevski kaleme aldığı bu eserin ilk olarak hapishane, ardından da “Sovremennik” in sansüründen geçebilmesi için gerçekte politik bir hikâyeye dayanan eserini “aile okuması” olarak tasarlar. Bu ilk izlenim de romanın basılmasını sağlar.¹³⁴

O zamana kadar Batı edebiyatına ait pek çok eser okuyup incelemiş olan Çernişevski, romanını “aile okuması” olarak tasarlarken “Sovremennik”te çalıştığı dönemde dergi için eleştirisini yaptığı İngiliz yazar Charles Dickens'a ait *Zor Zamanlar* (*Hard Times*, 1854) isimli eserden fazlasıyla etkilenir.¹³⁵ Charles Dickens, kaleme aldığı bu eserinde sanayi devriminin etkisi altında, duygulardan yoksun kapitalistlerin boyunduruğu altında ezilmiş madenlerde ve fabrikalarda çalışmak zorunda olan ve büyük bir yaşam mücadelesi veren emekçi insanların hayatlarını resmetmiştir. Salt gerçeklik peşinde koşan kahramanları vasıtasıyla dönemin İngiltere'sini büyük bir ustalıkla hicveden Dickens'tan farklı olarak Çernişevski, dönemin gerçekliğine karşın kahramanlarını hayallerinin peşinden koşan bireyler olarak yaratır.¹³⁶

Yarattığı kahramanlarla büyük bir değişime önderlik etmeyi arzulayan Çernişevski, yazacağı metnin ana düşüncesini ise yıllar önce oluşturmuştur. 1861 yılında, “Sovremennik” de yayımlanan *Değişim Başlamadı mı? (Ne Naçalo li Peremeni?)* isimli makalesinde savunduğu ana düşüncüyü *Nasıl Yapmalı?* isimli eserine yansıtır.¹³⁷ Çernişevski kaleme aldığı bu makalesinde tüm edebiyat eleştirmenlerinin halkı

¹³³ N. V. Bogoslovski, 1957, s.332-333

¹³⁴ N. V. Vodovozov, 1953, s. 13

¹³⁵Katz & W.G. William, 1989, s.27

¹³⁶ A. N., Çiçekler, “**Sanayi Devrimi Döneminde Çalışma Koşulları: Charles Dickens Romanlarından Yansımalar**”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010, s.1-3.

¹³⁷ N. V. Bogoslovski, a.g.e., s.

ideallemekten kaçındığını söyler. Bu bağlamda N. V. Uspenski'nin¹³⁸ yazıları üzerinden sıradan olan ya da olmayan her insanın değişime açık olduğunu ve bir insanın nasıl yaşarsa yaşasın hayatın akışına göre değişmek zorunda olduğunu savunan düşüncesini ortaya atar. Ona göre önemli olan şey yaşanan değişim sürecinde doğru yönlendirilebilmektir. Eğer insanın yaşadığı sıçramalar doğru yönlendirilemezse bu yalnızca hayal kırıklığından ibaret olur. Bunun yanı sıra yine aynı makalesinde, insanın içinde bulunduğu toplumsal sınıfın kendi eksiklikleri sebebiyle olduğunu düşünmesiyle değişimin başladığını ve bu sayede kendini geliştiren her insanla sınıfsal farklılıkların ortadan kalkacağını vurgular. Nitekim her bireyin değişmesi gerektiğini bu şekilde savunmuş olan yazarın *Nasıl Yapmalı?* isimli eserinde yarattığı kahramanlar da bunu destekler niteliktedir.¹³⁹

Tıpkı eserini yazmaya başladığı andan itibaren çeşitli şifrelere başvurduğu gibi yazar, tutuklu olduğu kalede eserini tamamlamasının ardından sansüre takılmadan basılabilmesi için de çeşitli anlatım türlerine başvurmuş, düşüncelerinin tüm okuyuculara aktarılabilmesi için satır aralarında gizli mesajlara yer vermiştir. Eserini büyük bir baskı altında kaleme alması ve bu eseri Rus halkıyla buluşturma arzusu yazarı ezop dili kullanmaya itmiştir.¹⁴⁰ Ezop dili, ilk bakışta oldukça sıradan görünen bir anlatım tarzıyla yazarın alt metinde anlatmak istediklerini, vermek istediği mesajları maskeleyen ve bu sayede sansüre takılmadan yazılanların basılmasını sağlayan bir dil kullanımı olarak tanımlanabilir.¹⁴¹ Gizli bir anlam taşıyan metinlerin halka ulaşmasını sağlayan “ezop dili”nin terim olarak kullanılması, 19. yüzyılda M. Saltıkov - Şchedrin tarafından sağlanır. Şchedrin bu dili köle dili olarak adlandırır ve tıpkı ünlü fabl ustası Ezop'un (Aisopos)

---

¹³⁸ N. V. Uspenski (1837-1889), kaleme aldığı gerçekçi eserlerinde sıkça demokrasi ve milliyetçilik olgularına yer veren yazar olarak kendinden oldukça söz ettirmiştir ve özellikle Çernişevski'ye göre Rus halkının gerçeğini abartısız bir şekilde ortaya en iyi koyan yazarlardan biridir. Bkz. <http://lounb.ru/lipmap/index.php/personalii/zhili-prebyvali-v-lipetskom-krae/147-uspenskij-n-v>

¹³⁹ Bkz. N. G. Çernişevski, *Sobraniye soçineniy v pyati tomah*, Cilt 3, Moskova, Pravda, 1974, s.4-49

¹⁴⁰ B.R Mandel, *Sovremenniy Russkiy Yazık: İstoriya, Teoriya, Praktika i Kultura Reçi, Kniga 1*, Direkt-Media, Moskova, 2014, s.142

¹⁴¹ A. Peery, *On Aesopion Language and Borrowings from Russian*, American Speech, 25(3), s.190-196

yaşadığı dönemi hicvederken hayvanlardan yararlanması gibi o da zamanın ağır sansür uygulamalarını aşabilmek için eserlerinde gizli anlatımlara başvurur.¹⁴² Kısacası, bu anlatım biçimi edebiyatta politik sansürden kaçabilmek için kullanılan, alegorik anlatım ve üstü örtülü ifadelerle doludur. Bir eleştirmene göre sansür, bir yazarın eserini okuyucuyla buluşturabilmek için düşüncelerini ve zekasını keskinleştirmeye yarar. Ezop dilinin kullanımı ise yazarların üslup biçiminde olumlu bir etkiye sahiptir.¹⁴³ Ancak gizli anlatımlarla örülü ezop dilinin dikkatli bir okuyucuya da ihtiyacı olduğunu söylemek yerinde olacaktır. *Nasıl Yapmalı?* isimli eserinde bu dil kullanımının özelliklerini belirgin bir şekilde yansıtan Çernişevski, bu sebeptendir ki eserinde sürekli araya girip okuyucusuyla konuşur ve cümlelerine sık sık “Benim akıllı okuyucularım...” ifadesiyle başlar. Yazar bu sayede her ne olursa olsun Rus halkının aklına güvendiğini ve eserinin bir şekilde anlaşılabilceğini belirtmiştir.

Ezop dilinin özelliklerinden yola çıkacak olursak Çernişevski'nin eserine önce bir intihar sahnesiyle başlayıp daha sonra zamanda geriye giderek olayları en başından anlatması tesadüfi değildir. Olayların kronolojik seyrinde okuyucuya sunulmaması yine bir kafa karışıklığı yaratarak eseri sansürden geçirebilme yollarından biri olarak değerlendirilebilir.

Bunun dışında okuyucu, ezop dilinin etkisini eserin daha ilk sayfalarında hissetmeye başlar. Nitekim Çernişevski, eserinin konusu henüz derinlik kazanmamış ve kahramanlar okuyucuya tanıtılmamışken eserin başında, içinde bir şarkı sözünün yer aldığı şu satırlarla çıkar karşımıza:

“Kamenniy Ostrov'da küçük yazlığın üç odasından birinde genç
bir kadın oturuyordu, bir yandan dikiş dikerken diğer yandan da
canlı, umut dolu Fransızca bir şarkı mırıldanıyordu:

¹⁴² Saltıkov-Şcedrin, **Büyüklerle Masallar** (Çev: Mazlum Beyhan), Öteki Yayınevi, Ankara, 1994, s.7-9

¹⁴³ <https://yunc.org/> adresinden 15.03.2020 tarihinde alınmıştır.

Ça vira	Her şey iyi olacak,
Qui vivra, vevra..	Zamanı gelince göreceğiz
Done vivons,	Öyleyse bekleyelim
Ça bien vite ira	Zaman hızlıca geçer.” ¹⁴⁴

Bahsi geçen eseri bir “aile okuması” olarak kaleme aldığını söyleyen ve eserini sansür yetkililerine bu şekilde tanıtan Çernişevski, dikişle uğraşan bir kadının şarkı mırıldanmasını günlük yaşamda herkesin yaptığı şekilde resmetmiş, ayrıca bu şarkı ile esere sıcak bir anlatım katmıştır. Ancak söylenen bu Fransızca sözler, Fransız Devriminde yazılan ve popüler hale gelen “Carmagnole” isimli bir şarkıya aittir. Şarkı devrim sırasında Fransa’da adeta halkın çılgılığı olur ve zamanla tüm askeri ve siyasi başarıların ardından söylenmeye başlanır ve bir süre sonra eşitliğin sembolü haline gelir.¹⁴⁵ Dolayısıyla daima toplumsal eşitlikten bahseden ve eserini bu düşünce temelinde oluşturan Çernişevski’nin de esere böyle bir şarkı eşliğinde giriş yapması şaşırtıcı olmamıştır. Tüm bunlar dışında eserde sıkça vurgulanan *özgürlük (Свобода)* ve *bağımsızlık (Независимость)* gibi kelimeler de *Nasıl Yapmalı?* isimli eserin esas amacına vurgu yapmak için kullanılan ifadeler olarak nitelendirilebilir.

Büyük bir bilim adamı ve düşünür olarak, ülkesinin içinde bulunduğu durumda kurgulanmış bir eseri politik meseleleri çözmek için araç olarak kullanmanın en iyi yöntem olduğunu düşünen Çernişevski, “aile okuması” olarak kurguladığı eserini böyle bir düşünce ve çalışma sonunda kaleme alır. Onun için bu eser herhangi akademik bir çalışma değil, aksine toplumun, ana vatanın ve halkın yeniden örgütlenmesini sağlayacak bir ansiklopedi niteliğindedir.¹⁴⁶ Ona göre, yaşadığı dönemin şartları insanları zavallı ve

---

¹⁴⁴“Молодая дама сидела в одной из трех комнат маленькой дачи на Каменном острове,, шила и вполголоса напевала французскую песенку, бойкую, смелую. Çaï vira, Qui vevra verra, Done, vivons, Ça bien vita ira.” N. G. Çernişevski, *Sobranıye Soçineniy v Pyati tomah*, Cilt 1, **Çto Delat?**, Moskova: Pravda, 1974, s.3

¹⁴⁵ <https://www.britannica.com/art/carmagnole> adresinden 16.03.2020 tarihinde alınmıştır.

¹⁴⁶ N. V. Bogoslovski, 1957, s.318-319

mutsuz bir hale dönüştürmektedir ve insanlara ne hakkında nasıl düşünmeleri ya da nasıl yaşamaları gerektiğini anlatmak ise kendisi gibi aydın görüşlü bir kişinin yegâne görevidir.¹⁴⁷

Çernişevski'nin mahkûmiyet döneminde dahi eseri aracılığıyla bir açıdan halka seslenme yöntemi, F. M. Dostoyevski'nin *Timsah (Krokodil, 1864)* isimli öyküsünde ele alınmıştır.¹⁴⁸ Öyküde, Avrupa seyahatine çıkmak üzere olan İvan Matveiç isimli bir Rus "liberal yetkili" bir sirkte sergilenen timsah tarafından yutulur ancak yakınlarının büyük telaşına rağmen İvan, timsahın karnındaiken dahi dışarıdakilerle konuşmaya devam eder ve onları sakinleştirmeye çalışır. Her nasılsa timsahın karnında canlı kalmayı başarabilen İvan'ı kurtarması için Timofey Semyoniç isimli bir yetkili gönderilir. Yetkili, İvan için şu sözleri söyler: "Ancak İvan Matveiç'in görev yaptığı tüm süre boyunca böyle bir sonuca gideceği belliydi. Atılgan ve hatta kibirli sayılabilecek biri. Farklı fikirleri de dahil herşey 'ilerleme' ile olmalı diye düşünürdü ama işte ilerleme ne durumlara düşürüyor insanı."¹⁴⁹ Ayrıca ona göre gereksiz bilgilerle uğraşan insanlar her yere burunlarını sokuyor ve sonunda da başlarına bu tür işler geliyor. Dışarıdaki insanların onca telaşına rağmen İvan daima sakinliğini korumaktadır ve sürekli olarak timsahın karnından dışarıdakilere seslenebilme peşindedir. Açık bir şekilde içinde bulunduğu Timsah'ın içindne gerçeklik ve aydınlık yayıldından bahseder. Normal yaşamında yoğun bir çalışma hayatının olduğunu düşünen İvan için timsahın karnında geçirdiği günler halkın kaderini değiştirebilecek şeyler düşünmek için en iyi fırsattır.¹⁵⁰ Yakaladığı bu fırsatı şu sözleri ile ifade eder: "Size harika fikirlerin olduğundan bahsediyorum, ama

---

¹⁴⁷ Katz & W.G. William, 1989, s. 26

¹⁴⁸ G. Pomerants, **Strasnaya odnostronnost i besstrastiye duha**, <https://books.google.com.tr/books?> adresinden 02.06.2020 tarihinde alınmıştır.

¹⁴⁹ "Но Иван Матвейч во всё течение службы своей именно клонил к такому результату. Приток-с, заносчив даже. Всё «прогресс» да разные идеи-с, а вот куда прогресс-то приводит!", F. M. Dostoyevski, **Krokodil**, <https://ilibrary.ru/text/68/p.2/index.html> adresinden alınmıştır.

¹⁵⁰ Ayrıntılı bilgi için Bkz. F.M. Dostoyevski, **Timsah** (Çev.:İpek Söylemez), İstanbul, Karbon Kitaplar

siz... Biliniz ki etrafımı saran karanlığı aydınlatan büyük fikirlerle zaten doyuyorum...”¹⁵¹

Dostoyevski'nin bahsi geçen eserinden yola çıkacak olursak timsah, Çernişevski'nin mahkûm edildiği Petropavlovsk Kalesi'nin alegorik bir anlatımı olarak tanımlanabilir.¹⁵² Dahası, İvan Matveiç'in gerek fiziksel gerekse de kişilik özellikleri Çernişevski ile bazı noktalarda doğrudan örtüşmektedir. Gözlüklü ve sakallı bir adam olarak resmedilen kahraman, timsahın karnındayken dahi sürekli etrafındakilere seslenme ve onlarda farkındalık yaratma arzusu içindedir.¹⁵³ Nitekim Çernişevski de tıpkı İvan Matveiç gibi kendisini yutan timsahın içinde halka seslenme yollarını aramaktadır ve bu duruma çözüm olarak ise *Nasıl Yapmalı?* isimli eserini kaleme almayı karar vermiştir.

Yaşadığı dönemin gerçekliğini yansıtarak toplumun içinde bulunduğu koşullara yeni bir bakış açısı sunan Çernişevski için bu eser edebi bir heves değil, toplumun belki de en acil ihtiyacıdır. Bu ihtiyaçtan yola çıkarak kaleme aldığı *Nasıl Yapmalı?* isimli eser toplumun geleceğine dair fikirlerini sunduğu en kapsamlı ve en tanınmış çalışması olarak adlandırılabilir. Eserin en büyük başarısı ise Rus toplumunun içinde bulunduğu mevcut koşulları değiştirebilmek için başlatılan kurtuluş mücadelesine, özellikle “yeni insan” örnekleri ile öncülük etmesidir.

---

¹⁵¹ “Я тебе о великих идеях рассказываю, а ты... Знай же, что я сыт уже одними великими идеями, озарившими ночь, меня окружившую.”, Dostoyevski, **a.g.e.**, <https://ilibrary.ru/text/68/p.3/index.html> adresinden alınmıştır.

¹⁵² <https://fedordostoevsky.ru/works/lifetime/crocodile/> adresinden 02.06.2020 tarihinde alınmıştır.

¹⁵³ <https://stevenkraaijeveld.com/blog/on-dostoevskys-crocodile> adresinden 02.06.2020 tarihinde alınmıştır.

2.3 Eserde İşlenen Yeni İnsan Örnekleri

2.3.1. Vera Pavlovna

N. G. Çernişevski'nin yaratmış olduğu “yeni” insanlar arasında en dikkat çekeni kuşkusuz ki Vera Pavlovna'dır. Hayatı boyunca dönüşümün büyük gücüne inanan ve bunun ilk olarak kişisel gelişim ile başladığını savunan yazar bu bağlamda Vera Pavlovna'nın dönüşümüne en başından itibaren okuyucuyu da dahil etmiştir.¹⁵⁴ Kişisel dönüşümü söz konusu olduğunda Vera'nın yaşamını ailesinin yanında geçirdiği yıllar ve sonrası olarak ikiye ayırmak yerinde olacaktır. Nitekim eserin birinci bölümünde Vera'nın okuyucuya tanıtıldığı satırlar da bunu destekler niteliktedir: “Vera Pavlovna'nın eğitimi oldukça sıradandır. Tıp fakültesi öğrencisi Lopuhov'la tanışmadan önceki yaşamı dikkate değer olarak tanımlanabilir ama hiçbir biçimde özel değildir.”¹⁵⁵

Romanın başında iddiasız bir kız olarak resmedilen Vera dönemin aile yaşantısı ve özellikle de sosyete yaşamı ne gerektiriyorsa ona göre eğitim alır. Ancak Vera bu geleneksel yaşama ait olmadığını bilincindedir ve anne babasının davranışlarından dolayı büyük utanç duymaktadır. Ailesinin yanında geçirdiği yıllar boyunca ileride neler yapabileceğinin henüz kendisi bile farkında değildir ancak en başından beri arzuladığı tek şey vardır; yalnızca özgür olmak ister. “Asıl şey bağımsızlık! Yalnızca istediğimi yapmak, istediğim gibi yaşamak. Kimseye sormadan, kimseden bir şey istemeden, kimseye ihtiyaç duymadan! İşte böyle yaşamak istiyorum.”¹⁵⁶

Vera'nın istediği yaşam ve geçireceği değişimin sinyalleri eserin başından okuyucuya bu sözlerle verilir. Onun bu sözleri belki de başta annesi Marya Alekseyevna

---

¹⁵⁴ Katz & W.G. William, 1989, s.11

¹⁵⁵“Воспитание Веры Павловны было очень обыкновенное. Жизнь ее до знакомства с медицинским студентом Лопуховым представляла кое-что замечательное, но не особенное.” N. G. Çernişevski, 1974, s.7

¹⁵⁶ “Главное — независимость! Делать, что хочу, — жить, как хочу, никого не спрашиваясь, ничего ни от кого не требовать, ни в ком, ни в ком не нуждаться! Я так хочу жить.” N. G. Çernişevski, a.g.e., s.36

olmak üzere çağın tüm kadınlarının özlemidir.¹⁵⁷ Çernişevski için bir kadının özgürleşmesi başta eğitimle sağlanır. Üniversiteye başladığı ilk yıllarda babasına yazmış olduğu 20 Aralık 1860 tarihli mektubu da bu düşünceyi destekler niteliktedir: “Ülkemizdeki kızlar artık üniversiteye gidiyor ve pek çoğu neredeyse tek bir dersi bile kaçırmıyor. Son iki yılda onların da üniversiteye gitmesi kabullenilmiş durumda. Bu zamana kadar hiçbirini okul koridorlarında göremezdik. Fakat şimdi durum farklı, bence herkes buna tamamıyla alışmalı ve üniversite derslerine katılmaları tıpkı bir konser alanında onları görmek kadar normal bir hale gelmeli.”¹⁵⁸ Eserini yazmadan yıllar önce bu sözleri sarf eden Çernişevski’nin eğitim konusundaki görüşleri Vera’da vücut bulur. Vera’nın ilerleyen yıllarda kendisine ait bir atölye kurması ve yüksek öğrenime olan ilgisi de bunun kanıtı niteliğindedir.

İçinde bulunduğu sıradan aile yaşamı içerisinde düşünceleriyle diğer aile üyelerinden ayrılan Vera, kendine has yetenekleriyle de daha en başından farklı bir profil çizer. Küçük yaşlarda müzik dersleri almaya başlar, on altı yaşına geldiğinde ise piyano eğitmeni olarak yaşamına devam eder ayrıca on dört yaşından beri de dikiş dikmektedir. Her şeyden önce topluma faydalı ve iyi bir insan olabilmek uğruna yegâne şeyin çalışmak olduğunu düşünen Vera için kitap okumak vazgeçilmezdir. Özellikle yaşamının ilerleyen yıllarında özgür olma arzusu içinde olan Vera, kitaplarda yazanları zaman zaman tatmin edici bulmaz. Arzuladığı yaşam biçimi Vera’ya göre okuduğu kitaplarda olmayacak, olağanüstü şeyler gibi gösterilmektedir.¹⁵⁹ Okuduğu kitaplardan bazıları hakkında şunları söyler:

“Bunların en iyi kitaplar olduğunu düşünürdüm. George Sand, öyle iyi, öyle kibardır ki ancak onun herşeyi yalnızca rüyadır! Ya da bizim yazarlarımız. Hayır, bizim yazarlarımızda da asla yoktur

---

¹⁵⁷ R. Stites, 1991, s.89

¹⁵⁸ A.A. Ozoreva, 1961, s.102

¹⁵⁹ N. V. Bogoslovski, 1957, s.336

bunlar. Ya da Dickens'ı ele alalım. Onda bunlar var ancak o da gerçekte bunları ummuyormuş gibi. Yalnızca istemekle kalıyor ve ulaşamayacağını da biliyor. Öyleyse neden insanların fakir ve mutsuz olmadan yaşamaları için gerçekten ne yapılması gerektiğini kimse bilmiyor? Bunlardan söz etmiyor mu yazarlar?

Hayır, yalnızca üzülmeyle kalıyorlar.”¹⁶⁰

Çernişevski bu satırlarda Vera aracılığıyla *Değişim Başlamadı mı? (Ne Naçalo li Peremen?)* isimli makalesinde de öne sürdüğü düşünceyi yeniden dile getirir. Ona göre yazarların büyük bir kısmı ideal kahramanlar oluşturmaktan kaçınmaktadır ancak Çernişevski özellikle çok okumayı toplumsal dönüşümün ve idealleşmenin bir yolu olarak görür.¹⁶¹

Bu düşünceler ışığında yarattığı kahramanı Vera da okumaya büyük önem vermektedir. Evlenmek zorunda bırakıldığı Storeşnikov'a durmadan okumayı öğütler ve incelemesi için sürekli yeni kitaplar verir. Okuduğu kitaplar sayesinde hayata daha farklı bakmaya başlayan Storeşnikov yalnızca okumayı sevmeye ve okuduğu şeyler hakkında konuşmaktan zevk almaya başlamakla kalmaz aynı zamanda daha iyi ve anlaşılır bir birey haline dönüşür. Kendisindeki değişiklik eserde şu sözlerle anlatılır: “Bu okumalardan sonra annesine karşı daha saygılı olmaya başladı... Kızın iyi yanları ona geçiyor ve yavaş yavaş daha insancıl biri hale geliyor.”¹⁶²

Dönüşümün gücüne inanan Çernişevski, Vera ve Storeşnikov arasındaki bu ilişki sayesinde okumuş, bilgili ve iyi insanların önce etrafındakileri sonra da toplumu

---

¹⁶⁰ “А ведь я думала, что это самые лучшие книги. Ведь вот Жорж Занд — такая добрая, благодравная, — а у ней все это только мечты! Или наши — нет, у наших уж вовсе ничего этого нет. Или у Диккенса — у него это есть, только он как будто этого не надеется; только желает, потому что добрый, а сам знает, что этому нельзя быть. Как же они не знают, что без этого нельзя, что это в самом деле надобно так сделать и что это непременно сделается, чтобы вовсе никто не был ни беден, ни несчастен. Да разве они этого не говорят? Нет, им только жалко”, N. G. Çernişevski, 1974, s.38

¹⁶¹ Bkz. N. G. Çernişevski, *Sobraniye soçineniy v pyati tomah, Cilt 3*, Moskova: Pravda, 1974, s.4-49

¹⁶² N. G. Çernişevski, a.g.e., s.75

değiştirme gücüne sahip olduğunu kanıtlar. Arzuladığı dönüşümü belki de en iyi şekilde temsil eden Vera yalnızca iç dünyasıyla değil, dış görünüşüyle de alışlagelmişin dışındadır ve büyük bir gücü simgelemektedir. Diğer kızlardan farklı olarak buğday rengi bir tene sahiptir. Uzun boylu, düzgün bedenli, koyu ve gür saçlara sahip bir kadın olarak betimlenen Vera, daha ilk görüşte etrafındakileri etkilemektedir.

Tıpkı açma zamanı geldiğinde çiçeklerin yayılan kokuları gibi zamanla zekâsı ve sağlam karakteri sayesinde hayatını değiştirir. Yaşamın zorlu koşulları karşısında gösterdiği mücadele esnasında ruhu da bilinci de gelişir.¹⁶³ Yaşadığı evi karanlık bir bodrumdan farksız görmeye başlayan Vera için özgür olmak yapmak istediği her şeyin temelidir. Yalnızca içinde bulunduğu topluma ayak uydurabilmek için ruhsuz, yüreksiz ve her şeyden önemlisi küçük gördüğü bir adamla evlenmeyi hayatının son bulmasıyla eşdeğer görür. Birinin boyunduruğu altına girmek ya da tam tersi birine egemen olmak, sosyete de kışkanılacak bir duruma gelmek, çok para sahibi olmak, etrafında belirecek onlarca övgücü insan istediği en son şeylerdendir. Bu şekilde birine bağlı yaşamaktansa intihar etmeyi ve belki de bu sayede sonsuz özgürlüğe kavuşmayı dahi planlar.

Özgürlüğünü kazanıp toplum adına faydalı şeyler yapmaya kendini adayan genç bir kadını temsil eden Vera'nın değişimi tıp öğrencisi Lopuhov ile evlenmesinin ardından başlar. Bu evlilik Vera'nın aile bağlarından kopup istediği hayata ulaşmasında ilk basamaktır denilebilir. Lopuhov ile evli olduğu zaman zarfında Vera, kendine ait bir dikiş atölyesi kurar ve bu sayede istediği özgür yaşama kavuşur. Daha yararlı bir birey haline gelebilmek için durmadan çalışan ve tüm kararlarını tek başına alan Vera için yaşadığı bu evlilik hayatının dönüm noktası haline gelir.

Kadın erkek eşitliğine inanan ve kadınların bağımsızlığını kazanması için destek olmayı öğrenmenin ahlaklı bir vatandaş olmanın en büyük gerekliliği olduğunu savunan

---

¹⁶³ A.A. Ozoreva, 1961, s.102

Çernişevski, içinde bulunduğu şartlara baş kaldıran kahramanı Vera Pavlovna'yı yine gerçek devrimci bir kadından esinlenerek yaratmıştır. 1860'lı yıllarda kadın hareketleri, yalnızca toplumun küçük bir kısmını oluşturan aydın sınıf tarafından desteklenirken, bunun zıttı olarak toplumun büyük bir kısmı da kadınların güçsüz olduğunu düşünmektedir. Tüm bu olumsuz görüşlere rağmen, kendilerini devrimci olarak tanımlayan Sofya Bardina ve Vera Zasuliç isimli iki kadın oldukça ses getirir. Onlara göre Rus halkı derin bir uykudadır ve insanların pek çoğu tembeldir. Öncelikle fakir insanlara yardım etmek için çalışan bu iki kadının Rusya'nın iç yüzünü anlattıkları yazıları elden ele dolaşır. Dahası, zaman içinde dükkanlarda posterleri dahi satılmaya başlar. Devrimci düşüncelerin kadınlar arasında da yayılmaya başladığı bu yıllarda özellikle Vera Zasuliç ismi sıkça duyulur.¹⁶⁴ Bağımsızlığını kazanan her kadının sosyal adaleti sağlayacağına inanan Vera Zasuliç, kuşkusuz ki Çernişevski'nin yarattığı özgür kadın kahramanının ismi için de ilham kaynağı olmuştur.

Vera Pavlovna aracılığıyla adeta ataerkil düzene büyük bir darbe indiren yazar, yarattığı bu yeni insanın dönüşümünü en başından itibaren okuyucunun huzurunda anlatır. Burjuvazinin alt tabakasına ait sayılabilecek bir ailede yetişen Vera, ailesinin yanından ayrılmasıyla kendi bağımsızlığına kavuşur. Yeni yaşamı sayesinde manevi olarak güçlenmesinin yanı sıra sosyal anlamda da oldukça güçlü bir kadın haline gelir.

Çernişevski'nin bu düşünceler etrafında özgür bir kadın kahraman yaratmasında kuşkusuz ki yaşamı boyunca etkilendiği ve takipçisi olduğu François Marie Charles Fourier'in etkisi büyüktür. Fransız ütöpik sosyalist ve filozof olarak tanınan Charles Fourier, günümüzde *Feminizm (féminisme)* kelimesini türeten kişi olarak da bilinir. Ona göre, gerçek toplumsal ilerleme kadın haklarının genişletilmesi ve onlara gerçek anlamda

---

¹⁶⁴ B. E. Clements, **A History of Women in Russia From the Earliest to the Present**, USA: Indiana University Press, 2012, s.126

özgürlük verilmesiyle mümkün olacaktır.¹⁶⁵ Bu düşünce ile Fourier, yeni kadın hareketleri akımını başlatmıştır. Kadının toplumdaki yerine kısaca şu sözleri ile ışık tutar: “Kadınları bir mutfak önlüğü ile bir ocağın arkasında tutarak kısıtlamak bir aptallıktır. Doğa her iki cinsiyeti de bilim ve sanat alanı için eşit özelliklerle donatmıştır.”¹⁶⁶ Kadın erkek eşitliğine dair bu sözleri bir düşünürün takipçisi olan Çernişevski'nin de, Vera gibi hayatın her alanında özgür bir kadın kahraman yaratması şaşırtıcı değildir. Dahası Fourier, bir insana verilebilecek en temel şeyin çalışma hakkı olduğunu da vurgular. Ona göre özgür ancak kendisine çalışma hakkı tanınmayan ya da minimum derecede ihtiyaçlarını karşılayamayacak durumda olan bir insan görünüşte özgür olsa da temel ihtiyaçlarını karşılayamadığından yine birinin boyunduruğuna girmeye mahkumdur. Özgürlük ve eşitlik olsa da kendisine çalışma hakkı tanınmayan bir insan umutsuzluk ve utanca sürüklenir.¹⁶⁷ Çernişevski de eserinin baş kahramanı diyebileceğimiz Vera Pavlovna'yı gerçek bir özgürlüğe kavuşturmak için eserin daha en başında ona çalışma hakkı vermiştir. Vera, eserde kendisine tanınan bu hak sayesinde arzuladığı ideal yaşama kavuşmuş ve esas değişimini gerçekleştirebilmiştir.

Vera Pavlovna'nın tüm yaşamı baştan aşağı değişmesine karşın kendine özgü bazı özellikleri aynı kalır. Ruhundaki canlılık ve girişkenliği asla yitirmez. Sabahları yatakta fazladan vakit geçirmeyi hep çok sever. Ona göre yatakta geçirdiği vakit keyif çatmak değil nelerin yapılması gerektiği konusunda düşünmek için en iyi vakitlerden biridir. Böyle zamanlarda Vera Pavlovna değil Veroçka olarak düşünür. Her zaman içmekten büyük bir zevk aldığı bol kremalı çaydan da asla vazgeçemez. Anne babasının

---

¹⁶⁵ https://www.newworldencyclopedia.org/entry/Charles_Fourier adresinden 06.04.2020 tarihinde alınmıştır.

¹⁶⁶ <https://www.siyasalkitap.com/u/siyasalkitap/docs/f/e/feminizm-site-pdaf-1571914390.pdf> adresinden 20.03.2020 tarihinde alınmıştır.

¹⁶⁷ H. Çıvgın, **Charles Fourier: Kuramı ve Ekolojik Kriz Ortamında Bir Eko-filozof Olarak Okunabilme İmkanları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011, s.79

yanındayken “Ah, kendi param olduğunda, her zaman tıpkı böyle çay içeceğim.”¹⁶⁸ diyen Vera bu sözleriyle de kendi yararına bir şey istemediğini ve esas olarak topluma faydalı olmak istediğini kanıtlar.¹⁶⁹ Kendisi için maddi olarak istediği tek şey belki de bol kremalı çay içmektir. İçinde bulunduğu sosyete yaşamına ayak uydurmaktansa kendisine dayatılan her şeyi tamamen reddeder ve yalnızca toplumun yararı için çalışır. Daima alçakgönüllü biri olan Vera kendi yeteneklerinin ve sahip olduğu imkanların farkındadır ancak elindekileri etrafındakilerle paylaştığında daha anlamlı olacağına inanır onu mutlu eden en büyük şey çalışmaktır.

“Biliyorsunuz ki her insanın farklı tutkuları vardır. Herkesin tutkusu yalnızca paraya değildir. Kimi insanın tutkusu balolaradır, kimininki de kıyafetlere ya da kumara. Bu tür insanların hepsi bağımlılıkları için dibe batmaya hazırdır ve pek çoğu da batar ve hiçkimse tutkularının paradan daha değerli olması karşısında şaşırmaz. Benim tutkum ise sizlerle kurduğum bu iştir ve bu tutkum uğruna batmayacağım.”¹⁷⁰

Çalışmanın gücüne yürekten inanan Vera yanında kendisi gibi çalışkan insanlar olduğu sürece hep daha iyi işler yapabileceğinin bilincindedir ve beraber çalıştığı kişilere büyük saygı duymakta, çalışmalarının karşılığını vermektedir. Daima yalın sözlerle konuşan ve gelecek için herhangi çekici bir şey vaat etmeyen Vera’ya çalışanları tarafından büyük bir güven oluşmuştur. Vera’nın her şeyden önce kendisine ve çalışmanın gücüne duyduğu büyük inanç ve etrafındaki kişilerin kendisine duyduğu güven göz önüne alındığında yazarın kendisi için seçtiği ismin tesadüfi olmadığı

---

¹⁶⁸ “Когда у меня будут свои деньги, я всегда буду пить такой чай, как этот”, N. G. Çernişevski, 1974, s.11

¹⁶⁹ A.A. Ozoreva, 1961, s.114

¹⁷⁰ “Ведь вы знаете, что у разных людей разные пристрастия, не у всех же только к деньгам: у иных пристрастие к балам, у других — к нарядам или картам, и все такие люди готовы даже разориться для своего пристрастия, и многие разоряются, и никто этому не дивится, что их пристрастие им дороже денег. А у меня пристрастие вот к тому, чем заняться я с вами пробую, и я на свое пристрастие не то что не разоряюсь.” N. G., Çernişevski, 1974, s.89

görülebilir. Rusçada “vera (вeрa)” kelimesi inanç, inanış ve güven, itimat anlamlarına gelmektedir.¹⁷¹

Hayatı boyunca gerek kendi hayatı gerekse de etrafındaki insanlar için yaptıklarıyla inanç ve güvenin timsali haline gelen Vera, kadınların özellikle düşünsel anlamda en az bir erkek kadar başarılı olabileceğini savunur ve ona göre özellikle bir vatandaş olarak kadın ile erkek kamusal yaşamda daima eşit olmalıdır. Ancak sosyal yaşamda kadınların bulunduğu konum sebebiyle harekete geçmesi gerektiğini düşünür ve bu konuda düşüncelerini şu sözlerle ifade eder:

“Kamu yaşamının neredeyse tüm yolları bize kapalı. Resmi olarak kapatılmamış bazı yollar olsa da pratikte tüm yollar kapalı. Yaşamın onca alanından yalnızca aile yaşamına sıkıştırılıp bırakıldık -bir aile üyesi olmak- hepsi bu kadar. Yasalarla engellenmemiş çalışma alanları bu kez de geleneksel kurallar tarafından kapatılıyor.”¹⁷²

Toplumsal yaşamda aktif olarak rol aldığında diğer kadınlara da yol göstereceğine ve onlar için daha faydalı işler yapacağına inanan Vera Pavlovna tıp okumaya başlar. Artık kendini bambaşka hissetmektedir çünkü bu sayede gerçek bağımsızlığını elde edecektir. İyi bir insan olmanın yanında iyi şeyler yapmanın yegâne şey olduğunu gösteren Vera, iyi olan insanın güçlü olduğu takdirde toplumun eksik yanlarına etki edebileceğine inanır.

---

¹⁷¹ Rusça 'da “vera (вeрa)” kelimesinden türeyen sıfat ve fiiller de bulunmaktadır. Örneğin “Verit (вeрить)” fiili bir şeye inanmak, emin olmak anlamlarında kullanılırken “Verniy (вeрный)” sıfatı sadık, güvenilir, emin, sağlam anlamlarında kullanılır. Bkz. Vedat Gültek, **Bilim ve Sanat Rusça-Türkçe Sözlük**, Ankara: Bilim ve sanat yayınları, 2004, s.110-111

¹⁷² “Нам формально закрыты почти все пути гражданской жизни. Нам практически закрыты очень многие, — почти все, — даже из тех путей общественной деятельности, которые не загорожены для нас формальными препятствиями. Из всех сфер жизни нам оставлено тесниться только в одной сфере семейной жизни, — быть членами семьи, и только. Нам закрыты обычаем пути независимой деятельности, которые не закрыты законом.”, N. G. Çeрнишевski, 1974, s.181

Tam da bu noktada Vera'nın prototipi olarak kabul edebileceğimiz ilk Rus kadın doktorlardan biri olan M.A. Bokova-Soçenova'nın yaşamına kısaca değinmek yerinde olacaktır. Bokova-Soçenova, ailesinden bağımsız bir yaşam sürebilmek için ünlü doktor P.İ Bokov ile evlenir ve ardından kendisi de St. Petersburg'da tıp eğitimi almaya başlar ancak hükümet tarafından kadınların derslere katılması engellenir ve Bokova-Soçenova eşinin de desteğiyle Zürih'te eğitim alır. Mezun olmasının ardından Fransa'da gönüllü olarak doktorluk yapmaya başlar ve ardından kariyerine Rusya'da devam eder.¹⁷³ Dönemin devrimci düşünceye sahip kişileri için en önemli meselelerin biri olan kadın sorununu eserinde gerçekçi bir bakış açısıyla işleyen Çernişevski'nin Vera Pavlovna'yı yine gerçek bir yaşam öyküsünden yola çıkarak yaratması şaşırtıcı değildir.

İçinde bulunduğu toplumun eksik yanlarını ve çelişkilerini çözmek için yeni düzen getirilmesi gerektiğine yürekten inanan ve bu bağlamda yeni insanlar yaratan Çernişevski, başta Vera Pavlovna'yı kurmak istediği yeni gerçekliğin temsilcisi olarak okuyucuya tanıtır.¹⁷⁴ Vera Pavlovna, kadın ya da erkek gözetmeksizin düşünce özgürlüğüne sahip her bireyin faydalı bir amaç doğrultusunda çalıştığı zaman mutluluğa ulaşacağını kanıtlar. Toplumdaki eşitsizlikler ancak çok okuyan, çalışan ve dolayısıyla kendini geliştiren bireyler sayesinde ortadan kalkacaktır ve bu eşitsizliklerin ortadan kalkmasındaki en önemli faktörlerden biri ise yeni insanların birbirlerini bulmaları ve birbirlerine yol göstermelidir. Nitekim Lopuhov da bunlardan biridir.

2.3.2 Dimitri Sergeyeviç Lopuhov

Çernişevski, yüksek ideallere sahip, inançlı ve dürüst yapıdaki “yeni” kahramanlarının yaşamlarını okuyucunun huzurunda yeniden inşa eder ve özellikle adalet

---

¹⁷³ B. F. Yegorov, *Oçerki po Russkoy Kulture XIX veka, Cilt V*, Moskova: Yaziki Russkoy Kulturu, 1996, s.273-274

¹⁷⁴ G. Lukacs, *Çağdaş Gerçekçiliğin Anlamı* (Çev.: Cevat Çapan), İstanbul, Payel Yayıncılık, 1975, s.151

temelinde yeniden inşa ettiği bu yaşam içinde kahramanlar gerek yüksek enerjileri gerekse de idealleri uğruna gösterdikleri büyük çaba ile dikkat çeker.¹⁷⁵ Toplumsal değişimin gücüne inanan ve bunun her şeyden önce kişisel değişimle mümkün olacağını savunan yazar, Dimitri Sergeyeviç Lopuhov'un değişimine de en başından itibaren okuyucuyu dahil eder. Lopuhov'un aile yaşamına eserde kısaca şu sözlerle değinilir: "Babası Ryazanlı küçük bir esnaftı. Esnafılık şartlarına göre yaşıyorlardı, yani yalnızca pazar günleri değil, hemen her gün lahana çorbalarını etle pişirebiliyorlar ve hatta çay içebiliyorlardı. Babası, oğlunun liseye gitmesini bile sağlayabilmişti."¹⁷⁶

Ailesinin kendisini okutabilecek imkanlara sahip olmasına rağmen Lopuhov, henüz on beş yaşındayken okulundaki diğer öğrencilere ders vermeye başlar ve maddi olarak babasına destek olur. Lise eğitiminin ardından Petersburg'da üniversiteye devam etmek ister ve Viborg mahalle muhtarının yanında belge düzenleyerek kendi geçimini sağlar ancak kazandığı para üniversiteye başladığı ilk yıllarını yoksulluk içinde geçirmesini engelleyecek kadar fazla değildir. Özellikle yoksulluğun verdiği ezikliği sarhoş gezerek ve çapkınlık yaparak bastırmaya çalışan Lopuhov, böyle geçen iki yılın ardından yeniden özel ders vermeye başlar ve zamanla kötü alışkanlıklarından uzaklaşır. İyi bir tıp öğrencisi olmak için çok okuyup kendini geliştirir ve bu sayede eğitiminin son iki yılını sıkıntısız bir şekilde sürdürür. Fakir sayılmayacak bir ailede büyüyen ancak neredeyse çocukluğundan itibaren kendi geçimini sağlayan Lopuhov yazar tarafından büyük bir özgüvenle donatılır.¹⁷⁷ Kendine duyduğu inanç ve güvenle dikkat çeken kahramanın yaşamındaki bu değişim ile Çernişevski, kişinin kendini geliştirdiği takdirde sınıfsal farklılığın ortadan kalkacağı yönündeki düşüncesini bir kez daha vurgulamış olur.

---

¹⁷⁵ R. Stites, 1991, s.370

¹⁷⁶ "Отец его, рязанский мещанин, жил, по мещанскому званию, достаточно, то есть его семейство имело щи с мясом не по одним воскресеньям, и даже пило чай каждый день. Содержать сына в гимназии он кое-как мог..." N. G. Çernişevski, 1974, s.30

¹⁷⁷ N. V. Vodovozov, 1953, s. 20

İyi bir tıp öğrencisi olmanın yanında farklı alanlarda da kendini yetiştiren Lopuhov, yalnızca Rusça bilmekle fazla ileri gidemeyeceğini anlar ve farklı diller öğrenmeye karar verir. Özellikle Fransızca ve Almanca yazılmış pek çok kitap okur, her iki dili de iyi bir şekilde öğrenmek için sıkı bir çalışma içine girer. Lopuhov hakkında eserde verilen bu ayrıntı vasıtasıyla, yaşamı boyunca özellikle farklı diller öğrenmek için çalışan ve dilbilim alanıyla da yakından ilgilenen Çernişevski, kendisine ait bazı özellikleri kahramanına yansıtmıştır denilebilir.

Bilim adamı olma yolunda emin adımlarla ilerleyen Lopuhov yalnızca, mezun olduktan sonra askeri hastanelerden birinde doktor ya da tıp fakültesinde akademisyen olarak çalışacağı günlerin hayalini kurar. Diğer insanların aksine kendine iyi para kazandıracağını bilmesine rağmen muayenehane açmayı asla istemez. Onun için önemli olan şey fazla para kazanmaktan ziyade hastanelerde gerçek ihtiyaç sahibi insanlara yardımcı olabilmek ve tıp bilimini gelecek nesillere layığıyla aktarabilmektir. Lopuhov'un özellikle doğa bilimi üzerine çalışmalar yapması değerlendirilecek olursa, yazarın kendisi için seçtiği soy isme odaklanmak yerinde olacaktır. Rusçada lopuh (лопух) kelimesi dulavrat otu anlamına gelmektedir ve bu bitki özellikle kanı temizlemesi sebebiyle doktorlukta kullanılmasıyla dikkat çekmektedir.¹⁷⁸

Lopuhov'un herhangi bir beklentide bulunmadan, ders verdiği öğrencilerin aileleri ile kurduğu ciddi ve mesafeli ilişki onun yalnızca toplumsal faydacılığa odaklanmış güçlü karakterinin kanıtı niteliğindedir. Vera Pavlovna ile ilk karşılaşması da tıpkı bahsi geçen ciddi ve mesafeli bir aile ortamında gerçekleşir. Çernişevski bu karşılaşmayı ve dahası bu iki kişinin yakınlaşmasını duygusal aşk sahneleri olmadan, yalın ve gerçekçi bir biçimde okuyucuya sunar.¹⁷⁹ Kahramanlarını alışlagelmişin dışında

---

¹⁷⁸ Bkz. Vedat Gültek, **Bilim ve Sanat Rusça-Türkçe Sözlük**, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2004, s.664

¹⁷⁹ N. V. Vodovozov, 1953, s.122

fiziksel özellikleriyle ayrıntılı bir şekilde betimlemek yerine kişilik özellikleriyle resmeder.

Kişilik özellikleri ele alındığında Lopuhov'un öne çıkan en belirgin özelliği sahip olduğu özgüvendir ve bu bağlamda Marya Alekseyevna'nın gurur kaynağı olan damat adayı Storeşnikov ile Lopuhov'un ilk karşılaşması dikkat çekicidir.¹⁸⁰ Vera'nın doğum günü için düzenlenen eğlenceye üniformasıyla katılan damat adayı, sosyeteye özgü bir biçimde Lopuhov'u baştan aşağı süzer ancak Lopuhov'un hiç çekinmeden gözlerinin içine bakarak konuşması ve onu adeta sorguya çekmesiyle Storeşnikov, sahip olduğu rütbe ve ünün faydasız olduğunu, insanı toplum içinde yücelten en büyük gücün bilgi olduğunu düşünür.

Kendinden emin tavırlarıyla Rozalskiy ailesinin odak noktası haline gelen Lopuhov, aynı gece Vera ile konuşma fırsatı bulur ve bu konuşma esnasında özellikle kadın ile erkeğin toplumdaki yeri hakkında düşüncelerini paylaşır. Başından beri farklı bir insan olduğunu hissettiği bu genç kızın kendisiyle tamamen aynı düşünce yapısında olduğunun farkına varır. Lopuhov, yalnızca özgür bir yaşam sürmek isteyen ve sahip olmak istediği yaşam için her türlü özveride bulunacağını söyleyen Vera'ya yardım etmek uğruna tüm sorumluluğu üzerine alır. Onun bir sanatçı ve eğitimci olma arzusunun gerçekleşmesi için elinden geleni yapar ancak çabaları sonuç vermeyince onu içinde bulunduğu yaşamdan kurtarmak için tek çıkış yolunun kendisiyle evlenmesi olduğuna karar verir.

Bu noktada Çernişevski'nin Olga Sokratovna ile tanışma hikayesine bakmak yerinde olacaktır. Çernişevski, bir arkadaşı vasıtasıyla Olga Sokratovna'nın doğum günü eğlencesine katılır. Güler yüzü ve sıcak tavırlarıyla herkesten farklı olduğunu düşündüğü Sokratovna'yı dansa kaldırır ve kendisiyle ilk kez konuşma fırsatını bu sayede bulur.

---

¹⁸⁰ G. R. Tamarçenko, 1954, s.31

Sohbetlerini danstan sonra da sürdürürler ve Sokratovna'nın özellikle Avrupa ve Rusya'da yaşayan kadınların sahip olduğu hakları karşılaştırması ve yine her iki bölgedeki insanların yaşam biçimi hakkındaki düşünceleri Çernişevski'yi derinden etkiler. Tanıştıkları bu gecenin ardından sıkça görüşmeye başlayan Çernişevski ile Sokratovna birbirlerini yakından tanımaya başlar. Çernişevski, genç kadının ailesiyle özellikle de annesiyle kötü bir ilişkisi olduğunu, kendisini büyük bir mutsuzluğa sürükleyen bu aile yaşamından kurtulmak istediğini öğrenir. Çok zaman geçmeden Sokratovna'ya evlenme teklifi eder.¹⁸¹ Çernişevski'nin yaşam öyküsünden alınan bu kesit değerlendirildiğinde Lopuhov ile Vera'nın ilişkisiyle birebir örtüştüğü görülmektedir.

Yarattığı yeni insanları umutsuzluk ve yalnızlık dolu bir yaşamdan uzak tutan yazar, özellikle Lopuhov aracılığıyla “rasyonel egoizm” ilkesini okuyucuya sunar.¹⁸² Bahsi geçen kuram, insan eylemlerini değerlendirecek ölçütün, bu eylemlerin getireceği yarar olduğunu ileri sürer; yani iyi, kendi başına bir değer değildir, iyi ancak sağlanan kalıcı bir yarar haline geldiğinde kıymetlidir. Klasik ve irrasyonel egoizmden farklı olarak kişinin yalnızca kendi çıkarını düşünmek yerine daha fazla kar elde etmek ve fayda sağlamak için iş birliği yapılması gerektiğini söyleyen kuram kısacası her iki tarafın da fayda sağlayacağı şekilde, birlikte hareket edilmesi gerektiğini savunur.¹⁸³

Rasyonel egoizmi materyalizmin mantıksal bir sonucu olarak gören Çernişevski'ye göre bir toplumun yaşamı tek tek her bireyin yaşamının toplamıdır ve bu bağlamda bir kişinin kendi amaçları ve menfaati doğrultusunda hareket ederken diğer insanlara da fayda sağlayabileceği ve bu sayede ideal yaşam biçimine ulaşabileceğini anlatır.¹⁸⁴ Çernişevski bu düşünceyi Lopuhov'un ağzından şu şekilde örneklendirir:

---

¹⁸¹ V. G. Smolistkiy, *İz Ravelina. O sudbe romana N.G. Çernişevskogo “Çto Delat?”*, Moskova: Kniga, 1977, s.22

¹⁸² A.A. Ozoreva, 1961, s.96

¹⁸³ Bkz http://vphil.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=929/, V. K. Kantor, *Çto Znaçil Razumny Egoizm Çernişevskogo v Obşinnoy Strane?*, Erişim Tarihi: 26.03.2019

¹⁸⁴ A.A. Ozoreva, a.g.e., s. 98-101

“Hayatımın esas amacını şu ana kadar uğraştığım doktor olma arzusu oluşturuyordu. Mükemmel! Peki babam beni liseye ne için gönderdi? Bana hep aynı şeyleri söyledi: “Oku Mitya. Öğrenimini bitirdikten sonra memur olacaksın, bana ve annene bakacaksın ama sen de rahat edeceksin.” İşte bu yüzden okudum. Babam böyle bir hesap yapmasaydı okumama izin verir miydi? Ailede çalışacak birine ihtiyaç vardı. O da ben olacaktım... Okumayı çok sevdim ama harcadığım emeğin karşılığını alacağımı bilmeseydim vaktimi harcar mıydım?”¹⁸⁵

Lopuhov’a göre bir insan kendi çıkarını gözetmeden fedakarlıkta bulunmamalı ve her koşulda kendi çıkarını hesaplayarak harekete geçmelidir çünkü bu sayede kimse boş ve yararsız sonuç getirecek olayların içinde bulunmayacaktır. Yalnızca karşılıklı çıkar ilişkisine dayanan bu düşüncelerinin insanı soğuk ve acımasız bir yaşama sürükleyeceğini söyleyen Vera’ya şu sözlerle karşılık verir: “Evet, bu kuram acımasızdır ama hiç değilse bu kuramın peşinden gidenler boş bir acımanın kurbanı olmazlar. Evet pek şiirsel değildir ama böylece yaşamın gerçeklerini apaçık ortaya koyar.”¹⁸⁶

Tıp bilimi alanındaki kariyerinden vazgeçerek Vera’yla evlenmek isteyen Lopuhov’un aldığı karar sonrasında aklından geçirdikleri de bu düşüncelerini destekler niteliktedir:

“Fedakârlıkta bulunacak bir insan değilim ben. Ayrıca fedakârlık diye bir şey yoktur, kimse fedakârlıkta bulunmaz. Bir aldatmacadır

---

¹⁸⁵ “Сущность моей жизни состояла до сих пор в том, что я учился, я готовился быть медиком. Прекрасно. Зачем отдал меня отец в гимназию? Он твердил мне: учись, Митя: выучишься — чиновник будешь, нас с матерью кормить будешь, да и самому будет хорошо». Вот почему я учился; без этого расчета отец не отдал бы меня учиться: ведь семейству нужен был работник. Да и я сам, хотя полюбил учебу стал ли бы тратить время на него, если бы не думал, что трата вознаградится с процентами?” N.G. Çernişevski, 1974, s. 44

¹⁸⁶ “Эта теория безжалостна, но, следуя ей, люди не будут жалким предметом праздного сострадания. Эта теория прозаична, но она раскрывает истинные мотивы жизни, а поэзия в правде жизни.” N. G. Çernişevski, 1974, s.46

bu. Belki de önce kendimi özgür bıraktım çünkü ben her şeyden önce çağdaş bir yaşam sürmek istiyorum. Sevmek istiyorum anlıyor musun? Bu evlilikte kazanan taraf benim, iki yıl geçtikten sonra benimle evlenmek ister miydi, şimdiyse evleniyor...”¹⁸⁷

Lopuhov, Vera ile evli olduğu zaman zarfında da her şeyin iki tarafın çıkarlarına uygun olacak şekilde ilerlemesini sağlar. Her ikisi de kendi yaşamı için en faydalı olacak işlerle meşguldür, Vera durmadan atölyesi için çalışmaktadır. Lopuhov ise bir fabrikada işe girmiştir ve diğer yandan da öğrencilere ders vermekte, özellikle bilim hakkında konuşup tartışabileceği insanlarla akşam toplantıları düzenlemektedir. Lopuhov yaptığı konuşmalarla daha çok fayda sağlayacağını düşündüğünden toplantılarına genellikle üniversite öğrencilerini davet eder. Çernişevski'nin, eserde yer verdiği akşam toplantılarını öğrencilik yıllarında bizzat katıldığı ya da sonrasında kendi evinde de düzenlediği toplantılardan yola çıkarak kurguladığı söylenebilir.

Karşılıklı olarak birbirlerinin istekleri ve çıkarları doğrultusunda sürdürdükleri evlilik, Vera'nın Lopuhov'a gerçekten âşık olmadığını anlamasıyla son bulur çünkü Lopuhov'a göre karşılığı olmayan tek taraflı bir sevgi iki tarafı doyurmaya yetmeyecek ve bu da mutsuz bir yaşamı beraberinde getirecektir. Hatta ona göre Vera olgunlaştıkça gerçek kişiliğine kavuşacak ve onu, yalnızca kendisini aile evinden kurtardığı için sevdiğinin farkına varacaktır. Lopuhov, intihar süsü vererek Vera'nın hayatından çıkmaya karar verir ve böylelikle her iki tarafın da mutlu olacağına inanır. Yazarın Lopuhov'u Vera'nın hayatından intihar yoluyla çıkarması da tesadüfi değildir. Olga Sokratovna günlüğünde, Çernişevski'nin kendisine toplumsal meselelerden bunaldığı bir dönemde tıpkı George Sand'ın Jacques isimli kahramanı gibi canına kıyacağını

---

¹⁸⁷“Не такой человек, чтобы приносить жертвы. Да их и не бывает, никто и не приносит; это фальшивое понятие. Может быть, я самого себя выпустил. Да, разумеется, себя: самому жить хочется, любить хочется, — понимаешь? в выигрыше, — еще неизвестно, пошла ли бы она за меня через два года; а теперь идет...” N. G. Çernişevski, a.g.e., s 65

söylediğinden bahseder.¹⁸⁸ Çernişevski'nin eşine yazdığı mektupta örnek olarak gösterdiği bu kişi, George Sand'ın 1833 yılında kaleme aldığı *Jacques* isimli eserinin başkahramanıdır. Bahsi geçen eserde Jacques, Fernande isimli bir kadınla yeni evlenmiştir ancak eğitim ve yaş bakımından birbirine uyum sağlayamayan bu çift evliliklerini sonlandırmaya karar verir. Aradan geçen uzun bir zamanın ardından, Fernande ile en yakın arkadaşı Octave bir ilişki yaşamaya başlar. Bu duruma daha fazla katlanamayan Jacques, bir gün Alp Dağları'na çıkar ve yaşamına son verir.¹⁸⁹ Çernişevski'nin Jacques ismine eşine yazdığı bir mektupta yer vermesi, eserin kendisini etkilemiş olduğunun bir kanıtıdır. Nitekim *Nasıl Yapmalı?* isimli eserde kurduğu evlilik ilişkisi de bunu kanıtlar niteliktedir.

Verdiği intihar süsüyle Vera'nın hayatından çıkan Lopuhov için bu yok oluş onu yalnızlığa ve dolayısıyla özgür olmaya kavuşturur. Evli bir adam olmanın verdiği sorumluluk özgür olma yolundaki en büyük engel haline gelmiştir. Vera'yı mutlu etmeye çalışmak Lopuhov için hem mutluluk hem de büyük bir sıkıntı kaynağı olmaya başlamıştır.

Tıpkı Vera gibi yalnızca özgür olma ve ideallerini gerçekleştirme uğrunda çaba sarf eden birinin hayatına bu şekilde yön vermesi şaşırtıcı değildir ve Lopuhov da aldığı bu kararın hayatındaki etkisini şu sözlerle dile getirir:

“Kişisel duygularım çok daha önemliydi: Baskıdan tamamen kurtulduğumu gördüm. Bu sözlerle özgür bir yaşamın aile yaşamından daha iyi olduğunu anlatmak istemiyorum. Eğer bir karı koca birbirlerinin isteklerini yerine getirmekten herhangi bir utanç duymuyorsa ve eğer herhangi bir çaba sarf etmeden

---

¹⁸⁸ R. Stites, 1991, s.92

¹⁸⁹ Bkz https://gsa.hofstradrc.org/uploads/journal/Vol31_OCR.pdf, *George Sand Studies*, Erişim Tarihi: 24.03.2019

birbirlerini memnun edebiliyorlarsa yani bunu birbirlerini memnun etmeleri gerektiğini düşünmeden yapıyorlarsa aralarındaki ilişki de o kadar yakın, kolay ve ferah olur. Ancak bizim aramızda böyle bir ilişki yoktu. Bu yüzden de bu ilişkinin sona ermesi özgürlüğüme kavuşmam anlamına geliyordu. Bundan anlaşılıyor ki, onun mutluluğuna müdahale etmemekle, ben yine yalnızca kendi çıkarımı düşündüm.”¹⁹⁰

Lopuhov, tüm eylemlerini kendine fayda sağlayacak bir hesaplama sonunda gerçekleştirir. Hayatı boyunca tek önemli şeyin gerçek olduğunu savunan, doğa bilimlerinin ya da mantığın kanıtlayamadığı her şeyi yok sayan Lopuhov tüm bu özellikleri ile Turgenyev’in *Babalar ve Oğullar (Otsı i Deti, 1860-61)* isimli eserinde öne çıkan ve tıp fakültesi mezunu olan Bazarov isimli nihilist kahramanı akıllara getirmektedir Bazarov, insanın birinci vazifesinin güçlü ve akılcı olmak ve diğer akılcı insanların da mutlu olabileceği ferah bir toplum yaratmak olduğunu savunur. Sanata, zenginliğe ve lüks yaşama tüm gücüyle saldıran Bazarov ile Çernişevski’nin yeni düzene ait kahramanı Lopuhov bu özellikler bakımından birbirleri ile tamamen örtüşmektedir.¹⁹¹ Eserinin sonunda Turgenyev, toplumun ihtiyacı olan yeni düzeni kurabilmek için eskiyi tamamen yıkmak gerektiğini savunan nihilist kahramanı Bazarov’u aşk ile tanıştırır. Akıllı ve soylu bir kıza âşık olan Bazarov reddedilmesi üzerine büyük bir yıkım yaşar ve

---

¹⁹⁰“Личное чувство опять было гораздо важнее: я видел, что становлюсь совершенно свободным от принуждения. Мои слова не имеют того смысла, будто для меня бессемейная жизнь кажется свободнее или легче семейной: нет, если мужу и жене несколько не нужно стеснять себя для угождения друг другу, если они довольны друг другом без всяких усилий над собою, если они угождают друг другу, вовсе не думая угождать, то для них, чем теснее отношения между ними, тем легче и просторнее им обоим. Но отношение между нею и мною не было таково. Потому разойтись значило для меня стать свободным. Из этого видно, что я действовал в собственном интересе, когда решился не мешать ее счастью.” N. G. Çernişevski, 1974, s.164

¹⁹¹ Ayrıntılı bilgi için Bkz. İ. S. Turgenyev, **Babalar ve Oğullar** (Çev.: Leyla Soykut), İletişim Yayınları, İstanbul, 2006

bir süre sonra da köyde yaptığı bir muayene esnasında enfeksiyon kapıp hayata gözlerini yumar.¹⁹²

Büyük toplumsal dönüşüm için beyan ettiği fikirleri ile dönemin Rus edebiyatında sıkça karşımıza çıkan gereksiz insan tiplemesinin tamamıyla zıttı olan Bazarov, içinde bulunduğu topluma istemeden de olsa yenik düşer. Açık bir şekilde bu kahramandan etkilenen Çernişevski'nin eserinde ise aynı durum söz konusu değildir. Bir kader kurbanı olarak aklını ve zekasını kullanamadan başarısızlığa uğradığını söyleyebileceğimiz Bazarov'un aksine Lopuhov, kendisi için sahte bir ölüm planlamıştır. Çernişevski Lopuhov'u eserinin sonlarında Kanadalı bir iş adamı olan Charles Beaumont olarak karşımıza çıkarır. Kendisine intihar süsü vererek Vera'nın hayatından çıkan Lopuhov, Amerika'ya gitmiş, kimliğini değiştirmiş ve bir şarap fabrikasının başına geçmiştir. Rusya'ya duyduğu özlem sebebiyle geri dönerek Katya Polozova ile evlenmiştir. Yani Lopuhov (Charles Beaumont) bu sayede rasyonel egoizmin gerektirdiği şekilde kendisi için en faydalı yolu seçmiş ve ülkesine geri döndükten sonra ise toplum için faydalı işler yapmaya devam etmiştir.

Turgenyev'in aksine Çernişevski, kahramanını ölüme mahkûm etmemiş ve tıpkı Bazarov gibi aklın gücüne inanan Lopuhov'u topluma kazandırmıştır. Bu sayede, her şekilde fedakârlık ve özveri kavramını reddeden Lopuhov aracılığıyla *Nasıl Yapmalı?* isimli eserde faydacılık kavramı vurgulanmıştır. Çernişevski'ye göre toplum için hizmet eden bir insan, yaptığı işlerin kendisinde hissettirdiği mutluluk ve huzurla, yaşamın keyfini daha iyi çıkaracaktır. Bu sayede hem kendi huzurunu sağlayan hem de toplum için faydalı işler yapan Lopuhov ve arkadaşı Kirsanov gibi yeni insanlar toplumsal dönüşümü mümkün kılacaktır.

---

¹⁹² Bkz. İ. S. Turgenyev, a.g.e.

2.3.3. Aleksandr Matveyiç Kirsanov

Arzuladığı büyük dönüşümün toplum içindeki “yeni” insanların bir araya gelmesi ve aynı amaç doğrultusunda çalışmaları ile gerçekleşeceğini vurgulayan Çernişevski, eserin başından itibaren Aleksandr Matveyiç Kirsanov ve Lopuhov’u yalnızca bilim ve toplum için bir arada çalışan bireyler olarak resmeder. Kirsanov, ilk olarak Lopuhov’un ev arkadaşı olarak okuyucuya tanıtılır ve Çernişevski yeni insanların birbirlerine olan benzerliklerini bu iki insan üzerinden anlatır. Yarattığı yeni insanların tüm ortak özellikleri Kirsanov ve Lopuhov’da toplanmıştır; çalışkan ve enerjik olmaları, idealleri uğruna yaptıkları çalışmalar ve yalnızca özgür bir yaşamı arzulamaları. Yazar tıpkı diğer kahramanlarda olduğu gibi Kirsanov’un aile yaşamına da kısaca şu sözlerle değinmiştir.

“Kirsanov da bir taşra mahkemesinde tutanak katipliği yapan bir adamın oğluydu. Yani bu, çorbasını sık sık etle yiyemeyen bir insan olduğu anlamına geliyordu ancak tam tersine o, çorbasını sık sık et ile yiyebiliyordu. Lopuhov gençliğinin erken dönemlerinden yani neredeyse çocukluğundan itibaren kendi bakımı için para kazanıyordu; Kirsanov da 12 yaşından beri babasına mahkeme kağıtlarını temize çekmede yardım ediyordu; lisenin dördüncü sınıfına geçtiğindeyse Lopuhov gibi ders vermeye başlamıştı. Her ikisi de bağlantısız, kimsenin yardımına ihtiyaç duymadan kendi yolunu kendi açmıştı.”¹⁹³

Kirsanov da diğer yeni insanlar gibi yalnızca çok çalışarak kendine kurduğu bu hayatın başkaları için faydalı bir insan olduğu takdirde anlam kazanacağını düşünür ve tıpkı Lopuhov gibi daha fazla para kazanmak için muayenehane açmak istememesi de

---

¹⁹³“Кирсанов был сын писца уездного суда, то есть человека, часто не имеющего мяса во щах, — значит и наоборот, часто имеющего мясо во щах. Лопухов с очень ранней молодости, почти с детства, добывал деньги на свое содержание; Кирсанов с 12 лет помогал отцу в переписывании бумаг, с IV класса гимназии тоже давал уже уроки. Оба грудью, без связей, без знакомств пролагали себе дорогу.” N. G. Çernişevski, 1974, s.99

bunu destekler niteliktedir. Yaptığı bilimsel çalışmaların oldukça ses getirmiş olması sebebiyle tanınan bir doktor haline gelmesine rağmen o esas olarak hastanelerde gerçek ihtiyaç sahibi hastalarla ilgilenmeyi tercih eder. Yalnızca çalışma hayatında değil, yaşamın her alanında faydalı bir birey haline gelmeyi ilke edinen Kirsanov, Lopuhov'un Vera için yaptıklarını koşulsuz şartsız destekler. Henüz hiç tanımadığı ve bir tek adını duyduğu Vera'nın iş bulabilmesi için elinden gelen tüm çabayı gösterir. Bu süreçte Lopuhov'a Vera hakkında herhangi bir soru sormaz; kızın güzel olup olmadığı ya da Lopuhov ile aralarında herhangi duygusal bir ilişkinin başlayıp başlamadığı gibi düşünceleri aklına dahi getirmez. Yalnızca zor durumda olan bir insana nasıl yardım edebileceği ve ne kadar fayda sağlayabileceği konusuna odaklanıp bunun için çalışır.¹⁹⁴

Çernişevski, büyük bir bilgi birikimi ve özgüvenle donattığı yeni insanların aynı zamanda oldukça korkusuz ve güvenilir kişiler olduğunu eserde sıkça vurgular. Bu bağlamda Kirsanov da hiçbir engel karşısında geri çekilmeyen, başladığı bir işi her ne olursa olsun sonuçlandıran, kararsızlık nedir bilmeyen ve cesaretli bir birey olarak karşımıza çıkar.¹⁹⁵ Kirsanov'un ve eserdeki diğer yeni insanların bu özellikleri göz önünde bulundurulduğunda Çernişevski'nin 19. yüzyıl Rus edebiyatında sıkça işlenen gereksiz insan tipine bir göndermede bulunmuş olabileceğini söylemek yerinde olacaktır. Yazar, yeni insanları ile dönemin diğer eserlerinde işlenen gereksiz insan tiplerini kendi ağzından şu sözler ile karşılaştırır:

“Bu kişilik ülkemizde yeni ortaya çıktı. Önceleri, böyle bir kişiliğe işaret eden insanlar vardı. Onlar istisnaydı ve istisnai insanlar olarak kendilerini yalnız ve güçsüz hissederdiler. Bu yüzden de harekete geçemezler, daima ya hüzünlenir ya da sürekli romantikleşir, hayal kurar ve heyecan duyarlardı. Yani kısacası

---

¹⁹⁴ A.A. Ozoreva, 1961, s. 101

¹⁹⁵ K. N. Lomunov, 1990, s.41

sahip oldukları kişiliğin temel çizgilerini öne çıkaramaz, soğukkanlı pratikliğe, düzenli ve hesaplı çalışmaya, aktif bir akla sahip olamazlardı.”¹⁹⁶

Bunun dışında yazar, bir yandan Rus halkı için yeni bir insan tipinin oluşmaya başladığından söz ederken diğer yandan da bu yeni insan tipini özellikle Lopuhov ve Kirsanov üzerinden okuyucunun kafasında idealize etmek için çabalar. Bu yüzden sıkça araya girerek kahramanlarına ilişkin eksiklikleri tamamlamaya çalışır ve bahsi geçen bu anlatıma aşağıdaki sözler örnek gösterilebilir: “İşte görüyorsunuz, ikisi de kötü durumda olan bir insanı kurtarmak söz konusu olduğunda, kişinin güzel bir yüzü olup olmadığını düşünmüyordu, o kişi genç bir kız olsa bile. İkisi de asla böyle bir düşünce biçimine sahip değildi ve en iyi yanları da böyle düşünmeleri gerektiğinin farkında olmamalarıydı”¹⁹⁷

Yine ilerleyen sayfalarda Çernişevski, şu sözlerle anlatımını sürdürür: “Evet, eskiden böyleydi ama şimdi durum değişti beyler. Bugün de aynı şeyler oluyor ancak günümüz gençliği olarak adlandırdıklarım arasında değil. Bunlar tuhaf gençler baylar!”¹⁹⁸

Çernişevski'nin eserde yer verdiği bu sözlerinden yola çıkacak olursak, yeni insanların en büyük özelliklerinden birini inandıkları şeyler uğruna harekete geçmeleri ve başladıkları her işi sonlandırmaları olarak nitelendirebiliriz. Diğer eserlerde işlenmiş olan gereksiz insan tipine yapılan bu gönderme göz önünde bulundurulursa, yazarın kahramanı için Kirsanov soy ismini seçmesinin tesadüfi olmadığı da düşünülebilir. Yazarın, Turgenyev'in *Babalar ve Oğullar* isimli eserindeki Kirsanov ailesine göndermede

---

¹⁹⁶“Недавно зародился у нас этот тип. Прежде были только отдельные личности, предвещавшие его; они были исключениями и, как исключения, чувствовали себя одинокими, бессильными, и от этого бездействовали, или унывали, или экзальтировались, романтизировали, фантазировали, то есть не могли иметь главной черты этого типа, не могли иметь хладнокровной практичности, ровной и расчетливой деятельности, деятельной рассудительности.”, N. G. Çernişevski, 1974, s.100

¹⁹⁷ “Им, видите ли, обоим думалось, что когда дело идет об избавлении человека от дурного положения, то нимало не относится к делу, красиво ли лицо у этого человека, хотя бы он даже был и молодая девушка. Они даже и не подумали того, что думают это; а вот это-то и есть самое лучшее, что они и не замечали, что думают это.”, N. G. Çernişevski, a.g.e., s.50

¹⁹⁸ “Оно так и было, да не теперь, господа; оно и теперь так бывает, да не в той части молодежи, которая одна и называется нынешней молодежью. Это, господа, странная молодежь.”, N.G. Çernişevski, 1974, s.51

bulunmak için böyle bir soy isim seçmiş olabileceğini söylememiz mümkündür. *Babalar ve Oğullar* isimli eserde Arkadiy Nikolyeviç Kirsanov, üniversite eğitimini tamamlamış ve sanata büyük ilgi duyan ancak aile bağlarından kurtulamayan ve harekete geçemeyen biri olarak karşımıza çıkar. Onun sanata olan ilgisi arkadaşı Bazarov tarafından gereksiz görülmektedir. Çernişevski’de kendi kahramanı Kirsanov’u Lopuhov’a kıyasla sanata daha düşkün biri olarak okuyucuya sunar. Nitekim onun bu özelliği yaşam alanına da yansımıştır ve bu durum Vera’nın gözünden şu şekilde anlatılır:

“Hayır, kendi zevkleri var: İşte büyük bir puro kutusu. Hayır, bir lüks şeyi daha var. Bu yaşlı adamın fotoğrafı. Hepsi bu kadar. Benim odamda bu kadar çok çiçek varken onda bir tane bile yok. Neden o çiçeğe ihtiyaç duymuyor da ben duyuyorum? Yoksa ben kadın olduğum için mi böyle? Yoksa ciddi bir bilim adamı olduğundan mı? Ama Kirsanov da ciddi bir bilim adamı olduğu halde, gravürleri ve çiçekleri var.”¹⁹⁹

Tıpkı Lopuhov gibi daima akıl ve mantık çerçevesinde hareket eden ve toplumsal faydacılığı benimseyen Kirsanov, yukarıda da belirttiğimiz şekilde daha romantik bir kahraman olarak yansıtılmış ve Turgenyev’in eserindeki Arkadiy Nikolyeviç Kirsanov gibi sanata saygılı bir kişi olarak resmedilmiştir. Bu bağlamda Çernişevski’nin, eserindeki yeni insanlardan biri olarak karşımıza çıkardığı Kirsanov’un, *Babalar ve Oğullar* isimli romandaki akılcı ve nihilist Bazarov ile romantik ve sanata düşkün Arkadiy Kirsanov’un bir sentezi olduğunu söylememiz doğru olacaktır.

Kirsanov, bir kişinin hem mantığa hem de duygulara ve ahlaka uygun yaşayabileceğini yaşamının her döneminde kanıtlar. Vera’ya olan hislerini büyük bir

---

¹⁹⁹“Нет, есть и у него свои прихоти: вот огромный ящик сигар. Нет, вот и еще роскошь: фотография этого старика-и только. У него нет и цветов, которых так много в моей комнате; отчего же ему не нужны цветы, а мне нужны? Неужели оттого, что я женщина? Или это оттого, что он серьезный, ученый человек? Но ведь у Кирсанова и гравюры, и цветы, а он также серьезный и ученый человек.”, N. G. Çernişevski, 1974, s.122

ustalıkla gizlemesi, duygularını akla ve mantığa uygun bir şekilde yönlendirebildiğinin en büyük ispatıdır. Kirsanov, duygularını bastırmak için gösterdiği kararlılık sayesinde dürüst ve onurlu bir insan olmanın gerekliliğini yerine getirdiği için kendisiyle gurur duyar. Çernişevski, materyalist düşünceler ışığında yarattığı kahramanı Lopuhov'dan farklı olarak Kirsanov'u daha hoşgörülü ve duygusal biri olarak betimler çünkü ona göre yalnızca akla uygun davranmak mutlu olmak için yeterli değildir. Bu düşüncüyü eserde şu şekilde özetler: “En materyalist olanların bile kalbinde yalnızca yaşamın maddeci yönünün yeterli olmadığı kanıtlanan mutluluklar vardır.”²⁰⁰

Toplumun dönüşümü konusunda Lopuhov ile aynı fikirde olan Kirsanov eğitim alanında insanın kendini geliştirmesinin yanı sıra ahlaki olarak dönüşümün de gerekliliğini şu sözlerle vurgular: “Toplumun anlayışı yeniden eğitilmelidir, orası öyle. Ancak henüz yeniden eğitilmemiş ve tamamen değişmemiş olsa da başkasının kaderini riske atmaya hakkın yoktur.”²⁰¹ Yani kişinin kendi yaşamındaki ahlaki gelişimi, değişimi bekleyen bir başka bireye ışık tutacaktır.

İçinde bulunduğu her türlü ruh halini ve aklına takılan herhangi bir şeyi sürekli paylaşma ihtiyacı duyan Kirsanov meşgul olduğu bir iş üzerinde daima titiz ve ayrıntılı bir şekilde çalışır. Neredeyse hiçbir zaman hızlı bir karar almaz, onun için her düşünce tek tek analiz edilmeli ve her ihtimal gözden geçirilmelidir. Bireysel problemlerinin çözümünde vereceği kararları ise daima ahlaki değerlerin çatısı altında değerlendirir.²⁰² Tüm bunlardan yola çıkarak Kirsanov'un Lopuhov'a kıyasla yalnızca düşünce biçimi olarak değil aynı zamanda duygusal açıdan da kendini geliştirdiğini söylemek yerinde olacaktır.²⁰³

---

²⁰⁰ “Есть чисто идеальные радости у самых погрязших в материализме сердец, чем и доказывается, что материалистическое объяснение жизни неудовлетворительно.”, N. G. Çernişevski, a.g.e, s.53

²⁰¹ “Оно должно перевоспитаться, это так. Но пока оно еще не перевоспиталось, не переменилось совершенно, ты не имеешь права рисковать чужою судьбою.”, N. G. Çernişevski, 1974, s.315

²⁰² G. R. Tamarçenko, 1954, 100

²⁰³ R. Stites, 1991, s.370

Alacağı her kararı ahlak çerçevesi içinde değerlendiren ve toplumsal dönüşümün yine ahlaki dönüşümle de alakalı olduğunu savunan Kirsanov için bir insanı varlıklı ve mevki sahibi diğer insanlardan farklı kılacak yegâne şeylerden biri onurlu olmaktır. Çernişevski, Kirsanov ile özellikle aklın gücüne ve bir kişinin sadece davranışlarını değil aynı zamanda duygularını da kontrol edebileceğine dair inancı artırır. Büyük bir özgüvenle donatılmış ve aynı zamanda ahlaklı bir birey olmanın tüm gerekliliklerini yerine getiren Kirsanov'un yanı sıra Vera ve Lopuhov gibi kahramanlarını gelecek nesillerde görmeyi umduğu sıradan yeni insanlar olarak tanımlayan Çernişevski için toplumsal dönüşümün yanı sıra devrimi mümkün kılacak insanlar gereklidir. Bu bağlamda yazar, yarattığı sıradan yeni insanlardan farklı olarak Rahmetov'u okuyucuya sunar.

2.3.4 Rahmetov

Çernişevski'nin yarattığı yeni insanlar içinde en üstün ve sıra dışı özelliklere sahip Rahmetov eserde “özel” insan olarak anılır. Çernişevski Rahmetov gibi birine dünyada, özellikle de Rusya'da nadiren rastlanacağından bahseder ve bu durum eserde şu cümleyle açıklanır:

“Sayıları çok azdır ama herkesin yaşamı onlarla çiçek açıyor. Onlar da olmasa yaşam sönüp gider, ekşirdi. Sayıları gerçekten az ama insanlara nefes alma olanağı veriyorlar. Onlar olmasa insanlar boğulurdu. Çok sayıda dürüst ve iyi insan vardır ancak böylesi az bulunur. Bu insanlar tıpkı bir çaydaki tein, soylu bir şaraptaki koku gibidir.”²⁰⁴

---

²⁰⁴ “Мало их, но ими расцветает жизнь всех; без них она заглохла бы, прокисла бы; мало их, но они дают всем людям дышать, без них люди задохнулись бы. Велика масса честных и добрых людей, а таких людей мало; но они в ней — теин в чаю, букет в благородном вине.”, N. G. Çernişevski, 1974, s. 146

Eserini sansürden geçirebilmek için kapalı anlatımlara başvuran Çernişevski, Rahmetov'un özel kişi olduğunu açıkça belirtir.²⁰⁵ Yazar, 1854 yılında kaleme aldığı *Çağdaş Esetetik Anlayışına Eleştirel Bir Bakış (Kritičeskiy Vzglyad na Sovremenniy Estetičeskiye Ponyatiya)* isimli makalesinde “İnsan ırkının özgünlüğü son derece güçlü bir şekilde gelişir ve ortaya çıkar. Bu özgünlük kişinin benliğinde pek çok güç barındırdığının kanıtıdır. Kişiliğin gelişmesini sağlayacak en iyi şey, insanın elinde olmayan zorlu dış etkenlerdir çünkü kişi kendi belirlemediği şartların altında ezilmez, renksizleşmez ve sıradanlaşmazsa hayatını kendi doğrularına göre yönlendirmiş ve dolayısıyla güçlü ve özgün bir kişi haline gelmiştir.” diye yazar. Rahmetov'un içinde bulunduğu aile yaşamını ve bu yaşamın kendisine sağladığı avantajları reddederek yalnızca kendi istediği doğrultuda hayatına yön vermesiyle kazandığı özgünlük, yazarın bahsi geçen makalesindeki görüşlerini destekler niteliktedir.²⁰⁶

Çernişevski, Rahmetov'un yalnızca aile yaşamını anlatmakla kalmaz, diğer kahramanların yaşam hikâyelerinden farklı olarak onun ataları hakkında da ayrıntılı açıklamalara yer verir. Soyu tüm Avrupa'nın da bildiği, eski boyar bir aileye dayanmaktadır ve ilk atası Mikayel Rahmetoviç Rahmetov'dur. Aile büyüklerinin çoğu askeri unvanlar almış ve savaşlarda büyük başarı elde etmiştir. 40 yaşında tümgenerallikten emekli olan babası ise Medevista Bölgesi'nde çiftliklerden birine yerleşir ve vefatından sonra da Rahmetov'a buradan tam yedi bin dönüm arazi kalır.

Yazar, özellikle bir öğrenci için hiç de küçümsenmeyecek bir mal varlığına sahip olan Rahmetov'un sıradan bir insan olabilmek için gösterdiği büyük çabanın sebebini aile yaşamına bağlar. İçinde bulunduğu yaşam şartlarını reddetmesi ve büyük bir değişim sürecine girmesindeki en büyük etken babasının baskıcı bir toprak ağası olması ve bu

---

²⁰⁵ D. Offord, *The Russian Revolutionary Movement in the 1880s*, New York, Cambridge University Press, 1986, s.151

²⁰⁶ Bkz. <http://www.ngchernyshevsky.ru/texts/books/15-2/Critical-View/4314-text/>, Çernişevski, *Kritičeskiy Vzglyad na Sovremenniy Estetičeskiye Ponyatiya*, Erişim Tarihi: 28.03.2019

baskıdan en büyük acıyı çeken kişinin annesi olmasıdır.²⁰⁷ Babasının serfligi altındaki köylüler Rahmetov'un hafızasında büyük yer edinir ve Çernişevski özellikle bu sebepten dolayı Rahmetov'u büyük bir değişime mahkûm eder. Tüm bunlar değerlendirildiğinde Çernişevski'nin yukarıda bahsi geçen makalesinde savunduğu görüşlerin bir sonucu olarak Rahmetov'u yarattığı söylenebilir.

İçinde bulunduğu sosyal sınıfın kendine sunduğu imkân ve ayrıcalıkları reddeden Rahmetov, 16 yaşında Petersburg'a geldiğinde oldukça sıradan bir öğrenci profili çizer. Vera, Lopuhov ve Kirsanov'un aksine sağlıklı ve güçlü bir fiziki görünümü yoktur ve bu yüzden sürekli spor yapar. Bir süre sonra spor yapmanın vücut gelişimi için pek de yeterli olmadığını düşünür ve istediği görünüme kavuşana kadar toprak kazmak, demir dövmek ve taş taşımak gibi güç isteyen pek çok işte çalışır. Yirmi yaşına gelene kadar bu şekilde pek çok sıkıntıya katlanan ve bu uğurda zamanına acımayan Rahmetov, sonunda istediğini elde eder.

Daima dürüst ve cesaretli biri olan Rahmetov'un kendini geliştirecek esas bilgilere ulaşması ise Kirsanov ile tanışmasıyla gerçekleşir. Kirsanov da tıpkı Lopuhov'un Vera'ya yaptığı gibi Rahmetov'a yol göstericiliği yapar. Rahmetov, genç arkadaşının kendisine önerdiği tüm kitapları okur. Yirmi iki yaşına geldiğinde büyük bir bilgi birikimine sahip olmuştur. Gogol'un eserleri ile edebiyatı, Mill'in kitapları ile de ekonomi politliğini çok iyi bir şekilde kavradığını söyler. Rahmetov'un kişisel gelişimi için oldukça faydalı olduğunu söylediği bu iki yazarın, Çernişevski'nin kendi hayatında da büyük yer ettiğine dikkat çekmek yerinde olacaktır.

Her şeyi yalnızca ihtiyacı olduğu kadar kullanmayı ilke edinen Rahmetov, fazla para harcamaz. Yediği, içtiği şeyleri bile en ucuz olanlarından seçer ve tatlıyla meyve yemez. Ona göre bastırabileceği aptalca istekler için para harcamak mantığa uygun

---

²⁰⁷ G. R. Tamarçenko, 1954, s.151

değildir ve diğer sıradan insanların her zaman yiyemeyeceği şeyleri kendisinin de yemeye hakkı yoktur.

Sıradan bir insan haline gelmek ve diğer insanlar için yalnızca faydalı olan işler yapabilmek için kendini adadığı değişimin öncelikle çok okuyarak mümkün olacağını düşünen Rahmetov, sistematik bir düşünce şekline ulaştığını görünce bu kez de kendini fiziki olarak zorluklara alıştırmaya koyulur. Doğası gereği sahip olmadığı nitelikleri kazanmak için tüm alışkanlıklarını ve eğilimlerini bastırır. İleride karşılaşabileceği olası zorluklar için kendini hazırlamaktadır ve bunun için çivili yatakta dahi yatar. Kirsanov kendisine bunun sebebini sorduğunda ise verdiği cevap eserde şu sözlerle anlatılır: “Yalnızca bir deneme. Gerekli. O, yaşamı boyunca hiç istenmeyen ve beklenmeyen olasılıklara karşı hazırlıklı olması gerektiğini bilmeli. Geleceği garanti altına almanın hiçbir yolu yoktur. Pek çok tesadüfü beraberinde getirebilir.”²⁰⁸

Devrimci mücadeleye giden yolun yoksulluk, acı ve tehlike ile dolu olduğunu düşünen Çernişevski, kahramanını devrim yolundaki tüm zorluklara hazırlar. Ona göre özellikle kendini kontrol edebilme yeteneğine sahip güçlü insanlar tüm zorluklara rağmen devrimi gerçekleştirebilecektir. Bu niteliklerle donatılmamış bir insan, devrim yolunda bir lider olma hakkına sahip değildir.²⁰⁹ Çernişevski Rahmetov ile kahraman bir devrimcinin portresini çizer ancak sansür sebebiyle kahramanının devrim için yaptığı çalışmaları, bu konudaki cesaretini ve ustalığını okuyucuya sunamaz. Bunları yalnızca imalar yoluyla hissettirmekle yetinen yazar, Rahmetov’un her zaman bir sürü işi olduğunu, dolayısıyla ikincil meselelere ve küçük insanlara asla zaman harcamaması gerektiğini açıkça vurgular. Bu vasıtayla okuyucuya, sürekli yurtdışına seyahat eden

---

²⁰⁸“Проба. Нужно. Он все-таки должен был на всякий случай приготовить вас к чему-нибудь подобному, просто как к делу случайности, которой нельзя желать, которой незачем ждать, но которая все-таки может представиться: ведь за будущее никак нельзя ручаться, какие случайности может привести оно.”, N. G. Çernişevski, 1974, 153

²⁰⁹ Y.K. Rudenko, **Roman Çernişevskogo Çto Delat?, Estetiçeskoye Svoyeobraziye i Hudojestvenniy Metod**, Leningrad, İzdatelstvo Leningradskogo Universiteta ,1979, s. 87

önemli kişilerle görüşen Rahmetov'un uğraştığı temel işin devrim hazırlığı olduğunu anlatmak ister.²¹⁰

Rahmetov'un Lopuhov ve Kirsanov gibi yeni insanlardan çok daha gelişmiş bir birey haline geldiği eserde sıkça vurgulanmaktadır. Çernişevski'nin toplumsal yaşamın değişimi için yarattığı bu olağanüstü insanın özellikleri, Nekrasov'un 1864 yılında kaleme aldığı *Dobrolyubov'un Anısına (Pamyat Dobrolyubova)* isimli şiirinde dikkat çekici satırlarla hayat bulur.²¹¹

“Суров ты был, ты в молодые годы	Çetin geçen gençlik yıllarında
Умел рассудку страсти подчинять.	Başardın tutkularını egemenliğin altına almayı
Учил ты жить для славы, для свободы,	Öğrendin şanın ve özgürlüğün için yaşamayı
Но более учил ты умирать.	Ancak dahası öldürmeyi öğrendin
Сознательно мирские наслажденья	Bilinçli olarak dünya zevklerini.
Ты отвергал, ты чистоту хранил,	Saflığa sığındın ve hepsini reddettin
Ты жажде сердца не дал утоленья;	Kalbinin susuzluğuna geçiş vermedin.
Как женщину, ты родину любил,	Tıpkı bir kadını sever gibi sevdin vatanını,
Свои труды, надежды, помышленья	Çalışmalarını, umutlarını, düşüncelerini
Ты отдал ей; ты честные сердца	Ona adadın; dürüst kalplisin
Ей покорял. Взывая к жизни новой,	Fethettin vatanı. Yeni bir yaşama
	seslendin.” ²¹²

Rahmetov'un özellikleriyle doğrudan benzerliği bulunan bu satırlardan yola çıkarak Çernişevski'nin olağanüstü kahramanının Dobrolyubov'un bir portresi olabileceği düşüncesi akıllara gelmiştir ancak Dobrolyubov'un yaşamı ele alındığında Rahmetov'un yaşamı ile aralarında bir benzerlik olmadığı görülmektedir. Kahraman, Dobrolyubov'un bir portresi değildir ve onun biyografisinde Rahmetov ile hiçbir benzerlik bulunmamaktadır.²¹³ Çernişevski'nin Rahmetov'un hayat öyküsünü

²¹⁰ K. N. Lomunov, 1990, s.49

²¹¹ G. R. Tamarçenko, 1954, s.57

²¹² Bkz. <https://ilibrary.ru/text/1024/p.1/index.html> , N. Nekrasov, **Pamyati Dobrolyubova**, Erişim Tarihi: 05.04.2019

²¹³ G. R. Tamarçenko, a.g.e., s.57-58

oluştururken tamamıyla etrafında gözlemediği kişilerden esinlendiğini söylemek mümkündür. Yazar, Rahmetov'u P. A. Bahmetev isminde bir devrimciden esinlenerek oluşturmuştur.²¹⁴ Bahmetev, Saratov'da toprak sahibi olan bir ailenin oğludur ancak zamanla devrimci fikirlerini hayata geçirebilmek için kendine tamamen farklı bir hayat kurar. Zengin yaşamını bırakıp münzevi bir yaşam sürmeye başlar ve devrimci mücadele uğruna kendini yalnızca topluma faydalı olmaya adar. Bahmetev, devrimci propagandanın gelişimi için bağışlayacağı parayı Herzen'e vermek için yolculuğunu sürdürdüğü gemide Çernişevski ile tanışır. Bahmetev'in özellikle toprak sahibi bir ailenin yanından ayrıлып devrimci düşünceye sahip insanların yanında olup, elindeki maddi imkanları yine bu uğurda kullanması Rahmetov'un yaşam öyküsüyle örtüşmektedir.²¹⁵

Profesyonel bir devrimcinin portresini oluşturan Rahmetov'un yalnızca Bahmetev'in yaşamından esinlenerek yazıldığını söylemek yetersiz olacaktır. Rahmetov, yalnızca tek bir kişinin portresi değildir, onun sahip olduğu özellikler dönemin devrimci kişilerinin sanatsal bir derlemesidir. Çernişevski'nin yarattığı olağanüstü insana, kendisine en yakın olan N. Dobrolyubov, M. Mihaylov, S. Serakovski, N. Şelgunov, N. Obruçev, V. Obruçev, N. Serno-Solevyeviç ve A. Serno-Solovyeviç gibi devrimci sekiz kişiden belli özellikler yüklediğini söylemek mümkündür.²¹⁶ Nitekim yazarın eserde yer alan "Rahmetov gibi adamlar çok azdır. Şimdiye kadar bu tür sekiz kişiye rastladım."²¹⁷ şeklindeki sözleri de bunu destekler niteliktedir.

Çernişevski'nin özel insan olarak yarattığı kahramanı Rahmetov'u yalnızca yukarıda bahsettiğimiz gibi gerçek kişilerden esinlenerek yarattığını söylememiz mümkün değildir. Yazar, tıpkı yenilikçi diğer kahramanları Lopuhov ve Kirsanov'da

---

²¹⁴ A. M. Drozd, **N.G. Chernyshevskii's What Is to be Done?**, Evanston, Northwestern University Press, 1963, s. 272

²¹⁵ G. R. Tamarçenko, 1954, s.58-59

²¹⁶ G. R. Tamarçenko, a.g.e., s.58-59.

²¹⁷ "Таких людей, как Рахметов, мало: я встретил до сих пор только восемь образцов этой породы", Çernişevski, 1974, s.137

olduğu gibi Rahmetov isimli kahramanını da Turgenyev'in *Babalar ve Oğullar* isimli eserin başkahramanı Bazarov'dan ilham alarak ortaya çıkarmıştır. İki kahramanın da öne çıkan belirgin özellikleri benzerlik göstermektedir.²¹⁸ Her iki kahraman da sahip oldukları aile yaşamını reddedip hayatlarını kendi ilkeleri doğrultusunda kurmuştur. Bazarov, doktor bir babanın oğludur. Dönemin Rusya'sında doktorluk küçümsenen bir meslektir ve bu mesleğe sahip bir babanın çocuğu olarak Bazarov, toplumun alt kesimine ait biri olarak tanımlanır. Ancak büyüdüğü çevrenin eski, tutucu inançlarından sıyrılıp büyük zorluklar içinde dahi eğitimini tamamlamış ve ailesinin yanından ayrılarak tamamen kendi yaşamını kurmuştur.²¹⁹ Rahmetov ise soylu bir aileye mensup olmasıyla Bazarov'dan ayrılmaktadır ancak o da kendi ilkeleri doğrultusunda yaşayabilmek için tüm aile mirasından kesin bir şekilde vazgeçmiştir. Çernişevski bu sayede, Rahmetov'un toplumsal değişim için (yani devrim) ne kadar kararlı yapıda olduğunu ve kendini bahsi geçen değişime tamamen adanmış olduğunu göstermiştir. Büyük bir cesarete sahip olan Rahmetov, hayattaki amacını herkesinkinden üstün ve farklı tutar, bu düşünce temelinde de aşk ve sevgiyi tamamen reddeder. Onun için önemli olan Rus halkını mutluluk içinde görebilmektir. Tıpkı Rahmetov gibi Bazarov da toplumun mutluluğu için değişime ihtiyaç duyulduğunu savunur ancak hayatındaki tüm fedakarlıkları Rus halkına adayan Rahmetov'un aksine Bazarov, mevcut düzen insanlarına daha olumsuz bir tavırla yaklaşır. Soylu insanların da çalışması ve köleliğin tamamen kaldırılması gerektiğini savunan Bazarov, Rus halkının bunları yapabilecek zekaya sahip olmadığını ve karanlığa mahkûm olduğunu söyler. İdeal yaşam düzenine ulaşmak için dönüşümün gücüne inanan Çernişevski ve yeni insanların aksine Bazarov, devrim için eski düzenin tamamen yok edilmesi gerektiğini düşünür.²²⁰

---

²¹⁸ V. A. Nedzvetskiy, **Roman Çernişevskogo "Çto Delat?" i Ego Opponentı**, Moskova, Moskovskogo Universiteta, 2003, s. 87

²¹⁹ Ö. A. Süer, **XIX. Yüzyıl Rus Edebiyatı Üzerine Yazılar**, İstanbul: Evrensel Basım Yayın, 2000, s.82

²²⁰ V.A. Nedzvetskiy, 2003., s.89

Bu özellikler dışında iki kahramanın da en büyük ortak noktası eğitilmiş kişiler olmalarıdır. Rahmetov da Bazarov gibi tıp bilimi ile ilgilenmektedir. Aynı zamanda çok okuyup, zihinsel ufku geliştiren bu iki yeni insan, sahip oldukları yaşam ilkelerini okuyucuya tamamıyla hissettirir. Bu noktada Turgenyev ve Çernişevski'yi birleştiren önemli nokta, Rusya'yı parlak geleceğe götürecek insanları bilginin gücüyle donatmış olmalarıdır. Bazarov ve Rahmetov, yeni nesil ilerici fikirlerini toplumda ezilen sınıfa karşı bir silah olarak kullanır.²²¹ Kısacası bahsi geçen iki yazar için de tüm umut yeni nesilde ve beraberinde getirecekleri yeni düzende gizlidir.

Turgenyev *Babalar ve Oğullar* isimli eserini kaleme aldıktan sonra Bazarov'un pozitif bir kahraman olup olmadığına dair tartışmalar çıkar.²²² Çernişevski kuşkusuz ki Turgenyev'in nihilist ve yenilikçi kahramanı Bazarov'u olumlu bir kahraman olarak görüp, Rahmetov'un da gerçek hayata aynı şekilde yansımalarını hedeflemiştir. Bu hedef doğrultusunda Rus nihilizmi ve devrimci düşüncenin yaratıcılarına ilham kaynağı olan Rahmetov zaman zaman, Bazarov'un olumsuz bir öncüsü olarak karşımıza çıkmıştır. Eserde, Rahmetov'un kendi hayatında devrim uğruna yaptığı değişiklikler gerçek Rus toplumunun genç devrimcilerini harekete geçirmiştir.²²³ Nitekim V. İ. Lenin, bu genç devrimcilerin başında gelen Sergey Neçayev'in, Rahmetov isimli kahramandan ilham alarak geceleri bir tahta parçası üzerinde uyuduğunu ve fiziksel olarak güç kazanabilmek için sürekli ağırlık kaldırdığını belirtmiştir.²²⁴

Rahmetov'un gerçek yaşamdaki en belirgin ve en etkili yansıması ise Dmitri Karakozov üzerinde görülmüştür. 4 Nisan 1866 tarihinde Çar II.Aleksandr'a suikast girişiminde bulunan Karakozov Yaz Bahçesi'nden çıkarken Çar'a ateş eder ama ıskalar

---

²²¹ İ. Berlin, "Fathers and Children: Turgenyev and the Liberal Predicament", <https://www.nybooks.com/articles/1973/10/18/fathers-and-children-turgenev-and-the-liberal-pred/> adresinden 17.04.2020 tarihinde alınmıştır.

²²² İ. Berlin, a.g.m.

²²³ V.A. Nedzvetskiy, 2003, s.91

²²⁴ <https://zen.yandex.ru/media/virmagnus/revoliucionery--prototipy-geroev-russkoi-literatury--> adresinden 16.04.2020 tarihinde alınmıştır.

ve anında yakalanır.²²⁵ Eski düzeni ortadan kaldırmak için kendine bu şekilde etkili bir yol seçen Karakozov, Çernişevski'nin *Nasıl Yapmalı?* isimli eserindeki Rahmetov'u kendine çok yakın gördüğünü ve ondan ilham aldığını belirtir.²²⁶ Yine aynı şekilde Karakozov'un suikast girişimiyle bağlantılı olduğu düşünülen ve aynı zamanda kuzeni olan Nikolay Andreyeviç İşutin de tıpkı Rahmetov gibi kendini zorlu yaşam şartlarına alıştırmak için toprak kazıp demir dövdüğünden bahsetmiştir.²²⁷

Rahmetov, Rusya'da meydana gelen bu olaylar dışında, anarşizmin güçlü bir temsilcisi olan Alexander Berkman'ın hayatında da kendi izlerini göstermiştir. Alexander Berkman, iş adamı Hanry Clay Frick'i öldürmeye teşebbüs ettiği dönemde Rahmetov takma adını kullanmıştır.²²⁸

Nihilizmin eskiyi yıkan ve yeniliğe ışık tutan özelliğini bahsi geçen romanında etkin bir şekilde ifade eden Turgenyev, *Nasıl Yapmalı?* isimli eserin konusunu oldukça beğenir ancak eserde Çernişevski'nin sanata yaklaşımı konusunda olumsuz düşüncelere sahiptir. Sanatsal yaratıcılığın eserde eksik olduğunu, eserin yalnızca devrimci propoganda özelliği taşıdığını öne sürer.²²⁹

Turgenyev, tıpkı Rahmetov örneğinde gördüğümüz gibi Çernişevski'nin eserinin gençleri tamamen harekete geçirecek bir çağrı niteliği taşıdığından emindir. Bu yüzden de *Nasıl Yapmalı?* ile nihilizmi bu şekilde göklere çıkarmanın körü körüne genç devrimcilerin ayağına kapanmaktan farksız olduğunu söyler. Aynı zamanda başta Rahmetov olmak üzere eserdeki kahramanların gerçekte olamayacak kadar mükemmel olmasını bir eksiklik olarak değerlendirir çünkü ona göre okuyucu, karşısına çıkan kahramanın bir örneğini yaşadığı toplum içinde kolaylıkla görebilmelidir.²³⁰ Kısacası

---

²²⁵ P. Bushkovitch, 2016, s.208

²²⁶ http://www.hrono.ru/biograf/bio_k/karakozov_dv.php adresinden 17.04.2020 tarihinde alınmıştır.

²²⁷ <https://rusorel.info/ishutin-i-ad-protiv-rossii/> adresinden 16.04.2020 tarihinde alınmıştır.

²²⁸ <https://www.britannica.com/biography/Alexander-Berkman> adresinden 16.04.2020 tarihinde alınmıştır.

²²⁹ V. A. Nedzvetskiy, 2003, s.95

²³⁰ V.A. Nedzvetskiy, a.g.e., s.95-96

Turgenyev Çernişevski'nin, gerçek toplum yapısı ile eserindeki gerçeklik arasında bir paralellik kurmadığını söyler ancak yine de tüm bunlara karşın *Nasıl Yapmalı?*'yi, Rus devriminin öncesinde ve sonrasında tartışılmaya devam etmesi sebebiyle önemli bir eser olarak değerlendirir.²³¹

Bu örneklerden yola çıkarak, Çernişevski'nin yalnızca ideolojik olarak değil aynı zamanda örgütsel olarak da altmışlı yılların devrimci düşüncesine sadık bir grup cesur insandan ilham alarak yarattığı Rahmetov, yazarın kendisine kazandırdığı özellikleri gerçek hayata belirgin bir şekilde yansıtmıştır. Tıpkı Turgenyev'in Bazarov'u gibi nihilizmin isabetli bir temsili haline gelmiş olsa da yarattığı etki Rus halkını bazı çaresizliklere sürüklemiştir. Çernişevski'nin bilime, faydacılığa ve kişinin özgürleşmesindeki güce dair sonsuz inancı Rahmetov'da vücut bulmuş, gerçek hayattaki devrimci hareketlere ilham olması sebebiyle de eserin gerçekçi yönünü kuvvetlendirmiştir.

2.4. Eserde İşlenen *Eski İnsan Örnekleri*

2.4.1. Marya Alekseyevna Rozalskaya

Çernişevski, toplumsal değişimi mümkün kılacak yeni insanlara tamamen zıt özelliklere sahip eski kuşak insanlarına da eserde yer verir. Bu kişilerden en dikkat çekici olanı kuşkusuz ki Vera Pavlovna'nın annesi Marya Alekseyevna'dır. Genç kızın bir bodrumdan farksız olarak gördüğü ve katlanılmaz bulduğu aile yaşamının en önemli kişisi olarak tanımlanabilir.

Uzun boylu ve sağlam yapılı bir kadın olarak betimlenen Marya Alekseyevna, fiziki görünüşüyle de eserin başından itibaren baskın ve güçlü bir insan profili çizer. Ailesinden kalan küçük bir mirası vardır ve bu sayede eline geçen tüm parayı faizle başkalarına vererek geçimini sağlar. Yalnızca zengin olmayı ve rahat bir yaşam

---

²³¹ İ. Berlin, a.g.m.

sürebilmeyi dileyen Marya Alekseyevna daima bunun için çabalar ve bu amaç için en büyük serveti evlilik çağına gelmiş kızıdır.

Ev sahibinin oğlu Storeşnikov'un Vera ile evlenmek istediğini öğrendiğinde ise kızına karşı davranışlarındaki değişiklik dikkat çekicidir. Öyle ki, o vakte kadar kızıyla yalnızca kaba bir dille konuşan Marya Alekseyevna, zengin bir damadı olacağı ve belki de sosyete de yer edinebileceği düşüncesiyle Vera'ya daha ılımlı davranmaya başlar. Marya Alekseyevna'nın kızına karşı kaba ve düşüncesiz tavrı göz önüne alındığında Çernişevski'nin babasına yazdığı 29 Şubat 1853 tarihli mektup dikkat çekicidir: “Olga'nın annesi hakkındaki mektubunuza cevaben ben de fikrimi belirtmek isterim... Kendisinden dolayı çok acı çekmesine karşın eşimle konuşurken ben daima Anna Krillovna'yı haklı çıkarırım. Ama aslında Anna Krillovna'nın oldukça öfkeli bir kadın olduğunu dahası, zalim bir kalbi olduğunu itiraf etmem gerekir. Aile ilişkilerini yargılamak zor bir iştir ancak bana öyle geliyor ki Sokratovna, ailesiyle arasındaki uyumsuzluktan yalnızca onu sorumlu tutuyor. Son derece acı veren bir kadın. Kısacası annesi ona sürekli hakaret eden bir düşman, bir zalim...”²³²

Marya Alekseyevna'nın da kızına sürekli hakaret etmesi ve onu içinde bulunduğu aile yaşamında mutsuzluğa mahkûm etmesi sebebiyle, Çernişevski'nin Rozalskiy ailesindeki ilişkileri kurgularken eşi Olga Sokratovna'nın yaşamından ilham aldığı söylenebilir.²³³ Tüm bunların yanı sıra yazar, Marya Alekseyevna'nın kötü davranışlarını yalnızca toplumsal şartlara bağlar ve bu duruma eserde şu sözleriyle açıklık getirir: “Şimdilik kötü işlerle uğraşıyorsunuz çünkü çevreniz bunu gerektiriyor ancak size başka bir çevre oluşturulursa siz de memnuniyetle zararsız bir insan olursunuz, dahası yararlı bile olursunuz.”²³⁴

---

²³² M.T. Pinayev, **Roman N.G: Çernişevskogo “Çto Delat?” Kommentariy**, Moskova: Prosveşeniye, 1988, s.73

²³³ M.T. Pinayev, **a.g.e.**, s.73.

²³⁴ “Теперь вы занимаетесь дурными делами, потому что так требует ваша обстановка, но дать вам другую обстановку, и вы с удовольствием станете безвредны, даже полезны.” Çernişevski, 1974, s.77

İnsan karakterinin iyi taraflarını bozduğu takdirde sosyal çevrenin ve dahası toplumun değişime ihtiyacı olduğunu savunan yazar, toplumsal şartların kişi üzerindeki olumsuz etkisini Marya Alekseyevna'nın ağzından şu sözlerle anlatır:

“Zayıf düştüm, zor bir hayatım oldu Veroçka. Senin de böyle yaşamamı istemiyorum. Sen bolluk içinde yaşa istiyorum. Ah, ben ne acılar çektim Veroçka, baban kâhya olmadan önce neler yaşadığımızı hatırlamıyorsun. Ben o zamanlar dürüst bir kadındım. Şimdi dürüst değilim, ama hayır günah işlemiyorum. Sen okumuş birisin Veroçka, bense cahil bir insanım ama kitaplarımızda yazılı olan her şeyi bilirim. ‘Sen dürüst değilsin!’ diyorlar bana. İşte baban ... Aptalın teki. Kim sayemde görev aldı? Şimdi olsa bunu yapmak büyük dert değil ama o zamanlar hiç de kolay değildi. Ben de daha çok öfkelen dim! Böylece zalim biri oldum. Sonra her şey yoluna girdi. Baban olacak bu adama kim iş buldu? Ben. Onu yöneticilere gösteren kimdi? Ben gösterdim. Eh, yaşantımız düzeldi çünkü ben sahtekâr ve öfkeli bir insan haline geldim.”²³⁵

Ahlaklı bir birey olmanın gerekliliklerini yerine getiren Vera, Lopuhov ve Kirsanov'un aksine Marya Alekseyevna, rahat bir yaşamın ancak onurunu ve iyiliğini kaybetmekle mümkün olacağını savunur, dolayısıyla ona göre zengin olmak için tüm insani değerleri kaybetmek de dahil her şey göze alınmalıdır. Ebediyen yoksulluk çekmektense zalim biri olup istediği yaşamı sürmeyi tercih eder.²³⁶ Arzuladığı bu zengin

---

²³⁵ “А слаба я стала, Верочка! А тяжелая моя жизнь, Верочка. Я не хочу, чтобы ты так жила. Богато живи. Я сколько мученья приняла, Верочка, и-и-и, и-и-и, сколько! Ты не помнишь, как мы с твоим отцом жили, когда он еще не был управляющим! а я тогда была честная, Верочка! Теперь я не честная, — нет, не возьму греха на душу. Ты, Верочка, ученая, а я неученая, да я знаю все, что у вас в книгах написано. «Ты, говорят, нечестная!» Вот и отец твой-голый дурак. Кто должность-то получил? Ну, в теперешнюю пору мне бы мало горя, а тогда не так легко было, — меня пуще злость взяла! Ну, стала злая. Тогда и пошло все хорошо. Твоему отцу, дураку, должность доставил кто? — я доставила. А в управляющие кто его произвел? — я произвела. Вот и стали жить хорошо. А почему? — потому, что я стала нечестная да злая.” Çernişevski, 1974, s. 12

²³⁶ G. R. Tamarçenko, 1954, s.23

yaşama sahip olma yolundaki ilk basamağın da kızını Storeşnikov ile evlendirmek olacağını düşünür. Sahip olduğu unvan ve para Storeşnikov'u Marya Alekseyevna'nın gözünde oldukça yüceltmektedir. Bu evliliğin gerçekleşmesi için hiçbir masraftan kaçınmayan Marya Alekseyevna, Vera'nın daha güzel bir kız haline gelmesi için ona sürekli yeni giysiler, ayakkabılar ve dahası mücevherler armağan eder. Evliliğe giden yolda yapılan masrafların hiçbiri Marya Alekseyevna tarafından önemsenmezken, çocuklarının eğitimi için fazla para harcamak gereksiz görülür. Örneğin, Vera'nın piyano dersleri için fazla para istememesi sebebiyle ayyaş bir öğretmen bulur ya da oğlu Fedya'nın alacağı ders için çok para istemeyecek bir öğretmen arayışına girer ve Lopuhov ile yolları bu sayede kesişir.

Verdiği derslerden oldukça az bir para alması ve dahası ders vermeye geldiğinde az çay içip şeker kullanmıyor olması Marya Alekseyevna'nın Lopuhov'a olan sempatisini artırır. Lopuhov'un zengin bir nişanlısı olduğunu ve bu sayede genç adamın büyük bir servet sahibi olacağını öğrenmesiyle de ona büsbütün saygı duymaya başlar. Daha ılımlı davranması gerektiğini ise şu sözlerle dile getirir: “Adamı pohpohlamak lazım. Bakarsın zengin olduktan sonra işe yarar hinoğlu.”²³⁷

Sahip olduğu unvan ve zengin olması sebebiyle Storeşnikov'a saygı duyduğu kadar gelecekte zengin bir adam haline geleceğini öğrenmesiyle Lopuhov'a da saygı duymaya başlayan Marya Alekseyevna için para, sahip olabileceği en büyük güçtür. Özgür bir yaşam sürmeyi en değerli şey olarak gören kızının aksine onun için zengin olmak beraberinde saygın bir insan olmayı da getirir ve şu sözleri de bunun kanıtı niteliğindedir: “Şimdi baban para sahibiyse bunu ben yaptım. Benim de belki onunkinden fazla param var. Kendim kazandım, yaşlılık zamanımızda bir lokma ekmeğim olsun

---

²³⁷ “Надо его приласкать; знакомство может впоследствии пригодиться, когда будет богат, шельма.” Çernişevski, 1974, s.40

istedim. Şimdi bu aptal adam yani baban bana saygı gösteriyor, ben yürüyünce hazırolda bekliyor. Onu terbiye ettim!”²³⁸

Marya Alekseyevna, zengin olmanın saygın bir yaşam sürmeye yeteceğine ve sosyete de söz sahibi olmanın dönemin şartları içinde en önemli şey olduğuna olan inancıyla, yalnızca soylu insanları taklit eden, orta sınıf burjuvazi insanının timsalidir.²³⁹ Kızı Vera ile Storeşnikov’u buluşturmak için gittiği operada çalışanlara üstten bakması ve yalnızca damat adayı sayesinde kendini sosyeteye ait hissetmesi bunun kanıtı niteliğindedir. Ayrıca Fransızca bilmediği için sürekli yakınan Marya Alekseyevna ile yazar, yalnızca sosyete yaşamının gerekliliği için farklı bir dil öğrenme konusundaki düşüncesini dile getirir. Ona göre farklı bir sosyal tabakaya ait olmak için yabancı bir dilin öğrenilmesi ve farklı bir kültürün benimsenmesi oldukça yanlıştır.²⁴⁰ Yazar bu bağlamda Marya Alekseyevna’yı çarpık ve kaba bir şekilde sosyeteye ait kişileri taklit eden bir insan olarak resmeder.

Çernişevski, eski kuşak insanların en büyük örneği olarak sunduğu kahramanı Marya Alekseyevna’yı para ve mevkiye olan düşkünlüğünün yanı sıra büyük bir farkındalık duygusuyla donatır.²⁴¹ Çıkarları doğrultusunda daima mantığını kullanan ve bilgili insanlara saygı duyan Marya Alekseyevna, kızı ile arasındaki mesafenin okumuş biri olmadığından kaynaklandığını düşünür:

“İşte şimdi bilimle ilgileniyorlar, hiç bana göre değil, gerek de duymam. Bu ne zeki ne akli başında ne soylu bir genç demek mümkün! Veroçka’ya ne kadar akla uygun kurallar aşıyor. Bu da bilgili bir insan olduğu anlamına geliyor: Aynı şeyleri ben

---

²³⁸ “Вот теперь и у отца твоего деньги есть, — я предоставила; и у меня есть, может и побольше, чем у него, — все сама достала, на старость кусок хлеба приговорила. И отец твой, дурак, меня уважать стал, по струнке стал у меня ходить, я его вышколила!” , Çernişevski, a.g.e., s.12

²³⁹ A.A. Ozoreva, 1961, s.34

²⁴⁰ G. R. Tamarçenko, 1954, 263

²⁴¹ M. T. Pinayev, a.g.e., s.71

Veroçka'ya anlatmaya kalksam dinlemez, darılır bana. Onu memnun edemiyorum çünkü onun istediği gibi bilimsel konuşmayı bilmiyorum. Ama bu genç adam ne bilgin bir dil kullanıyor, Vera da onu dinliyor, doğru olduğunu görüyor ve hak veriyor.”²⁴²

Vera'nın Lopuhov'la evlendiğini öğrenen Marya Alekseyevna'nın ilk sözü "Soyuldum!" olur. Ne de olsa kızının gitmesiyle, gelecekte sahip olacağı tüm mal varlığını kaybetmiştir. Vera Pavlovna'nın Storeşnikov yerine yalnızca öğretmenlik yapan biriyle evlenmesinin ardından zenginliğin tüm kapıları ona tamamen kapanır. Kişisel gelişim ve daha da önemlisi toplumsal dönüşüm için bilginin gücüne inanan yeni insanlardan farklı olarak Marya Alekseyevna, okumuş olmayı yine varlıklı biri olmak için gerekli görür ve kızının gidişi ardından şu sözleri sarf eder: "Okumuş bir kadın olsaydım durumumum böyle mi olurdu? Böyle bir ev inşa etmezdim mesela! Binlerce kişi alırdım! Kendi üslubu olmayan yalnızca küfretmeye yarar derler. Cahillik, karanlıktır. Bilim ise aydınlık.”²⁴³

Yazar, Marya Alekseyevna' yı yalnızca eski düzenin bir sonucu olarak göstermekle kalmaz, aynı zamanda Marya Alekseyevna gibi insanların içinde buldukları toplum şartlarına nasıl teslim olduğunu okuyucuya sunar.²⁴⁴ Ona göre, yeni bir düzen kurulmadığı için, mevcut yaşamı kabullenip bu yaşama uygun bir şekilde yaşamak en doğrusudur ve kızı Vera'ya da bunu öğretmek ister:

“Her şeye yeni bir düzen içinde başlamak gerekiyor. Ancak dediklerine göre mevcut düzen için yaşamak imkansız, öyleyse

---

²⁴² “Ну, теперь занялись ученостью, — не по моей части, да и не нужно. Какой умный, основательный, можно сказать, благородный молодой человек! Какие благоразумные правила внушает Верочке! И что значит ученый человек: ведь вот я то же самое стану говорить ей — не слушает, обижается: не могу на нее потрафить, потому что не умею по-ученому говорить. А вот как он по-ученому-то говорит, она и слушает, и видит, что правда, и соглашается.”, N. G. Çernişevski, 1974, s.46

²⁴³ “Как бы я-то воспитанная женщина была, разве бы то было, что теперь? Дом-то бы не такой построила, как этот. Не одну бы тысячу душ купила. Скажут: манер не имеет, только на Сенной ругаться годится. Подлинно: Неученье — тьма, ученье свет.”, N. G. Çernişevski, 1974, s.46

²⁴⁴ A.A. Ozoreva, 1961, s.83

neden yeni bir düzen kurmaya başlamıyorlar? Eh Veročka, kitaplarınızda anlatılan güzel şeyleri bilmediğimi mi düşünüyorsun? biliyorum ama biz ikimiz de o güzel günleri göremeyeceğiz. Çünkü aptal bir halkımız var. Yani o yeni düzen nerede biz nerede. Bu yüzden biz hep bu eski düzende yaşayacağız.”²⁴⁵

Zeki ve daima ne yapması gerektiğini bilen bir kadın olarak karşımıza çıkan Marya Alekseyevna, yalnızca çevresinin gerektirdiği şekilde davranır. Kötülük yapmayı ve onursuz davranışları küçük düşürücü nitelikler olarak görmez çünkü içinde bulunduğu toplumsal koşullar altında başka türlü olması beklenemez. Çernişevski, okuyucusunun Marya Alekseyevna’ya saygı duymasını ya da sevgi göstermesini istemez. Ona göre okuyucu Marya Alekseyeva’ya karşı yalnızca şükran duygusu beslemelidir çünkü onun gibi eski insanlar, Vera, Lopuhov, Kirsanov ve Rahmetov gibi yeni insanların gelişimi için gereklidir.²⁴⁶ Eski kuşağın insanları ve sahip oldukları düşünceler, yeni insanların güçlü yapıda bireyler halinde gelişmesinde en etkili unsurdur. Nitekim Çernişevski’nin toplumsal şartların kurbanı olarak resmettiği Marya Alekseyevna ve eski düzenin temsilcileri Storeşnikov ve yakınındaki kişiler bunun göstergesidir.

2.4.2 Mihail İvanoviç Storeşnikov ve Diğer Kahramanlar

Çernişevski, Vera’nın hayatının şekillenmesinde önemli bir noktada bulunan Mihail İvanoviç Storeşnikov ile dönemin sosyete yaşamına ve bu yaşamın yarattığı insan tipine ışık tutar. Varlıklı bir aileden gelmesinin yanı sıra askeri rütbeye sahip olan Storeşnikov ile yazar, dönemin yozlaşmış aile ve arkadaşlık ilişkilerini masaya yatırır.

---

²⁴⁵ “Надо все по-новому завести, а по нынешнему заведению нельзя так жить, как они велят, — так что ж они по новому-то порядку не заводят? Эх, Верочка, ты думаешь, я не знаю, какие у вас в книгах новые порядки расписаны? — знаю: хорошие. Только мы с тобой до них не доживем, больно глуп народ — где с таким народом хорошие-то порядки завести! Так станем жить по старым...”, N. G. Çernişevski, a.g.e., s.12

²⁴⁶ G. R. Tamarçenko, 1954, s.265

Eğlenceye fazlasıyla düşkün genç bir adam olarak tanımlanan Storeşnikov için hayatına girecek kadın güzelliği ile ön plana çıkmalıdır ve o da Vera'yı kendine uygun bulur. Başlarda sadece güzel vakit geçirebileceği, hoş bir kadın olarak gördüğü Vera'yla sonradan evlenmeye karar verir. Yalnızca sosyetenin buyruklarına uygun bir şekilde yaşamaya alışan Storeşnikov, bu kez de yine içinde bulunduğu toplumda kendisine itibar kazandıracığı düşüncesiyle evliliğe karar verir. Tek başına karar alamayan, yalnızca soylu bir insan olmanın gerektirdiği şekilde yaşamayı öğrenen genç adam için sosyete kendini temsil edecek güzel bir eşe sahip olmak ve yine böylesine güzel bir kadın tarafından yönetilmek gurur vericidir.²⁴⁷

Parlak bir üniformaya ve dahası görkemli bir eve sahip olan Storeşnikov kendisiyle evlenmeyi reddedecek bir kadının olmadığını düşünür ancak Vera'nın evlilik telifini geri çevirmesiyle şaşkına döner. Reddedilme duygusu, Vera'ya sahip olma isteğini daha da körükler. İster güzel olsun ister zeki, onun için önemli olan istediği kişiye sahip olma ve toplumun genel kanısına göre hareket etmektir.²⁴⁸ Bu vakte kadar yalnızca annesinin isteklerine göre yaşayan Storeşnikov, artık kendi isteklerini yerine getirecek birine sahip olmak ister. Yapacağı evlilik sayesinde sosyetedeki itibarının da artacağını düşünür ve Vera'yı evliliğe ikna etmek için her şeyi yapmaya hazırdır. Bu uğurda Vera'nın kendisine dayattığı her şeyi kabullenir. Daha çok okumaya, daha ılımlı biri olmaya başlar. Aşkının peşinden koşarken bile tipik soylu bir genç olmayı bırakmaz. Yalnızca sahip olduğu rütbe ve unvanı kullanan Storeşnikov, bir yandan da tıpkı kendi gibi düşünen arkadaşları Serj ve Jan'a istediği ne varsa elde edebileceğini ispatlamak ister.²⁴⁹ Storeşnikov, Serj ve Jan'ın özellikle güzelliğe ve zenginliğe önem veriyor olmaları değerlendirildiğinde Lopuhov ve Kirsanov ile taban tabana zıt karaktere sahip oldukları söylenebilir.

---

²⁴⁷ A.A. Ozoreva, 1961, s. 86

²⁴⁸ Y. K. Rudenko, 1979, s.65

²⁴⁹ N. V. Vodovozov, 1953, s.20

Kendini arkadaşlarına ispatlamanın yanı sıra, sosyetik yaşamın belki de en parlak temsilcisi olan annesine olan bağlılığından kurtulmak ve kendi özgürlüğünü yaratmak ister.²⁵⁰ Kibirli bir kadın olarak karşımıza çıkan Anna Petrovna Storeşnikova, daima paranın kendine kazandırdığı güç ile insanlar üzerinde büyük bir baskı kurar. Oğlunun soylu aileden gelmeyen bir kızla evlenmesine asla izin vermez ancak ona göre böyle bir kızla gönül eğlendirmek hoşgörülle karşılanabilir. Varlıklı bir kadın olan Anna Petrovna, cömert davrandığı zamanlarda bile gösteriş ve abartıyı asla eksik etmez. Vera'nın babası Pavel Konstantinoviç'e söyledikleri, yaşlı kadının kişisel özelliklerine ışık tutmaktadır:

“Mavi kadife ceketimi bulunuz, eşinize benden armağan olsun. Bu montam tam 150 ruble (85 ruble) verdim ve sadece bir iki kez giydim (Yirmiden çok daha fazla.) Bunu da kızınıza hediye ediyorum.- Anna Petrovna, kâhyaya küçücük bir kadın saati verdi.- Fiyatı 300 rubledir. (120 ruble.) İnsanları ödüllendirmesini bilirim ve birdaha da unutmam. Ne yapalım, gençlerin yaramazlıklarını hoş görüyorum.”²⁵¹

Yaşamın altında ezilmiş biri olarak karşımıza çıkan Marya Alekseyevna ile karşılaştırıldığında Anna Petrovna, sosyete yaşamının yozlaştırdığı bir kadın olarak tanımlanabilir. İçinde bulunduğu toplumsal sınıfın şartları yanında annesinin kişilik özellikleri de göz önünde bulundurulduğunda Storeşnikov'un ahlaksız bir insan olması kaçınılmazdır denilebilir. Storeşnikov'u yakından tanıyan ve Vera'yı ondan kurtarmak isteyen Juli de eserde önemli bir yere sahiptir.

Juli, modernleşen dünyanın koşulları altında ezilmiş, ahlaki olarak yozlaşmış ve sosyete mensup erkeklerin arasında sıkışıp kalmış bir kadındır. Özellikle asalet ve

---

²⁵⁰ G. R. Tamarçenko, 1954, s.34

²⁵¹ “Найди мое синее бархатное пальто. Это я дарю вашей жене. Оно стоит 150 р. (85 р.), я его только 2 раза (гораздо более 20) надевала. Это я дарю вашей дочери, Анна Петровна подала управляющему очень маленькие дамские часы, — я за них заплатила 300 р. (120 р.). Я умею награждать, и вперед не забуду. Я снисходительна к шалостям молодых людей.”, N. G. Çernişevski, 1974, s. 26

ahlaksızlık arasında gidip gelen ruh haliyle dikkat çekicidir. Güzel bir kadınla vakit geçirmeyi kendisi için onur sayan Storeşnikov, Juli ile arkadaş olduğu için çok memnundur. Etrafı Storeşnikov gibi erkeklerle dolu olan genç kadın, eski düzenin şartlarını tamamen kabullenmiş ve bu şartlara göre yaşamayı öğrenmiş durumdadır. Sosyete kabul görmek için olmadığı bir insan gibi görünmekten, sürekli güzel kıyafetler giyip çekici bir kadın haline gelmeye çalışmaktan yakınıyor ve düşüncelerini şu sözlerle ifade eder: “Bana göre, iki yüzlülük olmasa çok daha iyi olurdu ama toplumda bu kabul görüyor. Ancak ben gibi bunca şey yaşayan bir kadın... Ben güçsüz bir kadını! Yalnızca yaşamak istedim, sevmek istedim, Tanrım!”²⁵²

Juli'ye göre Storeşnikov, sahip olduğu ve hatta olmak istediği şeyler hakkında sürekli övünen, ahlaksız bir adamdır. Sosyete yaşamının kendini sürüklediği mutsuzluğu kendisinden sonraki insanların yaşamamasını ister ve bunun için özellikle Vera'yı Storeşnikov'dan korumaya çalışır. Dönemin belki de tüm kadınları gibi o da özgür olmayı arzular ve özgürlüğünü elinden alacağını düşündüğünden dolayı evliliği boyunduruk altına girmek olarak görür. Kendisi için elinden bir şey gelmediğini ancak Vera için gereken her şeyi yapıp Storeşnikov ile evlenmesini engellemek ister. Kendisine karşı çıkan ve çabalarının boşa çıkacağını düşünen Serj ile Jan'a ise şu sözlerle karşılık verir: “Fransız kadını özgürdür. Fransız kadını savaşır. Belki yenik düşer ama savaşır. Ben asla izin vermeyeceğim.”²⁵³ Yaşamı boyunca toplumun ulaşmasını istediği yeni düzene devrim ve ilerici düşünceler ile oluşacağını savunan Çernişevski, daima açık bir şekilde özgürlüğü savunan Juli'yi Fransız Devrimi'nin bir sembolü haline getirmiştir. Nitekim bahsi geçen konuşmada Juli'nin açıkça özgürlüğü ve değişimi işaret eden sözleri bu düşünceyi destekler niteliktedir.

---

²⁵² “По-моему, было бы лучше без этих ипокритств, — а потому, что это так принято в обществе. Но женщина, которая столько жила, как я. я слабая женщина! Я хотела жить, я хотела любить, — боже!”, N. G. Çernişevski, a.g.e., s.14

²⁵³ “Француженка свободна. Француженка борется, — она падает, но она борется! Я не допущу!”, N. G. Çernişevski, 1974, s.15

Her zaman güçlü bir duruş sergileyen Juli ile Çernişevski, toplumun hangi sınıfına ait olursa olsun bir kadının özgür olmak için elinden gelen her şeyi yapabileceği düşüncesini ortaya atar denilebilir. Kendi özgürlüğünün ise ancak sosyete yaşamından kopmakla mümkün olacağını düşünen Juli, kendisine yeni bir yaşam kurmayı arzular. İnanç ve çalışkanlığın timsali haline gelen Vera'nın aksine o, özgürlüğü için tek başına savaştan korkar. Vera'nın güçlü duruşu karşısında ise şu sözleri sarf eder:

“Eğer düşmüş bir kadın olmasaydım ben de böyle hissedebilirdim. Benim düşmüşlüğüm mahvolmuş bir kadın olarak adlandırılmamdan değil, başıma gelenlerden, çektiğim çileden ya da ihanete uğramamdan da değildir. Düşmüşlüğümün gerçek nedeni tembelliğe ve lükse alışmam, kendi başıma yaşayamayacağım için hep başkalarına ihtiyaç duymamdır. Bu ahlaksızlık! Sosyeteyi düşünme! Oradaki herşey iğrenç, benden daha kötü. Nerede aylaklık ve lüks varsa orada iğrençlik vardır. Kaç bunlardan, kaç!”²⁵⁴

Juli'nin bu sözleriyle çalışmanın ve beraberinde getirdiği özgür yaşamın önemini bir kez daha vurgulayan Çernişevski, bir kişinin yok oluşunu Marya Alekseyevna'nın yaşamıyla okuyucuya sunduğu toplumsal şartlar dışında tembelliğe bağlar. Juli, daima içinde bulunduğu şartlardan yakınan ancak bir türlü harekete geçemeyen insan tipinin en belirgin örneği haline gelir.

Felsefede Antropolojik İlke başlıklı makalesinde Çernişevski, bir kişinin sosyal konumu ne olursa olsun nedensellik ilkesine bağlı olarak, dış etkenlerin sebep olduğu

---

²⁵⁴ “Я и сама бы так чувствовала, если б не была развращена. Не тем я развращена, за что называют женщину погибшей, не тем, что было со мною, что я терпела, от чего страдала, не тем я развращена, что тело мое было предано поруганью, а тем, что я привыкла к праздности, к роскоши, не в силах жить сама собою, нуждаюсь в других. Вот это разврат! не думай о свете! Там все гадкие, хуже меня; где праздность, там гнусность, где роскошь, там гнусность! — беги, беги!”, N. G. Çernişevski, a.g.e., s.22

durumların kişi üzerinde büyük öneme sahip olduğundan bahseder. Ona göre, dış etkenler tarafından yaratılmamış bir olayın ortaya çıkış konusundaki her türlü varsayım geçersiz sayılacaktır. Yani bir kişinin davranışı ve hayata bakış açısı muhakkak dış koşullar altında gelişen bir nedene bağlıdır. Kendini sosyete yaşamı içinde sıkışık kalmış biri olarak anlatan ve bu yaşamın koşullarına uygun olarak kendini şekillendiren Juli, yazarın bu görüşü çerçevesinde oluşturulmuş en belirgin kahramanlardan biridir.²⁵⁵

Çernişevski, yukarıda bahsettiğimiz görüşlerini dile getirdiği antropolojik ilke kavramına bağlı olarak Juli'ye eserin sonunda yeni bir yaşam hediye eder. Sosyete yaşamının kuralları altında ezilen ve daima içinde bulunduğu şartlardan dolayı istediği kişi gibi davranamayan bir kadın olarak karşımıza çıkan Juli, eserin sonunda Rusya'dan ayrılmıştır ve sevdiği adamla birlikte mutlu bir yaşam sürmektedir. İçinde bulunduğu sosyal topluluğun ona dayattığı kurallardan kurtulunca o da mutlu bir kişiliğe bürünür.

Eserde antropolojik ilkenin insan hayatındaki önemi, Juli'nin Vera'yı Storeşnikov'dan koruması ile de vurgulanmıştır. Eser boyunca, bayağılaşmış sosyete yaşamından uzak ve özgürce davranabileceği bir dünyanın hayalini kuran Juli, Vera için yalnızca mutlu bir hayat diler. Kısacası Juli, bahsi geçen ilke doğrultusunda Vera'nın uygun toplumsal koşullar altında yaşayıp gelişebilmesi için gerekli olan dünyanın kapılarını aralayan bir kurtarıcı niteliğindedir.

Ancak Juli, refah ve zenginlik için altında ezildiği sosyete yaşamından kendi çabasıyla kurtulmaya çalışmaz, yalnızca birinin gelip kendisini bu sefil yaşamdan çıkarmasını bekler. Yani Vera Pavlovna'dan farklı olarak kendi mutlu ve özgür dünyasına kavuşmak için tek başına bir adım atmaz. Her ne kadar şikâyet etse de eserde sıkça yer verilen eski düzenin kurallarına bağlı olması, özgür yaşama böylesine geç

---

²⁵⁵ N.G. Çernişevski, **Felsefede Antropolojik ilke ve Komünal Mülkiyete Karşı Felsefi Önyargıların Eleştirisi** (Çev.: Arif Berberoğlu), Kor Yayınları, İstanbul, 2019, s.142-146

kavuşmasındaki en önemli etkidir.²⁵⁶ Tıpkı Juli gibi eski düzen koşullarına sıkı sıkıya bağlı Polozov ailesi de eserde büyük öneme sahiptir.

2.4.3 Polozov ve Kızı Katerina Vasilyevna Polozova

Çernişevski, dönemin tipik aile yaşamını Polozov ve kızı Katerina Vasilyevna ile ortaya koyar.²⁵⁷ Polozov kurmay yüzbaşı süvarisidir ve eski çağların geleneklerine göre yaşar. Büyük bir çiftlik sahibi olan varlıklı bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Polozov, ailesinden kalan tüm mal varlığını zamanla kaybeder. Elinde kalan az bir parayla tüccarlığa soyunur ve durumunu düzeltir. Ağırbaşlı oluşu, soylu bir aileden gelişi sebebiyle kendisine sağlanan avantajları sonuna kadar kullanır. Dönemin bir gerekliliği olarak evlenmenin şart olduğunu düşünür ancak akıllı biri olan Polozov, zengin bir kadınla evlenmeyi tercih eder. Mal varlığına eşinin sahip oldukları da eklenince tam bir milyoner olur. Tıpkı Marya Alekseyevna gibi yalnızca çok para kazanma derindedir ve o da kazandığı paranın miktarı arttıkça kendisine duyulan saygının da aynı oranda artacağı fikrindedir.

Çernişevski'nin iyi ahlaklı yeni insanların aksine Polozov, iş yaptığı kişilere saygı duymaması ve kaba davranması sebebiyle mal varlığının büyük bir kısmını kaybeder. Ona göre yapacağı en doğru şey kızı Katerina'yı evlendirebileceği zengin bir damat adayı bulmaktır. Tıpkı Marya Alekseyevna gibi o da kurtuluşunu kızının evliliğine bağlar. Katerina Vasilyevna'ya fazlasıyla değer veren Polozov, kızını mümkün olduğunca sosyetik yaşamın gerekliliklerinden uzak tutar ve onu özgür kılmak ister ancak iş evliliğe gelince kızının sıradan bir insanla yaşamını birleştirmesine asla izin vermez.

Babasının varlıklı bir adam olmasından dolayı kendisiyle evlenmek isteyen onlarca görgsüz ve onursuz insanla etrafı çevrili olan Katerina Vasilyevna, yalnızca

---

²⁵⁶ Y. A. Nikiforov, a.g.m., s.30

²⁵⁷ Y. K. Rudenko, 1979, s. 63

gerçek aşkı arzulamaktadır. Kitap okumaya düşkün ve son derece hayalperest bir kız olarak karşımıza çıkan Katya'nın hayalleri de tıpkı kendisi gibi dingin ve yalındır. En sevdiği yazar George Sand'dır ve Sand'ın kahramanlarından ise kendine en yakın gördüğü kişi Genevieve'dir. O da daima Genevieve gibi sevdiği kişiye kavuşacağı günü hayal eder.²⁵⁸ Sosyete insanları arasındaki düzeysizliğin farkında olan Katya, okuduğu kitaplardaki gibi gerçek aşka kavuşmayı bekler. Hiç ortada yokken kendisine duygusal bir aşk mektubu yazan Solovtsov'a âşık olması ve hatta bu aşk uğruna hastalanması onun romantik ve hayalperest yapısının kanıtı niteliğindedir.

Katya'nın iyileşmesi için çabalayan ve genç kızın hastalığını duygusal bir çöküşe bağlayan Kirsanov'un aksine Polozov duygusallıktan yoksun bir birey olarak karşımıza çıkar. Katya'nın Solovtsov'un gerçek yüzünü görmesi gerektiği ve bunu bizzat tecrübe etmesi gerektiğini söyleyen Kirsanov'a karşılık olarak yalnızca "Önce biraz acı çekip sonra unutacağı çocukça hayaller bunlar."²⁵⁹ şeklinde cevap verir. Ayrıca Katya'nın hastalığını duygusal bir sebebe bağlamanın kesinlikle yanlış olduğunu, eğer öyle bir durum olsaydı tecrübeli ve bilgili bir birey olarak bunu önce kendisinin fark edeceği konusunda kararlıdır ve kendisini şu sözlerle ifade eder: "Senden yaşlıyım ve daha tecrübeliyim, ayrıca sosyete de hiçkimse benden akıllı değil. Kendi akımla 2 milyonu kazandığımda daha ağzı süt kokan bir çocuğu dinlemedim ben."²⁶⁰

Kirsanov'un başarılı olduğunu gördüğünde ise fikri tamamen değişir. Tıpkı Marya Alekseyevna'nın Lopuhov karşısında verdiği tepki gibi "Ayıya bak! Nasıl da döndü, devirip geçmesini iyi biliyor."²⁶¹ der. Çerņişevski bu sayede hayat tecrübesinin yanında

---

²⁵⁸ George Sand'ın 1834 yılında kaleme aldığı *Andre* isimli eserinin baş kahramanı Genevieve'dir. Soylu ve eğitilmiş bir genç olan ancak herhangi bir mesleği ya da uğraşı olmayan Andre isimli gence âşık olur. Çiçek yetiştiriciliği yapan, böylelikle kendi geçimini sağlayabilen Genevieve insanların hakkında söylediği kötü sözler ve çıkardığı dedikodular yüzünden Andre ile evlenmeye zorlanır. Toplum baskısıyla yaptığı bu evlilik çalışma özgürlüğünü elinden alır ve beraberinde pek çok üzüntüyle kalp kırıklığı getirir.

²⁵⁹ "Фантазия ребенка, который помучится и забудет", N. G. Çerņişevski, 1974, s.209

²⁶⁰ "Я постарше тебя и поопытней, да и нет никого на свете умнее меня; а тебя, молокосос и голыш, мне и подавно не приходится слушать, когда я своим умом нажил 2 миллиона", N. G. Çerņişevski, 1974, s.211

²⁶¹ "Экой медведь, как поворотил; умеет ломать", Çerņişevski, a.g.e., s. 211

bilgili ve donanımlı biri olmanın özellikle insani ilişkiler göz önünde bulundurulduğunda ne kadar gerekli olduğunu vurgular.

Daima babasına boyun eğen ve yalnızca onun isteklerini yerine getiren bir kız olan Katya ise Kirsanov'un sayesinde evleneceği kişinin gerçekten kendisine uygun olmadığını anlar. Babasının varlıklı bir adam olduğu zamanlarda önlerinde saygıyla eğilen kişilerin sonradan kendilerine tepeden baktığını fark eder, böylece para ve çıkar doğrultusunda gelişen ilişkilerden mümkün olduğunca uzak durmaya çalışır. Babasının mal varlığını kaybetmiş olmasına üzülse de çıkarıcılık ve iki yüzlülükten kurtuldukları için mutludur. Bundan böyle kendisine gösterilecek olan ilginin de babasının mal varlığı için olmayacağına inanır.

Sürekli dalgın ve sessiz biri olarak resmedilen Katya, kişilik özellikleri ele alındığında daima canlı ve enerjik olan Vera ile taban tabana zıttır denilebilir.²⁶² Bir yandan gerçekten çalışıp hayata atılmak isterken diğer yandan da bir insanın özellikle de bir kadının tek başına bir şey yapamayacağına kendini ikna eder. Aynı zamanda daima romantik ve duygusal ruh haliyle dikkat çeken Katya'nın gerçekçi bir bakış açısıyla toplumun özellikle bilgi yönünden gelişim gösterememesi konusundaki yorumu dikkat çekicidir: "Aynen şöyle düşünüyorum: İnsanlara ekmek veriniz, o zaman okuyup öğreneceklerdir. İşe önce ekmekle başlamalı, aksi takdirde boşa vakit harcayacağız."²⁶³ Kısacası, dönemin sosyete yaşamı içinde sıkışıp kalmış bir kız olarak karşımıza çıkan Katerina Vasilyevna, eski düzenin ve özellikle de gösterişli bir yaşam sürmenin gerekliliklerini tamamen reddeder. Onu romantik ve duygusal biri haline getiren neden ise gerçekliğe duyduğu özlemdir.²⁶⁴

---

²⁶² G. R. Tamarçenko, 1954, s. 82

²⁶³ "Я думаю так: дайте людям хлеб, читать они выучатся и сами. Начинать надобно с хлеба, иначе мы попусту истратим время.", N. G. Çernişevski, 1974, s. 218

²⁶⁴ A.A. Ozoreva, 1961, s. 102

Katerina Vasilyevna yalnızca yukarıda bahsettiğimiz gibi kişilik özellikleriyle değil aynı zamanda fiziksel olarak da Vera'dan tamamen farklı resmedilir. Esmer teni ve koyu renkteki gür saçları ile her bakımdan güçlü bir kadın olarak çizilen Vera'ya karşın Katya, sarışın ve fazlasıyla zarif bir kadın olarak karşımıza çıkar. Gerek kişisel özellikleri gerekse de fiziksel özellikleri ile birbirlerine bu denli iki zıt karakterin bir araya gelmesi ve nihayetinde aynı yaşam şekillerini paylaşıp, aynı bakış açısına sahip olabilmelerini yine Çernişevski'nin antropolojik ilkesine bağlamak yerinde olacaktır. Çernişevski'ye göre tüm insanlar aynı doğaya sahiptir ancak onların farklı olmasındaki etken içinde bulunduğu çevredir.²⁶⁵ İçinde bulunulan toplumsal koşulların kişi üzerindeki etkisini vurgulamak için yazarın, bu şekilde birbirine tamamen zıt iki kadın yarattığı düşünülebilir. Birbirleriyle zıt özellikler taşımalarına karşın aynı toplumsal koşullar sağlandığında bu iki kadın, benzer yaşam biçimlerine, benzer hayat görüşlerine sahip olurlar.

Çernişevski, yeni yaşam düzenine kavuşmak için büyük emek sarf eden kahramanlarına tamamen zıt bir şekilde refah ve zenginlik için yaşamın boşluğunda yok olan eski insanlar yaratır. Bunun için toplumun her tabakasından insan örneklerine yer verir. Storeşnikov ve annesiyle sosyete hayatının beraberinde getirdiklerini anlatırken, burjuva sınıfına ait olan Polozov ailesi ve orta sınıfa mensup sıradan biri olan Marya Alekseyevna ile varlıklı bir insan olma uğruna yaşam şartları altında ezilen kişileri resmeder. Düşmüş ve sefil bir kadın olarak tanımlayabileceğimiz Juli ise yaşamını değiştirmek için hiçbir çaba sarf etmeden yalnızca içinde bulunduğu durumdan yakınan bir kadın olması sebebiyle eski düzenin en parlak temsilcisi haline gelir.²⁶⁶ Eserde dikkat çeken ayrıntı ise tüm olumsuzluklarına rağmen eski düzen insanlarının, daima yeni düzene ve yeni insanlara kavuşmak için duyduğu özlemdir.

---

²⁶⁵ N.G. Çernişevski (2019), a.g.e., s.81

²⁶⁶ N. V. Vodovozov, 1953, s.20-33

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

“NASIL YAPMALI?” İSİMLİ ESERİN ÜTOPYA BAĞLAMINDA

İNCELENMESİ

3.1. Rus Edebiyatında ve *Nasıl Yapmalı?*da Ütopya

Rus edebiyatında ütopya konulu eserler değerlendirildiğinde en önemli özelliklerinin kolektivizm ve topluluk olduğu belirtilmektedir. S. Frank “Batının aksine Rus dünya görüşüne baktığımızda tamamıyla bir “biz” anlayışı olduğunu görürüz. Her şey bireysel olarak değil, biz öznesinin etrafında toplanır ve bu da Rusların birlik beraberlik içinde olacakları bir ütopya yaşamak istediklerinin göstergesidir.” diye yazar.²⁶⁷ Çağdaş Rus düşünür N. Berdyaev ise Rus insanlarını birlik beraberlik içinde yaşayacakları bir ütopya yaratmaya iten sebeplere ışık tutar ve bu sebepleri şöyle sıralar; devlet baskısı, anarşizm, özgürlüğe kavuşma arzusu, şiddet eğilimi, hakikat arayışı, kolektivizmin keskinleşmiş bilinci, Mesih dindarlığı, kölelik ve isyan.²⁶⁸ Berdyaev’in Rus ütopyasının temelini oluşturduğunu söylediği bu olguların dışında, ütopya oluşumunu iki ana sebebe bağlamak da mümkündür. Bunlardan ilki uzun yıllar boyunca köleliğe dayanan ağır çalışma şartlarıdır denilebilir. Bu ağır şartlardan kaçıp daha rahat bir yaşama kavuşmayı arzu eden Rus insanının yarattığı ütopyaların ilk örneklerini masallar, epik eserler ve atasözlerinde görmemiz mümkündür. B. F. Yegorov, bahsi geçen eserlerde, sosyal statüsü ne olursa olsun bir Rus insanının fazla emek harcamadan rahat bir şekilde yaşamayı arzuladığından ya da ilahi bir güç tarafından ödüllendirilmeyi beklediğinden bahseder.²⁶⁹ Rus edebiyatındaki ütopyalar, daha az çalışma arzusuna ek olarak daha özgür bir yaşam süren kişiler tarafından oluşturulan ve emek ahlakı çerçevesinde kurulmuş ütopyalardır. Dürüstlük ve adalet temelinde kurulan bu ütopyalar

---

²⁶⁷ M. N. Georgiyevna, Russkaya Utopiya, <https://cyberleninka.ru/article/n/russkaya-utopiya> adresinden alınmıştır. Erişim Tarihi: 01.06.2019

²⁶⁸ B. F. Yegorov, **Rossiyskiye Utopii**, St. Petersburg: İskusstvo- SPB, 2004, s.8

²⁶⁹ B. F. Yegorov, a.g.e., s. 12

için gerekli olan yeni bir ahlak sistemidir. Rus halkı, sahip olunan bu ahlak sisteminin beraberinde ütopya'yı yani cenneti getireceğine inanır. Dönem insanlarının kendilerine bir ödül olarak sunulan cennet hayalini ve bu hayali bir ütopya olarak saymalarından yola çıkacak olursak Rus halkının dini temellere dayalı ütopya'lar oluşturduğu söylenebilir.²⁷⁰

Rus toplumu, arzuladığı ütopya'yı Tanrı'nın yeryüzünde kuracağı cennet olarak tanımlar. Bunun yanı sıra Rusların, Kutsal üçlü içinde tüm evren ve dünyanın şekillenmesi için mükemmel olanı sağlayan kutsal ruha büyük önem vermesi, ütopya'larını da kutsal ruhun gelişi üzerine kurmalarını sağlar. Düşüncelerini akla değil kalbe uygun şekilde aktaran Rus toplumunun dine dayalı eserleri dışında ilk ütopya örneği olarak Yermolay Yarazm'ın eserlerini vermemiz mümkündür. Yermolay Yarazm, Korkunç İvan dönemindeki en ünlü düşünürlerden biri olarak sayılır. Kaleme aldığı yazılarında özellikle köylülerin ağır çalışma şartları için yenilikler getirir. Örneğin eserlerindeki köylüler hükûmete vergi vermek zorunda değildir, yalnızca köylüler hasatlarından istedikleri kadarını hükûmete verir. Dönemin çalışma şartları göz önünde bulundurulduğunda Yermolay Yarazm'ın eserlerinde köylüler için sağladığı bu rahat yaşam ütopya olarak kabul edilir.²⁷¹ Yine aynı dönemde Feodosiy Kosov isimli bir düşünür de dikkat çekmektedir. Feodosiy Kosov ise eserlerinde Tıpkı Yermolay Yarazm gibi Rus insanlarına yeni bir yaşamı müjdeler ancak o, yeni bir yaşamı yalnızca çalışma hayatıyla sınırlandırmaz. Ona göre insanlar eşit bir yaşam sürmeli ve özel mülkiyet kavramı reddedilmelidir.²⁷²

Dini değerler temelinde kişiye yeni bir yaşam vaat eden eserler dışında, Rus toplumunda ütopya edebiyatının tam olarak ortaya çıktığı dönem 18. yüzyıl olarak belirlenmiştir. Bu dönemde Batı edebiyatında yazılmış ütopya konulu eserler Rusçaya

---

²⁷⁰ M. N. Georgiyevna, **a.g.y.**

²⁷¹ Yermolay Yarazm., <https://www.portal-slovo.ru/history/39073.php> adresinden alınmıştır. Erişim Tarihi: 01.05.2019

²⁷² B. F. Yegorov, 2004, s. 27

çevrilir. Bu anlamda Thomas More'un *Ütopya* isimli eseri önemli bir yere sahiptir. Eserin Rusçaya çevrilmiş hali, dönemin çaricesi II. Yekaterina tarafından toplatılır ve yakılır çünkü ona göre eserde sunulan yeni yaşam halkın kafasını karıştıracak, toplumsal sorunlara sebep olacaktır.²⁷³ Yekaterina tarafından özellikle ütopya konulu eserler için ağır bir sansür uygulaması başlatılır ve bu sansürü aşabilmek için Rus edebiyatının ütopya konulu eserlerinde rüya geleneği başlatılır. Bu bağlamda ütopya konulu eserlerin anlatımında başlayan rüya geleneğini ilk olarak kullanan yazar ise A. P. Sumarokov'dur.²⁷⁴

Sumarokov, *Mutlu Bir Toplumun Rüyası (Son şçastlivogo obşestva, 1759)* isimli eserinde kahramanına rüyasında özgür ve adil bir yaşamın kapısını açar. Kahramanı artık kendilerine daima ılımlı davranan, halkını seven bir hükümdarın topraklarında yaşamaktadır. Adil şartlara sahip olan insanlar bu topraklarda kendilerine verilen sorumluluğu zorunluluktan değil, hükümdarlarına olan sevgilerinden dolayı layığıyla yerine getirmektedir.²⁷⁵ Sumarokov'un kaleme aldığı bu eserin ardından pek çok yazar gerçekleşmesini istediği yeni yaşamın tasarısını kahramanının rüyasında okuyucuya sunar.

Rus edebiyatında rüya aracılığıyla yeni bir yaşamın örneğini okuyucuya sunan yazarlar arasında A. D. Ulibişev'i de göstermemiz mümkündür.²⁷⁶ Ulibişev, *Rüya (Son, 1817)* isimli eserinde kendisini St. Petersburg'un üç yüz yıl sonraki haline götüren bir rüya görür. Otokrat rejim yıkılmak üzeredir. Yanına iki başlı bir kartal gelir ve kartalın başlarından biri despotizmi diğeri ise batıl inancı temsil etmektedir. Gagasında zeytin dalı bulunan bu kartal, Rusya'da özgürlüğü temsil eden kışlık sarayın üzerinde süzölmektedir. St. Petersburg halkı rahat bir yaşama kavuşmuştur. Artık devletin tüm gelirleri yalnızca

---

²⁷³ B. F. Yegorov, a.g.e., s.12

²⁷⁴ B. Karaca, **Rus Edebiyatının Açılımları**, İstanbul, Kavis Yayınları, 2010, s. 144

²⁷⁵ B. F. Yegorov, 2004, s.14

²⁷⁶ B. Karaca, 2010, s. 145

orduya harcanmakla kalmıyor insanların tarımı geliştirmeleri, üretim yapabilmeleri için de kullanılıyordur. Ülkede bütün dinler ortadan kalkmış, bütün kiliseler yıkılmıştır. Yalnızca insanların belli zaman aralıklarıyla bir araya gelebilecekleri büyük bir bina inşa edilmiştir. Kısacası Ulibişev'in ütopyasındaki insanlar din de dahil olmak üzere kendilerini bağlayacak, özgürlüklerini kısıtlayacak hiçbir güç altında yaşamamaktadır.²⁷⁷

19. yüzyılda ütopya konulu eserler zamanla ülkede meydana gelen siyasal gelişmeleri de konu edinir. Yazarlar bu sayede inandıkları siyasal grupların ya da olguların gelecek yıllarda toplum üzerinde ne gibi etkilerinin olacağına ışık tutar. Bu bağlamda Rus edebiyatında Dekabrist ayaklanmalarını konu edinen ütopya eserleri yazılmaya başlanır. Dekabrist ütopyaları arasında ise ilk sırayı alan ütopya eseri Vilhelm Karloviç Kyuhelbeker'in *Avrupa Mektupları (Yevropeyskiye Pismo)* olur.²⁷⁸

1797 yılında Petersburg'da dünyaya gelen yazar, yaşamını gazeteci olarak devam ettirir. Kendisine Avrupa'da zengin bir ailenin sekreteri olma teklifi geldiğinde ise bunu kabul edip yurtdışında yaşamını devam ettirir. Kyuhelbeker Rusya dışında bulunduğu bu zaman zarfında pek çok toplumsal olaya şahit olur. Ülkesine döndüğünde ise Dekabristlere destek olmayı, yazın hayatına onlar arasında devam etmeyi uygun görür. Ayaklanmanın yaşandığı dönemde de sergilediği davranış sebebiyle idama mahkûm edilir.²⁷⁹

Pek çok şiir ve düzyazı kaleme alan yazar, eserlerinde genel olarak romantik, hayalperest, şiirsel ve mistik bir dil kullanmasının yanında sosyopolitik ve etik çıkarlar doğrultusunda ütöfik fikirlere de yer verir.²⁸⁰ Bu bağlamda yazarın ilk ütopya konulu eseri olarak *Avrupa Mektupları* karşımıza çıkar. Yazar eserinde Kuzey Amerika vatandaşı

²⁷⁷ B. F. Yegorov, a.g.e., s.124-125

²⁷⁸ B. F. Yegorov, 2004, s. 124-125

²⁷⁹ http://az.lib.ru/k/kjuhelxbeker_w_k/text_0070.shtml, adresinden alınmıştır. Erişim Tarihi: 01.05.2019

²⁸⁰ M. B. Goremikina, *Puteşestviye v Zemlyu Ofirskuyu G- Na s... şvedskogo Dvoryanina M. M. şerbatova i Yevropeyskiye Pisma V. K. Kyuhelbekera V Kontekste Russkoy Prosvetitel'skoy Utopii*, <https://docplayer.ru/>, adresinden alınmıştır. Erişim Tarihi: 02.05.2019

olan bir kahramanın yazdığı 12 mektuba yer verir. Kahraman, 26. yüzyılda Avrupa'ya seyahat eder ve oradaki insanların, geçmişte şahit olduğu ahlaksız davranışlar temelinde ilerleyen yozlaşmış toplum yaşamından çok daha farklı bir hayat sürdüklerini görür. 26. yüzyılın Avrupa halkı, tek bir amaç doğrultusunda mutlu bir yaşam sürmektedir. Böylesine mutlu bir yaşam süren insanların üzerinde herhangi kısıtlayıcı bir siyasi kural yoktur. Kyuhelbeker, ideal toplumun özelliklerini tüm ayrıntılarıyla kahramanın mektuplarında anlatır. Kısacası yazar, insanların ahlaki kurallar çerçevesinde mükemmelleştirilmiş dünya sunar.²⁸¹

Rusya'da ilk olarak dini yargılar temelinde kurulan ütopya konulu eserler 18. yüzyılda yerini rüya aracılığıyla okuyucuya sunulan roman türündeki eserlere bırakır. 19. yüzyıla gelindiğinde ise kahramanın rüyasını oluşturan ütopya dünyası daha kesin bir dille anlatılmaya başlanır. Yazarlar okuyucularına sundukları yeni yaşamın yerini ve zamanını da metne dahil etmeye başlar ve ütopyalar zamanla siyasi bir araç olarak kullanılır. Özellikle yüzyılın ikinci yarısında, içinde ütöpik motifler barındıran bir dizi sosyalist, felsefi ve sanatsal eser kendini gösterir. Bu eserlerden en dikkat çekenini de N.G. Çernişevski'nin *Nasıl Yapmalı?* isimli eseridir.

Rus edebiyatında ütopya konulu eserlerin içerik ve konu bakımından zaman zaman farklılık gösterdiği ancak belirgin ortak noktalarının olduğu söylenebilir. Bunlardan başlıcası ütopyaların toplumsal hoşnutsuzluklar sonucu ortaya çıkması ve yazarın içinde bulunduğu topluma yaptığı bir eleştiri niteliği taşımasıdır.²⁸² Bu bağlamda kimi ütopyalar Platon'un *Devlet*'indeki (*Politeia*, MÖ 370-360) gibi, hukuki kurallar çerçevesinde hareket eden kişiler tarafından kurulurlar.²⁸³ Kimi zaman ise tıpkı Thomas More'un *Ütopya* (*Utopia*, 1516) isimli eserindeki gibi insan ögesi ön planda tutulur ve

²⁸¹ M.B. Goremikina. a.g.e., <https://docplayer.ru/>, adresinden alınmıştır. Erişim Tarihi: 02.05.2019

²⁸² K.M. Roemer, "Dönüştürülmüş Cennet: On Dokuzuncu Yüzyıl Ütopyaları ve Çeşitleri", **Ütopya Edebiyatı** (Çev: Zeynep Demirsü), İstanbul, İş Bankası Kültür Yayınları, 2017, s.117

²⁸³ Atina'nın demokrasi geleneğini doğru bulmayan ve bu yönetim biçimini eleştiren Platon, eleştirilerini sistematik bir şekilde toplamak üzere *Devlet* adlı eserini kaleme alır ve bu eser literatüre ilk ütopya eseri olarak girer. Bkz. <https://journals.openedition.org/etudesplatoniciennes/281>

insanlar çalışarak toplumun diğer kurumlarını iyileştirme yoluna gider. Eserdeki yeni yaşam kimse tarafından bilinmeyen bir yere kurulur ve oraya gidip gelen gezgin tarafından eserin gerçek insanlarına anlatılır.²⁸⁴ Kimi yazarlar ise tıpkı Francis Bacon'un *Yeni Atlantis*'inde (*Nova Atlantis, 1627*) yaptığı gibi çağın çok uzağında bilimsel ve teknolojik gelişmeleri insanın hizmetine sunar ve bu sayede yaşamı kolaylaştırır.²⁸⁵ Ütopya konulu eserlerin bu ilk örneklerinden yola çıkarak, metinlerin bir gerçeklik bir de yalnızca arzulanan ve elde edilmek istenen kurmaca boyutunun olduğunu söylememiz mümkündür.

Nasıl Yapmalı? isimli eseri bu bağlamda değerlendirecek olursak, eserde gerçeklik ve ütopyanın iç içe geçtiğini söyleyebiliriz mümkündür. Çernişevski, baş kahramanı Vera'nın dördüncü rüyası vasıtasıyla okuyucuya ütopyasını sunar ve bu ütopyada yeni insanların kurduğu bir yaşam düzeninden bahseder ancak yazarın ütopyasında işaret ettiği yeni düzen, eserin neredeyse tamamına yansımış durumdadır. Ütopyasını oluşturacak yeni insanların, sayıları çok az olmakla birlikte gerçek yaşamda da var olduğunu söyler ve hatta bu yeni insanlarıyla sohbet eder. Nitekim, hayatındaki gerçek insanlardan esinlenerek yazdığı ve ütopyasında da anlattığı gibi gerçek yaşamdaki dönüşümü mümkün kılacak kahramanı Rahmetov, bunun en büyük kanıtıdır denilebilir. Kısacası Çernişevski'nin ütopyası gerçek hayatta çoktan inşa edilmeye başlanmıştır.

Yazarın, tıpkı gerçek yaşamda da var olduğunu söylediği “yeni” insanları gibi yarattığı ütopyanın insanları da çalışmaya ve istenilen şey uğruna emek harcamaya büyük önem vermektedir. Öyle ki yazar, ütopyasını bir iş günü üzerinden anlatır ve etrafta sürekli çalışan, üreten insanlar vardır. Ütopya halkı şöyle anlatılır: “Bu alanda dağılmış insan grupları görülüyor: her yerde erkekler, kadınlar, yaşlılar, gençler ve çocuklar

---

²⁸⁴ Yunanca yer anlamına gelen 'topos', iyi anlamına gelen 'eu' ve yok anlamına gelen 'ou' takılarının birleşimiyle kurmaca bir kavram olarak oluşan ütopya kelimesinin ilk kullanımı İngiliz yazar Thomas More'a aittir. Bkz. <https://www.etymonline.com/word/utopia>

²⁸⁵ B. Karaca, 2010, s. 146

birlikte. Gençler daha çok, yaşlılar yok denecek kadar azdır. Yaşlı kadınlar hemen hemen hiç yoktur. Çocuklar yaşlılardan çok daha fazladır.”²⁸⁶ Ütopyasının çalışan insanlarını bu sözlerle anlatan yazar, tıpkı gerçek yaşamda arzuladığı gibi zamanla yeni insanların artacağına eski insanların neredeyse hiç kalmayacağına işaret etmiştir denilebilir. Yeni insanların emeğe verdiği kıymet ise şu sözlerle dile getirilir: “Burada yalnızca, özgür emek, iyilik, zevk gibi anılar vardır. Burada herkes yalnızca gelecek günleri bekler.”²⁸⁷ Emeğin ve çalışmanın gücüne önem veren bu insanların yaşadığı çevre de yazar tarafından oldukça zengin ve bereketli bir şekilde resmedilir:

“Bu bina ekin tarlaları ve çayırlar, bahçeler ve korular arasında duruyor. Bu ekin tarlaları bizimkiler gibi ama burada sık sık, tok tok başaklar. Bu buğday mı yoksa? Kim bu kadar iri başak görmüştür ki? Kim böyle iri taneler görmüştür? Böylesine iri, dolu başaklar anca seralarda yetişebilir. Tarlalar bizim tarlalarımız ama etrafındaki çiçekler nasıl da güzel! Bunlar yalnız kışlık bahçelerde, tarlalarda yetişebilir. Bunlar nasıl bahçeler, limon ve portakal ağaçları, bunlar nasıl şeftali kayısı ağaçları böyle. Açık havada nasıl büyümüşler? Etrafında kolonlar var, yazın açılıyorlar. Bunlar yazın açılan seralardan. Tarlalar bizim bildiğimiz tarlalar, ormanlar, meşe ağaçları, akağaçlar, karaağaçlar. Ama hepsi ne kadar özenli ve bakımlı, bir tane bile hastalıklı ağaç yok içlerinde.”²⁸⁸

---

²⁸⁶ “По этим нивам рассеяны группы людей; везде мужчины и женщины, старики, молодые и дети вместе. Но больше молодых; стариков мало, старух еще меньше, детей больше, чем стариков.”, N. G. Çernişevski, 1974, s. 194

²⁸⁷ “Здесь только воспоминания вольного труда, довольства, добра и наслаждения, здесь и ожидания только все того же впереди.”, N. G. Çernişevski, a.g.e., 197

²⁸⁸ “Оно стоит среди нив и лугов, садов и рощ. Нивы — это наши хлеба, только не такие, как у нас, а густые, густые, изобильные, изобильные. Неужели это пшеница? Кто ж видел такие колосья? Кто ж видел такие зерна? Только в оранжерее можно бы теперь вырастить такие колосья с такими зернами. Поля, это наши поля; но такие цветы теперь только в цветниках у нас. Сады, лимонные и апельсиновые деревья, персики и абрикосы, — как же они растут на открытом воздухе? О, да это

Hayatı anlamlı kılan esas şeyin çalışmak olduğunu ve bu sayede toplumsal dönüşümün mümkün kılınacağını eserinde sıkça vurgulayan yazar, ütopyasını da bu düşünce temelinde kurmuştur denilebilir. Nitekim, ütopya halkının çalışmaya ara verip yılın belli zamanlarında dinlenmek için gittikleri yer daha solgun bir şekilde resmedilir: “Çiçekler solmuştur. Ağaçlardan yapraklar dökülüyor. Tablo donuklaşmıştır. Bunları seyretmek, burada yaşamak can sıkıntısı verir insana. Buranın iklimi soğuk ve rutubetlidir. Neden burada yaşayasın ki?”²⁸⁹

Yaşamı boyunca bilime büyük önem veren Çernişevski, tıpkı gerçek yaşamda görmek istediği emekçi insanlar ile donattığı ütopyasında da teknoloji ve bilimin sağladığı avantajı insanların yararına kullanmayı ihmal etmez. Vera, önceden çöl olan bir alanın şimdi büyük yeşil bir sera olarak kullanıldığını görünce şaşkınlığını gizleyemez ve bir çölün nasıl bu hale getirilebildiğini anlamaya çalışır. Bu yeni düzeni Vera’ya anlatan kraliçe ise şu şekilde cevap verir:

“Bu nasıl gerçekleşti? Bu kadar zor olan neydi? Bunlar bir yılda, on yılda yapılmadı, işleri yavaş yavaş ilerlettim. Kuzeydoğuda büyük nehrin kıyısından ve kuzeybatıda büyük denizin sahillerinden çok sayıda güçlü makineler kil getirdi, kil kumu bağladı. Kanallar yapıldı ve böylelikle sulama sistemi de halloldu. Topraklar yeşerdi, havadaki nem fazlalaştı. Adım adım ilerlendi. Birkaç verst hatta bazen yılda bir verst. Şimdi herkes güneye doğru ilerliyor. Peki özel olan şey ne? İnsanlar akıllı hale geldi, eskiden en ufak bir yarar sağlamadan boşuna harcadıkları, hatta kendi

---

колонны вокруг них, это они открыты на лето; да, это оранжереи, раскрывающиеся на лето. Роши — это наши роши: дуб и липа, клен и вяз, — да, роши те же, как теперь; за ними очень заботливый уход, нет в них ни одного больного дерева.”, N. G. Çernişevski, 1974, s 194

²⁸⁹ “Цветы завяли; листья начинают падать с деревьев, картина становится уныла. на это скучно было бы смотреть, тут было бы скучно жить. ведь здесь холодно и сыро, зачем же быть здесь?”, N. G. Çernişevski, a.g.e., s. 195

zararlarına harcadıkları büyük güç ve olanaklardan nasıl faydalanacaklarını öğrendiler.”²⁹⁰

Kraliçe, bilimi ve teknolojiyi yine toplumun faydası için kullanan bu insanları eski insanlar ile kıyaslar. Ona göre Vera'nın yaşadığı dönemdeki insanların pek çoğu kaba, zalim ve akılsızdır. Bilimsel gelişmeler ancak yeni insanlar sayesinde gerçekleşecektir. Yalnızca kendisi için değil, etrafındaki insanların gelişimi için de emek harcayan yeni insanlar büyük bir etki yaratacaktır. Yeni düzenin çok yakında kurulacağından söz eden kraliçe, yukarıda bahsi geçen bilimsel gelişmelerin uzun yıllar sonunda gerçekleşeceğini vurgular ancak ona göre akıl ve mantık kullanıldığı sürece bilimle kalkınan toplumlar er ya da geç gelecektir. Çernişevski böylelikle kendini geliştirmiş yeni insanlar sayesinde, tıpkı ütopyasındaki çöller gibi en kurak zihinlerin ve akılların da yeşertilebileceğini vurgulamıştır denilebilir.

Mükemmellik ile karıştırılmaması gereken ütopyalar, yalnızca kişinin içinde bulunduğu toplumdan daha iyi ve gerçekte var olmayan şartlar sunar.²⁹¹ Buradan yola çıkarak Çernişevski'nin yarattığı ütopyayı gerçeklik temelinde kurduğunu ve bu özelliğiyle diğer ütopyalardan ayrıldığını söylememiz yerinde olacaktır. Nitekim Çernişevski, ütopyasında anlattığı görkemli sarayı tamamıyla kendi tecrübesinden yola çıkarak okuyucuya sunmuştur. Yazar, 1859 yılında yaptığı Londra gezisi sırasında, dönemin oldukça ses getiren yapılarından biri olan Kristal Saray'ı ²⁹²ziyaret eder ve bu

---

²⁹⁰“Как это сделалось? да что ж тут мудреного? Ведь это сделалось не в один год, и не в десять лет, я постепенно подвигала дело. С северо-востока, от берегов большой реки, с северо-запада, от побережья большого моря, — у них так много таких сильных машин, — возили глину, она связывала песок, проводили каналы, устраивали орошение, явилась зелень, явилось и больше влаги в воздухе; шли вперед шаг за шагом, по несколько верст, иногда по одной версте в год, как и теперь все идут больше на юг, что ж тут особенного? Они только стали умны, стали обращать на пользу себе громадное количество сил и средств, которые прежде тратили без пользы или и прямо во вред себе.”, N. G. Çernişevski, 1974, s. 197

²⁹¹ Fatıma Vieira, “Ütopya Kavramı”, **Ütopya Edebiyatı** (Çev: Zeynep Demirsü), İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2017., s.9

²⁹² 1849 yılında İngiltere Kraliçesinin eşi Prens Albert, bütün ülkelerin katılacağı bir sergi açmayı planlar ancak bu serginin ses getirmesi gerektiğini düşündüğü için dikkat çekici bir binada gerçekleştirilmesini ister. Albert'in bu fikri doğrultusunda çevre düzenleyiciliği ve bahçıvanlık yapan Joseph Paxton Kristal Saray'ı tasarlar ve bu yeni yapı Hyde Park'ın içine inşa edilir.1 Mayıs 1851 tarihinde çiçek seralarından örnek alınarak tasarlanan bu yapı, dikdögen şeklinde, beş katlı bir binadır. Demir-çelik yapı elemanlarının

sarayın mimari yapısından oldukça etkilenir.²⁹³ Özellikle Batı edebiyatında yazılmış diğer ütopya eserlerinde sıkça karşılaşılan gezgin, *Nasıl Yapmalı?* isimli eserde yazarın ta kendisidir ve ütopyasını gerçek yaşam tecrübesinden yola çıkarak yaratmış, yine zamanının gerçek insanlarına anlatmıştır. Vera'nın rüyasını etkileyici ve görkemli kılan büyük binanın prototipi olan Kristal Saray, ünlü Rus eleştirmen V. V. Stasov tarafından *Avrupanın Başkentleri ve Mimarileri (Stolitsı Yevropı i İh Arhitektura)* isimli makalesinde şu sözlerle anlatılır: “Kristal Saray neydi? Hyde Park’ın en görkemli ağaçlarının özgürce içinde durduğu kocaman bir sera, camdan yapılmış bir kasa. Tüm binada tek bir tuğla, demir ya da tahta parçası yok. Aynı zamanda tüm zarafetine rağmen, kasırgalara ve zorluklara büyük bir güçle karşı koyacak dayanıklılıkta.”²⁹⁴ Stasov’un Kristal Saray hakkındaki betimlemesi göz önünde bulundurulacak olursa, Çernişevski’nin ütopyasında anlattığı görkemli yapı ile büyük ölçüde örtüştüğü görülür:

“Peki bu bina? Bu binanın mimarisi ne? Şimdi böylesi yok, hayır, ama sanki bu bina Sydenham tepesindeki sarayı andırıyor. Çelik ve cam, yalnızca çelik ve camdan yapılmış. Hayır, yalnızca bu kadar değil. Bu, yalnızca binanın kabuğu yani dış duvarları. İçine girildiğinde tıpkı gerçek bir ev gibidir. Gerçek, büyük bir ev. Bu bina, çelik ve kristal ile kaplanmış bir kutu gibi. Şimdiye dek gördüğüm saraylardan daha görkemli olan bu evde kimler yaşıyor? Vera Pavlovna nasıl oldu da bunu önceden fark edemedi?

---

mimari alanda kullanılmasının öncülerinden biri haline gelen yapı, Sanayi Devrimi’nin ardından ortaya çıkan teknolojik gelişmelerin bir tür sergisi haline gelir. Sanayi Devrimi sonrasında önem kazanan dökme ve dövme demirin inşaat sektöründe kullanılmaya başlanılmasının ilk örneklerinden biri olmasıyla önemlidir. 200.000’den fazla cam panel içermesi sebebiyle dünyanın en büyük serası olarak görülür Douglas Jerrold’un bir hiciv dergisi için kaleme aldığı yazıda sergi için tasarlanan bu binadan “palace of very crystal (çok şeffaf saray)” şeklinde bahsetmesi, binaya adını vermiştir.

Bkz. <https://www.archdaily.com/397949/ad-classic-the-crystal-palace-joseph-paxton>

²⁹³ N. V. Bogoslovski, 1957, s.289

²⁹⁴ <http://www.litra.ru/composition/get/coid/> adresinden alınmıştır, Erişim Tarihi: 21.04.2019

Çayırarda insan grupları, erkekler, kadınlar, gençler, çocuklar
hepsi bir arada.”²⁹⁵

Kristal Saray’ın camla örtülü aynalı yapısının özgürlüğü, şeffaflığı ve aydınlık günleri temsil eden bir sembol olarak eserde kullanıldığını söylemek mümkündür. Bu yapı Çernişevski’nin, Rus toplumunun dönüşümü ve yakında kavuşacağını inandığı yeni düzene dair inancının somutlaşmış halidir denilebilir.²⁹⁶ Stasov, bahsi geçen makalesinde Kristal Saray hakkındaki betimlemesine ek olarak bu sarayın yalnızca soylu sınıfa değil aynı zamanda halkın her kesiminden insana açık olduğunu belirtir.²⁹⁷ Ünlü eleştirmenin bu ifadelerinden yola çıkacak olursak Çernişevski’nin, sınıflar arası farkın ortadan kalkacağını ve bu sayede herkesin eşit şartlarda yaşam süreceğini vurgulamak için ütopyasında Kristal Saray’ı anlattığı söylenebilir.

Fatıma Vieira, *Ütopya Kavramı* isimli makalesinde, ütopya kavramının karakteristik özelliklerine ışık tutar; ona göre ütopyanın işlevi her şeyden önce okuru üzerinde yarattığı etki, yani okuru harekete geçirme konusundaki etkisidir, bir diğer özellik ise kişinin içinde bulunduğu topluma karşı duyduğu hoşnutsuzluk ve neden olduğu daha iyi bir toplumda yaşama arzusudur.²⁹⁸ Çernişevski de yarattığı ütopyayı iki özellik ışığında çizer ve okurunu harekete geçirmek için açıkça şu ifadeleri kullanır:

“İşte gelecek böyle. Güzel ve aydınlıktır gelecek. Sevin bu geleceğinizi, bu geleceğe kavuşmak için çabalayın ve çalışın, yakınlaştırın onu. Gücünüzün yettiği kadarını bugünkü günlerinize

---

²⁹⁵ “Но это здание, — что ж это, какой оно архитектуры? Теперь нет такой; нет, уж есть один намек на нее, — дворец, который стоит на Сайденгамском холме: чугун и стекло, чугун и стекло — только. Нет, не только: это лишь оболочка здания, это его наружные стены; а там, внутри, уж настоящий дом, громаднейший дом: он покрыт этим чугунно-хрустальным зданием, как футляром; Но кто же живет в этом доме, который великолепнее дворцов? Как же Вера Павловна не заметила прежде? «По этим нивам рассеяны группы людей; везде мужчины и женщины, старики, молодые и дети вместе.”, N. G. Çernişevski, 1974, s.194

²⁹⁶ Z. Z. Esenyel, “A Crystal World and Underground: A Philosophical Reading of Dostoevsky and Chernyshevsky”, <https://www.academia.edu/> adresinden alınmıştır, Erişim Tarihi:20.09.2018

²⁹⁷ Bkz <http://www.litra.ru/composition/get/coid/> adresinden alınmıştır, Erişim Tarihi: 21.04.2019

²⁹⁸ F. Vieira, 2017, s. 8

aktarmaya çalışın. Bu gelecekte ne kadar çok şeyi bugünüze aktarmayı başarılırsanız, yaşamınız o kadar çok parlak ve güzel olacak, bol sevinç ve zevk ile dolacak. Bu gelecek için çalışın, onu yakınlaştırın ve günümüze aktarabileceğiniz herşeyi aktarın.”²⁹⁹

Yazar, toplumsal dönüşümü mümkün kılacak ve gelecek nesillerde sıkça göreceğinden emin olduğu yeni insanlarına olan inancını bu sözlerle vurgular. Karl Mannheim, “*İdeoloji ve Ütopya*” isimli eserinde “Gelecek, salt bir düşünce ya da dilek olarak değil, başarılacak bir şey olarak karşılanması gereken fikirlerin gerçekleşme zamanıydı.” diye yazar. Çernişevski’nin de yarattığı ütopyaı tıpkı Mannheim’in bahsettiği şekilde yarattığını söylememiz mümkündür. Öyle ki yazar yakın gelecekte göreceğimizi açık bir şekilde ima ettiği ütopyasını, kahramanı Vera’nın gerçekleştirmesini mümkün kılar. Nitekim dikiş atölyesinin gerek kraliçenin gösterdiği görkemli binayla birebir örtüşmesi gerekse de atölye çalışanlarının yazarın yarattığı ütopyaadaki insanlarla aynı şekilde çalışıyor olması bunun kanıtıdır. Yazarın ütopyasını gerçek kılan atölye Katya Polozova’nın arkadaşına yazdığı mektupta anlatılır.

Katya, Vera’nın atölyesine büyük ve görkemli bir merdivenle çıktığından, ardından kendisini büyük camlı ferah salonların karşılandığından bahseder. Odaların büyük camları arasında boy aynaları vardır. Aynı zamanda gül ve ceviz ağacından yapılan mobilyalarla döşenmiş odalar onu çok etkiler.³⁰⁰ Katya’nın atölye hakkında bu ilk izlenimi, yazarın ütopyasında anlattığı görkemli binanın tasarımı ile doğrudan paralellik göstermektedir: “Bunlar hangi türde zeminler ve tavanlar? Peki ya mobilyalar. Tüm bu

---

²⁹⁹ “Вот что в будущем, будущее светло и прекрасно. Любите его, стремитесь к нему, работайте для него, приближайте его, переносите из него в настоящее, сколько можете перенести: настолько будет света и добра, богата радостью и наслаждением ваша жизнь, насколько вы умеете перенести в нее из будущего. Стремитесь к нему, работайте для него, приближайте его, переносите из него в настоящее все, что можете перенести.”, N. G. Çernişevski, 1974, s.198

³⁰⁰ Bkz <http://chernyshevskiy.lit-info.ru/chernyshevskiy/proza/chto-delat-chernovik/pismo-kateriny-polozovoj.htm>, Pismo Katerini Vasilyevni Polozovoy, Erişim Tarihi: 18.04.2019

mobilya, döşeme, tavanlar hangi malzemeden yapılmış acaba? Tüm pencereler kocaman aynalarla kaplı...”³⁰¹

Bu görkemli sarayda sabahtan akşama kadar hep bir arada çalışan insanlar için, gerçek hayatta zengin olanların bile her gün yiyemeyeceği türden güzel yemekler pişirilir. Katya Polozova, benzer bir durumun Vera'nın atölyesinde de olduğundan şöyle bahseder:

“Vera Pavlovna işiyle meşguldü, ara sıra yanıma da uğruyordu. Ben ise kızlarla sohbet ediyordum. Öğle yemeği vaktinin gelmesini bekledik. Çalışma günlerinde üç çeşit yemek yapılıyordu. O gün pirinç çorbası, balık haşlaması ve bir de dana eti vardı. Yemekten sonra sofraya çay ve kahve geldi. Öğle yemeği o kadar güzeldi ki afiyetle yedim ve böyle bir yemeği yememek büyük kayıp olurdu. Oysa bilirsin, babamın da iyi bir aşçısı vardır.”³⁰²

Bunun yanı sıra, durmadan çalışan ve üreten insanların olduğu bu atölyede yemek ve temizlik yapmak gibi vakit alacak ancak zorunlu olan işler terzi kızların yakını olan iki yaşlı kadın tarafından yapılmaktadır. Ütopya'daki sarayda da aynı düzen söz konusudur: “Yemek pişirmek, ev işlerini görmek, odaları toplamak diğer eller için hafif iştir, dedi büyük kız kardeş. Bu işi, başka bir iş yapamayan insanlar yapmaktadır.”³⁰³

Ütopyasındaki insanları ekonomik üretim temelinde eşit ve adil dünya içinde resmeden yazar, yaşam alanlarının ortaklaşa kullanıldığı, insanların birbirine hiçbir

---

³⁰¹ “Но какие это полы и потолки? Да и мебель. Она только для разнообразия, но из чего ж вся остальная мебель, потолки и полы? и все промежутки окон одеты огромными зеркалами.”, N. G. Çernişevski, 1974, s.194

³⁰²“Вера Павловна занималась делами, иногда подходила ко мне, а я говорила с девушками, и таким образом мы дождались обеда. Он состоит, по будням, из трех блюд. В тот день был рисовый суп, разварная рыба и телятина. После обеда на столе явились чай и кофе. Обед был настолько хорош, что я поела со вкусом и не почла бы большим лишением жить на таком обеде. А ты знаешь, что мой отец и теперь имеет хорошего повара.”, N. G. Çernişevski, a.g.e., s.201

³⁰³ “Готовить кушанье, заниматься хозяйством, прибираться в комнатах, — это слишком легкая работа для других рук, — говорит старшая сестра, — ею следует заниматься тем, кто еще не может или уже не может делать ничего другого.”, N. G. Çernişevski, a.g.e., s.195

karşılık beklemeden yardım ettiği sosyalist bir düzen oluşturmuştur denilebilir.³⁰⁴ Öyle ki hem tarlalarda çalışan insanlar hem de ev işleriyle ilgilenenler gerek bir arada yaşamaları gerekse de yemek zamanlarında bile aynı yerde, aynı anda yemek yemeleriyle bu sosyalist yapının kanıtıdır. Toplumsal eşitsizlikleri, sınıfsal üstünlükleri ve sömürüyü reddeden adil bir çalışma ortamı sunan Çernişevski, aynı sosyal yapıyı Vera'nın atölyesinde de anlatmıştır:

“Kızlar alacakları çay, kahve, şeker, ayakkabı ve pek çok ihtiyacı atölye aracılığıyla satın almanın daha hesaplı olacağını düşündüler. Birkaç seferin ardından bir adım daha ileri gittiler; her gün fırın ve küçük dükkanlardan aldıkları ekmeğe ve benzeri şeylerin de temini için yeni bir düzenleme yapmanın daha karlı olacağını düşündüler. Ancak bunun için toplu halde yaşamaları gerektiğini anladılar. Böylece birkaç kez aynı dairede toplandılar ve yaşamak için atölyenin yakınlarında buldukları bir apartman dairesi seçtiler. Bir buçuk yıl sonra ise hemen hemen bütün kızlar atölye yakınındaki bu daireye taşındılar ve yiyecekleri için de ortak oldular.”³⁰⁵

Çernişevski'nin okuyucuyla buluşturduğu yeni insanlarını yaratırken görüşlerinden esinlendiği Charles Fourier'ın etkisi eserde, en belirgin hatlarıyla yaratılan ütopyada görülür. Fourier tamamıyla insan doğasına güvenir ve bu bağlamda bir kişinin içgüdüsel olarak tamamen kendi arzusu ve çabasıyla mutlu olabileceğine inanır.³⁰⁶ *Nasıl Yapmalı?*

---

³⁰⁴ Y.T. Yıldırım, **Ütopyanın Kadınları Kadınların Ütopyası**, İstanbul: Sel Yayınları, 2015, s.72

³⁰⁵ “Девушки нашли выгодным покупать чай, кофе, сахар, обувь, многие другие вещи через посредство мастерской, которая брала товары не по мелочи, стало быть, дешевле. От этого через несколько времени пошли дальше: сообразили, что выгодно будет таким порядком устроить покупку хлеба и других припасов, которые берутся каждый день в булочных и мелочных лавочках; но тут же увидели, что для этого надобно всем жить по соседству: стали собираться по несколько на одну квартиру, выбирать квартиры подле мастерской. Года через полтора почти все девушки уже жили на одной большой квартире, имели общий стол.”, N. G. Çernişevski, 1974, s.91

³⁰⁶ H. Çıvgın, 2011, s.33

isimli eserde de tamamen özgür ve kendi iradesiyle hareket eden kahramanlar, bu görüşün bir yansımadır.

Charles Fourier tıpkı toplumda kadın erkek eşitliğini savunduğu gibi maddi olarak da kişilerin tamamen eşit olması gerektiğini söyler, yani ona göre fakirlik ortadan kaldırılmalıdır. Bu eşitliğin sağlanabilmesi için ise kişilerin dayanışma içinde yani bir arada çalışması gerektiğine dikkat çeker ancak bu çalışma biçimi kişi için asla sıkıcı olmamalıdır çünkü aksi takdirde bu durum, çalışmaktan çok köleliğe benzeyecektir. Kısacası ona göre kişi çalışmaktan mutluluk duymalıdır. Bu mutluluk için ise ortak sermaye anlayışında sosyalist ütopyalar yaratır. Toplu çalışma ortamında her kişi çok küçük olsa dahi bir hisse sahibi olmalıdır.³⁰⁷ Dahası, yapılan üretim kâr amacı güdülmenden olmalı, yani ticari bir amaç doğrultusunda yapılmamalı, yalnızca kişilerin ihtiyaçlarını karşılayacak kadar üretim yapılmalıdır. Bu sayede ne ihtiyaçtan fazla üretim ne de iş gücü oluşacaktır. Ütopik fikirlerini bu düşünceler ışığında dile getiren Fourier için ideal yaşam kişilerin çalışmayı doğal bir işlev olarak görmesiyle gerçekleşecektir ve bu çalışma sistemiyle kişi kendi özgürlüğünü garanti altına alacaktır.³⁰⁸

Çernişevski'nin de okuyucuya sunduğu ütopyasını büyük ölçüde Fourier anlayışına göre kurduğunu söylemek yerinde olacaktır. Çernişevski, hayata geçirebilir olmasıyla diğer örneklerinden ayrılan ütopyasını eserde, Vera'nın dikiş atölyesi aracılığıyla gerçekliğe dönüştürmüştür. Atölyenin işleyiş biçimi Fourier'ın görüşlerinin hayat bulmuş şekli olmakla beraber, Rus halkının komün yaşamını uygulayacağını anlatan bir rehber niteliği taşımaktadır. Katerina Polozova'nın mektubunda atölyenin biçimi şu sözlerle anlatılır:

“Kazançlarının neden arttığını anlıyorsunuz. Onlar kendi hesaplarına çalışıyor, yani kendi kendilerinin iş vereni oluyorlar.

---

³⁰⁷ H. Çıvgın, a.g.e., s.43

³⁰⁸ Bkz. <https://www.britannica.com/topic/Fourierism>

Bunun için normalde işletmenin patronuna kalan kardan da pay alıyorlardı. Ancak hepsi bu kadar değil. Kendi yararlarına çalıştıkları için hem kendi zamanları hem de iş malzemelerini kullanmada tasarruflu davranıyorlar. Böylece hem işleri hızlıca ilerliyor hem de maliyetleri azalıyordu.”³⁰⁹

Buradan yola çıkarak Çernişevski'nin ütopyasını yaratırken, insanların kolektif halde üretip yine ortaklaşa tüketmelerinin en karlı yaşam biçimi olduğunu savunan Fourier'dan ilham aldığını bir kez daha belirgin bir şekilde görmekteyiz.

Komün halinde çalışmanın insanı ideal yaşama götüreceğine inanan Fourier'dan etkilenen Çernişevski, eserin sonunda tüm yeni insanları bir araya getirir. Vera, Kirsanov ve Katya Baimont (Lopuhov) çiftleri bir arada yaşamaya karar verir. Bu sayede Çernişevski Vera'nın dikiş atölyesinden sonra bu şekilde bir araya topladığı kahramanlarını ütopyasını bir kez daha gerçek yaşama taşımış olur.

Komün yaşamında kişi mutluluğunu ön planda tutan Fourier'a paralel olarak Çernişevski de bir arada yaşayan yeni insanların mutluluğuna eserin son sayfalarına eşlik eden piknik sahnesiyle hayat verir. Piknik sahnesi eserde şu sözlerle başlar:

“Onlar böylece neşe ve dostluk içinde yaşıyorlar, çalışıyor, dinleniyorlar ve hayatın tadını çıkarıyorlar. Kaygı duymadan, kesin ve sarsılmaz bir inançla geleceğe bakıyorlar, ne kadar ileri o kadar iyi. Üç yıl önce ve geçen yıl nasılsa bu yıl da aynı şekilde geçti. Karlar artık erimeye başlamıştı. Vera Pavlovna sordu: ‘Şöyle ayaz bir günümüz olmayacak mı en azından bir kez daha kış

---

³⁰⁹ “Ты понимаешь, отчего они получают больше дохода: они работают на свой собственный счет, они сами хозяйки; потому они получают ту долю, которая оставалась бы в прибыли у хозяйки магазина. Но это не все: работая в свою собственную пользу и на свой счет, они гораздо бережливее и на материал работы и на время: работа идет быстрее, и расходов на нее меньше.”, N. G. Çernişevski, 1974, s.201

pikniği dzenleyebilmek iwin?’ Gdn geiwikwe karlar daha da eriyor, bdeyle bir piknik yapma olasılığı gitgide azalıyor. Ancak tam umutlar kesilmek dzereyken kar yağmaya başladı. Gdekyzde aydınlanmıştı, harika bir akşam olacaktı. Piknik! Piknik!”³¹⁰

Yazar, eserinde yarattığı yeni insanları bu piknik vasıtasıyla bir araya getirir. Sahnenin başlangıcında da ifade edildiği gibi wok walışmayı kendilerine amaw edinen ve wernişevski’nin hayalini kurduğu ideal yaşama kavuşan kahramanlar kdwde kış gdnlerinin ardından aydınlık gdekyzde kavuşmuştur. Yeni insanlar wogaldıkwa ve bir arada oldukw daima mutlu olacaklardır. Kısacası yazar, bu piknik sahnesi ile Rus halkının gelecekte kavuşacağı ozgurluk ve mutluluk dolu gdnleri işaret etmiştir diyebiliriz.

wernişevski’nin antropolojik ilke dışında etkin bir şekilde kahramanlarında bizlere sunduğu rasyonel egoizmin etkilerini yine eserin sonunda bizleri karşılayan bu kdwkw komdn yaşamında gdrmek mwmkündür. Yeni insanların bir arada yaşayıp walışmaları, daima karşılıklı olarak daha fazla kar ve beraberinde daha fazla mutluluk vaat eden rasyonel egoizmin bir yansıması olarak kabul edilebilir. Yani yazar başta kişiler dzereinden bizlere sunduğu bu kuramı, insanların bir arada yaşamasıyla kitlesel hale getirmiştir denilebilir.

Ne var ki wernişevski’nin gwwllde bir inanwla bağlandığı ve bahsettiğimiz şekilde rasyonel egoizm temelinde kurduğu utopyası, ddnemin bazı ddeşunrleri tarafından birtakım olumsuz eleştirilere uğrar. Bu eleştirilerden en dikkat wkeni ise kuşkusuz ki F. M. Dostoyevski’nin sdeyledikleridir. Dostoyevski, wernişevski’nin yarattığı kristal saray

---

³¹⁰ “Oni živut veselo i družno, rabotajut i otdyxajut, i naslađajutся žiznjju, i smotrajut na buduřee esli ne bez zabot, to s tverdoju i soverřenno osnovatelnoju uverennořtju, wto wem daluře, tem luwře budet. Tak prořlo u nih vremja trewdego goda i prošlogo goda, tak idet u nih i nuřeřnij god, i zima nuřeřnego goda uđ wotwi prořodila, sneđ na winal taja, i Vera Pavlovna sprawivala: «da budet li eře wotwi ođin moroznij den, wto by wotwi eře raz uстроit žimnij piknik?», den prořodil za dneđ, vse otdepelju, i s kađdyđ dneđ verojatnoř žimnego piknika umenřalasa. Kogda uđ byla poteryna nađeđda, wpal sneđ; nebo svetloje, wewer budet otdliwnij, — piknik! piknik!”, N. G. werniřevski, 1974, s.230

etrafındaki ütopyasının güçsüz yanını *Yeraltından Notlar (Zapiski iz Podpolya, 1864)* isimli eserinde dile getirir.³¹¹

Çernişevski'nin ütopya insanlarını programlanmış birer varlık olarak tanımlayan Dostoyevski, insanlar üzerindeki bu programlanmış yapıyı toplumu tamamen yıkmaya çalışan bir tehdit olarak nitelendirir ve Çernişevski'nin inşa etmeye çalıştığı yeni ahlak düzenine karşı çıkar. Topluma yerleşmiş tüm geleneklerin, dini ve sosyal yapının, hatta siyasi düzenin de devrilmesi gerektiğini savunan bir ütopyayı değersiz görür.³¹² Toplum ihtiyaçlarını karşılayabilmek ve ideal topluma ulaşabilmek için bilimsel ilkelerin kullanılmasına karşı çıkan Dostoyevski'ye göre insan doğası anlaşılabilir bir yapıdadır dolayısıyla bu doğayı hiçbir bilim şekillendiremeyecektir. Çernişevski'nin görkemli kristal sarayı karşısına kendi yeraltı dünyasından bahseder ve bu yeraltı dünyasında insanların erdemlerini matematiksel formül gibi değiştiremeyeceğine değinir.³¹³

Toplumu idealize etmeye çalışan ütopist bir düşünce ona göre özgür düşünce karşısına örülen bir duvardır yani kişiyi idealize etmek onu büyük ölçüde sınırlamak demektir. Kesin bir dille, insanın kötü, irrasyonel ve kaprisli olduğunu düşünen Dostoyevski için insan varlığı rasyonel egoizm gibi kavramlarla hesaplanabilir değildir. Dolayısıyla bu şekilde hesaplanamaz insan varlığı ile Çernişevski'nin ütopyasına ulaşmak ve bu ütopyayı gerçek hayata uygulamak pek mümkün olmayacaktır.

Çernişevski ise Dostoyevski'nin şiddetle karşı çıktığı ütopyasının gerçekleşeceğine dair inancını yalnızca Rusya'da değil tüm dünyada gerçekleşen gelişmelerle daha da güçlendirmektedir. Nitekim L. K. Sargent, özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısında gelişmeye başlayan sosyalist ütopya anlayışının, dünyadaki teknolojik gelişmelerin insan

---

³¹¹ Z. Esenyel, a.g.m., s.3

³¹² E. Turta, **Socialist Paradise or a Tower of Surveillance? Metamorphoses of the Crystal Palace in Chernyshevsky and Dostoevsky**, Chapel Hill, 2014, s. 56-66

³¹³ <https://www.cummingsstudyguides.net/Guides5/Underground.html> adresinden 06.02.2020 tarihinde alınmıştır.

yaşamına sağladığı olumlu etkilerden ilham aldığını söyler.³¹⁴ Çernişevski de yarattığı ütopya da sürekli üretime yönelen emekçi insanların yaşamını şu sözlerle anlatır:

“Burada yaşlı insanların sayısı çok az çünkü sağlıklı ve sakin bir hayat yaşadıklarından dolayı insanlar geç yaşlanıyor ve tazeliğini koruyor. Tarlalarda çalışan gruplarının neredeyse hepsi çalışırken şarkılar söylüyor. Ancak tarlada ne tür işlerle meşguller? Ah, ekin topluyorlar. İşler bu kadar hızlı ilerlemeseydi, şarkı da söylemezlerdi! Onların yerine makineler ekinleri kaldırır, demetler ve taşır. İnsanlar yalnızca yürür, arabayla gider ya da makineleri kullanır.”³¹⁵

Vera Pavlovna'nın dördüncü rüyasına eşlik eden ve tam bir eşitlik anlayışı içinde kurulan ütopya kavramı için Çernişevski, yalnızca ütopyasını bahsi geçen rüya aracılığıyla değil eser boyunca pek çok şekilde 4 sayısına işaret etmiştir. Yazarın, yeni insanların yaşamını özellikle adalet temelinde inşa ettiğini göz önünde bulunduracak olursak eserde sıkça vurgulanan bu rakam büyük önem arz etmektedir. Nitekim 4 sayısı felsefede doğruluk ve adaleti temsil etmektedir.³¹⁶ Yine aynı şekilde evrendeki denge de 4 sayısı üzerine kurulmuştur. Evren, dört temel elementten oluşmuştur (toprak, ateş, su ve hava) ya da bir yılda dört mevsim, pusulanın dört noktası ve Ay'ın dört evresi (Yeni Ay, İlk dördün, Dolunay, Son dördün) vardır.³¹⁷ Bu bağlamda tüm evren için düzen ve dengenin bir sembolü haline gelen 4 sayısının *Nasıl Yapmalı?* isimli eserde de adil ve

³¹⁴ Bkz <https://www.depauw.edu/sfs/backissues/10/sargent10art.html>, Erişim Tarihi: 07.09.2019

³¹⁵ “А стариков и старух очень мало потому, что здесь очень поздно становятся ими, здесь здоровая и спокойная жизнь; она сохраняет свежесть». Группы, работающие на нивах, почти все поют; но какой работою они заняты? Ах, это они убирают хлеб. Как быстро идет у них работа! Но еще бы не идти ей быстро, и еще бы не петь им! Почти все делают за них машины, — и жнут, и вяжут снопы, и отвозят их, — люди почти только ходят, ездят, управляют машинами.”, N. G. Çernişevski, 1974, s. 194

³¹⁶ <https://www.math.tamu.edu/~don.allen/history/pythag/pythag.html> adresinden 02.06.2020 tarihinde alınmıştır.

³¹⁷ <https://www.britannica.com/topic/number-symbolism/Pythagoreanism> adresinden 12.20.2019 tarihinde alınmıştır

doğru bir yaşamı simgelediğini söyleyebiliriz. Eserde bunun ilk rneği olarak Vera Pavlovna'nın yaşadığı ev karşımıza çıkmaktadır. Bu ev eserde şu sözlerle anlatılır: “Ev o zamanlarda da tıpkı şimdi olduğu gibi, iki giriş kapısına ve sokaktan avluya açılan **dört** kapıya sahipti. Birinci avlunun sayısız merdivenlerinin en kirli olanından **dördüncü** kata çıkıldığında sağdaki dairede bugün kimin oturduğunu bilmiyorum ama 1852 yılında bu dairede evin kahyası Pavel Konstantinoviç Rozalski oturuyordu.”³¹⁸

Vera Pavlovna'nın yaşadığı evin bu tasvirinden yola çıkarak yalnızca 4 sayısı değil, avlunun en kirli merdivenlerinden bu eve ulaşılması da dikkat çekicidir. Nitekim yazar bu tanımlamayla, tıpkı yukarı doğru çıkarken geride bırakılan merdiven basamakları gibi eski ve kirli Rus toplumunun son bulacağını ve geride bırakılan kirli basamakların sonunda Vera Pavlovna gibi yeni insanlara kavuşulacağını anlatmıştır diyebiliriz.

Bu tanımlamanın yanı sıra yazar, eseri boyunca zaman kavramını dörde böler. Örneğin bir işin on beş dakikada yapıldığını söylemek yerine, bir saatin dörtte birini oluşturan çeyrek saatte yapıldığından bahseder. Yine zaman kavramından yola çıkacak olursak eserde gerçekleşen bütün önemli olaylar dört gün, dört hafta, dört ay ya da dört yıl gibi zaman dilimlerinin ardından gerçekleşir. Örneğin Lopuhov ve Vera evlendiğinde kalacakları evi dört ay sonunda bulur; Vera'nın kurduğu atölyede düzenin oturması dört ay gibi bir sürede gerçekleşir; Vera'ya olan aşkını gizleyip arkadaşları ile ilişkisini kesen Kirsanov ancak dört hafta sonunda Lopuhov'un evine gelir; Lopuhov ile Vera dört yıl boyunca evli kalır; Vera ve Kirsanov evlendiğinde ise evlerini haftanın dördüncü günü olan perşembe günü tutar. Ayrıca Vera'nın atölyesindeki odalarda içeriye aydınlatan dört büyük pencere bulunması da bu düşüncemizi destekler niteliktedir. Tüm bu örnekler dışında dört rakamının en göze çarpan kullanımı ise yazarın dört tane yeni insan yaratmış

---

³¹⁸ “Дом и тогда был, как теперь, большой, с двумя воротами и четырьмя подъездами по улице, с тремя дворами в глубину. Кто теперь живет на самой грязной из бесчисленных черных лестниц первого двора, в 4-м этаже, в квартире направо, я не знаю; а в 1852 году жил тут управляющий домом, Павел Константинович Розальский.”, N. G. Çernişevski, 1974, s.7

olması ve Vera'nın ancak dördüncü rüyasında yazarın kurduğu ütopyaya ulaşmasıdır diyebiliriz. Kısacası eserin sonunda Vera, gördüğü dördüncü rüyayla yazarın arzuladığı adil yaşamın kapılarını tüm insanlara aralar.

Annemarie Schimmel, *Sayıların Gizemi (Das Mysterium der Zahl)* isimli eserinde dört sayısının dünyada manevi ve maddi olarak düzeni sembolize ettiğinden bahsetmiştir. Dört sayısının önemine şu sözleriyle vurgu yapar: “Pek çok dönemde yeryüzü dikdörtgen veya kare ile ifade edilmiştir. Dört, dünyada bilinen ilk düzenle ayrılmaz bir şekilde bağlantılıdır ve bu da sabit formlar biçiminde düzenlenmesiyle, doğadan uygarlığa doğru bir değişime işaret eder.”³¹⁹

Dört sayısının daha pek çok özelliğinden bahseden Schimmer, Hıristiyan halklar için büyük değere sahip olan Haç işaretinin de dört temel noktayla oluştuğunu vurgular. Kilise insanları tarafından Âdem (Adam) isminin Yunanca yazılışının, dört yönün adlarına (Anatole-kuzey-, Dosis-güney-, Arkto-doğu- ve Mesembria-batı-) gönderme yaptığını inanılır. Yani Âdem dört katlı dünyanın bir temsilidir ve Haç işareti de bu dört yön ile bağlantılıdır.³²⁰ Dahası yazar, 4 sayısının daha pek çok özelliğinin olduğunu ama hemen hepsinin maddi olarak kurulu dünyayla alakalı işlere bizi götürdüğünden bahseder. Örneğin dilbilimsel olarak dörtten sonraki tüm sayıların genel olarak farklı ele alındığından ve yeni sayı grupları ile sayma biçiminin de dört ve sonrasında başladığını söyler. Batıl inançlara gelince en bilindik örnek olarak dört yapraklı yoncanın kişiye şans getirdiğine inanılmasından bahseder. Günlük yaşam düzenimizde dört sayısının deyimisel kullanımına da dikkat çeken Schimmer, bu sayının mükemmeli temsil ettiğinden bahseder ve şu şekilde ifadelerle örnek verir; insan bir işe dört elle sarılır, özlediği bir kimseyi dört gözle bekler ya da merak ettiği bir konu karşısında dört kulakla dinler.³²¹ Tüm bunlar göz önüne alındığında bir işin en iyi şekilde yapılmasını ifade eden 4

³¹⁹ A. Schimmer, *Sayıların Gizemi* (Çev.: Mustafa Küpüşoğlu), İstanbul: Alfa Yayınevi, 2016, s.86

³²⁰ A. Schimmer, a.g.e., s.88

³²¹ A. Schimmer, a.g.e., s.90- 103

sayısının, içinde okuyucuya mükemmel bir dünya sunulan *Nasıl Yapmalı?* isimli eserde sıkça kullanılması tesadüfi değildir.

Schimmer'in verdiği bilgiler ışığında, yine aynı şekilde İngilizcede hala, dürüst insanlar için "kare insan" (square) ifadesinin kullanılıyor olması da oldukça dikkat çekicidir.³²² Eserini dürüst, idealist ve çalışkan kahramanlarla donatan Çernişevski'nin, kuşkusuz ki eserindeki düzeni 4 sayısının çevresinde kurması önem arz etmektedir.

Bilimsel gelişmelerin insanlara büyük fayda sağlayacağını düşünen yazar, ütopyasında açık bir şekilde geleceğin özgürlük, eşitlik ve mutluluk dolu olacağını işaret eder. Ona göre yarattığı ütopya, tarihsel sürecin bir sonucu olarak Rus toplumun başarabileceğine inandığı bir yaşam düzenidir. Eserinin hem gerçek hem de ütopyik anlatımı düşünüldüğünde karşımıza çıkan emekçi insanların bunu mümkün kılacağını vurgular. Çernişevski için, Rus toplumunda yavaş yavaş görmeye başladığı yeni insanlar sayesinde dönüşüm çoktan başlamıştır ve bu dönüşümün son durağı ise kendi ütopyasıdır. Ona göre insanlık belli bir olgunluğa eriştiğinde ideal topluma kavuşacaktır, öyle ki yarattığı ütopyada da akıl ve mantık temelinde kurulan, mutlu bir yaşamın portresini okuyucuya sunar.³²³

İdeal toplumun esas olarak sınıfsal farklılıkları ortadan kaldıracağına inanan yazar, ütopyasındaki toplumsal eşitliği de her şeyden önce kadın ile erkek arasında kurar.³²⁴ Aynı zamanda yarattığı bu ütopyayı bir kraliçe aracılığıyla okuyucuya sunması, yazarın bir yandan da feminist bir ütopya kurduğunu düşünmemize sebep olur. Kaleme alınmış ütopya konulu eserlerde kadınlar genel olarak fazla yol kat edemez, dur durak bilmeyen bir çalışma altına girer ancak sonunda yine ataerkil düzene boyun eğer.³²⁵ Tarih boyunca

---

³²² Bkz. W.D. Halsey, **Macmillan Contemporary Dictionary**, Macmillan Publishing, New York, 1988, s.968

³²³ F. Vieira, 2017, s.19

³²⁴ P. Bushkovitch, 2016, s.207

³²⁵ A. Johns, "Feminizm ve Ütopyacılık", **Ütopya Edebiyatı** (Çev Zeynep Demirsü), İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2017, s.249-250

gerçekleşen toplumsal gelişmelere ya da sosyokültürel değişime karşın ütopyalar kadını çoğunlukla geri planda tutar.³²⁶ Toplumsal kalkınmayı sağlayacak düşüncelerin deneyi olarak değerlendirilen ütopyalar, insanların fikirlerini ve algılarını değiştirme konusunda en iyi araç haline gelir.³²⁷ Bu yüzden Çernişevski de kadın ile erkek arasındaki eşitliği sağlayabilmek için en iyi yöntemlerden birini kullanmıştır diyebiliriz. Ütopyasında sunduğu feminist yaklaşımla, toplumun çoğunluğunu oluşturan eski insanların kafasında kadınların toplumdaki yerine dair düşünceleri değiştirmeyi amaç edinir. Tıpkı yalnızca ütopyasında değil eserinin tamamında çalışmanın ve emeğin önemini vurgulaması gibi, kadın sorunu ile ilgili düşüncelerini de ütopyasıyla sınırlandırmaz. Nitekim Lopuhov ve Kirsanov'un eser boyunca Vera'nın iyi bir yaşam sürebilmesi için gösterdikleri büyük çaba bunun kanıtıdır. Yazar bu sayede yalnızca kadın sorununu masaya yatırmakla kalmaz, aynı zamanda erkek okuyucuları için de yol gösterir.

Krishan Kumar, ütopyacılığın temelini maddi bolluk içinde, yabancılaşma ve sömürüye son vermiş, kadın ile erkeklerin birbirleriyle eşit olduğu bir dünya kurma çabasına dayandırır.³²⁸ Çernişevski'nin eserinde okuyucuya sunduğu ütopya da tıpkı Kumar'ın belirlediği özelliklere sahip bir temel üzerine inşa edilmiştir. Sunduğu sosyalist düzenin yanı sıra kadınların yasal anlamda statüden yoksun ve aile içinde boyun eğdirilmiş insanlar olarak tanımlayabileceğimiz bir toplumda yarattığı ütopya oldukça ses getirmiştir denilebilir.³²⁹ Sonuç olarak yazar, “*Nasıl Yapmalı?*” isimli eseriyle kadının özgürlüğü, eğitimin önemi ve ideal evliliğin nasıl olması gerektiği konusundaki düşünceleri ile bugün bile bakıp cesaretlenebileceğimiz zeki ve duyarlı kişiler yaratır.

---

³²⁶ A. Johns, 2017., s. 248

³²⁷ A. Johns. a.g.e., s. 249

³²⁸ K. Kumar, **Ütopyacılık** (Çev Ali Somel), Ankara: İmge Kitabevi,2005, s. 98

³²⁹ A. Johns, a.g.e., s. 244

3.2. Ütopya Çerçevesinde İşlenen Motifler

3.2.1. Kadın Özgürlüğü

Ütopya konulu eserlerin en belirgin özelliklerinden biri toplumsal sorunlara bir çözüm niteliği taşıyor olmasıdır denilebilir. Bu bağlamda Çernişevski'nin gerek eserin tamamında gerekse de yarattığı ütopyada her şeyden önce kadın erkek eşitliğine dayanan bir yaşamı arzuladığını göz önünde bulundurursak, eserin yazıldığı dönemde kadınların toplumsal konumuna bakmak ve anlatılan ütopyayı dönemin toplumsal şartları altında değerlendirmek yerinde olacaktır.

1800'lü yıllarda Rusya'da sanayinin gelişmesi ile kent yaşamında büyük değişiklikler gözlenir ve bunlardan en dikkat çekenini ise endüstrileşme sebebiyle iş olanaklarının çoğaldığı kentsel bölgelere taşınan insanların sayısındaki artıştır. Kentsel yaşama geçiş, kuşkusuz ki kadınların da sosyal hayata karışmasını kaçınılmaz kılar.³³⁰ Ancak bu durum yine kadınların sosyal sınıfı ile doğrudan ilişkilidir denilebilir. Öyle ki özellikle soylu kadınlar kendilerine sosyal yaşamda yer bulurken orta sınıfa mensup ya da köyde yaşamını sürdüren kadınlar için sosyal yaşamdaki değişim kendini gösteremez. Köy yaşamını bırakıp kente göç etmelerine karşın kadınların büyük bir kısmının maddi yetersizliklerden dolayı sosyal yaşama karışmadığı gibi köyde yaşamını sürdürenlerin de üzerindeki baskı onları engellemektedir çünkü bu kadınlar, serfliğin kalkmış olmasına rağmen hala sahiplerinin izin verdiği kadar özgürdür.³³¹

Özgürlüğü tamamen kısıtlanmış bu kadınların yaşamında da zaman geçtikçe yine sanayileşmenin etkisiyle birtakım değişiklikler meydana gelir. Gelişen endüstriyle yeni iş alanları açılır ve köyde yaşayan erkekler çalışmak için kente göç eder. Böylelikle geride bıraktıkları çiftliklerini, ailelerini yönetme işi de eşlerine kalır. Kendi yaşam alanlarında özgür kalan kadınların çalışma ve iş yönetimi konusundaki yetenekleri bu sayede

---

³³⁰ B. E. Clements, 2012, s. 112

³³¹ P. Bushkovitch, 2016, s. 220

kanıtlanmış olur. Kadınların kendi güçlerini kanıtlamaya başlamalarıyla özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısında aydın görüşlü insanlar kadın sorunu olarak adlandırılan olgunun kapsamlı bir değerlendirmesini başlatır. Onlara göre çiftlik yaşamında başarısını kanıtlayan kadınların yeteneklerini başka alanlara da yansıtabilmeleri için toplumda birtakım reformlar yapılmalıdır.³³² Bu reform düşünceleriyle harekete geçen kadınlar, Rus toplumunda feminist bir hareket başlatır. Marya Nikolayevna Vernadskaya bu hareketin öncüsü haline gelir ve her şeyden önce kadınların özgürleşmesi gerektiğini savunur. “Topluma faydalı olmaları için kadınların çalışmalarına izin verilmelidir ancak bu yalnızca onları mutlu etmek için değil ciddi faaliyetlerde bulunmaları için gerçekleşmelidir. Kadınlar ancak o zaman toplumda erkeklerle eşit konuma gelir ve eşit haklara sahip olur çünkü kişinin toplumdaki yeri, topluma sağladığı fayda ile doğru orantılıdır.”³³³ Kadınların özgürleşmesini ve bu sayede topluma fayda sağlayabilmesini savunan Vernadskaya’nın 1860 yılında vefat etmesinin ardından kadın yazarlar Yevgeniya Tur ve Avdotya Panayeva tarafından feminist fikirler basına yansıtılır ve kadın sorunu hakkındaki tartışmaları büyük bir kararlılıkla sürdürürler ancak kadın sorunu hakkında ses getiren esas eser Çernişevski’nin “*Nasıl Yapmalı?*” isimli romanı olur.³³⁴

Çernişevski, her şeyden önce kadın erkek eşitliğine dayanan ütopyasını kadın kahramanı Vera’nın gelişimiyle mümkün hale getirir ve kahramanının özgür olmasını sağlayarak kadınların üzerindeki haksız ataerkil düzeni yıkar. Kurmak istediği ideal yaşamı kahramanı Vera’nın gördüğü rüyalar aracılığıyla anlatan Çernişevski, ideal yaşama kavuşma yolundaki hususları yine Vera’nın rüyalarıyla adım adım okuyucuya sunar. Nitekim, bir kadının faydalı bir birey haline gelebilmesi için her şeyden önce özgürleşmesi gerektiğini savunan yazar, Vera’nın ilk rüyasında kahramanına özgürlüğün

---

³³² B. E. Clements, 2012, s. 116

³³³ B. E. Clements, a.g.e., s. 117

³³⁴ R. Stites, 1991, s.87

kapılarını açar. Ona göre, yaşı ne olursa olsun özgür olmayan bir insanın yaşamı bodrumdan farksız hale gelir. Bu bağlamda yazar önce baş kahramanı Vera'yı bodrumdan kurtaracak, ardından toplumdaki diğer kadınların da bundan etkilenmesini sağlayacaktır.

Vera'nın birinci rüyasında bu durum şu sözlerle ifade edilir:

“Ben nasıl felce yakalanırım? diye düşünüyor Vera. Felç, yaşlılar içindir genç kızlarda görülmez. Tanımadığı bir ses ‘Genç kızlara da olur.’ diyor. Ama bak, ben şimdi sadece eline dokunacağım ve ayağa kalkacaksın. Zaten sağlıklısın ancak unutma ki daha özgürlüğüne ve sağlığına kavuşturulacak çok genç kız var. Kurtar onları!”³³⁵

Bir kişinin özgürlüğünün kısıtlanmasını sağlığını elinden kaybedip bir şey yapamaz hale gelmesinden farksız gören yazar, Vera'nın özgürleştiği takdirde diğer kadınların da hayatına dokunacağını eserde bu sözlerle vurgular. İngiliz düşünür J. S. Mill, bireyin özgür bir yaşam sürmediği takdirde yeteneklerinin açığa çıkamayacağını, özgür olmayan kişilerin yalnızca ona öğretildiği hatta dayatıldığı şekilde yaşamaya alıştığından bahseder. Dahası özgür olmayan bir kişinin sahip olduğu yeteneklerin kendinin bile farkına varamayacağını vurgular.³³⁶ Nitekim eserde özgürlüğüne kavuşan Vera, zamanla yeteneklerinin farkına varır, kurduğu atölyede kendisi gibi özgür ve yeteneklerinin farkına varan kızlar yetiştirir. Kişinin yapacakları hakkında daha üst bir akıl tarafından yönlendirilmesi gerektiğine inanan eski düzen insanlarının aksine Çerņişevski, bodrumdan kurtulup özgürlüğüne kavuşan kahramanı ile kişinin kendi iradesi doğrultusunda yaşamını şekillendirdiğinde elde edeceği başarıyı kanıtlamış olur.

---

³³⁵ “Как же это я разбита параличом? Это бывают разбиты старики, старухи, а молодые девушки не бьются». — «бывают, часто бывают, — говорит чей-то незнакомый голос, — а ты теперь будешь здорова, вот только я коснусь твоей руки, — видишь, ты уж и здорова, вставай же» Это я тебя выпустила, я тебя вылечила. Помни же, что еще много невыпущенных, много невылеченных.”, N. G. Çerņişevski, 1974, s.53.

³³⁶ J. S. Mill, **Kadınların Özgürleşmesi** (Çev: Damla B. Aksel), İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2016, s.36

Çernişevski'nin eserinde sunduğu ütopyanın bir prototipi olarak nitelendirebileceğimiz dikiş atölyesinde Vera'nın kurduğu düzen kadın ile erkek arasındaki rol paylaşımını sorgulamış, özellikle emeğin cinsiyetlere göre ayrışmasını ortadan kaldırmaya, ortak bir yaşam biçimi geliştirmeye çalışmıştır denilebilir.³³⁷

En başından itibaren yarattığı ütopyayı gerçek yaşam tecrübelerine dayandıran yazarın, kahramanı Vera'nın çalışma özgürlüğüne kavuşmasını bir atölye aracılığıyla okuyucuya sunması da tesadüfi değildir. Çernişevski, Rusya'da 1850'li yıllarda ortaya çıkan kadın sorununun çözülmesi için uygulanan reform kampanyalarına şahit olur. İlk nesil feminist eylemlerin baş gösterdiği bir dönem olarak tanımlayabileceğimiz bu yıllarda, tıpkı Avrupa'da olduğu gibi reform kampanyalarını soylu ailelerden gelen kadınlar yürütür. Bu bağlamda Rusya'da Anna Filosofova, Nadejda Stasova ve Maria Trubnikova isimli üç kadın dikkat çeker.³³⁸ 1860'lı yıllarda feminizm adı altındaki çalışmalarını genişleten bu kadınlar, başta Moskova ve Petersburg olmak üzere pek çok şehirde yoksul kadınların daha özgür bir yaşam sürebilmesi için projeler başlatır. Bu projelerin başında kadınların bir arada yaşadığı ve çalıştığı komün tipi evler gelir.³³⁹ Kadınların yaptıkları el işleri ve yiyecekleri satmalarıyla ya da hayır severlerin yaptığı bağışlarla ayakta duran bu evler, zamanla maddi olarak kendine yetemeyecek hale gelir ve kapanır.³⁴⁰ Trubnikova ve arkadaşlarının başlattığı bu çalışma göz önünde bulundurulacak olursa, Çernişevski'nin de kadınların özgürleşmesini bir açıdan mümkün kılan ancak amacını tam anlamıyla gerçekleştiremeyen bu evlerden esinlenerek eserindeki atölye yaşamını kurguladığı söylenebilir. Ancak yazar yalnızca gerçek

---

³³⁷ Y. T. Yıldırım, 2015, s.114

³³⁸ Bu üç feminist kadın tıpkı Avrupalı feministler yaptığı gibi soylu ailelerden gelmekteydi. Anna Filosofova, seçkin bir aileye sahipti. Kocasını Vladimir Filosofov, siyasi bir liberal ve Savaş Bakanlığında görevliydi. Stasova ise mahkeme mimarı Vasiliy Stasov'un kızıydı. Bkz. <https://www.encyclopedia.com/women/dictionaries-thesauruses-pictures-and-press-releases/filosofova-anna-1837-1912>

³³⁹ Süer, 2000, s. 94

³⁴⁰ B. E. Clements, 2012, s.116

yaşamda oluşmaya başlayan bir sistemi okuyucuya sunmakla kalmaz, aynı zamanda bu sistemin aksamadan nasıl yürütüleceği konusuna ışık tutar.³⁴¹

J.S. Mill, erkeklerin egemenliği altında yaşayan kadınların doğası ve ahlaki değerleri hakkında gerçek olanın asla anlaşılamayacağını savunur. Yani ona göre özgürleşemeyen ve yalnızca birinin yönlendirmesi hatta kendi doğrularını dayatmasıyla yetişen bir kadının kendine özgü ahlaki değerlere sahip olması beklenemez.³⁴² Toplumun yalnızca eğitim ve bilim açısından değil aynı zamanda ahlaki açıdan da büyük bir dönüşüme ihtiyacı olduğunu savunan Çernişevski de kahramanı Vera'nın gelişimini bu düşünce temelinde kurar. Eserinde kadının özgürleşmesini, toplumsal dönüşüm sürecinin bir parçası olarak görür ve bu bağlamda toplumun ahlaksal dönüşümünü yine kadının özgürleşmesine dayandırır. Ona göre toplumsal ahlakın oluşumu ilk olarak kadının da erkek kadar özgür olmasından, yani hak eşitliğinden başlamalıdır. Nitekim ütopyasındaki kraliçe de Vera'nın kendisini hak eşitliği olarak anmasını ister. Adalet temelinde kurulan ve her bireyi özgür kılan ütopyanın kraliçesi bu durumu şöyle açıklar:

“Benim ne olduğumu anlatmak için tek bir ifade kullanmak istersen bu, ‘hak eşitliği’ olur. Hak eşitliği yokken insan vücudunun tadını çıkarmak ve güzelliğe hayranlık duymak, sıkıcı, kasvetli, karanlık ve kötüdür. Onsuz, kalbin saflığı da yoktur. Onsuz yalnızca, temiz bir beden aldatılır. Bu hak eşitliğinden dolayı içimdeki özgürlük doğmuştur ve özgürlüğün olmadığı yer de ben de olmam. Eşit haklar ve özgürlük sayesinde, eski çariçelerde olan ve bana aktarılan her şey bambaşka bir karaktere bürünüyor, üstün cazibe seviyesine ulaşıyor.”³⁴³

---

³⁴¹ N.C. Noonan & C. Nechemias, **Encyclopedia of Russian Women's Movement**, Londra, Greenwood PRes, 2001, s. 17

³⁴² J. S. Mill, 2016, s.33

³⁴³ “Поэтому, если ты хочешь одним словом выразить, что такое я, это слово — равноправность, Без него наслаждение телом, восхищение красотой скучны, мрачны, гадки; без него нет чистоты

18. ve 19. yüzyılın Rus toplumunda genç bir kızın genel olarak evlilik için yetiştirildiği ve bu doğrultuda kendisine yalnızca iyi bir eş ya da anne olma eğitiminin verildiği göz önünde bulundurulursa, genç kızların iyi bir evlilik yapmayı mutluluğa giden yolda en önemli şey olarak görmesi şaşırtıcı değildir. Ancak Çernişevski tüm bu toplumsal yapıya karşı koyarak kahramanı Vera ile gerçek mutluluğun yalnızca özgürleşerek mümkün kılınacağını anlatır. Erkeklerin dahası ailelerinin istediği kadar özgürleşen kadınların zincirlerinden kurtulmasını sağlar. Ona göre özgürlük olmadan mutluluk da olmaz ve kadınlar özgürleştikçe toplum daha mutlu bir hale gelecektir. Yazar, bu düşüncesini ütopyasında şu sözlerle dile getirir: “Bu kraliçenin saltanat sürdüğü dönemlerde erkekler kadınlarını haremlerine kapatıyorlardı, bu sayede kadının güzelliğini gören tek kişi o oluyordu, yalnızca ona ait oluyordu. Kadının özgürlüğü yoktu. Özgürlüğün olmadığı yerde mutluluk da olmaz, orada ben de yokum.”³⁴⁴

Çernişevski, kadının özgürleşmesini mutlu bir yaşamın anahtarı olarak görür çünkü ona göre özgür kadınların yaşadığı bir toplumda cinsiyet eşitliğinden de bahsetmek mümkündür. Günümüzde dahi tam anlamıyla sağlanamayan bu eşitlik beraberinde mutlu bir yaşamı ve toplumsal kalkınmayı da getirir. Kadın çalışmaları profesörü Anne Mellor’a göre cinsiyeti olmayan bir toplum için elverişli bir model arayanlar geleceğe dönmelidir; modelleri önce ütopya biçiminde inşa edilmelidir.³⁴⁵ Çernişevski de Rus halkı için gelecek yaşamın rehberini ütopyasıyla okuyucuya sunar ve kendilerini bastırılmış bir grup olarak tanımlayan kadınların özgürlüğe kavuşma yolundaki mücadelesini toplumsal kalkınma için en gerekli şeylerden biri olarak görür.

сердца, есть только обман чистотою тела. Из него, из равенства, и свобода во мне, без которой нет меня. От равноправности и свободы и то мое, что было в прежних царицах, получает новый характер, высшую прелесть, прелесть, какой не знали до меня, перед которой ничто все, что знали до меня.”, N. G. Çernişevski, 1974, s.

³⁴⁴“И на какую жизнь обречена была женщина во время царства ее? Мужчина запирает женщину в гинекей, чтобы никто кроме его, господина, не мог наслаждаться красотой, ему принадлежащею. У ней не было свободы. Где нет свободы, там нет счастья, там нет меня.”, N. G. Çernişevski, a.g.e., s.190

³⁴⁵ A. Johns, 2017, s.248

3.2.2 Eğitim

Toplumsal dönüşümü mümkün kılmamanın en önemli faktörünü kişinin kendini geliştirmesi olarak gören Çernişevski, bu dönüşümü sağlayacağına inandığı yeni insanların da eğitilmiş ve kültürlü bireyler olarak okuyucuya sunar. Eserinin tamamında kişiye ve kişinin gelişimine verdiği büyük önem özellikle Vera'nın hayatında etkin bir şekilde kendini gösterir. Kendini geliştirebilmesi ve bu sayede topluma fayda sağlayabilmesi için ilk olarak özgürleştirdiği kahramanı Vera'yı çok okuyan, bilinçli bir kadın olarak resmeden Çernişevski, kahramanının hayatını doğru yönlendirmesini kuşkusuz ki bu sayede mümkün kılar.

Kadınların ideal bir yaşama kavuşabilmelerinin ilk adımı olarak gördüğü özgür yaşamı eserde açık bir şekilde vurgulayan yazar, eğitim hakkındaki düşüncelerini net bir şekilde dile getirmez.³⁴⁶ Eserinin tamamında yalnızca kitap okumanın önemini ve kişileri üzerinde yarattığı olumlu etkiyi gözler önüne serer. Vera, okuduğu romanlarda her şeyin iyi ve güzel anlatıldığını ancak bunların onu yaşamın gerçekliğine götürmediğini söyler. Bu bağlamda kendisine gerçek yaşamın özelliklerini sunacak ve kişisel gelişimine büyük katkı sağlayacağına inandığı kitapları ise Lopuhov sayesinde okur. Lopuhov'un önerileri üzerine okuduğu siyasal ve bilimsel kitaplar Vera'nın ufkunu genişletir, hayata farklı bir gözle bakmasını sağlar. Yazar bu sayede kitap okumanın kişi üzerindeki etkisini bir kez daha vurgulamış olur. Kısacası eğitimin önemi eserde okuma edimiyle yansıtılır.

Özellikle kadın yazarlar ve ütopya edebiyatı gibi konular üzerinde uzmanlaşmış edebiyat profesörü Alessa Johns, *Feminizm ve Ütopya* isimli makalesinde feminist ütopyalarda eğitim konusunun sohbet aracılığıyla vurgulandığından ve bu sohbetler

---

³⁴⁶Y. Gürsoy, "Thomas More'un Ütopya ve Nikolay Çernişevski'nin Nasıl Yapmalı? Eserlerinde İdeal Devlet ve Toplum", **VI. Uluslararası Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi Kongresi Bildiri Kitabı**, (ss.957-964), İstanbul, Akademik Yayıncılık, 2016, s.959

vasıtasıyla kadınların eleştirel düşünce alanlarında eğitildiğinden bahseder.³⁴⁷ Nitekim Vera'nın da eser boyunca Lopuhov ve Kirsanov ile okuduğu şeyler hakkında sohbet etmesi bunun büyük bir örneğidir. Vera, öğrendiklerini yalnızca Lopuhov ve Kirsanov ile paylaşmakla kalmaz aynı zamanda kurduğu atölyedeki kızlarla da sürekli okuduğu şeyler hakkında konuşur. Bu sayede çalışanlarını da okumaya teşvik edip, kadınların kişisel gelişimini sağlayacak eğitim sistemini yaygınlaştırmış olur ve atölyesi zamanla bir okul halini alır.

Çernişevski, kurduğu ütopyaya ulaşmanın ikinci adımı olarak gördüğü eğitimi Vera'nın ikinci rüyasında yine bir sohbet aracılığıyla okuyucuya sunar. Rüyada Vera ile Lopuhov sohbe dalmış, tarımsal bir kuram hakkında konuşmaktadır ancak Lopuhov'un ortaya attığı felsefi bir yorum eski düzen içinde yetişen yeni insanların özünü ortaya koyar.³⁴⁸

“Çamur olduğu doğrudur. Ama güzelce inceleyiniz ve farkedeceksiniz ki kendisini oluşturan elementlerin hepsi aslında sağlıklıdır. Onlar bu bileşimdeki çamuru oluştururlar ama atomların yerleşme şeklinin değişmesine biraz izin verince ortaya bambaşka bir şey çıkar ve ortaya çıkan bu yeni hal de sağlıklı olacaktır çünkü temel elementleri sağlıklıdır.”³⁴⁹

Çernişevski bu sözlerle toplumsal şartlar ne olursa olsun kendini geliştirmiş, sağlam karakterli yeni insanların faydalı işler yapacağına ve toplumu kalkındıracağına olan inancını bir kez daha yinelemiştir denilebilir. Ayrıca yazar, kendini geliştirip insanların

---

³⁴⁷ A. Johns, 2017, s.257

³⁴⁸ B. Karaca, **Rus edebiyatından Nikolay Gavriloviç Çernisevski'nin 'Şto delat?'**(Ne yapmalı), **Yevgeni İvanoviç Zamyatin'in 'Mıy'**(Biz) ve **Türk edebiyatından Peyami Safa'nın 'Yalnızız'** adlı eserinde **Ütopya**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1994, s.97

³⁴⁹ “Она грязна, это правда; но всмотритесь в нее хорошенько, вы увидите, что все элементы, из которых она состоит, сами по себе здоровы. Они составляют грязь в этом соединении, но пусть немного переменится расположение атомов, и выйдет что-нибудь другое: и все другое, что выйдет, будет также здоровое, потому что основные элементы здоровы”, N. G. Çernişevski, 1974, s.83

yararı için sürekli devinim halinde olan bireyler sayesinde toplumun da tıpkı yukarıda bahsi geçen toprak gibi sağlığına kavuşacağını ima eder. Bu durum Vera'nın rüyasında şu şekilde özetlenir: “Bu alanın konumuna dikkat edin: Buradaki sular bir çıkış yolu buluyor, bu sayede çürüme ortamı oluşmuyor. ‘Evet, gerçek olan harekettir.’ diyor Aleksey Petroviç çünkü hareket gerçektir, gerçeklik ise yaşamla aynı şeydir.”³⁵⁰

Çernişevski'ye göre bilinçli, çalışkan ve toplumsal dönüşüm için harekete geçen insanlar olmadığı müddetçe, Rus toplumu da tıpkı toprak gibi çürümeye mahkumdur. Bu çürüme ancak özgür ve eşit bireylerin kendini eğitip farkındalık kazanmasıyla durdurulabilecektir. Aynı zamanda yazar, ütopyasını mümkün kılacak yeni insanlarını özgür yaşama sahip ve eğitilmiş birer birey olacakları şekilde idealize eder.³⁵¹ J.S. Mill, özellikle erkeklerin, kadını eğitimden uzak tutarak onların aklını köleleştirdiğinden bahseder. Ona göre kadınlara yalnızca birine bağlı olma ya da birinin iradesine teslim olma duyguları öğretilir. Kendileri için bir karar almak istediklerinde ise ya erkeklerden ya da dinin getirdiği katı kurallardan korkarlar.³⁵² Mill'in, erkeklerin kadınlar üzerindeki bu olumsuz etkisinden yola çıkacak olursak Çernişevski'nin yalnızca kadın kahramanı Vera ile değil aynı zamanda Lopuhov ve Kirsanov ile bu toplumsal algıyı tamamen yıktığını görebiliriz. Nitekim Çernişevski'nin bahsi geçen erkek kahramanları Vera'nın eğitimi ve kişisel gelişimi için büyük çaba sarf eder.

Eğitim önemini sıkça vurgulayan ancak eserinde bunu doğrudan hissettirmeyen yazar, çok okuyan kahramanlarını okul sıralarında ya da herhangi bir eğitim kurumunda okuyucuya sunmaz. Eğitimin, dikiş atölyesinde bir araya gelen kadınların kendi çabaları ile gelişmesini sağlar. Atölyesindeki terzi kızlar için dersler düzenleyen Vera, okuduklarını bu derslerde anlatmanın yanı sıra, Lopuhov gibi kendini geliştirmiş

---

³⁵⁰ “Обратите внимание на положение этой поляны: вы видите, что вода здесь имеет сток, и потому здесь не может быть гнилости. Да, движение есть реальность, — говорит Алексей Петрович, — потому что движение — это жизнь, а реальность и жизнь одно и то же.”, N. G. Çernişevski, 1974, s.83

³⁵¹ Katz & G. W. William, 1989, s. 24

³⁵² J. S. Mill, 2016, s.25

insanların kızlar için ders vermesine aracı olur. Eğitim için bir araya gelen bu insanlar arasında insani ilişkiler de kuvvetlenir ve zamanla büyük bir güven duygusu oluşmaya başlar. Atölyede kurulan bu eğitim sistemi sayesinde kadınların özgürleşmesi nihai halini bulur ve toplum için daha yararlı, bilinçli bireyler haline gelirler. Yazarın ütopyasını oluşturan dördüncü rüyada ise eğitimin toplumsal faydadan çok kadın üzerindeki etkisi irdelenir ve kraliçe Vera'ya şu sözleri söyler:

“Kadınlar, güç bakımından erkeklere göre daha zayıftır. Erkek her zaman kaba davranırdı, o zaman her şey kaba kuvvetle çözülmüyordu. Erkek, güzelliğine değer verdiği bir kadını kendine mal ediyordu. Kadın, yalnızca ondan duyduğu şeyler hakkında düşünmeyi biliyordu. Erkek, yalnızca kendisinin insan olduğunu söylüyor, kadını insan olmadığına ikna ediyordu. Böylece kadın da kendisini bir insan olarak değil, erkeğin değerli bir mücevheri gibi gördü. Ama zamanla kadında, kendisinin de insan olduğuna dair bilinç uyanmaya başladı.”³⁵³

Yarattığı ütopyanın tüm unsurlarında olduğu gibi eğitim konusunda da yazar yaşamın gerçekliğinden beslenir. Dönemin Rus toplumuna bakıldığında tıpkı kadınların sosyal yaşama karışmalarında olduğu gibi eğitimde de sınıfsal farklılıkların toplumsal eşitliği bozduğu görülür. 19. yüzyılın başlarında kızlar için yatılı okullar açılır ancak burada eğitim müfredatı kızların sosyal statülerine göre değişmektedir. Örneğin normal bir eğitim programında kızlara yine iyi birer eş ve çocukları için örnek birer anne olabilmeleri için ihtiyaç duydukları beceriler öğretilir ancak soylu kızlar için ise başta

---

³⁵³ “Женщина слабее мужчины силою; а мужчина был груб. Все тогда решалось силою. Мужчина присвоил себе женщину, красоту которой стал ценить. Она умела думать еще только то, что слышала от него. Он говорил, что только он человек, она не человек и она еще видела в себе только прекрасную драгоценность, принадлежащую ему, — человеком она не считала себя. Но вот начало в ней пробуждаться сознание, что и она человек.”, N. G. Çernișevski, 1974, s.191

sanat olmak üzere fen bilimleri üzerine eğitim verilir.³⁵⁴ Rus toplumundaki kadınların yaklaşık olarak yüzde onluk bir kesimini etkileyen eğitim alanındaki değişiklikler, yalnızca soylu sınıftakileri etkilemekle sınırlı kalır.³⁵⁵ Bu eğitim eşitsizliği, kendi yeteneklerinin farkında olan ancak gereken eğitimi alamayan kadınlar için acı verici bir hal alır. Tıpkı kadınların özgürce sosyal yaşama karışmalarında olduğu gibi eğitimin de toplumun her sınıfına ait kadınlara ulaşması imkânsız hale gelir. Dolayısıyla Rus toplumundaki bu eğitim problemi, Çernişevski'nin feminist yaklaşıma sahip bir ütopya oluşturmasını kaçınılmaz kılar.³⁵⁶

Dönemin Rusya'sında olduğunun aksine yazar, atölye çatısı altında eğitim alan kadınlarını eşit şartlarda yaratır. Atölyede çalışma saatleri arasında yapılan dersler sayesinde kadınlar kendilerini öyle geliştirirler ki onların sıradan işçiler olduklarına inanmak çok zordur. Çok okuyan ve kendini geliştiren Vera'nın yaşam alanında daha fazla alanda fayda sağlayabileceğine dair inancı zamanla kuvvetlenir ve bundan etrafındakilerin de etkilenmesini ister.

“Kadınlar pek çok alanda çalışmaya başlamadıkça bağımsız olmayacaklar. Elbette yeni bir alan açmak zordur ama bu konuda özellikle benim durumum avantajlıdır. Bizler ciddi çalışmalar için hazır değiliz. Hazırlanmak için hangi aşamalardan geçmem gerek bilmiyorum. Kocam bir doktor. Boş olan tüm zamanlarını benim için harcıyor. Böyle bir kocam olduğu için doktor olup olamayacağımı denemek benim için zor olmayacaktır.”³⁵⁷

---

³⁵⁴ B. E. Clements, 2012, s.119

³⁵⁵ R. Stites, 1991, s.125

³⁵⁶ R. Stites, a.g.e., s.127

³⁵⁷ “Пока женщины не будут стараться о том, чтобы разойтись на много дорог, женщины не будут иметь самостоятельности. Конечно, пробивать новую дорогу тяжело. Но мое положение в этом деле особенно выгодно. Мы не приготовлены к серьезным занятиям. Я не знаю, до какой степени нужно иметь руководителя, чтобы готовиться к ним. Мой муж медик. Он отдает мне все время, которое у него свободно. С таким мужем мне легко попытаться, не могу ли я сделаться медиком.”, N. G. Çernişevski, 1974, s.181

Bu düşüncelerle yola çıkan Vera eşinin de desteğiyle doktor olmayı başarır ve kadınların erkeklerle eşit olduğunu, onlarla yan yana her alanda çalışabileceğini gösterir. Vera'nın doktor olmayı istemesi ise yine Çernişevski'nin Rus toplumunun geleceği için bir çağrı niteliği taşır denilebilir. 1853-1856 yılları arasında gerçekleşen ve Rusya'da büyük etki yaratan Kırım Savaşı'nda görev alan Doktor Pirogov, savaş esnasında karşılaştığı hemşirelerin çalışmalarını çok faydalı bulur ve bu durumdan etkilenir. Ülkesine döndüğünde ise kadınların da tıp alanında eğitim alıp, topluma fayda sağlayabileceğine dair düşüncelerini makalelerinde paylaşır.³⁵⁸ Pirogov'un makalelerinden etkilenen genç kızlar ise tıp öğrencisi olmak için üniversitelerde bulunmayı talep eder ancak kızlar tıp fakülteleri için uygun bulunmaz. Kabul edilenler ise ancak yüksek maliyetler karşılığında okula alınır ve maddi gücü yetmeyecek kızlar için feminist topluluklar tarafından kampanyalar düzenlenir. Özellikle Avrupa'da genç kızlar için tıp eğitiminin yaygınlaşmasıyla Rusya'daki feminist çalışmalar daha da artar. Kızların eğitimi için büyük çaba sarf eden bu insanlar, tıpkı Çernişevski'nin de eserinde belirttiği gibi kadınların tıp alanında çok faydalı olacaklarına yürekten inanırlar. Çernişevski'nin kahramanı Vera da gerçek yaşamdaki bu kadınlarla aynı hisleri paylaşmaktadır ve kendini şu sözlerle ifade eder: “Sonunda kadınların doktorların da ortaya çıkması çok önemli. Kadın doktorlar hasta kadınlara çok daha yararlı olabilir. Kadın bir doktorla, erkek bir doktora kıyasla daha kolay konuşurlar. Bu şekilde de birçok acı, ölüm ve birçok mutsuzluk önlenabilir. İşte ben bunu deneyeceğim!”³⁵⁹

Dönemin Rusya'sında kadınların doktor olmalarına karşı büyük bir tepki oluşur, bunların başında ise erkek doktorlar gelmektedir. Kadınların kendi statülerini düşürecekleri düşüncesiyle, çoğu kadın tarafından uygulanan alternatif ilaç tedavilerini

---

³⁵⁸ B. E. Clements, 2012, s, 110

³⁵⁹ “Это было бы очень важно, если бы явились, наконец, женщины-медики. Они были бы очень полезны для всех женщин. Женщине гораздо легче говорить с женщиною, чем с мужчиною. Сколько предотвращалось бы тогда страданий, смертей, сколько несчастий! Надобно попытаться”, N. G. Çernişevski, 1974, s.181

reddedip kadınlara söz hakkı tanımazlar. Yalnızca üniversite eğitimi almış olmalarıyla övünürler. Onlara göre kadınlar, yetersiz zekâları nedeniyle tıp okumaya uygun değildir. Bu düşünceler ışığında Rus hükümet yetkilileri de kadınların tıp fakültelerine kabulü için verilen dilekçeleri reddeder.³⁶⁰ Kadınların özellikle tıp eğitimi alabilmek için büyük çaba sarf ettiği bir dönemde Çernişevski'nin kahramanı için terzilik dışında seçtiği diğer mesleğin doktorluk olması şaşırtıcı değildir. Yazar Vera aracılığıyla, ülkesindeki kadınların durumunu açık bir şekilde şu sözlerle getirir:

“Sonunda Vera Pavlovna tıp alanıyla ilgilenmeye başladı. Bizim için yeni olan bu işle uğraşan tanıdığım tek kadın. Bundan sonra Vera Pavlovna kendini gerçekten farklı bir insan gibi hissetmeye başlamıştı. Bu harika bir düşünce. Tam bağımsızlık olmadan tam bir mutluluk da yoktur. Zavallı kadınlar, aranızda ne kadar azınız bu mutluluğa erişebiliyor.”³⁶¹

Rusya'nın gelecek nesillerinde görmeyi umduğu yeni insan profilleri yaratan Çernişevski, toplumsal kalkınmanın ancak sınıfsal farklılıkların ortadan kalkmasıyla gerçekleşeceğini savunur. Bu bağlamda da ilk olarak kadınların toplumsal konumunu değiştirmeyi amaç edinir ve kendi yaşamlarına doğru bir şekilde yön verebilmeleri için özgür olmanın yanında eğitimi de vazgeçilmez kılar. Yazar, kadınların kitaplara ve eğitime erişimleri sağlandığı takdirde, daha iyi birer anne, dost, eş ve her şeyden önemlisi üretken birer yurttaş haline geleceğini savunur.³⁶²

---

³⁶⁰ L. V. Çernets, 1996, s.146

³⁶¹ “Итак, Вера Павловна занялась медициною; и в этом, новом у нас деле, она была одною из первых женщин, которых я знал. После этого она, действительно, стала чувствовать себя другим человеком. Это великая мысль. Полного счастья нет без полной независимости. Бедные женщины, немногие из вас имеют это счастье!”, N. G. Çernişevski, 1974, s.182

³⁶² J.V.H. Melton, **Aydınlanma Avrupasında Kamunun Yükselişi** (Çev: Ferit Burak Aydar), İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2008, s.115

3.2.3. Evlilik

Yeni insanların özgürleşme yolunda her şeyden önce geleneksel aile yaşamından kurtulmasını sağlayan Çernişevski, yarattığı bu kahramanlarla sunduğu yeni yaşamın içinde sevgi ve evlilik bağına da yer verir. Özellikle rasyonel egoizm kuramı ışığında kendine yeni bir sevgi türü yaratır.³⁶³ İdeal yaşama kavuşmak için kadın ve erkeğin dayanışma içinde yaşaması gerektiğini öne süren yazar, evlilik kurumunda da kahramanlarını eşit şartlarda ve özgür bireyler olarak okuyucuya sunar.³⁶⁴

Çernişevski, kahramanı Vera'yı özgür bir birey haline gelmiş, kendini hemen her konuda yetiştirmiş bir kadın olarak resmeder ve bu sayede toplum üzerindeki ataerkil düzeni yıkmayı amaçlar.³⁶⁵ Eserinde, kendi idealleri ışığında kurduğu aile yaşamı ile belki de ataerkil düzenin en baskın şekilde hissedildiği evlilik kurumuna yeni bir bakış açısı getirir. J. S. Mill, evlilik hakkında şu sözleri söyler:”Erkekler kadınların yalnızca kendilerine bağlanmasını istemez aynı zamanda onların duygularını da ister. Bu sayede onları zorlanmış değil, kendi isteğiyle bağlı bir köle haline getirirler. Çoğu zaman evli bir kadın ve erkek arasında dışarıda olan her şeye dair tam bir duygu ve ilgi birlikteliği olur ancak birbirlerinin iç dünyalarına asla dahil olamazlar.”³⁶⁶ Çernişevski, belki de toplumun hemen her kesiminde kabul görececek olan bu düşünceleri, yarattığı yeni evlilik düzeni ile yıkmayı başarır.

Çernişevski eserinde sunduğu ideal evliliği ilk olarak Vera ile Lopuhov arasındaki ilişkiyle anlatır. Mill'in sözlerinin aksine Vera ile Lopuhov birbirlerinden farklı düşünceler dahi daima fikir alışverişinde bulunmaktadır. Birine bağlı olmanın, özgür bir yaşam sürememenin kişiyi samimi ve açık olmaya elverişsiz bir hale getireceğini savunan yazar, samimi ilişkiler doğrultusunda kurulması gerektiğine inandığı evlilik kurumu

---

³⁶³ V. P. Şestakov, *Eshatologiya i Utopiya, Oçerki Russkoy Filosofii i Kulturu*, Moskova: Vlados, 1995, s. 68

³⁶⁴ N. V. Bogoslovski, 1957, s.61

³⁶⁵ V. P. Şestakov, a.g.e., s.69

³⁶⁶ J. S. Mill, 2016, s.37

içinde de kahramanlarının özgürlüklerinden asla ödün vermez. Aynı evin içinde bile birbirlerinden bağımsız yaşam alanları sunduğu Vera ve Lopuhov ayrı odalarda kalır, yalnızca yemek yiyecekleri ya da eğlenecekleri zaman bir araya gelir. Yazar bu sayede, kişinin hayatın her alanında özgür olduğu ve özgür hissettiği müddetçe mutlu olacağını altını çizer.

Toplumsal dönüşüm yolunda iyi ahlaklı insanlar yaratan Çernişevski, her şeyden önce kişilerin birbirlerine saygı duyması gerektiğini yine evlilik kurumu içinde okuyucuya sunar. İyi ahlaklı bir birey olmanın ilk şartını kişinin sevdiğine gösterdiği saygı olarak değerlendirir. Nitekim Vera'ya göre de kişi ailesine saygı göstermediği müddetçe toplumsal saygıdan bahsetmek mümkün olmayacaktır. Eşine duyduğu saygıyı ise eserde ilk olarak şu sözlerle dile getirir: “Başkalarının beni dağınıklık içinde görmesini istemezken neden sevdiğim kişi olan eşimin karşısına dağınık, yüzümü yıkamadan çıkayım ki?”³⁶⁷ Ona göre mutlu bir evlilik yine saygı çerçevesi içinde mümkün kılınabilir ve geleneksel evliliklere eleştiri niteliğinde şu sözleri sarf eder:

“Sık sık bakıyor ve düşünüyorum; neden insanlar başkalarına karşı çok özenli davranıyor? Neden herkes yabancılara karşı kendi ailelerine olduklarından daha iyi görünmeye çalışıyor? Yabancı insanlar önünde daha iyi oluyoruz, neden? İnsan kendi ailesini daha çok sevmesine rağmen neden onlara karşı daha kabadır? Biliyor musun canım, senden ne yapmanı istiyorum? Şimdiye kadar nasıl davrandıysan şimdi de öyle davran.”³⁶⁸

---

³⁶⁷ “Я не хочу, чтобы другие меня в безобразии видели, так мужа-то я больше люблю, значит, к нему-то и вовсе не приходится не умывшись на глаза лезть.”, N. G. Çernişevski, 1974, s. 78

³⁶⁸ “Я всегда смотрю и думаю: отчего с посторонними людьми каждый так деликатен? отчего при чужих людях все стараются казаться лучше, чем в своем семействе? — и в самом деле, при посторонних людях бывают лучше, — отчего это? Отчего с своими хуже, хоть их и больше любят, чем с чужими? Знаешь, мой милый, об чем бы я тебя просила: обращай со мною всегда так, как обращался до сих пор.”, N. G. Çernişevski, a.g.e., s.63

Birbirlerine her ortamda saygılı davranan kişilerle yazar, tıpkı rasyonel egoizm kuramıyla ortaya attığı gibi karşılıklı faydacılığa dayanan bir evlilik sistemini okuyucuya sunar. Yalnızca karşılıklı faydacılık temelinde kurulan bu evlilikle gerçek sevginin insan hayatındaki yerini vurgular. Ona göre kişi aynı anda hem çıkarlarını gözetmeli hem de gerçek sevginin peşinden gitmelidir.³⁶⁹ Bu bağlamda Vera, gördüğü üçüncü rüyayla hayatında gerçek sevginin eksik olduğunu fark eder:

“Ancak asalet yalnızca saygıya, güvene, iş birliği yapma isteğine ve dostluğa ilham verir; kurtarıcı şükran duygusu ve bağlılık ile ödüllendirilir. Hepsi bu. Belki de doğası benimkinden çok daha ateşlidir. Kanı kaydığı zaman onun beni okşaması yakıcı oluyor. Ama başka bir isteğim var, suskun ve uzun bir okşama. Yumuşak duygular içerisinde tatlı bir uyuklama hissi.”³⁷⁰

Vera üçüncü rüyasında eşine karşı gerçek sevgi beslemediğini, onu yalnızca kurtuluşunu sağlayan ve bu yüzden sonsuz minnet duygusu beslediği biri olarak gördüğünü anlar. Evlilikleri daha çok iki dostun aynı evi paylaşması gibidir. Kirsanov ile olan evliliğinde ise gerçek sevginin etkisi altında mutlu bir yaşam sürer. Yazar bu sayede özgür iki kişinin birbirini sevmesi sonucunda mutlu bir evliliğe sahip olacağını ve bu sayede özgür karar vermenin önemini vurgular.

Mill, kadınların evlilik kurumu içindeki rolünü şu sözlerle tanımlar: “Toplum için kadınların evlenmesi ve bu sayede çocuk doğurması gerekir. Toplumun büyümesi buna bağlıdır ve kısacası bir kadın evlenmek zorundadır. Bu durum, kadına bir misyon olarak yüklenir.”³⁷¹ Çerņişevski, bu düşüncelerin tam tersi olarak bir kadının topluma fayda

³⁶⁹ V. A., Nedzvetskiy, **a.g.e.**, s. 47

³⁷⁰ “Но благородством внушается уважение, доверие, готовность действовать заодно, дружба; избавитель награждается признательностию, преданностию. Только. У него натура, быть может, более пылкая, чем у меня. Когда кипит кровь, ласки его жгучи. Но есть другая потребность, потребность тихой, долгой ласки, потребность сладко дремать в нежном чувстве.”, N. G. Çerņişevski, 1974, s.119

³⁷¹ J. S. Mill, 2016, s.41

sağlayabilmesi için yalnızca çocuk doğurması gerektiğini reddeder. Özgür kıldığı ve yaşamın her alanında çalışabilen kadın kahramanı Vera sayesinde bir kadının anne olmak dışında emeğinin sonucu olarak elde ettiği üretkenliği ile de toplum için faydalı olabileceğini kanıtlar.

İdealize ettiği kahramanlarıyla yeni bir evlilik düzeni yaratan Çernişevski, kendi özgürlüğüne sahip olmayan ve kendini geliştirmemiş bir kadına tek çıkış yolu olarak gösterilen, sevgiden yoksun evliliklerin trajik sonucunu yarattığı ütopyada kraliçenin sözleriyle şu şekilde dile getirir: “Ona dokunduğu ana kadar çok seviyordu kadını. Ama karısı olduğunda adamın uyruğuna geçiyordu kadın ve onu heyecanlandırmak zorundaydı. Adam kadını hapsedti, onu sevmeyi de bıraktı. Kadın terk edilmiş, hapsedilmiş ve küçümsenmiş biriydi artık. Adam, bir kez dokunduğu kadını bir daha sevmiyordu.”³⁷²

Çernişevski, neredeyse tüm insanlar tarafından kutsal görünen evlilik kurumuna da ütopyasında yer vererek aile kurmanın, iyi bir aile sahibi olmanın toplumsal anlamdaki önemine de değinmiştir diyebiliriz. Ancak yazar eserde okuyucuya sunduğu aile yaşamını alışlagelmiş kuralların dışında yaratarak topluma faydalı bireylerin önce iyi bir aile yaşamına sahip olması gerektiğini bir kez daha vurgulamıştır.

---

³⁷²“Он любил ее, пока не касался к ней. Когда она становилась его женою, она становилась его подданною; она должна была трепетать его; он запирали ее; он переставал любить ее. Жена была брошена, заперта, презрена. Ту женщину, которой касался мужчина, этот мужчина уж не любил тогда.”, N. G. Çernişevski, 1974, s.191

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

RUSYA'DAKİ ÜTOPYA İNŞASINDA ESERİN İZLERİ

19. yüzyılda yalnızca Rusya'nın değil neredeyse tüm dünyanın büyük bir değişim sürecine girdiğini söylemek mümkündür.³⁷³ Bu bağlamda Çernişevski de oldukça ses getiren eseri *Nasıl Yapmalı?* ile Rusya'da olmasını istediği değişimin inşasına başlamıştır denilebilir. Özellikle yarattığı ütopya ile sosyalist bir devlet inşa edilebileceğine dair inancı kuvvetlendirir ancak onun sosyalist devleti köy topluluğu etrafında kurulan tarıma dayalı bir devlet olmalıdır. Tarım etrafında kurulacak sosyal devlet ile Victoria döneminde İngiltere ve Avrupa toplumlarında görülen sanayileşmenin getirdiği olumsuzlukların olmayacağını varsayar.³⁷⁴ Halkı için yalnızca özgür bir yaşamı arzular ve bu bağlamda romanının ana fikri olarak bireyi yoksulluktan kurtarmanın yollarını okuyucuya sunar. Rusya'nın büyük bir dönüşümü ya da başka bir deyişle devrimi arzuladığını söyleyen yazar, gerçek devrimci bir örgüt kurmak yerine çarlık rejiminin devrilmesini ummak ya da bu süreçte aktif rol oynayanlara destek olmakla yetinir.³⁷⁵ Onun devrim adına yaptığı en büyük katkı "Sovremennik" isimli dergide kaleme aldığı makaleler ya da son olarak *Nasıl Yapmalı?* isimli eseri olarak değerlendirilebilir.

Sanatın okuyucunun fikirlerini değiştirmede ve bilincini dönüştürmedeki en etkili unsur olduğunu savunan Çernişevski'nin kaleme aldığı bu eser, özellikle devrimden korkan muhafazakâr ve hükümet yanlıları için büyük tehdit oluşturmaktadır. Nitekim yazarın *Nasıl Yapmalı?* isimli eserinden etkilenen radikal öğrenciler komünler kurmaya başlar ve bu komünlerde başta kadın erkek eşitliği olmak üzere katı bir eşitlik sistemi oluştururlar. Radikal ideallere tamamen uyumlu bir biçimde genişleyen bu komünler,

---

³⁷³ M. Belge, 2016, s.33-47

³⁷⁴ P. Bushkovitch, 2016, s.203

³⁷⁵ Z. Oykut, a.g.m., s.104

devrimci düşünceleri gittikçe yaymaktadır.³⁷⁶ *Nasıl Yapmalı?* isimli eserin yanı sıra “Sovremennik”te yazdıklarıyla da Çernişevski’nin sanatı, devrimci hareketin ilham kaynağı olarak görülür. Özellikle bahsi geçen dergide çalıştığı yıllarda, ilk olarak tüm kamusal faaliyetleri ve köylü devrimi tasarısını gerçek bir devrime dönüştürmeyi amaçlamıştır.³⁷⁷ Çernişevski şöyle der:” Efendiler! Cumhuriyet sözcüğünü kullanmanın tek başına iktidar olmaya yeteceğini mi düşünüyorsunuz? Asla! Kölelikten kurtulabilmek için bu yetmez! Herşeyden önce gerekli olan şey, eşitsizlikten söz eden yasaları ortadan kaldırmaktır. Bu yasalar yüzünden halkın 9/10’u köle olarak çalıştırılmaktadır. İnsanların yiyip içebilmeleri, evlenip çocuklarına bakabilmeleri ve erkeklerin umutsuzluk içinde ölü gibi yaşamamaları, kadınların ise vücutlarını satmamaları için gereklidir tüm bunlar.”³⁷⁸ Bu sözleri yalnızca yaşadığı dönemde değil, ölümünün ardından da pek çok kişi için bir çağrı niteliği taşır ve bu bağlamda eserden etkilenen en önemli isim kuşkusuz ki V. İ. Lenin olur.

Lenin, 1917 yılında kazanacağı zaferin öncesinde acı içinde geçen yılları hakkında şunu söyler “Marksizm... Acı çeken Rus halkı için tek devrimci teoriydi.”³⁷⁹ Çernişevski’nin *Nasıl Yapmalı?* isimli eserinde yarattığı ütopyanın Marksizm ile örtüşmesi göz önünde bulundurulursa Lenin’in bu esere hayranlık duyması şaşırtıcı değildir. Marks, söylemlerinde daima geleceği işaret eder, istikrar ve mutluluğa dair umut aşılır ve bu umut ışığında yenilikler sunması da onu ütopyacı düşünceye yakın tutar. Marks’a göre devrim dönümünün ardından devlet geçici bir süreliğine tüm üretim araçlarının tek sahibi olacak ancak zamanla kendisinden vazgeçebileceği ortaya çıkacağından artık sınıf bölünmesi de kalmayacaktır. Yeni tip insanlar ve kadınlar doğacak, insan haklarını en etkili biçimde savunacaktır. Marksa göre ütopyacı sosyalistler

---

³⁷⁶ P. Bushkovitch, a.g.e., s.207

³⁷⁷ A. Walicki, 2013, s.308

³⁷⁸ A. Demçenko, N. G. Çernişevski *Nauçnaya Biografiya (1828-1858)*, Moskova, Universitetskaya Kniga, 2015, s.4

³⁷⁹ https://www.bbc.com/turkce/resources/idd-sh/russian_revolution_turkish_adresinden_02.05.2019 tarihinde alınmıştır.

kendi zamanlarına göre devrimcidir çünkü ütopyacı sosyalistler geçerli ve yenilikçi öneriler getirmektedir. Toplumu örgütlenmenin yöntemlerini denetlemekte ve böylelikle koşulların etkin bir şekilde değiştirilebileceği düşüncesini kabul etmektedirler.³⁸⁰

Çernişevski de Marksın söylediği gibi eserinin etkisiyle toplumu örgütlemeyi başarır. Marks'ın özellikle bu düşünceleri göz önünde bulundurulduğunda Çernişevski'nin eseriyle paralellik gösterdiği görülmektedir ve eser, Marksçı düşüncüyü çıkış yolu olarak gören Lenin için de bir rehber niteliği taşımaktadır. Marks, ütopyanın yaşama geçirilmesini tarihsel gelişimin bir parçası olarak görmektedir.³⁸¹ Bu tarihsel süreç içinde Çernişevski'nin eseri de tüm Rusya'da duyulur ve eserin etkisiyle yayılan devrimci hareket hızla büyür. Devrimci düşüncüyü benimseyen insanlar el atından çarlık rejimine karşı savaşmaya ve onu devirmeye çağırان sayısız bildiri basar. Ayrıca yasa dışı olmasına rağmen el altından şehir ve kasabalarda pek çok eser dolaşır.³⁸²

Lenin'in eserden etkilenmesinin tek sebebini Marksçı düşünceleri yansıtması olarak değerlendirmemiz yanlış olacaktır. Aynı zamanda Çernişevski, devrime giden yolda Lenin'e eşlik edecek olan kahramanı Rahmetov ile de oldukça ses getirir. Rahmetov, devrimci bir darbe beklentisiyle yaşayan ve bu devrime hazır olmak için her şeyi göze alan bir kahraman olarak karşımıza çıkar.³⁸³ Çernişevski "Bir devrimci, bir vatansever, bambaşka bir yaratılışa sahiptir; güçlüdür, enerjiktir, kendi insanına ve vatanına yürekten bağlıdır." der ve Rahmetov da onun bu sözleriyle tamamen örtüşmektedir.³⁸⁴ Çernişevski 'ye göre halkın kurtuluşunun siyasal ve devrimci mücadele olmadan, pratikte sınınamadan gerçekleşmesi imkansızdır ve bu bağlamda toplumun pratiğe dökebilmesi için bir rehber niteliği taşıyan *Nasıl Yapmalı?* isimli eserini kaleme

---

³⁸⁰ K. M. Roemer, 2017, s.122-123

³⁸¹ V.İ. Lenin, **Sanat ve Edebiyat**, İstanbul: Payel Yayınevi, 1976, s.266

³⁸² E. M. Cioran, **Tarih ve Ütopya** (Çev: Haldun Bayrı), İstanbul: Metis Yayıncılık, 2017, s.31-40

³⁸³ **Rahmetov i Put v Svetloye Buduşii (Roman N. G. Çernişevskogo "Çto Delat?",** <http://www.litra.ru/composition/get/coid/> adresinden alınmıştır. Erişim Tarihi 27.04.2019

³⁸⁴ M. M. Grigoryani, a.g.m., s.38

alır. Tıpkı yazarın söylediği gibi, anlattığı ütopyaı, ideal dünyayı devrimci hareket ile pratikte sınyayan kişi ise dönemin lideri V.İ. Lenin olur.

“Sovremennik” isimli dergide çalıştığı zaman zarfında adından sıkça söz ettiren Çernişevski ve çağdaşları özellikle doğa bilimlerinin her türlü bilgiye ulaşma konusunda büyük önem arz ettiğini savunur. Onlara göre insana dair ne varsa biyolojiye dayanmaktadır. Her alanda faydacı bir görüş benimseyen Çernişevski, bu bağlamda da kahramanlarını eğitilmiş, meslek sahibi bireyler olarak yaratır ve toplumun eğitim konusunda beklediği bu devrime de ışık tutar.³⁸⁵ Nitekim baş kahramanları Lopuhov ve Kirsanov doğa bilimiyle uğraşmaktadır ve bu alandaki başarılarını eserinde kanıtlarlar. Kendisinden sonraki yıllarda da Rusya’nın özellikle doğa bilimi alanında çalışacak bilim insanlarına ihtiyacı olduğunu bilen yazar eserinde toplumun geleceğine bir kez daha ışık tutmuş olur.

Eserden sonraki dönem, Rusya’da bilimin geliştiği yıllar olarak adlandırılabilir. Özellikle üniversitelerin bilimsel eğitim merkezlerine kimya dersleri verilmeye başlanır ve teknik okulların hızla gelişmesiyle beraber fizik alanında da yapılan çalışmalarda artış gözlenir. Devrime kadar geçen sürede bilim laboratuvarları ve araştırma merkezleri bakanlıkların içinde yürütülür.³⁸⁶ Küçük araştırma merkezleri olarak görülebilecek bu kurumlar sonraki yıllarda, Lenin’in kurduğu yeni Bolşevik hükümeti tarafından geliştirilir. Rus bilimi adına bir devrim olarak sayılabilecek o yıllarda Lenin, doğa bilimlerini ülkesinde inşa edeceği ütopyanın merkezi olarak görür. Ona göre doğa bilimlerine katkı sağlamak, toplumun kalkınmasını da mümkün kılacaktır ve bilimsel çalışmaların yaygınlaşması, geleneklere bağlı eski düzeni kırmanın ve yeni düzeni oturtmanın en etkili yolu olacaktır. Bu bağlamda teorik bilgilerin uygulamaya dökülebileceği laboratuvarlar kurmanın şart olduğunu düşünür.³⁸⁷ Onun için doğa

---

³⁸⁵ G.V. Plehanov, N. G. Çernişevski, Kniga Pervaya, Moskova, Direkt-Media, 2014, s.250

³⁸⁶ P. Bushkovitch, 2016, s.338

³⁸⁷ P. Bushkovitch, a.g.e., s. 336

bilimleriyle uğraşmak Rusya'nın geri kalmışlığını yenecek en gerekli şeydir. Kısacası Lenin, Çernişevski'nin eserinde sunduğu doğa bilimleriyle uğraşan yeni insanlarını gerçek hayatta da yaratmak için büyük çaba sarf eder ve bu çalışmalar Sovyet kültürünün geçireceği kökten değişimin başlangıcı niteliğindedir.³⁸⁸

Kendinden sonraki dönemde de adından sıkça söz ettiren ve pek çok kişiye ilham kaynağı olan eserinde Çernişevski, yalnızca doğa bilimlerinin önemini vurgulamakla kalmaz, aynı zamanda Rusya'nın gelecek yıllarında var olmasını istediği eğitilmiş ve her alanda başarılı bir kadın yaratır. Tıpkı devrim ya da doğa bilimlerinin gelişmesi gibi konulara öncülük etmiş olduğunu söyleyebileceğimiz eser, kadınların eğitimi konusunda da geleceğe rehberlik etmiştir denilebilir.

1870'li yıllarda özellikle kız öğrenciler için oluşturulan dini temelli eğitim veren okullar gittikçe yaygınlaşır. Bu okullarda okumaya mahkûm edilen kızlar için ülkede bir çalışma başlatılır ve kızların okuyabileceği özel eğitim kurumları kurmayı başarırlar. Kazan, Harkov, Kiev, Moskova ve St. Petersburg'da gönüllü olarak profesörlerin ders verebileceği ve bağışlarla finanse edilen eğitim kurumları oluştururlar. Bunlardan en dikkat çeken ise St. Petersburg'un Gorokhovaya Caddesi'nde bulunan Aleksandr Lisesi binasında kurulan *St. Petersburg Yüksek Kadın Kursları (Sankt-Peterburg -Vışiye jenskiye kursı)* olur. Müdürlüğünü ilk olarak tarih profesörü K. N. Bestyujev- Ryumin'in yaptığı bu kurs zamanla *Bestyujev Kursları (Bestyujevskiye kursı)* olarak adlandırılır.³⁸⁹ İlk sekiz yılında yedi yüzden fazla kız öğrenciyi bünyesine kabul eden bu eğitim kursu 1889 yılında Profesör Bestyujev-Ryumin'in emekli olmasından sonra bile aynı isimle anılır.³⁹⁰

---

³⁸⁸ V. İ. Lenin, 1976, s. 283

³⁸⁹ <https://www.prlib.ru/history/619592> adresinden 02.06.2020 tarihinde alınmıştır.

³⁹⁰ B. E. Clements, 2012, s. 117

Dönemin kadınları yalnızca bu kurumlarla yetinmez, aynı zamanda erkek okullarında akşam saatlerinde girebilecekleri dersler ayarlamaya çalışırlar. Bu erkek okullarında kadınlara başlarda yalnızca sanat dersleri verilir ancak daha sonra fen ve matematik dersleri de alırlar. Bir süre süre sonra dönemin eğitim bakanı D. A. Tolstoy, kızların akşam okullarına gitmesini yasaklar. Akşam okullarının yasaklanmasıyla Bestujev isimli eğitim kurumuna olan ilgi daha da artar. Bu kurumun ilk yıllarında, öğrencilerin neredeyse yüzde yetmişini soylu kadınlar oluştururken 1880’li yıllarda tüccar ailelerin kızları da büyük katılım sağlar.³⁹¹

Ancak özellikle tüccar ailelerin kızları için, bu eğitim kurumunun masraflarını karşılamak oldukça zor hale gelir ve bu yüzden öğrenciler çok kötü şartlarda eğitimini sürdürmek zorunda kalır. Barınma ve yiyecek gibi en temel ihtiyaçlarını dahi karşılamakta zorlanırlar. Ancak pes etmeden eğitimlerini tamamlamaları, o dönemde Rusya’da yaşayan kızların eğitime ne kadar susamış olduklarının göstergesidir denilebilir.³⁹²

Bununla birlikte aynı dönemde kadınların doktor olmalarına karşı direniş de oldukça güçlüdür. Kadınlar tıp fakültelerine kabul edilmek için dilekçeler verir ancak kabul edilmeyince, yüzlerce kadın tıp eğitimi almak için Rusya’dan İsviçre’nin Zürih şehrine gider. Fakat Avrupa’ya okumaya giden bu kadınları takip altına alan hükümet, kadınların orada radikal ve siyasi fikirler benimsemeye başladıkları gerekçesiyle 1873 yılının mayıs ayında ülkeye dönmelerini ister. Kadınların hemen hepsi Zürih’ten ayrılır ancak yaklaşık üçte biri diğer Avrupa ülkelerindeki tıp fakültelerine kaydolar. Bu sayede Rusya’daki feministler kadınların tıp okuma konusunda ne kadar kararlı olduklarını hükümete kanıtlamış olur.³⁹³ Rusya’da da tıp eğitimi alabilme konusunda önlerine çıkan

---

³⁹¹ N. Puşkareva, **Women in Russian History, From to the Tenth to the Twentieth Century** (Çev: Eve Levin), Londra, M. E. Sharpe, 1997, s.211

³⁹² R. Stites, 1991, s.130

³⁹³ B. E. Clements, 2012, s.120

tüm engelleri yıkmaya çalışan kadınlar karşısında eğitim bakanı Tolstoy kadınların da tıp eğitimi alabileceği şekilde yeni bir eğitim programı hazırlattığından bahseder. Ancak bunun yalnızca vakit kazanmak için bir bahane olduğunun farkına varan feministler, kadınların eğitimini her zaman destekleyen savaş bakanı Dimitri Milyutin ile iletişime geçer ve bakan tıp fakültelerinde kadınlar için de müfredat oluşturulmasını mümkün kılar. 1882 yılına kadar iki yüzden fazla kadın doktor unvanı alır ve yaklaşık olarak on yıl kadar sürede İngiltere’de tıp bitiren kadın sayısının üstüne çıkarlar. İngiltere’de yalnızca yirmi altı kadın mezun olur.³⁹⁴

Eserin yazıldığı dönemden sonraki yıllarda özellikle devrim, bilim ve kadınların eğitimi gibi konularda Rusya’da meydana gelen bu gelişmeler göz önünde bulundurulduğunda Çerņışevski’nin Rusya’nın gelecek yıllarını öngörüp eserine yansıttığını söylememiz mümkündür. Bu gelişmelere bir rehber olarak da adlandırabileceğimiz eser ile yazar bir siyasetçi, bilim adamı ve sanatçı kimliğini ön plana çıkarmıştır. Kısacası Çerņışevski’nin bu eseri, Rusya’nın gelecek aydınlık yıllarını yakınlaştırmak, toplumu kalkındırmak, adaleti sağlamak için “nasıl yapmalı?” sorusuna cevap niteliği taşımaktadır.

---

³⁹⁴ P. Bushkovitch, 2016, s. 339-340

SONUÇ

“N. G. Çernişevski'nin *Nasıl Yapmalı?* İsimli Eserinde Ütopya ve Gerçeklik” başlıklı bu çalışmada, 19. yüzyıl Rus edebiyatının ikinci yarısında oldukça ses getiren söz konusu eser başta ütopya ve gerçeklik konuları olmak üzere ayrıntılarıyla ele alınmıştır.

Yazarın, kaleme aldığı eserde etkili olan ideolojik fikirleri ve bu düşüncelerin meydana gelmesinde baskın rol oynadığı düşünülen hususlar ilk olarak yazarın yaşamından yola çıkarak aktarılmıştır. Nikolay Gavriloviç Çernişevski, çocukluğunu geçirdiği Saratov'da zor şartlarda çalışan işçilerin yaşadığı zorluklara daha küçük yaşta şahit olur ve yine o dönemde halktan herhangi bir insanın ağır bir şekilde cezalandırıldığını, insanların baskı altında yaşadığını görür. Özellikle orduya alınacak olan çocukları için göz yaşı döken anneler yazarın hafızasında büyük bir yer edinir ve böylelikle kimseye boyun eğmeden özgür bir yaşam sürme arzusu daha o yaşlarda içinde oluşmaya başlar. Özellikle okumaya ve araştırmaya olan düşkünlüğü yazarın düşüncelerinin şekillenmesinde çok etkili olur. Okula başladığı ilk yıllardan itibaren sürekli olarak başta Avrupa olmak üzere tüm dünyada meydana gelen toplumsal olayları takip etmeye çalışır, böylelikle kendi ülkesi ile diğer ülkelerin yaşam şartlarını karşılaştırmaya başlar. Bu karşılaştırma, yazarın Rusya'nın toplumsal dönüşüme ihtiyacı olduğu düşüncesini daha da körükler. Küçük yaşlardan itibaren hissetmeye başladığı, toplumun değişmesi gerektiğine olan inancını *Nasıl Yapmalı?* isimli eserinde somutlaştıran yazar eserini tamamıyla yaşadığı dönemin toplumsal şartları ışığında kaleme almıştır.

Dile getirdiği düşünceler ve mevcut düzen karşıtı girişimleri sebebiyle özgürlüğünü kaybettiği bir dönemde eserini kaleme alan yazar, ağır sansür koşullarını aşabilmek ve yazdıklarını halkın her tabakasından insana ulaştırabilmek için çeşitli yöntemlere başvurur. Bunların en dikkat çekenini ise eserinde kimi zaman ezop dili kurallarına uygun anlatımlara yer vermesidir. Böylece üstü örtülü ve gizli anlatımlara

başvuran Çernişevski, mevcut rejime ve hükumete cesurca muhalefet edebilen bir eser yaratır.

Yazarın yaşadığı olaylarla ideolojik fikirlerinin etkileşim halinde olduğu düşünülerek çalışmamızın ilerleyen sayfalarında, eserin yazıldığı dönemde edebi, sosyal ve kültürel gelişmelerin gerçeklik olgusuna etkisi incelenmiştir. Çernişevski'nin ele aldığı konu ilk bakışta yalnızca Rusya'nın geleneksel aile yaşamı gibi görünse de anlatılmak istenen esas konu Rus toplumunu kalkındıracak yeni insanların Vera, Lopuhov, Kirsanov ve Rahmetov gibi kahramanlar ile timsalleştirilerek okuyucuya sunulması olarak değerlendirilmiştir. Çernişevski, *Nasıl Yapmalı?* isimli eserinde yarattığı yeni toplumsal düzene ayak uyduramayan ve yaşamda etkin bir rol oynayamayan soylu ailelere mensup bireylerin karşısına bir alternatif olarak yeni insan tipini koymuştur. Kendi yeteneklerinin hiçbir zaman farkına varamayan, farkına varsa dahi hayata geçiremeyen gereksiz insan tiplerinin aksine *Nasıl Yapmalı?* isimli eserin yeni insanları, geleneksel yaşamın zincirlerinden kurtulup özgür ve tamamıyla topluma faydalı bireyler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kaleme aldığı eserle gerek kendi döneminde gerekse de kendisinden sonraki yıllarda büyük ses getiren Çernişevski sahip olduğu bu ünü, toplumsal sorunları çözüme kavuşturacak yeni insanlarına borçludur. Toplumsal sorunlar karşısında daima çözümsüz kalıp sorumluluk almayan ve Rus edebiyatının önemli eserlerinde sıkça karşımıza çıkan gereksiz insan tipinin zıttı olarak, toplumsal kalkınmayı sağlayacak ve bu bağlamda karşılaşılan her türlü sorunu çözüme kavuşturacak olan yeni insanlar Çernişevski'nin eserinde emeğin ve ahlakın birer sembolü haline getirilmiştir. Dolayısıyla tüm bu değerlendirmeler sonunda gereksiz insan tipi eski düzeni temsil ederken, Çernişevski'nin yarattığı yeni insan tipi Rusya'nın gelecek parlak yılları için bir sembol haline getirilmiştir. Yani eserdeki yeni düzen edebiyatın muhalif ve eleştirel özelliğinin en büyük örneğidir. Çocukluğundan itibaren içinde bulunduğu toplumun eksiklerini gören

ve bunu değiştirebilmeyi amaç edinen ernişevski için *Nasıl Yapmalı?* toplumsal bir protesto ya da Rus halkını yeni düzene ikna etme aracı olmuştur.

Hayatı boyunca hiyerarşik düzene karşı çıkan ve dūřüncelerini tamamıyla toplumsal eşitlik çerçevesinde geliştiren erniřevski, toplumun hemen her tabakasından insanı büyük bir titizlikle eserinde resmeder. Kiřinin sosyal konumu ne olursa olsun dış etkenlere bağlı olarak kendisinin de değişebileceğini vurguladığı antropolojik ilkenin birey üzerinde etkisini ve önemini vurgulamak için her kahramanın yaşam öyküsüne tanık olmamızı sağlar. Bu sayede yazar, eğitimin ve toplumsal şartların kiři üzerindeki etkisini ortaya koyar. Hiyerarřik düzenin beraberinde getirdiği kurallar ve gelenekler antropolojik ilke bağlamında eski ve yeni insanlar üzerinde ayrıntılı bir şekilde incelenir. Eserde oluşturulan hiyerarşinin en alt tabakasında olduğunu söyleyebileceğimiz Storeřnikov ve arkadaşları ile Marya Alekseyevna, toplumsal kurallar içinde yozlaşmış ve bayağılaşmış kişileri temsil etmektedir. Bir hayat kadını olarak karşımıza çıkan ve yine toplumsal sınıfın alt tabakasından bir insan olarak görebileceğimiz Juli karakteri ise antropolojik ilkenin, üzerinde en belirgin şekilde değerlendirildiği kahramandır. Eski düzene ait bir insan olarak karşımıza çıkan Juli, diğerlerinden farklı olarak aklın gücüne inandığı için kendini bayağılaşmış sosyete yaşamından kurtarır. Çerniřevski bu sayede, eserde en alt tabakaya koyduğu ve eski düzen insanları olarak nitelendirdiği bu kahramanları için ahlaki açıdan asla umutsuz olmadığını göstermiş olur. Ona göre bu insanlar yalnızca aydınlanmayı beklemektedir ve uygun koşullar sağlandığı müddetçe aklın gücüne inanan her insan için değişim mümkündür.

Emeğin ve çok çalışmanın önemini sıkça vurgulayan ernişevski, eserinde yer verdiği hiyerarşik düzen içinde emekçi insanları da okuyucuya sunar. Bu kişilerin yaşam öykülerine ve kişilik özelliklerine doğrudan yer vermese dahi tüm emekçi insanların iyi niyetli, mücadeleci ve işbirlikçi kişiler olduğu okuyucuya hissettirilir. Bu sayede, hayat içinde daima aktif olan ve çalışma hakkına sahip özgür bireylerin mutlu bir yaşam elde

edeceğine dikkat çekilmiştir. Kısacası yazar, bizlere sunduğu bu iki sınıf ile gelecekteki yeni Rus toplumunun, eski insanların dönüşmesine ve emekçi insanlara ihtiyacı olduğunu anlatmıştır.

Çernişevski özellikle eski insanlarını okuyucuya anlatırken gerçek yaşamdaki gözlemlerinden yola çıkmış ve bu sayede insan toplum ilişkisini irdelemiştir. Eserindeki toplumsal sınıflandırmanın en üst tabakasına yerleştirdiği yeni insanlarını anlatırken ise sıkça araya girmiş ve kendi fikrini de beyan etmiştir. Bu sayede özellikle yeni insanlarını okuyucunun kafasında kendi istediği şekilde idealize ettiğini söylememiz de mümkündür. Yani yazar, parlak bir geleceğe kavuşma yolundaki en etkili silahı olan yeni insanlarını okuyucuya eksiksiz şekilde tanıtmakta kararlıdır. Kısacası toplumdaki aksaklıklara sebep olan karakteristik özelliklerle donatılmış eski düzen insanları Rus toplumunun gerçekliğinden doğmuştur. Fakat aynı durum yeni düzen insanları için geçerli değildir. Çernişevski, toplumda henüz sık karşılaşılamayan yeni insanlarını (Vera, Lopuhov, Kirsanov ve Rahmetov) yaratırken, mevcut düzenin insanlarındaki özü derinlemesine görebilmiş ve tıpkı antropolojik ilke kavramıyla bizlere sunduğu gibi, uygun şartlar sağlandığı takdirde kişi doğasındaki özün ideal topluma ulaşmadaki yerine dikkat çekmiştir.

Bunların yanı sıra eserde, akılcılık ve farkındalık gibi özelliklerin hâkim olduğu yeni insanlar için *iyi* ya da *kötü* herhangi bir devlet bürokrasisi ve dinden bahsedilmez. Bu durum yazarın yeni bir ahlak düzeni kurmak istemesine bağlanabilir. Eserdeki yeni insanlar, tıpkı rasyonel egoizm teorisinin gerektirdiği gibi varlığını kanıtlayamadıkları ve somut olarak ulaşamadıkları Tanrı için herhangi bir fedakarlıkta bulunmazlar. Bu düşünce ışığında eserde nihilizmin ağırlık kazandığını söylemek mümkündür. Nitekim yazarın yeni insanlarını Turgenyev'in *Babalar ve Oğullar* isimli eserindeki nihilist kahraman Bazarov'dan esinlenerek yaratmış olması da bunun bir diğer kanıtıdır.

Buradan yola çıkarak her iki yazarın da Rusya'nın kurtuluşu için akılcı ve kendini geliştirmiş yeni nesle ihtiyaç duyduğunu görmekteyiz. Ancak Turgenyev, nihilist kahramanı Bazarov'u kadere teslim eder ve eserinin sonunda onu toplumun gerçekliğiyle yüzleştirir. Bunun bir sonucu olarak ise Turgenyev'in Rus edebiyatında gereksiz insan tipine bir eleştiride bulunup, onu ortadan kaldırmaya çalıştığını ve Bazarov isimli kahramanıla yeni düzen savunucusu Çernişevski'ye öncülük ettiğini söylememiz mümkündür. Ancak Turgenyev Çernişevski'den farklı olarak kahramanını net bir şekilde devrime adanmış biri olarak resmetmez. Çernişevski ile tam da bu noktada birbirlerinden ayrılırlar. Çernişevski, nihilizm temelinde oluşturduğu kahramanlarını sonuna kadar toplumu idealize etmek için kullanır ve onlara sonsuz inancı vardır. Bu durumun tersi olarak ise Turgenyev yarattığı nihilist kahramanın toplum üzerindeki etkisinden korkmaktadır ve siyasi olarak bu kahramanı sakıncalı görmektedir. Özellikle Çernişevski'nin Rahmetov isimli yeni insanının gerçek devrimcilere ilham olması bunu destekler niteliktedir. *Nasıl Yapmalı?* isimli eserde "özel" insan olarak tanıtılan Rahmetov, gerçek yaşamda genç devrimcileri tamamen yer altı faaliyetlerine yöneltir. Sergey Neçayev, Dmitri Karakozov ve İşutin gibi genç devrimcilerin Rahmetov'dan ve onun yaşam biçiminden ilham aldıklarını söylemeleri bunun en büyük kanıtıdır. Bu bağlamda Çernişevski'nin idealize ettiği nihilist kahramanı Rahmetov, bir bakıma Bazarov'un olumsuz bir öncüsü haline gelmiştir.

Eserde insan doğasının tüm temel ihtiyaçlarını çalışma gücü ve kişilerin birlikte hareket etmeleri ile sağlayan yazarın, sıkça bahsettiği rasyonel egoizm kavramı ise toplumsal mutluluğa giden bir yol olarak düşünülebilir. Herhangi bir din veya devletle bir bağ kurmayan dolayısıyla hiçbir kuruma ya da olguya karşı zorunluluk hissetmeyen yeni insanları ile Çernişevski, barışçıl bir sosyal ortam yaratmış, rasyonel egoizm ile temellendirdiği bu dünyayı ütopya olarak eserinde bizlere sunmuştur.

Vera Pavlovna'nın dördüncü rüyası aracılığıyla okuyucuya sunulan ütopyanın, Rus ve Batı edebiyatının ütopya konulu eserler ile karşılaştırıldığında bazı farklılıklar göze çarpmaktadır. Özellikle Batı edebiyatının ütopya konulu eserlerinde sıkça kullanılan, olmayan bir yere giden ve olmayan insanlarla konuşan bir gezgin Çernişevski'nin ütopyasında yoktur. Yazar kendi yaşamında ziyaret ettiği yerleri, tanıdığı insanları ütopyasına konu etmiştir. Klasik ütopyalarda sıkça karşımıza çıkan eğitime karşı sarsılmaz inanç Çernişevski'nin ütopyasında vazgeçilmez bir öge değildir, onun ütopyasında kendini toplumsal alanda geliştiren ve özgür bir yaşam için durmadan üreten insanlar yer almaktadır. Yine ütopyalarda karşımıza sıkça çıkan kolektif mülkiyet kavramı *Nasıl Yapmalı?* isimli eserin ütopyasında hissedilmez. Tüm sermaye paylara bölünmüştür ve insanlar ortaklaşa üretip ortaklaşa tüketirler. Üretimin herhangi bir kar getirdiğinden bahsedilmez, bahsi geçen görkemli saray ve çevresinde üretilen her şey ihtiyaç duyulduğu kadardır.

Tüm bu özelliklerin yanı sıra Çernişevski'nin yarattığı ütopya, gerçek yaşamda da uygulanabilir olmasıyla dikkat çekmektedir. Nitekim yazar Vera'nın dikiş atölyesi aracılığıyla ütopyasının uygulanabilirliğini göstermiş ve mevcut düzenin gerçekliği dışında farklı bir dünyanın da kurulabileceğini kanıtlamıştır. Yazarın bu şekilde gerçek hayata geçirilebilir bir ütopya kurmasında, ünlü ütopyik sosyalist ve filozof Charles Fourier'ın öncü olduğunu söylememiz mümkündür. Fourier, toplumsal ilerlemenin sağlanabilmesi için yaratılan ütopyaların hemen hayata geçirilmesi gerektiğini savunur, hatta savunmakla kalmaz ve deneysel olarak ütopyalarını gerçekleştirir. Pek çok ülkede Fourierist toplumlar kurulur. Sonuç olarak yarattığı ütopyaların gerçekleştirilmesine dair büyük bir inanç ve azme sahip olan Fourier'ın takipçisi olan Çernişevski de aynı şekilde gerçeklikten hiç de uzak olmayan ütopyasıyla oldukça ses getirir.

Ütopya konulu eserler kaleme alan yazarların, içinde buldukları toplumsal şartların kişileri iyileştireceğine dair inancını tamamen yitirmiş oldukları ve mevcut

düzenin onarılmaz olduğunu düşündükleri söylenebilir. Bozulmuş düzen için radikal bir alternatif niteliği taşıyan ütopyalar toplumun değiştirilebileceğine dair güçlü bir inanç aşılabilir. Çernişevski de bu bağlamda, yine diğer ütopyalardan farklı olarak okurlarına uzak yüzyılları işaret etmez. Aksine yazar, kurduğu ütopyanın çok yakın bir gelecekte hayat bulacağından bahseder. Ona göre gerçek yaşamın toplumunda var olmaya başlayan yeni insanlar, toplumsal dönüşümü arzulayıp akla ve mantığa dayalı işler yaptığı sürece çok geçmeden ütopyasına kavuşacaktır. Ancak dönemin en önemli yazarlarından F. M. Dostoyevski, Çernişevski'nin bu düşüncesine tamamıyla karşı çıkar. *Yeraltından Notlar* isimli eserinde de belirttiği gibi ona göre insan doğası hesaplanamaz ve herhangi bir güç tarafından idealize edilemez. Dolayısıyla bu hesaplanamayan insan doğası, Çernişevski'nin özellikle rasyonel egoizm kavramı etrafında kurduğu ütopyasını imkânsız kılar.

Tüm bunlar ışığında yazarın, toplumsal dönüşümü arzulaması ile eşdeğer görebileceğimiz, eserin yazımından yıllar sonra dönemin lideri V. İ. Lenin tarafından gerçekleştirilen devrimin, bu ütopyanın hayat bulabilmesi için gerçek yaşamda atılan en büyük adım olduğunu söyleyebiliriz. Ancak yarattığı ütopyanın gerçek yaşamda devrimle buluşması, bazı insanlar için bir distopya halini alır. Devrimin simgesi haline gelen eşitlik ve özgürlük gibi kavramların içinin boşaltılması, özellikle toplumun alt tabakasındaki insanlar için büyük bir hayal kırıklığına sebep olur. Diğer yandan ütopyik umutlar ışığında başlayan devrim yüzünden yaşanan acılar bu ütopyanın, insanların çoğunluğu için asla tam anlamıyla gerçekleşmeyeceğinin göstergesidir. Bunun yanı sıra ülkede devrim hareketlerini hayata geçirecek bu denli etkili bir eser yaratan Çernişevski, kendisinden sonra Rus edebiyatında anti-nihilist romanların yazılmasına vesile olur çünkü kendisinin yarattığı nihilist kahramanların (özellikle Rahmetov) yaşayış biçimleri dönemin genç devrimcileri tarafından saptırılır ve bu durum Rus toplumunda olumsuz etkilere yol açar.

Yazarın yarattığı ütopya çerçevesinde işlediği kadın özgürlüğü, eğitim ve evlilik gibi motifler de büyük önem arz etmektedir. Bahsi geçen motiflerin Vera Pavlovna'nın gördüğü ilk üç rüya aracılığıyla okura sunulması, Çernişevski'nin gerçek ütopya kavuşmanın kadının toplumdaki yerinin değişmesiyle mümkün olacağına dair düşüncesini destekler. Nitekim yazarın ütopyasını feminist bir bakış açısıyla da değerlendirebilmemizi sağlayan bu motifler, günümüzde dahi çözülememiş toplumsal sorunlara ışık tutmakta ve böylelikle günümüzün ütopyasını bizlere sunmaktadır.

Ortaçağ'dan günümüze kadınlar, kendi ideolojik görüşlerini açık bir şekilde dile getirmenin ve toplumsal şartların kendilerine sunduğu kısıtlı yaşama bir son vermenin yollarını aramışlardır. Bu bağlamda özellikle kadın yazarlar feminist eserler vermeye gayret etmiş ancak eserlerinde paylaştıkları düşünceler başta erkek yazarlar olmak üzere toplumun çoğunluğu tarafından faydalı görülmemiştir. Düşüncelerini özgürce dile getiremeyen kadınların yanı sıra, geleneksel olmayan fikirlere sahip erkek yazarların dahi eleştirildiği bir dönemde Çernişevski, kadınların toplumdaki yerini irdelleyecek bir ütopya sunmasıyla dönemin diğer yazarlarından ayrılmıştır. Yazar, eserinde feminist düşünceye yakın bir ütopya yaratmakla kalmamış, aynı zamanda feminist düşünceye sahip Batı edebiyatı yazarlarının isimlerine de eserde sıkça göndermede bulunmuştur. Nitekim başta Vera olmak üzere eserdeki kadın kahramanların George Sand okuması ve Charles Dickens'ın eserleri üzerine eleştirilerde bulunması bu düşünceyi destekler niteliktedir.

Çernişevski'nin yarattığı ütopya da gerek toplumsal düzenin faydası için sunduğu yenilikler gerekse de kadının toplumdaki yerini değiştirebilecek örnekler vermesiyle sosyalist ve feminist ütopya'yı birleştirdiğini ve bu bağlamda yeni bir düşünce sistemi ortaya attığını söylememiz mümkündür. Yazar aynı anda büyük ve mükemmel şehirler inşa etmek yerine tıpkı kahramanı Vera'nın atölyesinde olduğu gibi küçük komünler halinde ütopyasını yaratmıştır. Böylelikle kendi içinde iyileşip doğru düzene kavuşan her

topluluğun diğere etki edeceğini ve bu sayede sağlıklı bir toplum inşa edilebileceğini vurgulamıştır.

N. G. Çernişevski, gençlik yıllarında yalnızca mevcut düzenin değişmesini isteyen radikal bir öğrenciyken, olgunluk çağında toplumsal düzenin değişmesini sağlayacak devrimin nasıl gerçekleşmesi gerektiğini ve odak noktasının ne olduğunu sistematik şekilde ortaya koyan bir fikir adamına dönüşür. Kendisinde meydana gelen bu dönüşüm, *Nasıl Yapmalı?* isimli eserinde nihai halini bulur ve okuyucuyla buluşur. Eserinde yalnızca Rus insanının gerçekliğine ışık tutmakla kalmayıp, yaşanan toplumsal sorunlara çözüm niteliği taşıyan bir ütopya yaratan yazar günümüzde dahi kendi ütopyasını arayan insanlara rehberlik etmektedir.

Nasıl Yapmalı? adlı bu eserin yazıldığı dönemde dahi edebi özelliklerinden ziyade gerçek yaşamdaki toplumsal sorunlara çözüm arayışları sunmasıyla öne çıktığı ve bu yönüyle dönemin diğer edebi eserlerinden farklı bir çizgide seyrettiği anlaşılmaktadır. Çernişevski'nin, eserinde kullandığı gizli anlatım yoluyla dönemin sansür uygulamasını aşmaya çalışması da eserin güçlü bir muhalif yönünün olduğu görüşünü destekler niteliktedir. Aynı zamanda yazar, Rus edebiyatında yeni bir insan tipi ve yeni bir ütopya anlayışı yaratmıştır ancak özellikle yarattığı yeni insan tipinin sürdürülememesi, yarattığı kahramanların gerçek topluma bir açıdan olumsuz yansıması olarak değerlendirilebilir. Bunun yanında eserin belki de en büyük etkisi olarak görülen büyük Rus devrimi Çernişevski'nin vaat ettiği büyük ütopyik umutları yerle bir etmiştir. Diğer yandan toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dair bir başkaldırı olarak nitelendirebileceğimiz eserin okuyucuları, kendi yaşamlarında da gerçek özgürlüğü arzulamış ancak eserin gerçekleşemeyen ütopyası onlara özgürleşmeden mutlu olma yolunu göstermiştir.

Toplumsal olayların gelişimi ile şekillenen, aynı zamanda sosyal ve siyasi olguları da etkileme gücüne sahip edebi eserlerin okuyucular üzerinde yansıtıcı ve şekillendirici özelliklere sahip olduğunu söylememiz mümkündür. Kısacası N. G. Çernişevski de kaleme aldığı *Nasıl Yapmalı? (Çto Delat?)* isimli eserindeki gerçeklik olgusuyla mevcut düzene ait toplumsal koşulları yansıtmış ve bu gerçekliğin karşısına ise toplumu şekillendirmeyi hedefleyerek bir ütopya çıkarmıştır. Bu sayede, yazarın gerçeklik ile iç içe geçmiş ütopyası gerek toplumun gerçek yaşamında gerekse de Rus edebiyatında adından sıkça söz ettirmiştir.

KAYNAKÇA

1. Alekseyeviç, A. M., (1982) **Arest N. G. Çernişevskogo**, Moskova, Hudojestvennaya Literatura.
2. Belge, M., (2016), **Step ve Bozkır, Rusça ve Türkçe Edebiyatta Doğu- Batı Sorunu ve Kültür**, İstanbul, İletişim Yayınları.
3. Bogoslovski, N.V., (1957), **Jizn Zameçatelnih Lyudey, Çernişevski**, Moskova, Molodaya Gvardiya.
4. Bushkovitch, P., (2016), **Rusya'nın Kısa Tarihi** (Çev: Mehmet Doğan), İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
5. Cioran, E. M., (2017), **Tarih ve Ütopya**, (Çev: Haldun Bayrı), İstanbul, Metis Yayınları.
6. Claeys, G. (2011), **Ütopya Edebiyatı**, (Çev.: Zeynep Demirsü), İstanbul, İş Bankası Kültür Yayınları.
7. Clements, B.E., (2012), **A History of Women in Russian From Earliest Times to the Present**, USA, İndiana Universty Press.
8. Çernets, L.V., (1996), **Bibliografiçeskaya Spravka "N.G. Çernişevski"**, **Ruskiye Pisateli**, Bibliografiçeskiy Slovar, Ed: P.A. Nikolayeva, Moskova, Prosveşeniye.
9. Çernişevski, N. G., (1953) **Polnoye Sobraniye Soçineniy v Pyatnadtsati Tomah**, Cilt XVI, Moskova, GİHL.
10. Çernişevski, N.G., (1962), **Çto Delat? İz Rasskazov o Novih Lyudyah**, Moskova, Pravda.
11. Çernişevski, N.G., (1974), **Sobraniye soçineniy v Pyati Tomah**, Cilt 3, Moskova, Pravda.
12. Çernişevski, N.G (1986), **Soçineniya v Dvuh Tomah**, Cilt 1, Moskova, Mısl,

13. Çernişevski, N.G (2006), **Adressiz Mektuplar** (Çev: Arif Berberoğlu), İstanbul, Evrensel Basım Yayın.
14. Çernişevski, N. G., (2019), **Felsefede Antropolojik ilke ve Komünal Mülkiyete Karşı Felsefi Önyarguların Eleştirisi** (Çev.: Arif Berberoğlu), Kor Yayınları, İstanbul.
15. Çıvgın, H., (2011), **Charles Fourier: Kuramı ve Ekolojik Kriz Ortamında Bir Ekofilozof Olarak Okunabilme İmkanları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
16. Çiçekler, A.N., (2006), “**Sanayi Devrimi Döneminde Çalışma Koşulları: Charles Dickens Romanlarından Yansımalar**”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
17. Demçenko, A., (2015), **N. G. Çernişevski Nauçnaya Biyografiya (1828-1858)**, Moskova, Universitetskaya Kniga.
18. Dickens, C., (2009), **Zor Zamanlar** (Çev: Füsün Elioğlu), İstanbul, Oda Yayınları.
19. Dostoyevski, F. M., (2014) **Yeraltından Notlar** (Çev: Mehmet Özgül), İstanbul, İletişim Yayınları.
20. Dostoyevski, F. M. (2017), **Timsah** (Çev.: İpek Söylemez), İstanbul: Karbon Kitaplar.
21. Drozd, A.M., (1963), **N. G. Çernyshevskii’s What IS to be Done?**, Evanston, Northwestern University Press Filologiya, 3(15),130-138 .
22. Grigoryani, M. M., Çernişevski’nin Felsefesi ve Devrimci Mücadelesi (Çev: Hazal Saral), **Bilim ve Ütopya Dergisi**, 22(262).
23. Gültek V., (2004), **Bilim ve Sanat Rusça-Türkçe Sözlük**, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları.
24. Gürsoy, Y., (2016), Thomas More’un Ütopya ve Nikolay Çernişevski’nin Nasıl Yapmalı? Eserlerinde İdeal Devlet ve Toplum, **VI. Uluslararası Karşılaştırmalı**

- Edebiyat Bilimi Kongresi Bildiri Kitabı**, (ss.957-964), İstanbul, Akademik Yayıncılık.
25. İovçuk, M., (1980), **N. G. Çernişevski i Sovremennost**, Moskova, Nauka.
26. Johns, A., (2017), **Feminizm ve Ütopyacılık, Ütopya Edebiyatı** (Çev Zeynep Demrsü), İstanbul, İş Bankası Kültür Yayınları.
27. Karaca B., (1994), **Rus Edebiyatında Nikolay Gavriloviç Çernisevski'nin 'Şto delat?' (Ne Yapmalı?), Yevgeni İvanoviç Zamyatin'in 'Mıy'(Biz) ve Türk Edebiyatından Peyami Safa'nın 'Yalnızız' Adlı Eserinde Ütopya**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
28. Karaca, B., (2010), **Farklı Ütopya Yorumları ve Rus Yazarlar, Rus Edebiyatının Açılımları**, İstanbul, Kavis Yayınları.
29. Katz, M.R. & William, (1989), G.W., **What Is to Be Done? Nikolai Chernyshevsky**, New York, Cornell Universty Press.
30. Kumar, K., (2005), **Ütopyacılık** (Çev: Ali Somel), Ankara, İmge Kitabevi.
31. Kurat, A.N., (2014), **Rusya Tarihi, Başlangıçtan 1917'ye kadar**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
32. Lavrov, P.H., (1889), **Nikolay Gavriloviç Çernişevski i Hod Razvitiya Russkoy Mıslı**, Moksova, Mısl.
33. Lavroviç, L. P., (1965), **Filosofiya i Sotsiologiya, İzbranniye Proizvedeniya v Dvuh Tomah**, Cilt 2, Moskova, Mısl.
34. Lebedev-Polyanski, P.İ., (1956), **İstoriya Russkaya Literatura, Çernişevski**, Petersburg, İstitut Russkoy Literaturı.
35. Lenin, V. İ., (1976), **Sanat ve Edebiyat** (Çev: Bülent Arıbaş), İstanbul, Payel Yayınevi.
36. Lenin, V. İ., (2016), **Ne Yapmalı?** (Çev: Muzaffer Erdost) Ankara, Sol Yayınları.

37. Lomunov, K. N., (1990), **Çto Delat? N.G. Çernişevskogo, İstorika-Funksuonalnoye İssledovaniye**, Moskova, Nauka.
38. Lukacs, G., (1975), **Çağdaş Gerçekçiliğin Anlamı** (Çev: Cevat Çapan), İstanbul: Payel Yayıncılık.
39. Mandel, B.R.,(2014), **Sovremenniy Russkiy Yazık: İstoriya, Teoriya, Praktika i Kultura Reçi, Kniga 1**, Direkt-Media, Moskova.
40. Makeyev, H., (1950), **N. G. Çernişevski-Redaktor Voyennogo Sbornika**, Moskova, Voyennogo Ministertsva Soyuz SSR.
41. Melton, J. V. H., (2008), **Aydınlanma Avrupasında Kamunun Yükselişi** (Çev: Ferit Burak Aydar), İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
42. Metçenko, G., (1979), **Veçnoye Solntse, Russkaya Sotsianalnaya Utopiya n Nauçnaya Fantastika**, Moskova: Molodaya Gvardiya.
43. Mihaylovski, N., (1989), **Stati o Russkoy Literature**, Leningrad: Hudojestvennaya Literatura.
44. Mill, J. S. (2016), **Kadınların Özgürleşmesi** (Çev: Damla B. Aksel), İstanbul, Pinhan Yayıncılık.
45. More, T., (2014), **Ütopya** (Çev: Çiğdem Dürüşken), İstanbul, Alfa Yayınları.
46. Naumova, N., (1974), **Nikolay Gavriloviç Çernişevski, Biografiya Pisateli**, Moskova, Prosveşeniye.
47. Naumova, N., (1978), **Roman N. G. Çernişevskogo “Çto Delat?”**, St. Petersburg, Hudojestvennaya Literatura.
48. Nedzvetskiy, V.A., (2003), **Roman Çernişevskogo “Çto Delat?” i Ego Opponentı**, Moskova, Moskovskogo Universiteta.
49. Nikiforov, Y.A., (2010), **“Noviye Lyudi” Çernişevskogo kak agentı Modernizatsii Russkogo Obşestva**, Saratov, Saratovski Gasudarstvenniy Universitet.

50. Nikolayeva, P.A., (1996), **Russkiye Pisateli XIX. Vek. Bibliografiçeskiy Slovar**, Cilt.2, Moskova, Uçebnoe Literatura.
51. Noonan, N.C. & C. Nechemias, (2001), **Encyclopedia of Russian Women's Movement**, Londra, Greenwood Press.
52. Offord, D., (1986), **The Russian Revolutionary Movement in the 1880s**, New York, Cambridge University Press.
53. Offord, D., (1992), **The Golden Age of Russian Literature and Thought**, New York, St. Martin's Press.
54. Oykut, Z., (1973a), Çernişevski ve Çağ Çizgisi, **Yansima Aylık Sanat ve Kültür Dergisi**, 4(20),98-104.
55. Oykut, Z. (1973b), Çernişevski ve Çağın İdeoloji Kavgası, **Yansima Aylık Sanat ve Kültür Dergisi**, 4(21), 137-147.
56. Ozoreva, A. A., (1961), **N. G. Çernişevski**, Moskova, Prosveşeniya.
57. Öğütle, V. S., (2005), **Felsefe Ansiklopedisi, Çernişevski**, Cilt 3, Ankara, Babil Yayıncılık, Ed: Ahmet Cevizci.
58. Paperno, İ. & J.D. Grossman, (1994), **The Aesthetic Utopia of Russian Modernism**, California, Standford University Press.
59. Peery, A., (1950) **On Aesopion Language and Borrowings from Russian**, American Speech, 25(3), Ocak.
60. Pinayev, M.T., (1988), **Roman N.G. Çernişevskogo "Çto Delat?" Kommentariy**, Moskova, Prosveşeniye.
61. Plehanov, G.V., (1925), Çernişevski v Sbiri, **Soçineniya Cilt VI**, Moskova: Gosudarstvennoye İzdatelstvo
62. Plehanov, G. V., (1958), **İzbranniye Filosofskiye Proizvedeniya v Pyati Tomah**, Cilt IV., Moskova: Gospolitizdat.

63. Plehanov, G.V., (2014), **N. G. Çernişevski, Kniga Pervaya**, Moskova, Direkt-Media.
64. Prutskov, N.İ., (1979), **Russkaya Literatura XIX Veka i Revolyutsionnaya Rossiya**, Moskova, Prosveşeniye.
65. Puşkareva, N., (1997), **Women in Russian History, From to the Tenth to the Twentieth Century** (Çev: Eve Levin), Londra, M.E. Sharpe.
66. Roemer, K.M., (2017), **Dönüştürülmüş Cennet: On Dokuzuncu Yüzyıl Ütopyaları ve Çeşitleri, Ütopya Edebiyatı** (Çev: Zeynep Demirsü), İstanbul, İş Bankası Kültür Yayınları.
67. Rozental, M., (1948), **Filosofskiye Vzglyadi N.G. Çernişevskogo**, Moskova, Gosudartsvvennoye İzdatelstvo Politiçeskoy Literaturı.
68. Rudenko, Y. K., (1979), **Roman Çernişevskogo N.G. “Çto delat?” Estetiçeskoye, Svoeobraziye i Hudojestvenniy metod**, Leningrad, İzdatelstvo Leningradskogo Universiteta.
69. Smolistskiy, V.G., (1977), **İz Ravelina. O sudbe romana N.G. Çernişevskogo “Çto Delat?”**, Moskova, Kniga.
70. Stites, R., (1990), **The Women’s Liberation Movement in Russia, Feminism, Nihilism and Bolshevism 1860-1930**, New Jersey, Princeton University Press.
71. Süer, Ö. A., (2006), **XIX. Yüzyıl Rus Edebiyatı Üzerine Yazılar**, İstanbul, Evrensel Basım Yayın.
72. Şchedrin.S., (1994), **Büyüklerle Masallar** (Çev: Mazlum Beyhan), Ankara, Öteki Yayınevi.
73. Şestakov, V.P., (1995), **Eshatologiya i Utopiya russkoy Filosofii i Kulturu**, Moskova, Vldos.
74. Şteyn, A., (1962), **Kritiçeskiy Realizm i Russkaya Drama XIX Veka**, Moskova, Gosudarstvennoye İzdatelstvo Hudojestvennoy Literaturı.

75. Tamarçenko, G.R., (1954), **Romanı N. G. Çernişevskogo**, Saratov, Saratovskoye Knijnoye İzdatelstvo.
76. Turgenyev, İ. S., (2006), **Babalar ve Oğullar** (Çev.: Leyla Soykut), İletişim Yayınları, İstanbul.
77. Turta, E., (2014), **Socialist Paradise or a Tower of Surveillance? Metamorphoses of the Crystal Palace in Chernyshevsky and Dostoevsky**, Chapel Hill.
78. Vaysman, E.İ., (2011), **Problemı Osveşeniya Romana N.G. Çernişevskogo “Çto Delat?” v Nauçnoy i Kritičeskoj Literature (1863-2010)**, Rossiyskaya i Zaburejnaya.
79. Vieira, F., (2017), **Ütopya Kavramı, Ütopya Edebiyatı** (Çev: Zeynep Demirsü), İstanbul, İş Bankası Kültür Yayınları.
80. Vodovozov, N.V., (1953), **Roman N.G. Çernişevskogo “Çto Delat?”**, Moskova, İzdatelstvo Znaniye, Seriya: II, No:49.
81. Walicki, A., (2013), **Rus Düşünce Tarihi, Aydınlanmadan Marksizme** (Çev: Alaeddin Şenel), İstanbul, İletişim Yayınları.
82. Yegorov, B. F., (1996), **Oçerki po Russkoy Kulture XIX Veka, Cilt V**, Moskova, Yazıki Russkoy Kulturi.
83. Yegorov, B. F., (2004) **Rossiyskiye Utopii**, St. Petersburg: İskusstvo- SPB.
84. Yıldırım, Y. T., (2015), **Ütopyanın Kadınları Kadınların Ütopyası**, İstanbul, Sel Yayınları.

İnternet Kaynakları:

1. Berlin, İ., **Fathers and Children: Turgenyev and the Liberal Predicament**, <https://www.nybooks.com/articles/1973/10/18/fathers-and-children-turgenev-and-the-liberal-pred/> Erişim Tarihi:17.04.2020
2. Çernişevski, N. G., **Kritičeskiy Vzglyad na Sovremenniy Estetščeskiy Ponyatiya** <http://www.ngchernyshevsky.ru/texts/books/15-2/Critical-View/4314-text/> adresinden alınmıştır. Erişim Tarihi: 28.03.2019
3. Çernişevski, N. G., **Kritičeskiy Vzglyad na Sovremenniy Estetščeskiy Ponyatiya**, <http://www.ngchernyshevsky.ru/texts/books/15-2/Critical-View/4314-text/>,Erişim Tarihi: 28.03.2019
4. Esenyel, Z. Z., **A Crystal World and Underground: A Philosophical Reading of Dostoevsky and Chernyshevsky**, <https://www.academia.edu/> , Erişim Tarihi: 20.09.2018
5. **George Sand Studies**, https://gsa.hofstradrc.org/uploads/journal/Vol31_OCR.pdf, Erişim Tarihi: 24.03.2019
6. Goremkina, M. B., **Puteşestviye v Zemlyu Ofirskuyu G- Na s... Şvedskogo Dvoryanina M. M. Şerbatova i Yevropeyskiye Pisma V. K. Kyuhelbekera V Kontekste Russkoy Prosvetitel'skoy Utopii**, <https://docplayer.ru/>, Erişim Tarihi: 02.05.2019
7. Georgiyevna, M. N., **Russkaya Utopiya**, <https://cyberleninka.ru/article/n/russkaya-utopiya>. Erişim Tarihi: 01.06.2019
8. Maykov, A. N., **Dve Sudbi**, http://az.lib.ru/m/majkow_a_n/text_0170.shtml/ adresinden alınmıştır. Erişim Tarihi:15.11.2018
9. I., Yaşar, **Klasik ve Modern Ütopyalarda Kadın İmgesi**, <https://www.academia.edu/> Erişim Tarihi: 15.20.2018
10. Kantor, V. K., **Çto Znaçil Razumnıy Egoizm Çernişevskogo v Obşinnoy Strane?**, http://vphil.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=929/, Erişim Tarihi: 26.03.2019
11. Nekrasov,N, **Pamyati Dobrolyubova** <https://ilibrary.ru/text/1024/p.1/index.html>. Erişim Tarihi: 05.04.2019
12. **Rahmetov i Put v Svetloye Buduşii (Roman N. G. Çernişevskogo “Çto Delat?”)**, <http://www.litra.ru/composition/get/coid/> , Erişim Tarihi 27.04.2019

13. **Y. Yermolay**, <https://www.portal-slovo.ru/history/39073.php>, Erişim Tarihi: 01.05.2019
14. Zaytsev,V.A., **İzbranniye Soçineniya v Dvuh tomah, Cilt I**,
http://az.lib.ru/z/zajcew_w_a/text_1864_chernyshevsky.shtml/, Erişim Tarihi: 25.09.2018
15. **Pismo Katerini Vasilyevni Polozovoy**, <http://chernyshevskiy.lit-info.ru/chernyshevskiy/proza/chtodelatchernovik/pismo-kateriny-polozovoj.html> Erişim Tarihi: 18.04.2019
16. Pomerants, **Strasnaya odnostronnost i besstrastiye duha**,
<https://books.google.com.tr/books?> Erişim Tarihi: 02.06.2020
17. http://az.lib.ru/k/kjuhelxbeker_w_k/text_0070.shtml, Erişim Tarihi: 01.05.2019
18. <https://briefly.ru/chernyshevskij/chtodelat/> , Erişim Tarihi: 15.10.2018
19. <https://www.depauw.edu/sfs/backissues/10/sargent10art.htm>, Erişim Tarihi: 07.09.2019
20. <https://fedordostoevsky.ru/works/lifetime/crocodile/> Erişim Tarihi:02.06.2020
21. <https://stevenkraaijeveld.com/blog/on-dostoevskys-crocodile> Erişim Tarihi:02.06.2020
22. https://www.newworldencyclopedia.org/entry/Charles_Fourier Erişim Tarihi: 06.04.2020
23. <https://www.siyasalkitap.com/u/siyasalkitap/docs/f/e/feminizm-site-pdf-1571914390.pdf> Erişim Tarihi: 20.03.2020
24. <http://www.litra.ru/composition/get/coid/> ,Erişim Tarihi: 21.04.2019
25. <http://www.litra.ru/composition/get/coid/>, Erişim Tarihi: 21.04.2019
26. <https://yunc.org/> Erişim Tarihi: 15.03.2020
27. <https://www.britannica.com/art/carmagnole> Erişim Tarihi:16.03.2020.
28. <https://zen.yandex.ru/media/virmagnus/revoliucionery--prototipy-geroev-russkoi-literatury> Erişim Tarihi: 16.04.2020

29. http://www.hrono.ru/biograf/bio_k/karakozov_dv.php Erişim Tarihi:17.04.2020
30. <https://rusorel.info/ishutin-i-ad-protiv-rossii/> Erişim Tarihi:16.04.2020
31. <https://www.britannica.com/biography/Alexander-Berkman> Erişim Tarihi: 16.04.2020
32. <https://journals.openedition.org/etudesplatoniciennes/281> Erişim Tarihi: 10.12.2019
33. <https://www.etymonline.com/word/utopia> Erişim Tarihi: 06.05.2020
34. <https://www.archdaily.com/397949/ad-classic-the-crystal-palace-joseph-paxton> Erişim Tarihi:
35. <https://www.cummingsstudyguides.net/Guides5/Underground.html> Erişim Tarihi: 06.02.2020
36. <https://www.depauw.edu/sfs/backissues/10/sargent10art.html>, Erişim Tarihi: 07.09.2019
37. <https://www.math.tamu.edu/~don.allen/history/pythag/pythag.html> Erişim Tarihi: 02.06.2020
38. <https://www.britannica.com/topic/number-symbolism/Pythagoreanism> Erişim Tarihi: 12.20.2019
39. https://www.bbc.com/turkce/resources/idt-sh/russian_revolution_turkish Erişim Tarihi: 02.05.2019

N. G. ÇERNİŞEVSKİ’NİN “NASIL YAPMALI?” İSİMLİ ESERİNDE

ÜTOPYA VE GERÇEKLİK

(Yüksek Lisans Tezi)

Merve AY KARAKUŞ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÖZET

Büyük düşünce ve sanat adamı olarak tanınan Nikolay Gavriloviç Çernişevski, 19. yüzyıl Rusya'sına gerek kaleme aldığı eleştirel makaleleri gerekse de ortaya attığı felsefi görüşleriyle damgasını vurmuştur. Çocukluğunu geçirdiği Saratov'da büyük bir yoksulluk içinde yaşayan yazar, özellikle çocukluğu boyunca halkı gözlemleme imkânı bulmuş, üniversite yıllarında ise Rusya'nın mevcut toplumsal düzenini korumaya yönelik düşüncelerin dayatıldığı eğitim sisteminin getirdiği zorluklara tanık olmuştur. Toplumu kurtaracak tek şeyin bilim ve yenilik olduğunu düşünen Çernişevski'ye göre Rus halkı büyük bir devrimi beklemektedir ve bu devrim ancak kendini özellikle bilim alanında geliştirmiş yeni insanlar tarafından yapılabilecektir. Bu bağlamda Çernişevski, bilgi ve düşüncenin gücüne inanan yeni insanları ile toplumsal değişimin ilk adımını *Nasıl Yapmalı?* isimli eserinde atmıştır. Yazarın, dönemin diğer eserlerinden farklı olarak kahramanlarını soylu insanlar yerine emekçi insanlardan oluşturması ve yenilikçi düşüncelerini bu kahramanları vasıtasıyla anlatması sebebiyle eserini sosyalist gerçekçi bir roman olarak değerlendirilmiştir. Yazarın eserinde yansıttığı gerçeklik, dönemin Rusya'sındaki yozlaşmanın esas sebebi olarak görülebilir ve yazar bu yozlaşmış gerçeklikten kurtuluşu eserde kurduğu ütopya vasıtasıyla anlatır. Baskıcı rejimin oluşturduğu sert duvarları yıkacak bu ütopya da işlenen kadın özgürlüğü, eğitim ve evlilik gibi motifler yazarın sahip olduğu devrimci düşüncelerin temelini oluşturur. Tez çalışmamızda da bu bilgiler ışığında bahsi geçen eserde yaratılan ütopyanın diğer edebi eserlerde yer verilen ütopyalardan farkı ortaya koyulacak, dönemin gerçek sorunlarına çözüm olarak yaratılan yeni insanların romanda işleniş tarzı ve bu romanın siyasi bir enstrüman olarak kullanılmasının sebepleri incelenecektir.

Anahtar kelimeler: Rus edebiyatı, Gerçeklik, Ütopya, Nasıl Yapmalı? Çernişevski

UTOPIA AND REALITY IN THE NOVEL OF “WHAT IS TO BE DONE?”

BY N. G. CHERNYSHEVSKY

(M.A. Thesis)

Merve AY KARAKUS

ANKARA UNIVERSITY

THE INSTITUT OF SOCIAL SCIENCES

ABSTRACT

Nikolai Gavrilovich Chernyshevsky, known as the great man of thought and art, made his mark on Russia in the nineteenth century with his critical articles and philosophical ideas. In Saratov, where he spent his childhood, he had the opportunity to observe the people living in a great poverty, and in the university years he witnessed the difficulties brought about by the education system in which. the ideas to preserve current social order According to Chernyshevsky, who thinks that the only thing that will save the society is science and innovation, the Russian people expect a great revolution and this revolution can only be made by new people who have developed themselves. In this context, Chernyshevsky took the first step of social change with his new people who believed in the power of knowledge and thought in his novel of *What Is to Be Done?*. The author is considered a socialist realistic novel because, unlike other works of the period, his heroes are composed of working people instead of noble people and he explains his innovative thoughts through these heroes. It is possible to see the reality that the author reflects in his work as the main cause of the corruption in Russia, and the author explains the emancipation from this corrupt reality through the utopia that he established in his novel. Motives such as women's freedom, education, and marriage are the basis of the revolutionary ideas that the author has in this utopia that will tear down the rugged walls of the repressive regime. In the light of this information, the utopia created in the mentioned work will be different from the utopias in other literary works and the reasons of the new people created as a solution to the real problems of the period in the novel and the reasons of using this novel as a political instrument will be examined.

Key words: *Russian Literature, Reality, Utopia, Whats to Be Done?, Chernyshevsky*

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler:

Ad-Soyad: Merve AY KARAKUŞ

Doğum yeri ve Tarihi: Eskişehir/ 1994

e-Mail: mrv348@gmail.com

Eğitim:

2012, Sabiha Gökçen Anadolu Teknik Lisesi, Bilgisayar ve Yazılım

2017, Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü, Lisans

2017-devam ediyor, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Slav Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, Rus Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Programı

Yabancı Dili:

İngilizce, Rusça

Yayınlar:

Rusça Kitap Çevirisi: Tolstoy, L. N., **İnsan Ne ile Yaşar?** (Çev.: Merve Ay Karakuş), Ankara: Bilgi Yayınevi, 2018, 134 sayfa, ISBN: 9789752207905

Rusça Öykü Çevirisi: Şalamov, V.T., “Marangozlar (Плотники)”, **HECEÖYKÜ Dergisi**, Sayı 90, Ankara, Aralık 2018

Ukraynaca Şiir Çevirisi: Slvinski O., “Kokular (Запахи)”, **Çevrimdışı İstanbul Dergisi**, Sayı 12, İstanbul, 2019

Rusça Öykü Çevirisi: Garşin, V.M., “Kıscık Bir Roman (Очень коротенький роман)”, **HECEÖYKÜ Dergisi**, Sayı 94, Ankara, Ağustos, 2019

Rusça Kitap Çevirisi: Dostoyevski, F.M., **Beyaz Geceler** (Çev.: Merve Ay Karakuş), İstanbul: Yitik Ülke Yayınları, 2020, 88 sayfa, ISBN: 9786052027516